

T.C.

E G E ÜN İ V E R S İ T E S İ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

MEDENİYETLER ÇATIŞMASI TEZİ BAĞLAMINDA HOLLYWOOD SİNEMASI VE İSLAM

Doktora Tezi

Ayhan KÜNGERÜ

Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı

İZMİR

2019

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

MEDENİYETLER ÇATIŞMASI TEZİ BAĞLAMINDA HOLLYWOOD SİNEMASI VE İSLAM

Doktora Tezi

Ayhan KÜNGERÜ
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Güliz ULUÇ

Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı
Radyo Televizyon ve Sinema Doktora Programı

İzmir
2019

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum **"MEDENİYETLER ÇATIŞMASI TEZİ BAĞLAMINDA HOLLYWOOD SİNEMASI VE İSLAM"** adlı doktora tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Ayhan KÜNGERÜ

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : **Ayhan KÜNGERÜ**

Numarası : 92150002275

Anabilim Dalı : Radyo Televizyon ve Sinema

Tez Başlığı (Türkçe) : MEDENİYETLER ÇATIŞMASI TEZİ BAĞLAMINDA HOLLYWOOD SİNEMASI VE İSLAM

Tez Başlığı (İngilizce) : HOLLYWOOD CINEMA AND ISLAM IN THE CONTEXT OF "CLASH OF CIVILIZATIONS THESIS

Tez Savunma Tarihi : 08.11.2019

Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : **Prof.Dr.Güliz ULUÇ (Danışman)**
Karar : X Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza : ....

Jüri Üyesi (Tez İzleme Komitesi Üyesi)

Unvan, Adı, Soyadı : **Doç.Dr.Şadiye DENİZ**
Karar : X Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza : ....

Jüri Üyesi (Tez İzleme Komitesi Üyesi)

Unvan, Adı, Soyadı : **Dr.Öğr.Üyesi Seda SÜNBÜL OLGUNDENİZ**
Karar : X Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza : ....

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : **Prof.Dr.Ahsen ARMAĞAN**
Karar : X Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza : ....

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : **Dr.Öğr.Üyesi Didem DENİZ ANAMUR**
Karar : O Başarılı O Başarısız O Düzeltme
İmza : ....

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle X
Oy çokluğuyla O

Başarılıdır	**Düzeltilmelidir**	**Başarısızdır**
X		

ÖNSÖZ

Samuel Huntington’un 1993 tarihindeki medeniyetler çatışması tezi çalışması geçen sene yirmi beşinci yılını doldurmuştur. Huntington’un öne attığı tezin üzerinden yirmi beş sene geçmesine ve o günden bu yana dünyamızda birçok gelişme yaşanmış olmasına rağmen bazı şeyler değişmeden kalabilmiştir. O da Batı dünyasında İslam medeniyetine yönelik ayrıştırıcı unsurların devam etmesidir. Bu çalışmanın yapılabilmesini sağlayan asıl unsur da bu olmuştur. Tabii ki Batı dünyasının tümünün Müslümanlara yönelik ötekileştirici bakışa sahip olduğu söylenemez. Ancak İslam dünyasının temsiliyetinde bazı sorunlar olduğu da açıktır. Bu bağlamda Hollywood sineması da Batı ve İslam medeniyetleri arasında bir çatışma olduğunun temsilini yaptığı üretimlerle göstermektedir. Bir zaman sonra da insanlar açısından Müslümanların bu olumsuz temsili gerçek temsilin yerini almaktadır. Bu çalışma Hollywood’un ötekileştirme pratiklerinin farkında olunduğunu ve bunun içselleştirilmediğini göstermektedir.

İZMİR 2019 **Ayhan KÜNGERÜ**

ÖZET

Soğuk Savaş’ın bitişiyle birlikte dünya yepyeni bir evreye girmiş, Soğuk Savaş döneminin paradigmaları ortaya çıkmakta olan uluslararası ortamı açıklayamaz duruma gelmiştir. Bundan dolayı, Batılı otoriteler yeni düzeni açıklamak için çeşitli teoriler ortaya atmışlardır. Bunlardan biri de Samuel Huntington’un “medeniyetler çatışması” tezidir. Huntington çalışmasında Soğuk Savaş’ın bitişi ile beraber çatışmaların temel unsurunun artık ideolojik olmadığını, kültürel ve ekonomik olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda çatışmalar medeniyetler arasında gerçekleşecek ve din medeniyetler arasındaki çatışmaların temel kaynağını oluşturacaktır. Huntington; Batı, İslam, Hint, Konfüçyus, Latin, Japon, Ortodoks ve Afrika olmak üzere sekiz medeniyet saymaktadır. Batı’yı diğer medeniyetlerden ayırırken, Batı ile en çok çatışma yaşayacak medeniyet olarak İslam medeniyetini görmektedir. Çalışmasının büyük bölümünü de Batı ve İslam medeniyetleri arasındaki farklılıklara ayırmaktadır. Bu çalışmanın birinci bölümünde medeniyet kavramı ve medeniyetler çatışması tezi üzerinde durulmuş ve medeniyetler çatışması ile ilgili kavramlara yer verilmiştir. İkinci bölümde medeniyetler çatışması tezinin tarihsel arka planı hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde Hollywood Sineması’nın geçmişten günümüze gelişimi üzerinde durulmuştur. Son bölümde çalışma kapsamına alınan *Not Without My Daughter, Rules of Engagement, Rendition, The Kingdom, Traitor, Body of Lies, Sex and the City 2, American Sniper* adlı filmler Edward Said’in “Şarkiyatçılık” kitabındaki dört dogması bağlamında ele alınmış ve analiz edilmiştir. Buna göre, Huntington’un çalışmasında bahsedilen Batı ve İslam medeniyetleri arasındaki çatışma halinin ele alınan filmlerde var olduğu gözlemlenmiştir. Batı’nın karşıtı olarak kurulan İslam medeniyetinin ötekileştirildiği ve düşmanlaştırıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Medeniyetler Çatışması, Hollywood Sineması, Şarkiyatçılık, İslamofobi

ABSTRACT

With the end of the Cold War, paradigms of the Cold War could not explain the emerging international environment. Therefore, Western authorities put forward various theories in order to elicit new order. One of those is Samuel Huntington's "clash of civilization" thesis. In his work, Huntington stated that with the end of the Cold War, basic element of the clashes was no longer ideological, instead economic and cultural. In this context, clashes would occur between civilization and religion would be the main source of clashes between civilizations. Huntington counted eight civilization as Western, Islam, Indian, Confucius, Latin, Japan, Ortdodox and Afrcian. Putting West in another place, he has seen Islam as the most confronting civilization with the West. He also alotted the large part of his work to the diffrences between the Western and Islam civilization. In the first chapter of this study, concept of civilization and clash of civilization thesis were emphasized and given coverage to concepts related with clash of civilization thesis. In the second chapter, information about historical background of the clash of civilization thesis were given. In the third chapter, from past to present evolvement of Hollywood cinema was addressed. In the last chapter, the movies *Not Without My Daughter*, *Rules of Engagement*, *Rendition*, *The Kingdom*, *Traitor*, *Body of Lies*, *Sex and the City 2*, *American Sniper* were adressed and analysed according to four dogmas of Orientalism in Edward Said's book "Orientalism". Accordingly, existence of the state of conflict between Western and Islam civilization mentioned in Huntington's work have been observed. It has been seen that civilization of Islam built as the adversary of the West have been deemed as other and created as enemy.

Keywords: Clash of Civilization, Hollywood Cinema, Orientalism, Islamophobia

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CIA	: Central Intelligence Agency
HUAC	: House Un-American Activities Committee
IŞİD	: Irak ve Şam İslam Devleti
MGM	: Metro-Goldwyn-Mayer
MPAA	: Motion Picture Association of America
MPCC	: Motion Picture Patents Company
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
NBC	: National Broadcasting Company
PNAC	: Project for the New American Century
SEAL	: Sea, Air and Land
UA	: United Artist

GİRİŞ

Berlin Duvarı'nın çöküşü ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte, yaklaşık kırk beş yıl süren Soğuk Savaş Dönemi ve bu dönemin getirdiği ikili yapı sona ermiş ve oluşan güç boşluğunda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) süper güç olarak ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği ve ABD doğrudan karşı karşıya gelmemişler; ancak çevre ülkelerde birbirlerine karşı güç mücadeleleri yürütmüşlerdir. Topyekûn yok etmenin verdiği caydırıcılıktan dolayı o dönemde iki süper güç arasında doğal bir denge oluşmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla hem bölgesel hem küresel anlamda yaşanan boşluklar ve geri çekilmeler özellikle ABD olmak üzere Batılı ülkeler tarafından doldurulmuştur. Bu dönemde yaşanan kriz ve çatışmalara verilen karşılık da ABD tarafından yönetilmiştir. Bu konudaki en çarpıcı örnek 1991 yılındaki Körfez Savaşı'dır.

Soğuk Savaş'ın bitişi ve ABD tarafından ortaya atılan Yeni Dünya Düzeni kavramsallaştırması düşüncesi temelinde Batılı uzmanlar oluşan yeni ortamı tanımlamak ve betimlemek için bazı teoriler geliştirmişlerdir. Bunlardan biri Francis Fukuyama tarafından geliştirilen "tarihin sonu" tezidir. Tarihin sonu tezi Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle köklü çatışma ve anlaşmazlıkların ortadan kalkacağını ve ülkelerin birbirleriyle daha uyum içinde olduğu bir dünyanın doğuşunu öngörmekteydi. Batılı liberal demokrasiler yarım asıra yakın mücadelenin sonunda nihai zaferi kazanmışlar ve daha ötesi olamayacağı için bu da "tarihin sonu"nu getirmişti. Bundan sonra dünyada model olarak sadece Batılı liberal düzen mevcut olacaktı.

Samuel Huntington ise (2005: 33) uyumlu dünya paradigmasının dünya siyasetindeki yerini gerçeklikten uzak olarak görmüş ve Soğuk Savaş sonrasındaki ortaya çıkan yeni siyasal ortama cevap veremediğini düşünmüştür. Bu bağlamda, Samuel Huntington, Soğuk Savaş Sonrası oluşan yeni düzeni tanımlamak için 1993 yılında Foreign Affairs dergisinde bir makale kaleme almış ve daha sonra da 1996 yılında bu çalışmasını genişletmiş ve kitaplaştırmıştır. Makalesinin adı "Medeniyetler Çatışması?" ve kitabın adı da "Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması"dır. Samuel Huntington makalesinde "medeniyetler çatışması mı?" diyerek sorduğu sorudan

kitabında ayrıntılı analize geçmiş ve medeniyetler çatışması tezini kesinleştirmeye çalışmıştır. Çalışmanın temel argümanı, Soğuk Savaş sonrası dünyada ki Samuel Huntington yeni dünya diye adlandırmaktadır, beşeriyetler arasındaki çatışmaların kaynağının ekonomik ve ideolojik olmayacağı, kültürel olacağıdır. Ona göre ulus devletler dünya siyasetinin baş aktörü olmaya devam edecekler; ancak dünya politikasında bölünmeleri yaratacak asıl çatışma alanlarının medeniyetlere ait grup ve milletler arasında yaşanacaktı Bu bağlamda medeniyetler Batı, Sinik veya Konfüçyüs, Japon, İslam, Hindu, Slav-Ortodoks, Latin ve muhtemelen Afrika olmak üzere ayrılmaktadır. Çatışma unsurları da çok büyük ölçüde Batı medeniyetiyle diğerleri arasında gerçekleşecekti. Emre Kongar "Yeni Emperyalizm, Huntington ve Eleştirisi" adlı yazısında Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması" kitabındaki tezleri şöyle özetler: Artık insanlara "Kimsin?" diye sormaktadırlar. Dünya siyaseti tarihte ilk defa çok kutuplu ve çok medeniyetli olmuştur. Medeniyetler arasındaki güç dengesi değişirken, Batı'nın göreceli etkisi azalmaktadır. İslam ülkeleri ve komşu ülkelerinde Müslüman topluluklar istikrarı bozacak bir nüfus artışı yaşamaktadırlar. Batı dışı medeniyetler kendi medeniyetlerinin değerini anlarken, yeni dünya düzeni medeniyet ekseninde şekillenmektedir. Benzer kültürler yakınlaşırken, toplumların uygarlıklar arası geçişi başarılı olmamıştır. Ülkeler, ait oldukları medeniyetin lider ülkesi etrafında kümelenmektedirler. Batı medeniyetinin değerlerinin evrenselliği iddiası diğer medeniyetler arasında çatışma ortamını doğurmaktadır. Bunun nedeni bu evrenselliğin emperyalizm olarak görünmesindendir. Medeniyetler arasındaki çatışmaların en önemlileri Batı, İslam ve Çin arasında gerçekleşmektedir (Kongar, 2019).

Çatışmanın odağı Batı'nın Diğerleri'ne karşı anlayışıdır. Batı merkezi bir konuma alınarak, diğer medeniyetler ötekileştirilimekte ve düşmanlaştırılmaktadır Diğer bir husus da Batı'nın merkezi düşman medeniyetinin hangisi olduğudur ki burada ki en büyük pay İslam medeniyetine aittir. Huntington'un çalışmasındaki argümanlardan biri söz konusu medeniyetlerin dönemsel iş birliğine gidebilecekleri ama çatışmanın hiçbir zaman ortadan kalkmayacağıdır. Bu çatışma durumu sadece Soğuk Savaş'ın bitişi kaynaklı güç boşluklarından oluşan bir durum değildir. Ona göre bu durum geçmişten günümüze uzanmaktadır. Bunun nedeni de tarihteki başat medeniyetleri oluşturan

unsurun büyük dinler oluşudur. Çatışmaların en büyüğü de geçmişten günümüze fay hatlarında çatışmaları yaşamış iki medeniyet arasında gerçekleşmektedir: Batı ve İslam. Bu düşüncelerden hareketle bu çalışmanın konusu, medeniyetler çatışması tezi ekseninde, Hollywood sinemasında İslam medeniyeti ve kültürünün ötekileştirilmesinin çözümlenmesidir. Samuel Huntington çalışmasında Afrika medeniyetini de muhtemel medeniyetler arasında sayarak sekiz medeniyet belirlemiştir. Bu bağlamda Batı ile beraber yedi medeniyet bulunmaktadır. Çalışmanın örnekleminde yedi medeniyetten sadece İslam medeniyeti alınmaktadır. Bunun en önemli nedeni Soğuk Savaş'ın bitişi ile beraber Körfez Savaşları, 11 Eylül, Afganistan işgali, Arap Baharı ve sonrasında Ortadoğu ülkelerindeki büyük kaotik ortam ve IŞİD terör örgütünün oluşturduğu Suriye ve Irak'ta yarattığı tehdit gibi olaylar, Batı ile temel çatışma yaşayan medeniyetin İslam medeniyeti olduğu algısını yaratmaktadır. Diğer medeniyetler de medeniyetler çatışması tezi perspektifinde bir sonraki çalışmaların konusunu oluşturma ihtimali taşımaktadır. Keza, Hollywood sinemasındaki güncel eğilimler bunu destekler niteliktedir.

Buna göre çalışmanın birinci bölümünde öncelikle medeniyet kavramıyla ilgili bilgi verilecek ve medeniyet kavramının kökenleri, unsurları üzerinde durulacaktır. Daha sonra medeniyetler çatışması tezinin medeniyet perspektifi incelenecek ve medeniyetler çatışması tezine ayrıntılı bir şekilde değinilecektir. Medeniyetler çatışması tezine kuramsal ve pratik anlamda katkısı olduğu düşünülen oryantalizm ve İslamofobi kavramları da çalışmanın inceleme alanı içinde bulunmaktadır.

Samuel Huntington çalışmasında Arnold Toynbee, Oswald Spengler gibi tarihçilerin ve Bernard Lewis gibi oryatalistlerin görüşlerine yer verir. Bu bağlamda Arnold Toynbee'den Batı medeniyetinin üstünlüğü görüşünü alırken, Oswald Spengler'dan da Batı medeniyetinin çökeceği görüşünü alır. Böylece, bir taraftan Batı medeniyetini diğer medeniyetlerin üstüne koyarken, diğer taraftan da Batı medeniyetinin çökebileceği düşüncesi üzerinden kendi medeniyet perspektifini oluşturur. Huntington'un medeniyetler çatışması tezi perspektifi Bernard Lewis'in tartışmalı "Müslüman Öfkenin Kökleri" adlı çalışmasına dayanmaktadır. Bernard Lewis medeniyetler çatışması ifadesini çalışmasında kullanır ve Hıristiyan dünyanın İslam dünyasından farklılığı ve gelişmişliği üzerinde durarak bunun İslam dünyası üzerinde Batı'ya karşı bir nefret

doğurduğu önermesine ulaşır. Huntington, çalışmasını İslam ve Hıristiyan dünyası arasındaki çatışma halinin iki dinin doğasından kaynaklandığı tezine odaklar. İslam medeniyetini din ekseninde şekillenmiş bir medeniyet olarak alırken, Batı medeniyeti Hıristiyanlığın temelini oluşturduğu çok daha kapsamlı bir yapı halini alır. Medeniyetler çatışması tezinin bakış açısı Oryantalist ve İslamofobik bakış açısına ve düşünsel ifadelere de zemin sağlar. Bu bağlamda çalışmada İslamofobi, oryantalizm ve İslam konusuna da değinilerek, düşünsel temelleri tartışılacaktır.

İkinci bölümde medeniyetler çatışması tezinin tarihsel arka planı üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda Soğuk Savaş kavramı üzerinde durulacak ve ABD'nin Soğuk Savaş sırasındaki İslam politikası incelenecektir. Daha sonra Soğuk Savaş sonrası uluslararası yapıdan bahsedilecek ve Yeni Dünya Düzeni kavramına değinilecektir. Soğuk Savaş sonrası ABD'nin İslam politikası, 11 Eylül saldırıları ve Arap Baharı da çalışmanın inceleme alanları arasında yer almaktadır.

Soğuk Savaş dönemi, ABD ve Sovyetler Birliği arasında geçen, çevre ülkelerin bu iki ülkenin etrafında kümelendiği bir dönemdir. Bu dönemde iki ülke, sahip oldukları nükleer caydırıcılıktan ve topyekûn yok etme gücünden dolayı birbirleriyle sıcak çatışmaya girmemişler ve bu güç mücadelelerini çevre ülkeler üzerinden yürütmüşlerdir. Bu dönemde Sovyetler ABD'nin Vietnam işgalinde Kuzey Vietnam yönetiminin yanında yer alırken, ABD'de Sovyetler Birliği'nin Afganistan işgalinde Afgan mücahitlere destek vermiştir. Bu dönemde ABD'nin İslam politikasını belirleyen unsurlar; İsrail'in güvenliği, Sovyetler'in Afganistan işgali ve İran İslam Devrimi'nin ardından İran'da bir İslam devletinin kurulması ve Rehineler Krizi'dir. Sovyetlerin çöküşü ve Soğuk Savaş'ın bitişiyle değişen uluslararası konjonktür ile birlikte ABD 'yeni dünya düzeni' kavramı çerçevesinde politikalarını şekillendirmeye başlamıştır. Bunun da en belirgin örneği Irak'ın Kuveyt'i işgali sonucunda ABD'nin Irak'a karşı koalisyonda başı çektiği Körfez Savaşı'dır. Bu dönemde ABD'nin belirgin bir güç olarak öne çıktığı ve Batı dünyasının dünya politikalarını şekillendirdiği, Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin kızıl tehdit yerine yeşil tehdidi yani İslam dünyasını koyduğu söylenebilir. 11 Eylül 2001 tarihinde Usame Bin Ladin'in lideri olduğu El Kaide örgütü ABD'ye saldırı gerçekleştirmiştir. Bush yönetimindeki ABD hükümeti saldırıların

sorumluları olarak Afganistan ve Irak'ı belirlemiş ve bu ülkeleri işgal etmiştir. 11 Eylül sonrası dönem, ABD tarafından İslam dünyasının yoğun bir şekilde düşmanlaştırıldığı ve ötekileştirildiği bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. İlerleyen yıllarda Arap ülkelerindeki Arap Baharı olarak anılan toplumsal hareketler bazı yönetimleri değiştirirken, genel olarak Ortadoğu coğrafyasını istikrarsızlığa ve kaosa sürüklemiştir. Bu bilgilerden hareketle, çalışmada medeniyetler çatışması tezine katkı sunacağı düşünüldüğünden Soğuk Savaş dönemi ve sonrasındaki uluslararası sistemin yapısından ve ABD'nin İslam politikalarından bahsedilecek ve konu ile ilgili bilgi verilecektir.

Üçüncü Bölüm Amerikan sinema tarihiyle ilgili bilgiler vermektedir. Bu bağlamda Amerikan sinemasının başlangıç yıllarına kısa bir giriş yapıldıktan sonra, Soğuk Savaş döneminde ve sonrasında Amerikan sineması, 11 Eylül ile birlikte Hollywood sinemasında yaşanan gelişmeler ve Hollywood sinemasının oryantalist ve İslam karşıtı eğilimleri incelenmektedir.

Hollywood Sineması geçmişten günümüze sinema endüstrisinin yürütücü gücü olmuştur. Büyük stüdyoların kurulmasıyla beraber Hollywood sinemasındaki gelişmeler sinemanın "Altın Çağı"nı başlatmıştır. Ayrıca film teknolojisi de hızlı bir şekilde gelişme göstermiştir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında Hollywood Sineması'nda "film noir" yükselişe geçerken, anti-Nazi ve Sovyet yanlısı filmler dönemin politik havasını anlatmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra, Hollywood sineması bir taraftan stüdyolara karşı açılan monopol davaları ile diğer taraftan sinema endüstrisindeki komünist cadı avcılığına yönelik davalar ile karşı karşıya kalmıştır. 1950'li yıllarda düşük bütçeki gençlik filmleri ve Soğuk Savaş'ın oluşturduğu korkudan kaynaklanan uzaylıların dünyayı ele geçirmeye çalıştığı filmler dikkat çekmektedir. 1960'lı yıllar ile birlikte Senatör McCarthy'nin siyasi gücünün azalması ve dönemin siyasi ve sosyo-kültürel atmosferi ile birlikte Hollywood derin değişiklik talepleri ve meydan okumalar ile karşı karşıya kalmıştır. Bu dönem Hollywood sinemasının ırkçılık, feminizm, cinsellik gibi temalar üzerinden sorgulandığı yıllar olmuştur. Bu dönemde yapılan filmler, gençlere yönelik yapılan filmlerin oluşmasına katkıda bulunmuş ve sinema izleyicisini dönüştürmeye başlamıştır. 1960'lı yıllardaki toplumsal hareketlerin sonucunda, ekonomik kaygılar ve ulusal bütünlük gibi konuların ön plana

çıkartılmasıyla 1970'li yıllar muhafazakâr bir karşı duruşa sahne olmuştur. Bunun sonucunda da 1980'lerde geçmişe özlem duyan ve kötü anıların silinmesini isteyen ve Ronald Regan'ın kişiliğinde somutlaşan bir Reagancı eğlence anlayışına gidilmiştir. Soğuk Savaş sonrasında, teknolojik gelişmelerle birlikte gişe başarısı sağlayan birçok film çekilmiştir. Ayrıca dönemin güncel politik olayları da sinemada kendine yer bulmaya başlamıştır. 11 Eylül saldırılarından sonra ise sinema endüstrisinin ilk tepkilerinden biri bazı filmlerin izleyici üzerinde uyandıracağı izlenimden ötürü yayınlanma tarihlerinin ileriye atılması olmuştur. Öbür taraftan doğrudan 11 Eylül saldırıları ile ilgili fazla kurgusal film yapılmamıştır. İlerleyen dönemde Irak ve Afganistan'da Amerikan askerlerinin yaşadıklarını anlatan filmler çekilmiştir.

Hollywood Sinemasının İslam, Araplar ve Ortadoğu ile ilgili yönelimlerine bakıldığında genelde olumsuz olduğu gözlemlenmektedir. Sinemada Arapların Said'in de dediği gibi "Cinselliğe aşırı düşkün bir ahlaksız, sadist, kalleş, süfli biri olarak…. Köle taciri... deveci… sarraf... yanardöner bir alçak" olarak temsil edilmesi alışılagelmiş bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Öbür taraftan Hollywood'un İslam'ı köktencilik ile bağdaştırması da normalleştirilmektedir. Öteki olarak İslam korkulan, denetim altına alınması gereken ve tehlikeli, ölümcül bir inanç olarak ortaya çıkarılmaktadır. Bu bağlamda Müslümanlar da özellikle 1990'lar ile birlikte korkulması gereken teröristler haline getirilmektedir. Çalışma Hollywood sinemasının geçirdiği dönüşümlerden ve gelişimlerden bahsederken, medeniyetler çatışması tezi çerçevesinde Hollywood sinemasındaki özellikle Soğuk Savaş ve 11 Eylül saldırıları sonrası İslam ve Müslümanlara yönelik olumsuz temsilleri de incelemektedir.

Çalışmanın dördüncü bölümü örnek film çözümlemelerinden oluşmaktadır. Çalışmanın amacı Samuel Huntington'un medeniyetler çatışması tezinde belirttiği üzere İslam ve Batı medeniyetleri arasındaki çatışmacı diyaloğun izlerini Hollywood sinemasında aramaktır. Yazar, Soğuk Savaş sonrası dünyada ülkeler ve milletler arasındaki ayrılığın kaynağının artık ideolojik ve ekonomik değil, kültürel olduğunu söylemektedir. Bu bağlamda araştırma 1990 yılından itibaren filmleri kapsamaktadır. Araştırmanın diğer bir sınırlılığı ise günümüzde oldukça popüler olan Netflix gibi platformlardan film seçilmemiş olmasıdır. Filmler, Amerikan sinemasından amaca göre örneklem ile

seçilmiş ve niteliksel analiz yöntemiyle incelenecektir. Araştırmada Batı ve İslam arasındaki medeniyetler çatışması tezini ortaya koyacağı düşünülen filmler; *American Sniper* (Keskin Nişancı), *Body of Lies* (Yalanlar Üstüne), *Not Without My Daughter* (Kızım Olmadan Asla), *Rendition* (Yargısız İnfaz), *Sex and the City 2, The Kingdom* (Krallık), *Rules of Engagement* (Vur Emri) ve *Traitor* (Hain)'dır. Çalışma filmler üzerinde yapılan analizin irdelendiği ve tezin önermesinin sınandığı Sonuç kısmı ile bitmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM: MEDENİYETLER ÇATIŞMASI TEZİ

1.1 Medeniyet

1.1.1 Medeniyet Kavramı

Medeniyet kavramı çok çeşitli sosyal ve kültürel yapıları içerimleyen ve insanların tarihini, içinde bulundukları koşulları evrimsel ve devinimsel bir şekilde deneyimledikleri ve bu koşullardan kazandıklarını kümülatif bir biçimde sundukları çok geniş bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Farklı kültürlerin farklı medeniyet anlayışları ve farklı medeniyet iddiaları bulunmaktadır. Bu durum bir taraftan farklı medeniyetler içinde yaşayan insanlar için kültürel bir kazanım olarak değerlendirilebilirken, diğer taraftan medeniyetler arasındaki farklılıklar üzerinde yükselen çatışma unsurlarını derinleştirmesi açısından da medeniyetleri farklı kutuplara yerleştirebilmektedir.

Medeniyet kavramının kullanımlarının çoğunda medeniyet dünyadaki değerleri tanımlama ve düzenlemeye yöneliktir. Ancak, bu değerlerin tanımlanması belli bir topluluğun değerinin tanımlanması anlamına gelmektedir ve medeniyet 'beni diğerinden ayırmaya yarayan bir araç' haline dönüşmektedir (Duara, 2004, s.1). Bir bakıma medeniyet bizi diğerinden ayıran ötekileştirmenin bir aracı olarak işlev görebilmektedir. İbrahim Kalın'a (2010, s. 2) göre "Kolektif değerler bütünü olarak medeniyet, insanı diğer varlıklardan ayıran, özünde rasyonel olan ve kıymet ifade eden bir durum yahut seviye olarak" belirtilmektedir. Bu bağlamda medeniyet irrasyoneli dışarıda bırakan ve erişilmesi gereken bir seviye olarak ifade edilmektedir.

Medeniyet tartışmalı bir konu olduğu için çok fazla ilgi görmüştür. Birleşmiş Milletler (BM) de 2001 yılını "Medeniyet Söylemi" yılı olarak ilan etmiştir." Bazıları medeniyeti insanoğlunun başarılarının bir simgesi, modern sürecin geldiği son nokta olarak görürken, bazıları da geleneksel değerlerin düşmanı, hayatı mekanikleştiren, insanlıktan çıkarıcı harici bir tehdit olarak görmektedir (Mazlish, 2004, s. X). Bu bağlamda medeniyetin iki yönü göze çarpmaktadır. İlerlemeyi sağlayan ve bu ilerlemeye göre yapıların şekillendiği bir medeniyet anlayışı ile var olana yıkıcı etkilerde bulunan ve

mevcut insani değerlerin bozumuna neden olan bir medeniyet anlayışı karşı karşıya gelmektedir.

Medeniyet kelimesinin çeşitli açılımları bulunmaktadır. Oxford Dictionary'de medeniyet kelimesinin kullanımları şu şekildedir: "1. Beşeri sosyal gelişmenin ve organizasyonun en ileri düşünüldüğü evre 1.1. Bir toplum ve mekanın ileri evre bir sosyal gelişme ve organizasyona ulaşmasını sağlayan süreç. 1.2. Belirli bir bölgenin toplumu, kültürü ve yaşam tarzı. 1.3. Sadece kasaba ve şehirlerde mevut olduğu düşünülen modern hayatın rahatlığı ve elverişliliği." (Oxforddictionaries, 2018).

Medeniyet kavramı ile beraber uygarlık kavramı da kullanılmaktadır. Medeniyet ve uygarlık kavramı arasındaki fark; medeniyetin kökeninin Arapça oluşu ve şehre ait bir kavram olarak düşünülmesi iken, uygarlığın ise uygar kelimesinden gelmesi ve çağın gereklerini karşılama ve diğer toplumlar için bir model olma iddiası taşımasıdır. Ancak iki kelimenin de nihai olarak vardığı yer aynı anlamsal bütünlüğü taşımaktadır.

Arapça 'Medine' kelimesinden gelen medeniyet dilimize on dokuzuncu yüzyılda girmiştir ve Batı dillerindeki karşılığı "civilisation"dır. Osmanlı döneminde insanlığın maddi ve manevi açılardan gelişmesine işaret etmek için kullanılan medeniyet, 1940'lı yıllar ile birlikte Türkçede "uygarlık" olarak ifade edilmiştir. Her iki kelimenin de beraber kullanıldığı görülmektedir. (Aktaran, Yılmaz, 2006, s.14).

Meydan Larousse uygarlığı "bir memleketin veya bir toplumun düşünce ve sanat hayatıyla maddi ve manevi varlığına has niteliklerin tümü" olarak tanımlamaktadır. Uygarlık, insanlığın belli bir aşamasında ortaya çıktığından dolayı tarih öncesinde yaşayan insanların bir uygarlığa sahip olduğundan bahsedilemez (Tanilli, 2012, s.11).

Aristo da medeniyetin toplumların belirli bir gelişmişlik düzeyini yakaladığında ortaya çıktığını söylemektedir: "Medeniyet, insan toplulukları nezdinde kültür (edebiyat, sanat, mimari, mühendislik ve din), siyaset, ekonomi ve sosyal örgütlenmede mükemmellik standartlarının kayda değer hatta kahramanca bir seviyesi yakalandığı zaman ortaya çıkar." (Young, 2013, s. 95). Bu durumda her toplum veya topluluk medeniyet oluşturamaz veya medeniyet oluşturma yeterliliğine sahip olmayabilir. Aristo burada

toplumun oluşması ve bir arada yaşamasında etkin kültür, siyaset, ekonomi gibi unsurlarda en ileri seviyenin yakalanmasını ve standardize edilmesini önermektedir.

Bolay'a göre (2013, s. 212) "Medeniyet, kültür gibi, insanın ve insan zihninin şuurlu ve akli gayretleri ile ve ruhunun derinliğinden doğan bir inançla geliştirdiği küresel çapta eserler ve etkinliklerin bütünüdür, denebilir." Medeniyetin medeniyet olabilmesi için kültürlerin küresel açıdan farklı toplumlarda kendine yer bulabilmesi gerekmektedir: "Bu açıdan medeniyet, muhtelif toplumlarda oluşup gelişen kültürlerin küresel çapta ortak taraflarını temsil etse gerektir(…)medeniyet, kültürün ve onu meydana getiren unsurların küresel seviyeye yükselmesidir, denilebilir. Bu faaliyetler, insanların maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayarak onları huzur ve saadete ulaştırmayı hedeflemektedir." Bu medeniyet anlayışı küresel Batı medeniyetinin geldiği noktayı olumlamaktadır. Günümüzde kültür üretimlerini küresel ağda yayabilen Batı medeniyeti evrensel değer söylemini tüm dünyada ortak değerler olarak göstermektedir. Sezai Karakoç ise medeniyeti "insanoğlunun, asıl amacını gerçekleştirmesi çalışmalarından, ona varma arayışlarından, onu bulmuşsa kaybetmeme çabasından, onu süsleyip püslemesinden, o yöndeki duygularını ve düşüncelerini ifade etme isteğinden doğan, kaynaklanan ve beslenen niyet ve faaliyetlerinin, teori ve pratiğinin, tasarım ve eserlerinin, reel ve potansiyel güçlerinin tümü" olarak ifade etmektedir. (Akt., Koç, 2013, s. 274).

Franz Rosenthal "*Knowledge Triumphant: The Concept of Knowledge in Medieval Islam*" adlı eserinde medeniyetin soyut niteliğine gönderme yapar. Medeniyet soyut kavramlar neticesinde şekillenmekte ve özünü bu soyut kavramlar oluşturmaktadır. Bu tür kavramların medeniyetler içindeki varlığı da, ortaya çıkmakta olan medeniyetlerin erken dönemlerine bakıldığında görülebilmektedir (Rosenthal, 2007, s. 1)

Tanilli medeniyet kavramı yerine uygarlık kavramını kullanır ve uygarlıkla ilgili iki farklı anlamsal açımlama yapar. Bunlardan biri uygarlığın barbarlık karşısında konumlanmasıdır. Böylece "uygar millet" denildiğinde belirli bir gelişmişlik ve ilerleme seviyesinden, uygarlığa ait belirli standartlara ulaşmış bir toplumdan bahsedilir. Uygarlığın temsil ettiği diğer anlam ise bir toplumun "yaşayış biçimlerinin, kullanılan aletlerin, çalışma biçim ve yöntemlerinin, inançların, düşünsel ve sanatsal

faaliyetlerinin, siyasal ve sosyal örgütlenme biçimlerinin bütünü." olmasıdır (Tanilli, 2012, s. 11).

1.1.2. Medeniyet Kavramının Kökenleri

Arapça kökenli medeniyet kelimesi İslam ile doğrudan bağlantılıdır. İslamiyet ile birlikte değişen toplum yapısı aynı zamanda beraberinde şehirleşmeyi getirmiştir. Bu da aslında medeniyetin medeni olanların oluşturduğu bir kavram olduğunu göstermektedir. Medeniyet kelimesinin etimolojik kökeni ise şöyle ifade edilebilir: Medeniyet kelimesi Arapça şehir anlamına gelen *madina*'dan türeyen *madanniyya* kelimesinden uyarlanmıştır. *Madina* yani şehir kelimesinin özünde din kelimesi bulunmaktadır. Kur'an da yetmiş yedi defa zikredilen din kelimesi Batı'daki "religion" kelimesine muhtemel en yakın Arapça kelimedir. Allah iman edenlere Maide Suresi'nde "Bugün kafirler dininizden (onu yok etmekten) ümitlerini kestiler. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim. Size nimetimi tamamladım ve sizin için din olarak İslam'ı seçtim" der. Bu ayetin Hz. Muhammed'in son haccı sırasında vahyolunduğu söylenir (Frankel, 2013, s. 314).

Medeni kelimesi de nisbet eki getirilmesiyle oluşturulmuştur. Şehirde yaşamayı seven kimse anlamına gelmektedir. Medine adının verilmesinin nedeni Müslümanların kendi medenileşme hareketlerini ifade etmesinden dolayıdır. (Bolay, 2013, s. 211). Arapça m.d.n kökünden türetilen medeniyet kelimesine benzer bir şekilde aynı kökten medine yani şehir kelimesi türetilmiştir ve medeni Medineli, şehirli anlamındadır. Şehir tüm düşünceleri bir arada tutan bir erime potası olarak görülmektedir. Şehir-medeniyet bağlantısına İbn-i Haldun'da da rastlanabilir. Ancak Avrupa'da medeniyet kavramının gelişimi etimolojik kökeninden farklılaşmıştır (Özel, 2002, s. 125-126).

İki yüzyıllık bir geçmişi olan "civilisation" kelimesini ilk kullanan 1756 yılında Marki de Mirabeau iken Fransız Akademisi'nin sözlüğüne girişi ise 1835 yılında gerçekleşmiştir. Batı Avrupa'da düşünce alanında yaşanan gelişmeler "civilisation" kelimesiyle ifade edilmekteydi. Tanilli, uygarlık denilince evrensel bir uygarlıktan bahsedemeyeceğimiz konusunu da ifade eder. Belirli seviyeye ulaşmış toplumların yaşayışı uygarlık olarak görülmekteydi. O zamanda bu aşamaya varmış toplumlar için Fransa ve İngiltere akla gelmekteydi. Bu bağlamda uygarlık diğer toplumlardan ilerde

bir olgu olarak örnek olarak sunulmaktadır ve Batı gelişmişliğinin mimarı olan burjuva sınıfı üzerinden de nihai bir şekilde Batı uygarlığı "burjuva uygarlığı" haline gelmektedir. (Tanilli, 2012, s. 12-13).

Medeniyet kelimesinin Fransız, İngiliz ve Alman dillerindeki kullanımları da önem arz etmektedir. O dönemlerde muhtemelen Fransızca Batı Avrupa'da en çok konuşulan dildi. İngilizce çağın baskın egemen gücünün diliydi ve Almanca da çeşitli Alman eyaletleri arasındaki diplomatik ilişkilerde kullanılmaktaydı. Fransızcanın önemi "medeniyet" (civilization) kelimesinin ilk ortaya çıktığı dil olmasıydı. Bu bağlamda, Civilisation kelimesi temellerini Fransız dilinde bulmaktadır. Latince *civitas* kelimesinden doğan 13. Yüzyılda çıkan *civil* ve 14. Yüzyılda çıkan *civilite* kelimeleri *civilisation*'ın temelini oluşturur. *Civilisation* kelimesinin ortaya çıkmasından önce *poli, polite, police, civilize* ve *civilite* kelimeleri sıklıkla kullanılmaktaydı. 16. Yüzyıl ile birlikte de fiil olarak *civiliser* kelimesi ortaya çıkmıştır ve Benveniste'nin de dediği gibi statik bir terim olarak *civilte* kelimesi artık yerini *civilisation* bırakmıştır. İlk kullanımlarında *civilisation* kelimesinin sahip olduğu anlam günümüzde kullanılan anlamından oldukça farklı olmuştur. 1743 yılındaki *Trevoux Dictionanarire universal civilisation* kelimesini şöyle tarif etmekteydi: "Hukuk ilminin terimi. Ceza yargılamasını sivilleştiren yargı eylemi veya kararı. *Civilisation* diğer araçlarla veya enformasyonun tahkikata dönüştürülmesiyle başarılır." Lucien Febvre civilisation kelimesini ilk kimin kullandığı veya bastığına dair bir fikrinin olmadığını söylemekle birlikte 1766 yılından M. Boulanger'ın *Antiquitédévoilée par ses usages adlı* çalışmasından önce herhangi bir Fransız metninde rastlamadığını söylemektedir. Bu metinde de *civilisation* kelimesi devam etmekte olan bir süreci göstermekte ve barbarlığın (savagery) karşısında konumlandırılmaktadır. Oxford Dictionary'e göre Fransız metinlerinde gözükmesinden 15 yıl sonra medeniyet kelimesi 1772 yılında James Boswell'in "Life of Johnson" adlı eserinde bir pasajda geçmektedir. Ancak kaydedilen ilk kullanım 1767 yılında Adam Ferguson'un "Essay on the History of Civil Society" adlı çalışmasında görülmektedir. Ayrıca Ferguson'un medeniyet kelimesini daha önce kullandığına dair emareler de bulunmaktadır. Kelimenin İngilizce ve Fransızca kullanımları arasında çok uzun bir süre bulunmamaktadır. (Bowden, 2009, s. 24, 26, 27, 31).

Kavramın 18. Yüzyılda çıkmasının nedeni Rönesans'ın etkilerinin daha büyük boyutlarda hissedilmesidir. Bunun sonucunda bilimsel ilerlemeler, teknik gelişmeler ve bunun sonucunda gelişen sanayi ile birlikte burjuvazi Batı'da en müreffeh sınıf haline gelmiştir (Tanilli, 2012, s. 12-13). Tanilli kavramın 18. Yüzyılda çıktığını söylerken Özel de kavramın 19. Yüzyılda "ün ve saygınlık kazandığı"nı söylemektedir: "Medeniyet ya bir hareket olarak (medeniyet yoluna girmek) yahut bir ideal olarak (insan türün gelişme istikameti) anlaşılıyordu. *Bilimin Geleceği*'nde Ernest Renan, bilim, eleştiri, rasyonalizm ve medeniyet terimlerini aynı anlamı verecek biçimde kullanıyordu. Medeniyetin amacının, insanın bütün yeteneklerini geliştirmek olduğu kabul ediliyordu." (Özel, 2002, s. 127).

Lucien Febvre iki ayrı medeniyet anlayışı önermektedir. Bunlardan biri kavramın etnografik kullanımıdır. Diğeri ise, medeniyetin bir değer veya ideal olarak tanımlanmasıdır.

> "Birinci durumda medeniyet basit bir şekilde bir beşeri grubun maddi, entelektüel, ahlaki, siyasi ve, maalesef bunun için başka bir kelime yoktur, sosyal hayatını kapsayan müşterek hayatında gözlemlenen tüm özellikler demektir. Bunun medeniyetin "etnografik" anlayışı olarak adlandırılması önerilmiştir. Bu detayların veya incelenen bölümün tüm şablonlarının üzerinde bir değer yargısını kastetmemektedir. Ya da grup içinde her bir bireyin veya onların kişisel tepkilerinin veya bireysel davranışlarının üzerinde bir etkisi vardır. Medeniyet gruba ithaf edilen tüm anlayışların üzerindedir."
>
> "İkinci durumda, medeniyetin ilerlemesinden, başarısızlığından, büyüklüğünden ve güçsüzlüğünden bahsettiğimiz zaman aklımızda bir değer yargısı vardır. Bahsettiğimiz medeniyetin-bizim- maddi ve manevi olarak kendisinin dışındaki her şeyden-yabanilik, barbarlık ve yarı medeniyetten büyük ve güzel olduğu; aynı zamanda daha asil, daha rahat ve daha iyi olduğu fikrine sahibiz. Sonuç olarak, iştirak ettiğimiz, yaydığımız, yararlandığımız ve popülerleştirdiğimiz medeniyet hepimize belirli, değerler, prestijler ve saygınlık verdiğinden eminiz. Bunun için medeniyet tüm medeni toplumlar tarafından sahip olunan kolektif kazanımlardır. Aynı zamanda her birimizin ona sahip olduğumuz için övündüğümüz bireysel ayrıcalıktır." (Bowden, 2009, s. 29-30).

Kelimenin hukuki olmayan ilk kullanımının Victor Riqueti Mirabeau'nun "L'Ami des hommes" adlı eserinde kullanıldığı tartışılmaktadır. Mirabeau 500 sayfanın üzerindeki çalışmasında medeniyet kelimesini sadece üç defa kullanmıştır. İlk kullanışında

şöyledir: "Din hiç şüphesiz insanlığın ilk ve en kullanışlı koşuludur; medeniyetin başlıca etkenidir." (Mazlish, 2004: 5). Buradaki temel problem Aydınlanma terimi olan medeniyetin dini bir referans çerçevesinde değerlendirilmesidir. İkinci kullanım ise şu şekildedir: "Bu noktadan herkes, medeniyet ve zenginlik yoluyla barbarlıktan çöküşe gidişin doğal döngüsünün zeki ve dikkatli vekillerle ve sona gelmeden yeniden devreye sokulan makinelerle nasıl tekrar başlatılabileceğini görebilir." Üçüncü kullanımda ise, "finans meselelerinde medeniyet ve özgürlüğün üzerine çöken baskının ve barbarlığın heyulasını veya hayaletini görebiliriz." Medeniyet düşüncesine yol açan önemli faktörlerin arasında yazarın dediği şekliyle "Türk Tehdidi" de sayılmaktadır. Bu anlamda İstanbul'un Bizanslılar'dan alınması Osmanlı Türklerinin eline geçmesi kendi ve öteki kavramlarında bir yükselişe neden olmuştur. Böylece Hıristiyanlık tek gerçek din olarak belirlenerek, İslam bunun karşısında "şey" olarak konumlandırılmıştır. Böylece Batı bir taraftan ötekini karşısında oluştururken kendini de Hristiyan/Avrupalı olarak konsolide etmiştir (Mazlish, 2004, s. 6, 8-9).

Fransız dilbilimci Emile Benveniste'nin de dediği gibi: "Modern düşüncenin tüm tarihi ve batı dünyasındaki temel entelektüel başarılar, hepsinin batı Avrupa dillerinin ortak tasarrufu olduğu birkaç düzine ana kelimenin yaratılması ve kullanımı ile bağlantılıdır." (Bowden, 2009, s. 24). Avrupa dillerinde yazılımında ufak farklılıklar olsa da medeniyet de bu kelimelerden biridir.

1.1.3. Medeniyetin Unsurları

Süleyman Hayri Bolay (2013, s. 215-216) medeniyeti oluşturan unsurları "iman, dil, kültür, ahlak, akıl, lider" olarak sıralamaktadır. Manevi dünyanın zenginliği ile gelen bir "iman" anlayışı ve Allah inancı "yüksek bir dil ve yüksek bir kültür"e de kaynaklı etmektedir. İmana dayalı dünya görüşü aynı zamanda gelişmiş bir "ahlak" anlayışına da temel teşkil etmektedir. İmana dayalı bir anlayışla çevrelenmiş bir "akıl" ve bütün bu unsurların bir arada var olmasını sağlayan, bir medeniyeti oluşturmak için çabayı ortaya koyacak bir lider gerekmektedir.

Kelimenin farklı kullanımları olduğu gibi değiştirilerek kullanımları da mevcuttur. "On sekizinci yüzyılın ikinci yarısında bir İngiliz lügatçısı "Civilization" kelimesini lügatine koymayı reddetmiş ve "Civility" kelimesini tercih etmiştir. Bu kelime "urbanity" sözü

gibi şehirlinin köylü veya vahşi hakkında beslendiği aşağı görme duygusunu aksettir." Şehirle birlikte gelen medeniyet anlayışı, şehrin sınırları dışındakileri ötekileştirmiş ve dışarıda bırakmıştır. Bu bağlamda şehir medeniyete ait bir kavram olarak ve medeniyetin unsuru olarak görülebilir: "Girift medeniyetlerin şehirlerden çıktığı göz önünde tutulursa bu bir bakımdan doğru olmakla beraber alçaltıcı bir tabirdir. Avcı, çoban ve köylünün yorucu ve dağınık işleri yeni fikirlerin ve buluşların doğması için lazım olan boş vakte ve türlü insan temaslarına imkan vermez." (Robinson, 1945: 3). Şehir medeniyet fikirlerinin oluşması ve gelişmesinde kamusal bir alan konumunu almıştır.

Medeniyetin şehirli olmak veya şehir yaşantısıyla beraber elde ediliyor oluşu onu söylemsel düzeyde de şehre ait olmayandan ayırmaktadır. Bedensel çalışmanın yoğun olduğu taşra hayatı insanın zihinsel gelişimine ket vurabilmektedir. Şehir hayatı ise düşünsel hayatın var olabildiği ve gelişebildiği yerdir. Will Durant da medeniyetin şehir ile ilişkisi üzerinde durmaktadır. Medeniyet şehirle birlikte gelen bir yaşam tarzı ve ondan çıkan alışkanlıkların bir sonucudur. Medeniyet şehri akla getirir ve şehre ait alışkanlıkları ortaya çıkarır: "Medeniyet bir bakıma medeni alışkanlıklardır ve medeni alışkanlıklar da, bu kelimeyi yapan şehirlilerin düşündükleri gibi, ancak civitas yani şehirde mümkün olan nezih davranışlar, incelik ve nezakettir." Şehirde yaşayan insanlardan şehir hayatına uygun bir yaşam tarzı talep edilir: "Şehirlerde bazı insanların materyal ve eşya istihsali yerine ilim, felsefe, edebiyat ve sanatla uğraşmaları istenir. Medeniyet köylünün kulübesinde başlar, ama çiçeğini ancak şehirde verir." Will Durant medeniyet olma koşullarından "ırk" unsurunu asli bir unsur olarak görmemektedir. "Medeniyeti yaratan büyük ırklar değildir, insanları yaratan büyük medeniyetlerdir; coğrafi ve iktisadi bir kültürü vücuda getirir, ve kültür de bir insan tipi yaratır. İngiliz medeniyetini yapan İngiliz değildir, İngilizi İngiliz yapan İngiliz medeniyetidir." Medeniyet ile ırk arasında olan bağlantı da "medeniyetin görünmesinden önce, değişik insan gruplarının karşılıklı evlenmelerle birbirlerine yaklaştıkları, ve tedricen homojen bir halk halinde" birleşmeleridir. (Durant, 1978: s. 17-18).

Samuel Huntington (2005, s. 49) da medeniyetle ırkın birbirinden farklı olduğunu söylemektedir. Bir ırkın halkları farklı medeniyetlerin mensubu olabilirler, farklı

ırkların halkları da aynı medeniyetin şemsiyesi altında bir araya gelebilirler. Huntington burada İslamiyet ve Hıristiyanlık örneklerini vermekte ve bu iki semavi dinin nasıl farklı ırka mensup halkları aynı çatı altında birleştirebildiğini söylemektedir. Halklar arasındaki vazgeçilmez farklılıklar yaşadıkları yerlere veya fiziki görünüşlerine göre değil, inanç ve değer farklılıkları üzerinden gerçekleşir.

Avrupa standartlarına göre belirlenen medeniyetin ölçütleri uluslararası toplumda "medeni" ve "medeni olmayan" ülkelerin ayrımını belirlemekteydi. 19. Yüzyıl ile birlikte bu standartlar şöyledir: " medeni ülke a) kamu bürokrasini ve hükümetin temel kurumlarını, b) kendini savunmak için örgütsel kapasite c) yayınlanan yasal kodlar/kanunlar ve hukukun üstünlüğüne bağlılık, ve d) savaşın idaresi ve diplomatik değiş-tokuşu içeren uluslararası hukuk ve normların kabulünü gerektirmektedir. Eğer bir ulus bu yükümlülükleri karşılarsa, genellikle uluslararası bir kişilik olarak tam üyelik hakkı verilmiş meşru egemen bir ülke sayılır." (Bowden, 2009, s. 16).

Will Durant'a göre (1978, s. 15) sosyal bir düzen olarak medeniyet dört unsurdan oluşur: "ekonomik şartlar, siyasi düzen, ahlaki gelenekler, ve bilgi peşinde gidilmesi ve güzel sanatlar." Medeniyeti oluşturan bu unsurların yanında "psikolojik faktörler"in de önemi haiz olmaktadır. Bunların başında "siyasi bir düzen" gelmektedir. Bununla beraber dil birliği ve toplumum bir arada tutan bir ahlak sistemi ve topluma bir düzen getirecek gerekli sistem kurulmalıdır. Medeniyetin ilerlemesini sağlayan veya medeniyetleri gerileten bazı şartlar bulunmaktadır: Bunlar; jeolojik şartlar, coğrafi şartlar ve iktisadi şartlar olarak söylenebilir. Bir halkın iyi bir ahlak yapısına sahip olması ve bazı sanat vb. alanlarda gelişmişlik göstermesi eğer avcılıkla uğraşmanın belirsizliğiyle yaşıyorlarsa asla barbar olmaktan medeniyet aşamasına geçemeyeceğinin göstergesidir. (Durant, 1978, s. 15-16,19). Belirli bir ekonomik gelişmişlik düzeyi o medeniyetin devamını sağlayan en önemli unsur olabilmektedir. Özel'e göre de medeniyet ekonomik açıdan bir hiyerarşi kurma üzerine inşa edilmiştir. Her medeniyette toplum belirli gelir gruplarına göre ayrılır ve bu şekilde kurumlar ast-üst ilişkisi içerisinde hiyerarşik bir biçimde yapılandırılır. Böylece medeni olmak insan ilişkilerinin çarpık ve adil olmayan bir şekilde oluşmasına neden olur. (Özel, 2002, s. 107).

Medeniyet "belli bir iktisadi yapının biçimlendirdiği bir değerler sistemidir" ve iktisadi yapı da "Bir uygarlığa, kendine özgü nitelik kazandıran en önemli, öğelerden biri, belki de birincisidir." Medeniyetlerde altyapı üstyapı ilişkisinde "iktisadi yapı" üretim araçları ve üretim ilişkileriyle medeniyetlerin temel yapısını oluştururken, bu temel yapının üzerinde yükselen bir de "değerleri sistemi" bulunmaktadır. Bu değerler sistemi de "siyasal ve hukuksal kurumlar, din, ahlak, felsefe, edebiyat, sanat"ı kapsamaktadır. (Tanilli, 2012, s. 14, 16).

Medeniyetin unsurları maddi ve manevi olarak da ikiye ayrılabilmektedir. Maddi olan "elbiselerin şekli, binaların biçimi, ibadet ve ayinlerin yapılış tarzı v.s. den" oluşurken, manevi olan ise duygu ve düşünce alanında olduğundan daha büyük bir alana yayılmaktadır. Bu bağlamda "her medeniyetin kendine ortak bir düşünme gücü, bir zekası vardır; adeta bir dimağa sahiptir. Bunun gibi, her medeniyetin bir kalbi vardır. Bir duyuş tarzı vardır. Dolayısıyla ortak bir ahlaka, bir değer duygusuna, ortak bir iyi ve kötü, güzel ve çirkin görüşüne sahiptir." (Ağaoğlu, 1972, s. 5-6).

Robinson'a göre medeniyetler sonradan öğrenilen şeylerdir. Medeniyet toplumsallaşma neticesinde elde edilir. İnsan bir medeniyetin içinde doğmadıkça o medeniyetin bir mensubu olamaz. İnsanların dünyaya geldikleri yere tam anlamıyla ait olabilmesi için çok vakit gerekmektedir. İnsanların hangi dili konuşacaklarını seçmeleri, onlara bağlı değildir. İnsanlar her şeyi içlerinde büyüdükleri insanlardan öğrenmektedir ve o insanların "adetlerini, ahlaklarını, fikirlerini" benimsemek haricinde bir şey yapamazlar. Böylece "her çocuk diğer çocuklar tarafından kendine benzetilir." (Robinson, 1945, s. 11).

Ahmet Davutoğlu Medeniyetlerin Ben-İdraki adlı çalışmasında (1997, s. 10) medeniyetleri yaratan töz ile ilgili şunları söylemektedir: "…medeniyetlerin kurulmasını da, yükselmesini de, diğer medeniyetlerin muhtemel tahakkümlerine karşı direnebilmesini de sağlayan temel unsurun bir medeniyet prototipinin tebarüz etmesini sağlayan ben-idraki olduğudur. Bir ben-idrakinin oluşmasını sağlayan nihaî etken de, kurumsal ve formel alan değil, bir bireyin varlık sorunsalını anlamlı bir çerçeveye oturtan dünya görüşüdür." Davutoğlu'nun bahsettiği medeniyetin ben-idraki Batılı kurumların devşirilmesiyle değişmez. Hristiyan Batı medeniyetinin İslam üzerinde

istediği etkiyi oluşturamamasının nedeni de budur: “Bir medeniyetin külli direnç gücü de, medeniyet prototipinin bu ben-idraki direncinde ortaya çıkar. Kurumsal transferin ben-idraki değişimine yol açacağı kanaatini taşıyan modernistlerin geliştirdikleri teorik çerçevelerin batı-dışı medeniyetlerdeki direnci, özellikle de İslam dünyasındaki gelişmeleri, açıklayamamasının temel sebebi de budur.” Ayrıca medeniyetin başlıca unsurlarından olan kimlik ile ben-idraki arasında da Davutoğlu bir ayrım yapar. Kimlik çift taraflı bir tanınma ilişkisine sahipken, ben-idraki insanın kendi bilincinde oluşturduğu farkındalık halidir: “Kimlik, sosyal tanınma temelinde gerçekleşen ilişki-bağımlı bir bilinç olarak iki tarafı gerekli kılarken, ben-idraki bir karşı tarafa ya da sosyal bir tanınmaya ihtiyaç hissetmeyen bireysel bir şuur halini yansıtır. Kimlik sosyal, iktisadi ve siyasi otorite tarafından tanımlanabilen ve verilebilen bir nitelik taşırken, özneyi esas alan ben-idrakinin herhangi bir başka otorite tarafından tanımlanabilmesi de, tasfiye edilebilmesi de imkansızdır.” (Davutoğlu, 1997, s. 11).

Davutoğlu (1997, s. 15-22) ben idraki bağlamında medeniyetleri beşe ayırır: Bunlardan ilki “güçlü ve sert ben idraki”dir. Bu medeniyet idraki diğer medeniyetlerin dışlanmasına dayanan ve nufüz edilebilmesi çok zor olan bir medeniyet idrakidir. Hegemonyaya ve güce dayalıdır. Hint Aryan ve Huntington’cu ötekini dışlayan Batı ben-idraki örnek olarak verilebilir. İkincisi güçlü ve esnek medeniyet ben idrakidir. Bu ben idraki güçlü, evrensel kavrayışa sahip ve esnek bir yapıdadır. Kapsayıcı ve nüfuz edilebilir özellikler taşımaktadır. Bu tarz ben-idrakine örnek olarak Büyük İskender ve İslam medeniyetleri verilebilir. Üçüncü ben idrakine örnek olarak güçlü ve yerel medeniyet ben idraki verilebilir. Bu ben idraki karmaşık bir dünya görüşüne sahip ve bunu kendi medeniyet havzası ile sınırlamaktadır. Bu idrak kendini merkeze yerleştirirken diğerlerini dışlayıcı bir özellik taşımaktadır. Bu medeniyet ben-idrakine Çin medeniyeti verilebilir. Dördüncüsü zayıf ve sert medeniyet idrakidir. Bu medeniyet idraki anlayışı sınırlı ve yerel olduğundan zayıf bir karaktere sahipken, diğer medeniyetlere bakışında sert bir mizaca sahiptir. Buna örnek olarak da Moğol ben-idraki olarak verilebilir. Son olarak zayıf ve esnek medeniyet ben-idraki vardır. Basit, yerel unsurlara sahip bu ben idraki, hegemonik bir öz taşımamakta ve diğer medeniyetlerin nüfuzlarına karşı durmakta zorlanmaktadır. Bu tarz medeniyet ben-idrakine Amerikan yerlileri ve Avustralya aborjinleri verilebilir.

Robinson düşünmenin ve muhakeme etmenin insanların bulduğu şeyler olduğunu söylemektedir. Bunlar a priori olan şeyler değil, insanın sonradan edindiği, kazandığı şeylerdir. Medeniyet de bu bağlamda görülmelidir. Bu bağlamda medeniyet sadece "vahşilik"in karşıtı değildir. Daha çok insanın hayvansal mirasının tersi olarak kabul edilmektedir: "İnsanın hayvani özellikleri, medenileşme derecesile ilgili olmadan, veraset yolu ile insandan yavrusuna geçer. Medeniyet (yani dil, din ahlak, san'at ve insan zekâ ve muhakemesinin türlü (gösterileri) ise biyolojik veraset yolu ile intikal etmez. Bunlar yeni nesle ancak taklit ve terbiye yollarıyle geçebilir." (Robinson, 1945, s. 4,5).

Medeniyetin unsurlarından biri de medeniyetlerin medeniyet öncesi dönemde medeniyete haiz birçok özelliği içlerinde barındırabilmeleridir. Will Durant (1978, s. 165-166) çağdaş medeniyetin kazanımlarının medeniyet öncesi insana borçlu olduğunu ifade etmektedir. Yazı ve devlet hariç olmak üzere bu insanlar medeniyetin temellerini atmışlardır. Ekonomik yaşamın çeşitli varyasyonları üretilmiş, siyasi yaşamın temel düzeydeki yapıları oluşturulmuş, ahlaki sistemin temel kaideleri belirlenmiş ve dinin de temelleri atılmıştır. Vahşi olarak nitelendirilen bu insanların uzun yıllar boyunca oluşturdukları yapılar bugünkü medeniyetin ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır.

Medeniyet ve bu bağlamda ulus olabilmenin koşulları da bazı değerlere bağlanmaktaydı. Ulus olmanın koşulu medeniyette belirli bir düzeye gelmeyi gerektirebilmekteydi. Bu durum da uluslar ve medeniyetler arasındaki ilişkiyi etkilemiştir. Bu bağlamda uluslar ve medeniyetler arasındaki ilişki Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda veya sırasında bir anda dönüşüme uğramıştır. 19. Yüzyılın sonlarından, savaşın sonuna kadar gösteren olarak medeniyet dünyanın çoğu yerinde tek ve evrensel bir olgu haline gelmiştir. (Akt. Duara, 2001, s. 100). Bu dönem boyunca, Batılı emperyal ülkeler kendi fetihlerini bir medeniyet misyonu olarak meşrulaştırmak için bu gösterenden faydalanmışlardır. Böylece Batı'nın medeniyet formülünden geçemeyen tüm yerler Batı'nın hâkimiyeti altına geçirilmiştir. Çünkü medeni ülkeler olarak görülmemektedirler. On sekizinci yüzyılda Batı ve Avrupa dışında medeniyetler olacağı fikri bulunmaktaydı; ancak on dokuzuncu yüzyılla birlikte Aydınlanma ve Hıristiyanlık değerlerine dayanan tek bir medeniyet konsepti gelmiştir ve bu sadece

hâkimiyet kurmak için değil aynı zamanda ulusların bağımsızlıklarını ilan etmeleri (veya egemenliklerini kurmaları) için gerekli olan kriterler olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda bir ulus olabilmenin koşulu medeniyetin daha yüksek ve onaylanmış düzenine bağlanmıştır. (Duara, 2001, s. 100).

1.1.4. Medeniyet Türleri

Arnold Toynbee "medeniyetten insan toplumlarının Batı, İslam, Uzak Doğu, Hint medeniyeti şeklinde sınıflandırmasını" anladığını belirtir ve bunun da "din, mimari, resim, üslup ve gelenek" olarak farklı şeyler ortaya çıkardığını ifade eder:

> "Medeniyet"ten, kendi ülkesinin –Amerika'nın veya İngiltere'nin örneğin –tarihini anlamaya çalışırken, insanın ulaştığı en küçük tarihsel birimi kastediyorum. Amerika'nın tarihini kendi içinde anlamak isterseniz boşuna uğraşırsınız. Amerika'nın, Batı Avrupa ve diğer denizaşırı ülkelerle olan ilişkilerine veya Kolomb'un Amerika'yı keşfinden önce Batı Avrupa'daki kaynaklarına inmeden, federal hükümetin, temsili hükümetin, demokrasinin, sanayi devriminin, monogaminin, Hristiyanlığın Amerika'nın hayatında oynadığı rolü anlamanız imkânsız. Fakat Amerika tarih ve kurumlarını pratik amaçlar için anlaşılır hale getirmek yolunda Batı Avrupa'nın ötesine, Doğu Avrupa'ya, İslam dünyasına, Greko-Romen dünyasına uzanmanız gerekmiyor. Bu zaman ve mekân sınırları bize, Amerika'nın, İngiltere, Fransa ve Hollanda'nın da bir parçası olduğu toplumsal hayatın anlaşılır bir birimini göstermekte: siz buna ister Batı alemi ister Batı medeniyeti ister Batı toplumu, ister Batı dünyası deyin. Aynı şekilde, eğer Yunanistan'ın, Sırbistan'ın, Rusya'nın tarihlerini anlamaya çalışırsanız, ulaşacağınız. Fas veya Afganistan'dan kalkarak bir İslam dünyasına, Bengal, Mysore, Rajputana'dan kalkarak bir Hint dünyasına, Çin veya Japonya'dan kalkarak da bir Uzak Doğu dünyasına ulaşabilirsiniz." (Toynbee, 1980, s. 211-212).

Arnold Toynbee şu ana kadar on dokuz medeniyet olduğunu, bunların arasından beş tanesinin günümüze ulaştığını söylemektedir. Bunlardan biri de Hristiyan medeniyetidir. Ona göre "birleşmiş bir dünyada Batılı olmayan onsekiz medeniyet – dördü yaşayan, ondördü ölü- etkinliklerini mutlaka yeniden sağlayacaktır." (Toynbee, 1980, s. 149-152). Toynbee, medeniyetleri eşzamanlı ve eşdeğer olarak görmektedir. Ona göre "medeniyetlerin birleşmesi" medeniyetlerin çoğulluğunu tek bir medeniyete indirgemektedir. (Ataöv, 1968, s. 43). Davutoğlu (1997, s. 3-4) ise Arnold Toynbee'nin "A Study of History" adlı eserinde tarihte yirmi altı medeniyetin ortaya çıktığını, bunlardan Mısır, And, Çin, Mi noa, Sümer, Maya, Hint, Hitit, Suriye, Helen, Babil,

Meksika, Arap, Yukatan, Sparta ve Osmanlı medeniyetlerinin ortadan kalktığını ve Hristiyan Yakındoğu, İslam, Hristiyan Rus, Hindu, Uzakdoğu Çin, Japon, Polinezya, Eskimo ve Göçebe medeniyetlerinin Batı medeniyeti tarafından baskı altında olduğunu belirtmiştir. Ahmet Ağaoğlu ise medeniyetleri "İslam medeniyeti, Avrupa ve Batı medeniyeti, Buda-Brahma medeniyeti" olarak üçe ayırmaktadır. Ona göre medeniyet en geniş anlamıyla "hayat tarzı"dır: "medeniyet demek "hayat tarzı" demektir. Yalnız hayat kavramını en geniş ve şümullü bir manada almalıdır. Hayatın bütün tecellilerini, maddi ve manevi bütün olaylarını o kavram içine koymalıdır. O halde medeniyet, düşünce ve tecessüs tarzından başlayarak giyiniş şekline kadar hayatın bütün olaylarını içine alır." (Ağaoğlu, 1972, s. 3-4). Fernand Braudel de medeniyet hallerini dörde ayırır: "1. Coğrafi alanlar olarak medeniyetler 2. Toplumlar olarak medeniyetler 3. Ekonomiler olarak medeniyetler 4. Düşünce tarzları olarak medeniyetler" (Aktaran Aktürk, 2007, s. 158). Medeniyetler bu hallere göre konumlanmaktadırlar. Oswald Spengler de medeniyetleri kültürler bağlamında ele alır. Ona göre dünya tarihinde sekiz orijinal kültür bulunmaktadır. Bunlar; Mısır, Babil, Hindistan, Çin, Antikite, Arap, Batı ve Meksika kültürleridir. Ayrıca Spengler kültür tiplerini de üçe ayırmıştır. Metafizik-dini yüksek kültürler, simgeci erken kültürler ve sivil-geç kültür olarak belirlediği kültürlerdir. Batı kültürünü ise sivil-geç kültür olarak görür ve çöküş içinde olduğunu söyler. (felsefe.gen.tr, 2019)

Medeniyetler, diğer medeniyetlerle olan ilişkilerine göre açık ve kapalı medeniyetler olarak da ayrılabilmektedir. Açık medeniyet "diğer medeniyetlere hayat hakkı tanıyan ve onlarla barışa dayalı ilişkiler geliştirerek birlikte var olmayı benimseyenler" olarak ifade edilebilir. Örnek olarak diğer medeniyetler ile birlikte yaşamaya olumlu bakan İslam medeniyeti verilebilir. Öbür taraftan kapalı medeniyet "başka medeniyetleri yok ederek tüm dünyaya hâkim olmaya çalışan medeniyetler"dir. Kapalı medeniyete örnek olarak da Batı medeniyeti verilebilir. Bunu da Hristiyanlık üzerinden gerçekleştirmiştir. Batı medeniyetinin kapalı bir medeniyet olma halinden çıkma mücadelesini de "Yahudi-Hristiyan medeniyeti" olarak yeniden kurgulamaya çalıştığı söylenmektedir (Şentürk, 2006, s. 92).

1.1.5. Medeniyet ve Kültür Farkı

Medeniyetin Almanca kullanımı İngiliz ve Fransız düşüncesinden farklılık gösterir. Medeniyetin Almanca karşılığı olan "*Zivilisation*" terimi "*Kultur*" kavramının altında kullanılır. Zivilisation bu bağlamda ikinci sırada yer alır ve dış görünüm gibi yüzeysel şeylerle ilgilenir. Öbür taraftan **Kultur** kavramı ise Almanların ulusal gururu, benlikleri ve başarı duyguları ile ilgili bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Fransız ve İngiliz medeniyet anlayışları politik, sosyal, ekonomik, dini, bilimsel, ahlaki konulara temas ederken, Alman *Kultur* terimi ise entelektüel, sanatsal, dini gerçekler ve değerleri açıklamaya odaklanır. *Kultur* terimi İngiliz ve Fransız medeniyet anlayışlarının öncelik verdiği politik, sosyal, ekonomik konuları ikinci sıraya koyarken, değer içerikli konuları ön plana alır. (Bowden, 2009, s. 34).

Oswald Spengler (1978, s. 44) "her kültürün kendi medeniyetine sahip" olduğunu söylemektedir. Medeniyet ve kültür kavramı iç içedir: "Medeniyet kültürün önlenmez *kaderidir*… Medeniyetler gelişmiş bir insanlık türünün varabileceği en dış ve sün'i durumlardır. Bir neticedir onlar, oluşan şeyin yerine geçen oluşmakta olan, hayatı izleyen ölüm, taş yapılarından sonra gelen aydın çağ, toprak anayı izleyen taşlaşan dünya şehirleri, Dorik ve Gotik çağlarının ruhsal çocukluğu. Değiştirilemez bir neticedir medeniyetler fakat içten bir ihtiyaçla, tekrar ve tekrar onlara varılır." Yani medeniyet bir sonuçtur. Kültürün vardığı yerdir. Tüm yaşam şekilleri ve yaşam alanlarının üzerinde üst bir şemsiyedir. Spengler (1978: s. 111-115) kültürleri birer organizma olarak görür ve kültürlerin de ortaya çıktığını, geliştiğini ve yok olduğunu söyler. Kültürler ortadan kalktıklarında ise medeniyet haline gelirler. Bu düşünceden hareketle Spengler Batı'yı bu bağlamda değerlendirir. Samuel Huntington da medeniyetleri kültürleri kapsayan birimler olarak görmektedir. Çeşitli yerleşim birimlerinin, farklı etnisiteye sahip insanların farklı düzeylerde benzer kültürlere sahip olduklarını söylemekte ve medeniyetin de bunların üzerinde halkların kültürel kimliklerini belirleyen en önemli unsur olduğunu söylemektedir. Ona göre "Medeniyet hem dil, tarih, din, gelenekler ve kurumlar gibi ortak nesnel öğelerle, hem de halkın öznel olarak kendisini tanımlamasıyla belirlenmektedir." (Huntington, 2005, s. 50).

Medeniyet kültürün evrensel hali olarak izah edilebilir. Kültür yerel bir unsurken, kültürel üretimler diğer toplumlar nezdinde yer bulduğunda evrenselleşir. Din, sanat, felsefe ve bilim alanında bir kültürün ürettikleri evrenselleştiğinde aynı zamanda belirli bir medeniyet anlayışı da getirmiş olmaktadır: "Medeniyeti tanımlayan kültür diğer toplumlara kendi din, sanat, felsefe ve bilim anlayışını kabul ettirir. Tarih boyunca bu anlayışlardan bazıları ön plana geçmiştir"(Acar, 2003, s. 37).

1.2. Medeniyetler Çatışması Tezi

1.2.1. Medeniyetler Çatışması Tezi Medeniyet Perspektifi

Medeniyetler çatışması perspektifi ile ilgili söylenecek en önemli hususlardan birisi tezin Batı medeniyetini esas alması ve bunun üzerine oluşturduğu çatışmacı temellendirmedir. Samuel Huntington çok ses getiren kanonik çalışmasında Arnold Toynbee, Oswald Spengler gibi tarihçilerin ve Bernard Lewis gibi oryantalistlerin görüşlerine ve düşüncelerine başvurur. Arnold Toynbee'den Batı medeniyetinin üstünlüğü tezini alırken, Oswald Spengler'den gereği yapılmadığı takdirde Batı medeniyetinin ve kazanımlarının çökeceği görüşünü alır. Bernard Lewis'den de meşhur İslam ve Hıristiyanlık arasındaki medeniyetler çatışması kavramını alarak genişletir ve uluslararası gelişmelere neden-sonuç ilişkisi içerisinde yaklaşarak iki kültür ve medeniyet arasında yaşanan münasebetleri çatışma düzeyinde değerlendirir.

Arnold Toynbee medeniyetlerin birbirinin devamı ve çağdaşı olduğunu ifade etmektedir. Buna göre medeniyetler birbirinden bağımsız oluşumlar olarak görülmemeli ve evrimsel bir gözle düşünülmelidir. Toynbee, "bütün medeniyetlerin felsefi çağdaşlığı" düşüncesinin kendinde yeni olduğunu söylemektedir. Yaşanılan dönemdeki jeoloji ve kozmogoni gibi bilim dallarından elde edilen bilgiler sonucunda "medeni" denilen insan gruplarının ortaya çıkışından beri geçen zaman dünyadaki yaşama veya gezegenlere ve evrene bakıldığında çok küçük bir zaman dilimini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Toynbee Eski Mısır, Greko-Romen medeniyeti ve kendilerininki gibi Hıristiyanlığın ilk milenyumunda ortaya çıkmış medeniyetleri birbirinin çağdaşı saymaktadır. (Toynbee, 1980, s. 12-13).

Medeniyetleri ilerleten şey tehditlere verdiği karşılıkla ilintilidir. Bu tehditlerle baş edemeyen devletler ortadan kalkarlar. Ona göre Greko-Romen tarihi çok önemlidir. Bunun nedeni de "bugün Batı medeniyetinin karşısında bulunan tehdite M. Ö. Beşinci Yüzyılda karşılık veremeyen Yunan medeniyetinin yıkılışında yatmakta"dır (Toynbee, 1980, s. 56-57).

Arnold Toynbee Batı'nın yaşadığı komünizm tecrübesini geçmişte İslam ile yaşadığına benzetmektedir: "Komünizm'in ortaya çıkışından yüzyıllar önce atalarımız aynı umacıyı İslam'da bulmuşlar. Günümüzde Komünizm'in yaptığını aynı nedenlerle, Onaltıncı Yüzyılda İslam, Batılı kalplere bir isteri ilham ederek yapmaktaydı. İslam da, Komünizm gibi, Batılı inanışın belli bir doktrine dayanmayan bir uyarlaması olan anti-batıcı bir hareketti." (Toynbee, 1980, s. 26). Batı komünizmden önceki "umacı" olarak gördüğü İslam'ı komünizmin çöküşü ve Soğuk Savaş'ın bitişi ile yeniden keşfetmiştir. Medeniyet ve din ilişkisi ona göre medeniyetlerin başlangıç ve sonlarını da belirmektedir. Biri daire şeklinde hareket ederken biri düz bir şekilde ilerler: "Eğer din bir savaş arabasıysa, yeryüzündeki medeniyetlerin yıkılışları, cennete doğru ilerleyen tekerlekleri yerine geçiyor. Medeniyetler çevrimsel bir daire üzerinde hareket ediyor gibi gözüküyorken, dinler düz bir çizgi üzerinde hareket ediyor gibi. Dinlerin yukarıya doğru sürekli ilerleyişi, medeniyetlerin çevrimsel "doğum-ölüm-doğum"larıyla hızlandırılmakta." (Toynbee, 1980,s. 222).

Toynbee'ye göre Batılıların okyanusu kullanmaları ve gerçekleştirdikleri teknolojik devrim Batılıları diğer medeniyetlerin üstüne çıkarmış ve tek bir toplum haline getirmiştir. Batının düşmanları da Batılı değerleri ortadan kaldırmak yerine onun hataları üzerinde durmuşlardır. Bunun nedeni de Batılı öncüllerin teknolojik gelişmelerle ve bilimde kaydedilen önemli aşamalar ile birlikte tarihin sonunun geldiğine inanmışlardır. Bilimin medeniyete kattıkları ile beraber Batılı öncüller kendilerinin diğer toplumlardan farklı olduğuna inanmışlar ve diğer medeniyetlerin başına gelen kötü şeylerden kendilerini sorumlu tutmuşlardır. (Toynbee, 1980, s. 27-33, 69-70).

Medeniyete Batılı düşüncenin getirdiği medeniyetin Batı merkezli olması ve batıdan diğer diyarlara doğru bir yayılma göstermesidir. Bu, Batı medeniyetinin evrenselci

tutumudur ve kendi düşüncesinin genel geçer olabileceği yargısına varmasıdır. Oswald Spengler Batı'nın Çöküşü adlı eserinde buna izafiyet ile karşı çıkar:

> "Eflatun insanlıktan söz ettiğinde Barbarlar'ın karşıtı olan Yunanlılar'ı ima ediyor ve görüşü Klasik hayat ve düşüncenin tarih dışı biçimine uygundur. Bu noktadan hareket ederek *Yunanlılar* için eksiksiz ve manalı olan neticelere varır. Buna kaşılık Kant, mesela ahlaki fikirler konusunda felsefe yaptığında, tezleri'nin her zamanın ve her yerin insanları için geçerli olduğunu savunur… Batı'lı düşünürde eksik olan *bu*'dur, halbuki biz onda bulacağımızı tahmin ediyorduk: *sadece bir tek varolmanın* ifadeleri olan verilerinin *tarihi* açıdan *izafi* karakterinin kavrayışı, geçerliliklerinin gerekli sınırlarının bilgisi; "sarsılmaz" gerçeklerinin ve "ebedi" görüşlerinin sadece kendisi için gerçek ve dünya görüşü için ebedi oldukları inancı; arkalarına bakarak diğer kültürlerin insanlarının, aynı güvenlik duygusu ile, kendilerinden neler geliştirdiklerini bulmak görevi. " (Spengler, 1978, s. 36-37).

Spengler tarihin Batı merkezci bir şekilde değerlendirilmesine karşı çıkar. Dünya tarihi sadece Batı'nın yüzyıllar içerisinde yaşadığı olayların anlatısından ibaret değildir. Amerikan kültürü bile Batı'nın şemasına uymayınca göz ardı edilmektedir. (Spengler, 1978, s. 29).

Samuel Huntington'un çalışmasının temelini oturttuğu yazarlardan biri de oryantalist Bernard Lewis'dir. Çalışmasının adını da verdiği medeniyetler çatışması tezinin kaynağı Bernard Lewis'in "Müslüman Öfkenin Kökleri" adlı çalışmasıdır. Lewis Müslüman Öfkenin Kökleri'nde (1990, s. 56, 59) Hristiyan dünyanın sekülerizmi geliştirdiğini ve bunun da devlet ve kiliseyi birbirinden ayırdığını ifade etmektedir. Müslümanlar 16. ve 17. yüzyıllarda Katolikler ve Protestanlar arasındaki çatışmanın şiddetine yaklaşan bir çatışma hiçbir zaman yaşamamışlardır. Bu çatışma dini kurumların gücünü yitirmesine ve Hıristiyanların devlet ve dini birbirinden ayıran bir doktrin geliştirmelerini sağlamıştır. Müslümanlar böyle bir şeye ihtiyaç duymamışlar ve böyle bir doktrin geliştirmemişlerdir. Ona göre İslam diğer inançtan olanlara karşı bir eşitlik anlayışı geliştirmemiştir. Başlarda Müslümanlar Batı'nın başarılarına karşı hayranlık beslemişler ve öykünmüşlerdir. Günümüzde Müslümanların Batı medeniyetine duyduğu hayranlık ve öykünme yerini düşmanlık ve reddetmeye bırakmıştır.

Lewis uzun zamandan beri Müslümanların Batı üstünlüğüne karşı Müslüman değerleri getirmek için mücadele ettiğini söylemektedir. Müslümanların birbirini takip eden yenilgiler yaşamaları öfkelerinin de kaynağını oluşturmaktadır. Bu yenilgilerden ilki, dünyadaki hâkimiyetini Rusya ve Batı'ya kaptırmasıdır. İkincisi Batılı düşünce ve yaşam biçimlerinin kendi ülkesini işgal etmesi ve kendi ülkesindeki otoritesini kaybetmesidir. Üçüncüsü de kadın ve çocukların özgürleşmesiyle birlikte evdeki erkek otoritesinin ortadan kalkmasıdır. İlk önce dünya üzerindeki hâkimiyet ve sonra da sırasıyla ülkesinde ve evinde otoritenin kaybedilmesi Müslümanlardaki öfkeyi açığa çıkarmaktadır. Bunun doğal sonucu da bu öfkenin geçmişten gücünü alarak bin yıllık düşmana yönelmesidir. (Lewis, 1990, s. 49). Bu düşman da Batı medeniyeti ve Amerika Birleşik Devletleri olmaktadır. ABD, Batı medeniyetinin lideri ve Avrupa medeniyetinin temsilcisi olarak görüldüğünden Müslümanların kin ve öfkesi ABD'ye yönelmiştir. Lewis bunun adını medeniyetler çatışması olarak koymakta ve bunun Batı'nın Yahudi-Hristiyan mirasına, seküler varlığına ve tüm dünyada yayılmasına bir karşı koyma olduğunu söylemektedir. (Lewis, 1990, s. 60).

Bernard Lewis (1990, s. 49, 59) Hz. Muhammed'in sadece bir peygamber ve öğretmen olmadığını aynı zamanda bir kanun koyucu, politikanın başı ve asker olduğunu da söylemektedir. Ona göre bu durum İslam'a politik ve askeri bir boyut kazandırmıştır. Bu düşünceden hareketle, Hz. Muhammed'in ve ondan sonra gelen takipçilerinin yürüttüğü savaşlar Allah'ın yolunda yürüyenlerle, ona karşı olanlar arasında gerçekleşmiştir. Lewis, İslam kültürünün diğer medeniyetlerden farkını, İslam'ın basit mütevazi bir insanı bile zor zamanlarda bir ölüm makinesine dönüştürebilmesi olarak görür. İslam bu mütevazi duyguların nefret ve öfkeye dönüştürülmesinde ve bunun din adına yapılmasına aracılık etmektedir.

Samuel Huntington medeniyetlerin özelliklerini şöyle sıralar. 1."Halklarının kültürel özellikleriyle medeniyetlere ayrılmaları ve fiziksel özellikleriyle ırklara ayrılmaları arasında önemli bir bağlantı vardır." Huntington, medeniyete ait kültürel farklılıklarla, ırka ait fiziksel farklılıkları birbirinden ayırır. Neticede bir medeniyet farklı ırklara mensup toplumları kapsayabilir. 2. "Bir medeniyet en geniş kültürel varlıktır." Burada medeniyeti farklı kültürel değerlerin bir arada toplandığı üst bir kültürel yapı olarak

düşünmek gerekmektedir. 3. “Medeniyetlerin “belirgin sınırları, olmadığı gibi tam bir başlangıç ve sona eriş tarihleri de yoktur.” Bu durum medeniyete geniş bir hareket alanı sağlamaktadır. 4. “Dördüncü olarak, medeniyetler ölümlüdür ancak çok da uzun ömürlüdürler; gelişirler, uyum gösterirler ve insan kurumlarının en dayanıklıları, “aşırı longduree gerçeklikleridir.” Burada Huntington, Oswald Spengler’e yakın durarak medeniyetleri sona eren yapılar olarak kabul etmektedir. Zaten medeniyetler çatışması tezinin en önemli argümanlarından biri de Batı medeniyetinin yok olmaması için diğer medeniyetlerin güçlenmesini engellemektedir. Zaten İsrail’in Arap Devletleri’ne yönelik 1967 Savaşı ve Bush doktrinindeki önleyici vuruş ve savaş kavramsallaştırmaları buna örnek olarak verilebilir. 5. “Beşinci olarak, medeniyetler siyasal değil de kültürel varlıklar olduklarından düzeni korumazlar, adaleti sağlamazlar, vergi toplamazlar, antlaşmalar yapmazlar ya da hükümetlerin yaptıkları hiçbir şeyi yapmazlar.” Burada Huntington medeniyetler arasındaki yönetimsel çoğunluğa vurgu yapmaktadır. Aynı medeniyete sahip ülkeler farklı yönetim anlayışlarına sahip olabilirler. 6. “Son olarak; bilim adamları genellikle tarihteki temel medeniyetleri ve modern dünyada var olanları tanımlamakta birbirleriyle genellikle hemfikirdirler. Ancak, tarihte varolmuş medeniyetlerin toplam sayısı üzerinde uyuşamamaktadırlar.” (Huntington, 2005: 49-53). Huntingtoncu medeniyet yaklaşımı dünyada bütünleşmeye yönelik güçlerin olduğunu ve bunun da kültürel açıdan karşıt güçlerin ortaya çıkmasına neden olduğunu söylemektedir. Bu bağlamda, dünya Batı ile Batılı olmayanlar arasında bölünmüş iki ayrı dünyadan ibarettir. Burada bir taraf Batı, diğer taraf da diğerleri olarak belirlenmektedir (The West and the Rest anlayışı). Bu medeniyet anlayışında ulus devletler şimdi ve gelecekte gene en önemli güçler olacaklar; ancak etkinlikleri artarak kültür ve medeniyet unsurları tarafından belirlenecektir. Dünya, bu medeniyet anlayışında kabile ve uluslar arasındaki çatışmalar binayen bir kaos ortamındadır. Bu minvalde, en büyük tehlikeyi de medeniyetler arasındaki veya medeniyetlere ait devletler arasındaki çatışmalar oluşturmaktadır. (Huntington, 2005, s. 40-41). Bir bakıma Huntingtoncu medeniyet anlayışı evrensel bir büyük medeniyet yerine, Batı ve karşısındaki medeniyetleri kendine başlangıç noktası olarak, bu medeniyetler arasındaki kültürel farklılıklardan doğan/doğacak çatışmaları kendi medeniyet anlayışının temeline oturtmaktadır. Batı ve diğerleri arasında oluşabilecek çatışmanın başat aktörleri de

Bernard Lewis'in Müslüman Öfkenin Kökleri'nden hareketle Batı ve İslam medeniyeti olmaktadır.

Samuel Huntington'un medeniyetler çatışması tezini üzerine kurduğu düşünceler bütünü temel olarak bu görüşlere dayanmaktadır. Din perspektifinden oluşturduğu medeniyet anlayışı temellerini İslam, Ortodoks ve Konfüçyusçuluk'ta bulmaktadır. Bu medeniyetler belirli bir inanç ekseninde tanımlanırken, "Batı" medeniyeti coğrafi bir konum olarak ifade edilmekte ve aynı zamanda bir kültür-değerler sistemi olarak tanımlanmaktadır.

1.2.2. Medeniyetler Çatışması Tezi

Samuel Huntington kitabının önsözünde çalışmasını şöyle açıklar: "Bu kitap sosyal bilimler alanında yapılmış bir çalışma değildir. Bu çalışma Soğuk Savaş'tan sonra küresel siyasetin evriminin bir yorumunu yapmayı amaçlamaktadır ve de küresel siyasete bakışta bilim adamlarına ve politikaları belirleyenlere bir çerçeve veya bir paradigma sunmayı hedeflemektedir." (Huntington, 2005, s. 10). Çalışması bir bakıma ABD'nin Soğuk Savaş sonrasında izlemesi gereken siyaseti belirleme gayesindedir. Bu bağlamda ABD'ye diğer ülkelerle olan ilişkilerini medeniyetler çatışması düzleminde kurmasını önermektedir. Medeniyetleri de mikro seviyede insan kabileleri olarak görmektedir. Medeniyetler çatışması da bu düşünceden hareketle global düzeyde insan kabileleri arasındaki çatışmadan oluşmaktadır. Yeni dünyada çıkarlar iki ayrı medeniyeti üçüncü bir medeniyetin aleyhine ittifak kurmaya götürebilmektedir. Fakat, farklı medeniyetler arasındaki ilişkiler sıcak ve barışçıl olmayacaktır. (Huntington, 2005, s. 305). Huntington Soğuk Savaş sonrası medeniyetler arasındaki ilişkileri, özellikle de İslam ve Batı arasında olanı "bir medeniyet soğuk savaşı"na benzetmektedir.

Huntington Soğuk Savaş sonrası dünyada ideolojik kamplaşmaların yerini kültür ve değer temellerinde oluşan bloklaşmaların alacağını iddia etmektedir:

> "Benim faraziyem şudur ki, bu yeni dünyada mücadelenin esas kaynağı öncelikle ideolojik ve ekonomik olmayacak. Beşeriyet arasındaki büyük bölünmeler ve hâkim mücadele kaynağı kültürel olacak. Milli devletler dünyadaki hadiselerin yine en güçlü aktörleri olacak fakat global politikanın asıl mücadeleleri farklı medeniyetlere mensup grup ve milletler

arasında meydana gelecek. Medeniyetlerin çatışması global politikaya hakim olacak. Medeniyetler arasındaki fay hatları geleceğin muhabere hatlarını teşkil edecek." (Huntington, 2006, s. 22).

Huntington (2005, s. 33) Soğuk Savaş'ın bitişini uyumlu dünya paradigması içinde açıklamaya çalışan tarihin sonu gibi tezlerin dönemin gerçekliklerini açıklamaktan uzak bulmaktadır. Ona göre her savaşın bitişi yeni savaşları doğurdu ve Soğuk Savaş'ın bitişi de daha çatışmacı bir dünyaya yol açtı.

Medeniyetler çatışması tezinde kültürel farklılıkların birincil nedeni olarak din görülmektedir. Dinden sonra farklılıkları körükleyen unsur olarak da dil görülmektedir. Batı'nın diğerlerinden farklılaşmasını sağlayan neden çok dilliliğe dayanan yapısıdır. Arapça, Hintçe, Çince, Japonca bu uygarlıkların esas dili iken, Batılı ülkelerin dillerini miras aldıkları temel Latince'dir. Diller, dünyadaki yaygın kullanımına göre sırasıyla Latince, Fransızca, İngilizce olmuştur (Huntington, 2006, s. 115). Ülkeler ve devletler arasında ve genel uluslararası ilişkilerin yürütülmesinde dönem dönem lingua francalar[1] değişiklik göstermiştir. Bugün İngilizce ve daha önce Latince ve Fransızca uluslararası iletişimin gerçekleşmesinde aracı konumunda olmuşlardır. Huntington genel olarak dil konusunda İngilizce'nin linguafranca olduğunu kabul etmekte ancak dilin evrensel kültür yaratma hususuna katılmamaktadır: "Lingua franca iletişimde bir araçtır ancak kimlik ve topluluğun kaynağı olamaz." Birçok toplum İngilizceyi ana dili veya ikinci dili olarak konuşurken, Batı-Hristiyan medeniyetinin kültürel özelliklerini paylaşmamaktadır. Dilin aksine din bu konuda daha evrensel bir çağrıya sahiptir: "Dinin evrensel olma olasılığı dile göre daha yüksektir. Yirminci yüzyılın sonu, dünyada dinin küresel olarak yükselişine tanık olmuştur. Bu canlanma dinsel bilincin yoğunlaşmasını ve köktendinci hareketleri içermektedir." (Huntington, 2005, s. 79, 83)

Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan dünyada farklı medeniyetlere mensup ülkeler arasındaki münasebetler uzak olacaktır. Bazı medeniyetler arasındaki ilişkiler diğerlerine göre daha fazla çatışma ihtimali içerebilir. Medeniyetler arasındaki mikro ve makro düzeydeki fay hatları şöyledir: "Mikro düzeyde, en belirgin fay hatları, İslam ile

---

[1] Lingua franca farklı dil konuşan bir grup insanın kullandığı ortak dil olarak açıklanabilir (Cambridge Dictionary, 2019)

Ortodoks, Hindu, Afrikalı ve Batılı Hıristiyan komşuları arasında bulunmaktadır. Makro düzeyde ise, baskın bölünme, bir taraftan Müslüman ve Asyalı toplumlar ile diğer tarafta Batı arasında cereyan eden en şiddetli çatışmaları, muhtemelen Batı'nın kibri, İslam'ın hoşgörüsüzlüğü ve Çinlilerin aşırı inatçılığı ve iddiacılığı arasındaki etkileşimden kaynaklanacaktır." (Huntington, 2005: 267). Fay hattı çatışmaları da "farklı medeniyetlerin devletleri veya grupları arsındaki cemaat çatışmaları" olarak tanımlanabilir. Bu çatışmalar şiddet yüklüdür ve bu tarz çatışmalar farklı gruplar arasında ortaya çıkabilir. Ancak fay hattı savaşları cemaat savaşlarıyla birçok bakımdan benzerlik gösterse de bazı farklarla da ayrılmaktadır. Bunlardan ilki cemaat savaşlarının "etnik, dinsel, ırksal ve dilsel gruplar arasında" gerçekleşebileceğidir. Öbür taraftan medeniyetlerdeki başat öğenin din oluşundan ötürü fay hattı savaşları farklı dinlere mensup topluluklar arasında gerçekleşmektedir. Soydaş ülke sendromu denilen şey fay hattı savaşlarının ana çekirdeğini oluşturmaktadır. Fay hattı savaşları şiddetini arttırdıkça, taraflar düşmanlarını insani özelliklerinden uzaklaştırarak sunar, şeytanlaştırır ve öldürülmesini onaylamış olur (Huntington, 2005: s. 378, 380-381, 407).

Fay hattı savaşı olarak başlayan şey bir taraftan kendi medeniyetini ön plana çıkarırken öbür taraftan diğer medeniyetin farklı tarafları üzerinde durur ve hat savaşını din ile güçlendirerek medeniyetler çatışması haline getirilir:

> "Fay hattı savaşlarında tarafların her biri yalnızca kendi medeniyet kimliğini vurgulamak için değil, yanı sıra diğer tarafın kimliğini vurgulamak için de itkilere sahiptir. Kendi yerel savaşında ise, kendisini yalnızca bir diğer yerel etnik grupla savaşıyor olarak görmekle kalmaz, bir başka medeniyetle de savaşıyor olarak görür. Dolayısıyla, tehdit unsuru dramatikleştirilir; büyük bir medeniyetin kaynaklarıyla zenginleştirilir ve yenilgi yalnızca kendisi için değil, ama ait olduğu medeniyetin tümü için sonuçlar barındırır. Dolayısıyla, çatışmada kendisine arka çıkılması için, acilen mensubu olduğu medeniyetin desteğini sağlaması gerekir. Böylece, yerel savaş insanlığın büyük bir kesimini etkileyecek sonuçlar barındıran bir dinler savaşı, bir Medeniyetler Çatışması olarak yeniden tanımlanır." (Huntington, 2005, s. 405-406).

Huntington'a göre (2005, s. 37) "Soğuk Savaş sonrası dünyada, devletler gittikçe artan bir biçimde menfaatlerini medeniyet perspektifi açısından tanımlamaktadırlar." Bu bağlamda devletlerin aynı medeniyet çizgisinde yer almaları ya da birbirlerini karşıt

medeniyetlerde görmeleri onların kültürel düzleminde belirlenmektedir. Ayrıca ona göre (2005, s. 49) "İnsanlık tarihindeki temel medeniyetler, büyük ölçüde dünyanın büyük dinleriyle tanımlanmıştır." Soğuk Savaş'ın bitişini takip eden dönemde dünyanın her yerinde kimlik bunalımlarının ortaya çıktığını söylemektedir. İnsanların, "Biz kimiz", "nereye aitiz" ve "bizden olmayanlar kimlerdir"? gibi sorular sordukları görülmektedir. Uluslar içerisinde kimlik problemleri ortaya çıkmıştır ve bu ülkeler arasında "Cezayir, Kanada, Çin, Almanya, Büyük Britanya, Hindistan, İran, Japonya, Meksika, Fas, Rusya, Güney Afrika, Suriye, Tunus, Türkiye, Ukrayna ve ABD" gibi ülkeler bulunmaktadır. Kimlik bunalımlarının en fazla yaşandığı ülkeler de farklı medeniyetlere mensup insanların bir arada yaşadığı ülkeler olmaktadır (Huntington, 2005, s. 174).

Soğuk Savaş'ın bitişi paradigma değişikliğine yol açmıştır. Bu da Thomas Kuhn'un Bilimsel Devrimlerin Yapısı'nda bahsettiği yetersiz bir paradigmanın yerini başka bir paradigmaya bıraktığı ile açıklanır. Artık ülkeler Soğuk Savaş zamanında "Hür Dünya", "Komünist Blok", "Üçüncü Dünya"ya ait ülkeler olarak ayrılamazlar. Ülkeler bazı kriterlere göre ayrılabilir; ancak global siyaset artık daha sofistike bir hal almıştır. (Huntington, 2006, s. 76-78). Ona göre "Soğuk Savaş döneminin kamplaşmaları yerini İslam ve Ortodokslukta kök salan medeniyet temelli kamplaşmalara" terk etmektedir (Huntington, 2005: 175).

Huntington Soğuk Savaş sırasında ve sonrasında devletlerin uluslararası yapı içerisindeki konumunu birbirinden ayırmaktadır. "Soğuk Savaş döneminde iki süper güç ile öbür ülkeler arasında birer müttefik, uydu, yanaşma, tarafsız ve kamplaşma dışı ülke bağlantısı vardı. Soğuk Savaş sonrası dünyada ülkeler ile medeniyetler arasındaki bağıntı ise organik devletler, merkez devletler, yalnız devletler, parçalı veya ayrık devletler ve bölünmüş devletler şeklinde sınıflandırılabilir." Organik devlet bir medeniyetle özdeşleşmiş bir devlettir. Buna Arap-İslam medeniyeti için Mısır ve Avrupa-Batı medeniyeti için İtalya örneklerini verir. Çekirdek devletten kastedilen ise bir medeniyetteki en güçlü devlettir. Bu çekirdek devletler de Batı, Ortodoks ve Çin medeniyetinde bulunmaktadır. Batı medeniyetinde çekirdek devlet ABD, Ortodoks medeniyetinde Rusya ve Konfüçyüs medeniyetinde Çin'dir. Diğer medeniyetler bir

çekirdek devlete sahip değildirler. Bu yüzden İslam medeniyeti bir çekirdek devletten yoksun olduğundan çatışma içerisinde bulunmakta ve diğer medeniyetlere karşı ortak bir politika geliştirememektedir: "İslami bir çekirdek devletin yokluğu İslam'ı niteleyen yaygın iç ve dış çatışmalara büyük bir katkıda bulunmuştur. Kenetlenme içermeyen bilinçlilik İslamın zayıflığının bir kaynağı olduğu gibi, öbür medeniyetlere yönelik bir tehdidin de kaynağıdır. Bu durumun sürüp gitme olasılığı var mı?" (Huntington, 2005: s, 190-191, 225, 261). Huntington'un Çin medeniyeti tabirini kullanması ilginçtir. Bu düşünceden hareketle, Konfüçyüs, Sinik ve Çin medeniyetlerini kullanmaktadır.

Huntington Amerika'nın zengin ve güçlü olmasına rağmen ulusal kimliğinin çokkültürlülük ve kozmopolitanizmin getirdikleriyle tehlike altında olduğunu ifade etmektedir. Bunun için güçlü bir milliyetçilik vurgusu yapar: "Güçlü milliyetçilik, bölücü çokkültürlülüğe, yabancı düşmanlığı içeren tecritçiliğe ve ürkek evrenselciliğe bir alternatiftir. Dışarıda Amerikan ulusal çıkarlarını ve içeride ulusal birliği desteklemek amacıyla muhafazakârlığın birleşebileceği bir temeldir." (Huntington, 2007, s. 80-81). Huntington burada Amerikan sağına bir alternatif sunmakta ve yol göstermektedir. Bu yeni dönem kendi içinde Amerikan ulusal çıkarlarını sıkı tutan ve dışarıda daha agresif ve girişken bir tutumun izlenmesini gerektirmektedir. Çok kültürlülük taleplerini ABD için büyük bir tehlike olarak görmektedir: "Hem özel grup hakları ve hem çok-kültürlülük talepleri Birleşik Devletler içinde bir medeniyetler çatışmasını cesaretlendirmekte ve Arthur M. SchlessinglerJr'in tabiriyle "Amerika'nın parçalanması"nı teşvik etmektedir." (Huntington, 2006, s. 82).

Medeniyetler Çatışması tezi Batı'nın sahip olduğu değerlerin dünyanın diğer kalanı tarafından paylaşılmaması sonucu ortaya çıkmaktadır. Değerler açısından bir çatışma temeli aynı zamanda ontolojik bir ayrılıktır: "… "medeniyetler çatışması", hoş bir 21. yüzyılı haber veriyor gibi durmamaktadır. Çatışmalar, farklılıklara her zaman mümkün olan kaynaklarla değil, daha temel ve çoğu kere uzlaştırılamaz nitelikteki değerlerle ilgili ortaya çıkacaktır." Değerleri üzerinden gerçekleşen çatışmada da ABD ve saldırılara karşı koyma halindedir. Bunun nedeni de "Batı'da en önemli olan değerler, dünya çapında en az önemli olan değerlerdir." (Bartley, 2006, s. 64).

1.2.3. Medeniyetler Çatışması ve Batı Medeniyeti

Batı medeniyeti kavramsallaştırması 19. yüzyılda dünyanın geri kalanını emperyalist tahakküm altına almada çok önemli bir meşrulaştırıcı araç konumundaydı. Bu tahakküme de "medenileştirme misyonu (civilizing mission)" eşlik etmiştir. Bu misyonda sadece Öteki olanın fethedilmesi isteğine dayanmamaktaydı, aynı zamanda Öteki tarafından arzulanmaya da dayanmaktaydı. Bu dönemde Aydınlanma ve diğer Batı değerleri medeniyeti temsil etmiştir. (Duara, 2004, s. 2).

Niall Ferguson "Uygarlık: Batı ve Ötekiler" (2012, s. 38) adlı kitabında Batı'nın ötekilerde olmayan altı uygulama geliştirdiğini söylemektedir: Bunlar "rekabet, bilim, mülkiyet hakları, tıp, tüketim toplumu ve çalışma ahlakı" olarak sıralanmaktadır. Rekabet açısından Batı'daki siyasal ve eokonomik hayattaki özerk yapı kapitalizm açısından bir itici güç oluşturmuştur. Bilim'in doğal dünya üzerindeki hakimiyeti Batı'ya diğer medeniyet karşısında askeri üstünlüğü de beraberinde getirmiştir. Mülkiyet hakkı temelinde hukukun üstünlüğünün yerleşmesi temsili yönetimin sağlıklı bir şekilde işlemesinin temelini oluşturmuştur. Tıptaki gelişmeler Batı toplumlarında ilerlemiş ve daha sonra sömürgelere yayılmıştır. Tüketim toplumunun bir hayat tarzı olarak sanayi devriminin devam etmesinde önemli katkısı olmuş ve son olarak da Protestanlık ile gelen çalışma ahlakı Batı toplumları açısından birleştirici bir unsur olmuştur.

Özel (2002, s. 66-67) Doğu ve Batı medeniyetleri arasındaki farka dikkat çekmek için iki benzetmeye başvurur. Bunlardan biri ateşi Olimnpos'tan çalan ve insanlara veren Prometheus'tur. Batı medeniyetinin kendini Prometheus olarak gördüğünü söyler. Batı ilerlemeyi çatışmada bulmuş ve hep çatışacağı Zeusunu bulmaya çalışmıştır. Öbür taraftan İslamiyeti İdris Peygambere benzetir. İdris peygamber insanlara kalemle yazı yazmayı ve elbise dikmeyi öğretmiştir. Bu iki örnek birbirine ters düşmektedir. İnsanoğlunun ilerlemesini ateşte gören ile aynı ilerlemenin yazmakla olabileceğini düşünen bakış açılarının aynı düzlemde buluşması mümkün görünmemektedir.

Batılı bakış açısından medeniyet Rönesans ile birlikte filizlenen, Aydınlanma ile taçlandırılan bilimsel ilerleme ve onun neticesinde gerçekleşen teknik ilerleme ve bunun sonucunda dünyanın geri kalanını tahakküm altına alma anlayışına dayanırken "…Arap-

İslam bakış açısından medeniyet, kentsel varoluşun özetlediği insan etkileşimlerine ve bunların ilahi irade ve yargı gözetimi altında gerçekleştiğini ima eden dini anlayışa dayanmaktadır." (Frankel, 2013, s. 316).

Avrupa'nın Avrupalı olmayan dünyaya karşı geliştirdiği medeniyet konsepti o dönemin "eşit olmayan anlaşmalarında" ve uluslararası hukukçuların yorumlarını içeren hukuki dil de bulunabilir:

> "Açık bir düzeyde, bu anlaşmalardaki ve yorumlardaki medeniyet terimi ülkelerin prensip olarak yaşamı, mülkü ve özgürlüğü bir hak olarak (özellikle yabancılar için) korumaya gönüllülüğü ve becerisini ima etmektedir ancak bu kullanım zorunlu olarak maddi ilerlemenin takibinden Medeni tutumdan, dış görünüşe kadar (clothing) modern Avrupa devletinin kurumlarının, hedeflerinin, değerlerinin ve uygulamalarının varlığını önceden gerektirmekte ve talep etmekteydi."(Duara, 2001, s. 100).

Batılının Avrupa'nın kendi kimliğini oluştururken "diğer"lerine yönelik yaptığı medeni, barbar ve vahşi ayrımı hem Avrupa'nın kendi içinde bu kimliğin pekişmesi hem de dünyanın diğer bölgelerinde Avrupa medeniyetinin üstünlüğünü kurması açısından önemlidir:

Medeni	Barbar	Vahşi
Hristiyan	Çok tanrılı/Tek Tanrılı (soyut)	Animizm
Hukukun üstünlüğü	Hukukun mevcudiyeti	Hukukun (kuralların) yokluğu
Demokrasi	Despotizm	Ailesel (familial)
Avrupai tutum/tarz	Kıyafetler	Çıplaklık
Yetişkin	Ergen	Çocukça
Maskulen	Feminen	Çocuk ruhlu
Ölçülü cinsellik	Egzotik cinsellik	Hayvani cinsellik
Egemenlik	Manda yönetimi	Doğrudan kolonyal hakimiyet
Yüksek kültür	Düşük kültür	Doğa

Tablo 1: Medeni, barbar ve vahşi ayrımı. (Salter, 2002, s. 23)

İki dünya savaşı, Büyük Buhran ve Holokostun[2] yaşandığı 20. Yüzyıl, medeniyet ideasının zedelenmesine sebep olmuştur. Bu bağlamda, yirminci yüzyılın yarısı ile birlikte büyük medeniyetlerin yükselişi ve çöküşü ile ilgili kapsamlı çalışmalar yapılmıştır. 1980'ler ile birlikte de uluslararası toplumda "medeniyetin ölçütleri" ile ilgili yayınlar yapılmıştır. Medeniyet çalışmalarının canlanmasını sağlayan çalışma ise Samuel Huntington'un medeniyetler çatışması tezi adlı çalışmasıdır. Soğuk Savaş sonrası köktenci terörizmin yükselişe geçtiği bir zamanda yayınlanan bu tez "medeniyet(ler)" teriminin yeniden popülerlik kazanmasına yardım etmiştir. (Bowden, 2009, s. 24).

[2] Holokost "Adolf Hitler liderliğindeki Nazi Partisi'nin yönettiği Nazi Almanyası döneminde, işgal edilen sınırlar içerisindeki yaklaşık altı milyon Yahudinin sistemli bir şekilde öldürüldükleri katliama verilen isimdir" (Ozoğlu, 2015)

Batı kendinden olmayanı bir şekilde ötekileştirmenin yollarını aramakta ve bulmaktadır. Huntington da insanların kendilerini biz ve onlar şeklinde ayırdığı görüşünü paylaşmakta ve aslında bunun bir şekilde insanın bizatihi kendi özelliği olduğunu ima etmektedir. Bu sadece Batıya özgü bir durum değil, mevcudiyetini İslam'da da bulmaktadır:

> "İnsanlar genellikle kendilerini bizler ve onlar, bizim grup ve diğerleri, bizim medeniyetimiz ve barbarlar olarak ikiye ayırma eğilimindedirler. Bilim adamları dünyayı Batı ve Doğu, kuzey ve güney, merkez ve çevre terimleriyle çözümlemeye çalışmışlardır hep. Müslümanlar geleneksel olarak dünyayı barışın olduğu yer ve savaşın olduğu yer, yani Dar ül-İslam ve Dar ül-Harb olarak ikiye ayırmışlardır. Bu ayırım, Soğuk Savaş sonrasında Amerikalı bilim adamları tarafından dünya "barış kuşağı" ve "karmakarışıklık kuşağı" olarak ikiye bölünerek bir anlamda tersine çevrilerek kabul edilmiştir. İlk kuşak Batı ile Japonya'yı içine alarak dünya nüfusunun aşağı yukarı yüzde 15'ini temsil ederken, diğer kuşak geriye kalan bütün dünyayı kapsamaktadır." (Huntington, 2005, s. 33).

Huntington (2005, s. 66-67) dünyadaki hiçbir medeniyetin Batı medeniyeti gibi siyasal ideoloji üretemediğini, büyük dinlerin hepsinin Batı medeniyetinden önce ortaya çıktığını söylemektedir. Dünyadaki Batı üstünlüğünün azalmasıyla ideolojilerin etkinliği yerini dinlerin uluslararası politikadaki etkinliğine bırakmıştır. Böylece Batılı din ve devlet işlerini birbirinden ayıran anlayış yerini, dinin medeniyetler temelinde rol oynadığı bir anlayışa bırakmıştır.

Medeniyetler çatışması tezinin aksine Batı medeniyetinin evrensel medeniyet olarak gerçekleşmekte olduğu üç hipoteze dayandırılmaktadır. Bunlardan ilki Sovyet komünizminin yıkılmasıyla liberal demokrasilerin kazandığını ve böyle devam edeceğini ileri süren tarihin sonu anlayışıdır. Huntington bunun günün koşullarına doğru yanıtı veremediğini söylemektedir. Zira liberal demokrasilerin dışında birçok yönetim biçimi mevcuttur. Ona göre Soğuk Savaş sırasındaki bölünme yerini medeniyetler temelinde bölünmelere bırakmıştır. İkinci hipotez toplumlar arasında "ticaret, yatırım, turizm, medya" gibi alanlarda iletişimin artmasının ortak bir dünya kültürü ortaya çıkardığı iddiasıdır. Huntington burada da ticaretin çatışmaları azalttığı gibi uluslararası ticaretin rekor boyutlara ulaşmasının Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasını engelleyememesini de söylemektedir. Yani karşılıklı bağımlılığa dayanan uluslararası

ticaret çatışmaların çıkmasını önleyebilirken, bunun ortadan kalkması çıkmasına da neden olabilir. Üçüncü varsayım ise, evrensel medeniyetin ortaya çıkışını modernleşme süreci ile ilişkilendiren anlayıştır. Huntington bu görüşü de şu şekilde eleştirmektedir. Batı modernleşmesi on sekizinci yüzyıl ile birlikte başlayan bir süreçtir. Öbür taraftan Batı medeniyeti bundan on yüzyıl önce ortaya çıkmıştır. Batı kendi modernleşmesinden çok önce de Batı medeniyetiydi. Yani Batı'yı Batı yapan özellikler Batı modernleşmesinden çok önce gerçekleşmiştir. (Huntington, 2005: 86-91).

Böylece Batı homojenleşmesi ortadan kalkmaktadır. Buna bağlı olarak diğer toplumlar Batı içinde yer alamaz. Bu yüzden de çatışma kaçınılmazdır. Huntington evrensel medeniyet tanımının günümüzü anlatmada yeterli olmadığını düşünmektedir. Ona göre Batı'yı Batı yapan "Magna Carta'dır. Magna Mac değildir." Bu bağlamda diğer medeniyete mensup insanların Amerikan tüketim mallarını kullanmaları Batı medeniyetini benimsedikleri anlamına gelmemektedir. Amerikalıların da Japon ürünlerini kullanmaları Japonlaşmaları anlamına gelmemektedir. Bu durum Bağdat savaşında da kendini farklı şekilde göstermektedir. Kishore Mahbubani bunu şöyle izahat eder: "Batılı evlerde cruise füzelerinin Bağdat'ı vurmaları alkışlanmaktadır. Batı'nın dışında yaşayanlar ise Batı'nın beyaz ırktan olmayan, Iraklı veya Somalilere derslerini hemen vermesini; ama buna karşın beyaz Sırplara böyle davranmasını hangi açıdan olursa olsun tehlike sinyali olarak görmektedirler." Batı'nın sahip olduğu en büyük güçlerden bir tanesi olan küresel iletişim bağlamında da, sahip olunan bu baskın güç Batı dışındaki toplumlar da ters tepebilmekte ve Batı'nın kültürel emperyalizminin eleştirilmesine neden olabilmektedir (Huntington, 2005, s. 74, 75). Batı evrenselciliği tehlikeli görülmektedir. Bunun nedeni de her medeniyetin çekirdek devletleri tarafından medeniyetlerarası bir savaşa yol açabileceği düşüncesidir. Bu savaş Batı'nın yenilgisine yol açabileceğinden Batı açısından tehlikelidir. (Huntington, 2005, s. 467). Batı'nın kendini evrensel bir medeniyet olarak görmesi diğer medeniyetler nezdinde olumsuz olarak ortaya çıkmaktadır. Batı'nın evrensel bir medeniyet olarak ilerlemesi ondokuzuncu yüzyılda "beyaz adamın sorumluluğu" fikrinin Batı'nın siyasal ve ekonomik hâkimiyetinin Batı-dışı toplumlara götürülmesini meşrulaştırmıştır. 1900'lerin sonundaki evrensel medeniyet anlayışı da Batı-dışı toplumların Batılı kurum

ve pratiklere öykünmelerini meşrulaştırmayı destekleyici bir konumdadır (Huntington, 2005, s. 86).

Batı'yı Batı yapan özellikler şöyle sıralanmaktadır: "Klasik miras, Katoliklik ve Protestanlık, Avrupa dilleri, dini ve dünyevi otoritelerin birbirinden ayrılması, hukuk devleti, sosyal plüralizm, temsili heyetler, bireycilik." Huntington bu özelliklerin tek tek Batı'ya ait olmadığını; ancak toplu halde Batı medeniyetini oluşturduğunu ifade etmektedir (2005, s. 91-96). Böylece bu özelliklerin bir kısmına bazı medeniyetler sahip olsa da, hiçbiri Batı medeniyeti gibi bunları bir arada kapsamamıştır. Bu bağlamda Batı medeniyeti kendi konumunu "dünya cemaati" olarak nitelendirmektedir. Bunu da daha önce kullandığı "Özgür Dünya" teriminin yerine geçirmiştir (Huntington, 2005, s. 268).

Huntington, Batı kültürünü yayan Avrupa sömürgeciliğinin sona erdiğini ve Amerikan hegemonyasının gerilediğini ifade etmektedir. Yerli kültürler görünür olmaya başlarken Batı kültürü gerilemektedir. Ona göre uluslararası politika Batılı kültürlerle Batılı olmayan kültürler arasında gerçekleşecektir (Huntington, 2006, s. 85, 90). Burada Huntington Batı'yı biricik ve kendine özgü olarak görürken, Batılı olmayan diğer medeniyetleri tek bir potanın içine koymaktadır. Batı medeniyetiyle diğer medeniyetlerin ilişkilerini de üç farklı kategoride değerlendirmektedir. İlkinde Batı medeniyeti Çin ve İslam medeniyeti ile düşmanca veya suni ilişkiler kurmaktadır. Bunun nedeni bu medeniyetlerin Batı'nın karşısında konumlanmasıdır. Batı'nın kurduğu ikinci ilişki türü Latin Amerika ve Afrika medeniyeti gibi zayıf olan medeniyetlerle olan ilişkisidir. Buradaki çatışma seviyesi daha düşük düzeydedir. Üçüncü ilişki türü ise zaman zaman Batı'nın karşısında konumlanan, zaman zaman da onunla iş birliği yapan Rusya, Japonya ve Hindistan ile kurduğu ilişkidir. (Huntington, 2005, s. 269-270).

Samuel Huntington'un günümüzü kastederek söylediği Batı medeniyetinin gücünü sürdüreceği geçerliliğini korumaktadır: "Bir bütün olarak Batı, yirmi birinci yüzyılın ilk on yıllarında en güçlü medeniyet olarak kalmaya devam edecektir. Bunun ötesinde, büyük bir olasılıkla, Batı bilimsel yetenek, araştırma ve yeteneklerin geliştirilmesinde ve sivil ve askeri teknolojik yeniliklerde öncülüğünü ve önemini sürdürecektir". Bu tarz medeniyet anlayışında medeniyetin güçlü veya çekirdek devletleri ait olunan

medeniyetin gücünün sürdürülmesi için önemlidir: "…iktidar kaynakları üzerindeki denetim gittikçe Batılı olmayan medeniyetlerin önde gelen ülkeleri ve çekirdek devletleri arasında dağılacaktır." (Huntington, 2005: 123). Bu bağlamda ona göre İslam medeniyetinin yeterince güçlü olamamasının sebebi çekirdek bir devletten yoksun oluşudur.

Batı dışı toplumlarda din ve modernizasyon ilişkisi Batı'ya karşıt bir hareket olarak gelişmektedir. Modernleşmenin doğrudan neticesi dinlerin global anlamda canlanması olmuştur. Batılı olmayan toplumlarda da bu canlanma Batı'ya karşıt bir şekilde oluşmakta ve Batı ve Hıristiyan kültürünün yıkıcı etkilerinden dolayı Batı'nın karşısında yer almaktadır. Batılı anlamda demokratikleşmenin önündeki engeller her medeniyette farklılaşmaktadır. Bu engeller Çin'de siyaset, ekonomi ve külştür ile Afrika'da ekonomi ile ve hepsi olmasa da Doğu Asya ve İslam ülkelerinde kültüreldir. (Huntington, 2006, s. 120, 162).

Huntington, dünyanın kültürel olarak ikiye bölündüğü varsayımını da çok kayda değer bulmamaktadır. Bunun nedeni de Batı'yı kültürel anlamda homojen bir yapı olarak kabul etmesi, Batılı olmayan toplumların birbirleriyle paylaştığı ortak değerlerin ise az olduğu yönündeki değerlendirmesidir: "Batılı olmayan toplumların birliği ve Doğu-Batı ikilemi Batı'nın yarattığı mitlerdir. Bu mitler, Edward Said'in yerinde bir biçimde eleştirdiği "bilinen (Avrupalı, Batı, 'biz') ile yabancı (Şark, Doğu, 'onlar') arasındaki farklılığı" ve Batı'nın Doğu'ya içkin üstünlüğü varsayımını destekleyen Oryantalizmin mahzurlarını taşımaktadır". Huntington, Batı ve Doğu'nun bütünselliğine dayanan Şarkiyatçı anlayış yerine, Batı'nın tek ve homojen bir bütün ve Batılı olmayanın dağınık ve parçalı yapısını vurgulayan "Batı ve diğerleri" anlayışını önermektedir (Huntington, 2005: 34-35). Huntington aslında burada Şarkiyatçılığı kendine göre yeniden düzenlemektedir. Batı'nın karşısına Batılı olmayanı parçalı ve "öteki" olarak yerleştirir. Böylece bütünsel Batı'nın karşısında birçok "öteki" bulunmaktadır. Medeniyetler çatışmasında Batı'nın karşısında diğer medeniyetleri tartışması da bu bağlamda değerlendirilebilir. Huntington kültürel farklılıkların insanlar arasındaki çatışmayı tetiklediğine yönelik görüşlerini şöyle sıralar:

"Herkes çoğul ve birbirini pekiştirebilecek ya da birbirine rakip olabilecek kimliklere sahiptir…kültürel kimliğin gitgide daha fazla öne çıkması…toplumsal-ekonomik modernleşmenin bir sonucudur…hangi düzeyde olursa olsun (kişi, kabile, ırk, medeniyet düzeyi) kimlik ancak bir "öteki"yle bağıntılı olarak, farklı bir kişi, kabile, ırk ya da medeniyetle bağıntılı olarak tanımlanabilir…farklı medeniyetlere mensup devletler ve gruplar arasındaki çatışmaların kaynakları, büyük ölçüde, gruplar arasında daima çatışmalar yaratmış olan kaynaklardır…son olarak da çatışmanın her yerde hazır ve nazır olmasından söz edilebilir. İnsanın kaderidir çatışma. İnsanlar kendi kendilerini tanımlayabilmek ve motivasyon için düşmanlara ihtiyaç duyar." (Huntington, 2005, s. 178-182).

Huntington (2005, s. 180), biz ve onlar ayrımının medeniyetin içinde ve dışında belirlendiğini ifade etmektedir. İnsanlar aynı medeniyetten olduklarına ve olmadıklarına karşı farklı tutumlar geliştirmektedirler. Bunlar şöyle sıralanabilir: Diğer insanlara yönelik üstünlük ve aşağılık duyguları, kendinden olmadığı düşünülen insanlara yönelik korku ve güvensizlik, dil ve davranış farklılıklarından kaynaklanan iletişim problemleri, başka insanların kültürel kodlarına yeterince tanımama.

1.2.4. Medeniyetler Çatışması ve İslam

Samuel Huntington'ın çalışmasında saydığı 7-8[3] medeniyetten Batı ile en büyük çatışma halinde olanı İslam medeniyetidir. İslam medeniyetini çekirdek devletten yoksun bir medeniyet olarak nitelendirmesine rağmen, bu konudaki önceliği ona vermiştir. Bu bağlamda bu düşüncelerinin temellerini de Bernard Lewis'in Müslüman Öfkenin Kökleri'nde bulmuştur:

"Artık sorunlar ve politikaların düzeyini ve bunları benimseyen hükümetleri aşan bir ruh hali ve hareketle karşı karşıya bulunduğumuz kesinleşmiş olmalı. Bu, Medeniyetler Çatışmasından başka bir şey değil –akıldışı belki, ama kesinlikle bizim Musevi-Hıristiyan mirasımıza, laik mevcudiyetimiz ve dünya çapında yayılmamız karşısındaki eski bir çekişmenin tarihsel tepkisi. Kendi açımızdan, bu hasıma aynı derecede tarihsel ama yanı sıra, aynı derecede akıldışı bir tepki verme konusunda tahrik olmamamız gerektiği son derece önemlidir." (Huntington, 2005, s. 314).

[3] Huntington medeniyetleri sayarken Batı, İslam, Çin (Konfüçyüs, Sinik), Ortodoks, Latin, Japon, Hindu medeniyetlerini kabul ederken Afrika medeniyetini muhtemel medeniyet olarak ifade eder. Böylece yedi ya da sekiz medeniyet ifadesini kullanır.

Müslümanlık ve Hıristiyanlık arasındaki çatışmanın nedenleri geçici olgularda değil, iki dinin ve bu dinlerden doğan medeniyetlerin farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Huntington bu çatışmanın din ve politikayı bir arada birleştiren İslam anlayışı ile Tanrı ve Sezar anlayışına dayalı dini ve dünyeviyi ayıran Hıristiyan anlayışının bu farklılıklarından kaynaklandığını ifade etmektedir. İki din arasındaki çatışmanın, benzerliklerinden de kaynaklandığı belirtilmektedir. İkisinin de tek tanrılı misyoner dinler olması, "cihad" ve "haçlı seferi" kavramlarının benzerliği gibi durumlar bulunmaktadır (Huntington, 2005, s. 310-311). Burada İslam hayatın her alanında varlık gösteren bir din olarak temsilleştirilirken, Hıristiyanlık dünyevi hayatın politik çerçevesinin dışında gösterilmektedir. Öbür taraftan, ikisinin de tek tanrılı dinler olması ve yayılarak nüfuzlarını arttırmaları ve bunu da cihad ve haçlı seferi gibi yöntemlerle meşrulaştırıyor olmaları çatışma yaratan ortak noktalar olarak belirtilmektedir.

İslam ve Batı arasındaki çatışmanın yirminci yüzyıl sonunda artmasının bazı nedenleri de bulunmaktadır. Bunlardan ilki Müslüman dünyada nüfusun artması ile beraber Batı ülkelerine göç eden ve yaşadığı hayattan memnun olmayan birçok insanın ortaya çıkmasıdır. İkincisi İslami diriliş Müslümanların Batı'ya nazaran kendi medeniyetlerinin değerlerine yönelmelerini sağlamıştır. Üçüncü olarak, Batı'nın kendi değerlerini evrenselleştirme ve yayma girişimleri ve Müslüman ülkelere askeri müdahaleleri Müslüman dünyada bir tepki oluşturmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve komünizmin çözülüşünün Batı ve İslam arasındaki ortak düşmanı yok etmesi ve iki medeniyetin birbirlerine yönelmeleri diğer bir nedeni oluşturmaktadır. Son olarak, Müslümanlar ve Batılılar arasındaki ilişkinin yoğunlaşması birbirlerinin farklılıklarını fark etmelerine neden olmuş ve birbirlerinin ülkelerinde yaşamaları o ülke içinde farklı medeniyetin mensupları arasındaki farklılıkları arttırmıştır. 1990'larda Müslümanlar ile yaşanan fay hattı çatışmalarının yirmi sekizinin on dokuzu Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında gerçekleşirken, on biri Ortodoks Hıristiyanlar, yedisi Afrika ve Güneydoğu Asya'da yaşayan Batılı Hıristiyanlar arasında olmuştur. (Huntington, 2005: 312, 313).

İslam toplumlarında Batı modernizmine bir cevap olarak İslami yeniden doğuş adı altında İslam'a bir geri dönüş yaşanmaktadır. Bu İslam'ın, içinde bulunulan sisteme

karşı, çözüm olarak görülmesindeki umuttan kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, İslami Yeniden Doğuş, çözümün Batılı düşünce sisteminde değil, İslam içinde aranmasının çabasıdır. Bu tarz bir modernlik Batı kültürünü reddederken, yol gösterici olarak İslam'a dönmektedir. İslami Yeniden Doğuş, hükümetlerin de İslamcı söylemleri kendi yönetim anlayışlarına dahil etmelerini sağlamaktadır. (Huntington, 2005, s. 153, 162). Huntington'a göre "dinin yeniden ortaya çıkması laiklik, ahlaki görecelilik, kişinin kendi isteklerine aşırı düşkünlüğüne karşı bir tepki olup" daha çok "düzen, disiplin, iş ahlakı, karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma değerlerinin" kabul görmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dini gruplar toplum içinde devletin yetersiz kaldığı yerlerde bazı gereksinimleri karşılamaktadırlar. Devlet otoritesinin azaldığı veya bozulduğu yerlerde de cemaatler ve aşırı dinci gruplar, azalan otoriteyi doldurmaktadırlar. (Huntington, 2005, s. 135-136). Huntington'a göre İslami Yeniden Doğuş hızını kaybedince Batı ile aralarındaki çatışma ve uzlaşmazlıklar azalacaktır. O zaman geldiğinde de "İslam ile Batı arasındaki ilişkiler belki yakın bir ilişki olmayacaktır; ama bu ilişkiler daha az çatışmacı veya daha az fizik güce dayanır bir hale dönüşecek ve yerini soğuk savaşa ve belki de soğuk barışa bırakacaktır." Huntington burada Batı ile İslam toplumları arasındaki çatışmayı İslam'a, İslam'ın Yeniden Doğuş'una bağlamaktadır. Ona göre önümüzdeki on yıllarda Müslüman nüfusunun itici gücü azalacak ve bundan dolayı da "militanların, savaşçıların ve göçmenlerin sayısı azalacak ve Müslümanlarla diğerleri ve İslam içindeki yüksek çatışmalar herhâlde hafifleyecektir." (Huntington, 2005, s. 169).

Huntington İslam içi ve İslam dışı çatışma nedenlerini altı maddede açıklar. Bu maddeler ona göre İslam ve şiddet arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Bunlardan ilki İslam'ın savaş ile doğduğu ve kökeninin şiddete dayandığıdır. İslam'ın mümin olmayanlar ile savaşmayı emretmesi ve Hz. Muhammed'in diğer dinlerin peygamberlerine ve temsilcilerine kıyasla bir asker ve savaşçı olmasıdır. İkinci durum İslam'ın ortaya çıkışından itibaren birçok bölgeye yayılması ve din değiştirmeye zorlanan halklarla doğrudan kurulan ilişkiler ve bunun etkileridir. Müslüman olan ve olmayanlar arasındaki üçüncü çatışma kaynağı Müslümanların "sindirilemezliği" denilen olgudur. İslam'ın Hıristiyanlığa nazaran daha mutlakiyetçi bir anlayışa sahip olması ve Dar-ül Harb ve Dar-ül İslam ayrımı yapmasıdır. Bu durum Müslümanların diğer dinlerden olanlarla beraber var olmasını zorlaştırmaktadır. Bunların yanı sıra

İslam'ın çatışma eğilimini güçlendiren etkenler Batı emperyalizmi, Müslüman toplumların egemenlik altına alınması ve bunların sonucunda Müslümanlara karşı bir önyargının oluşmasıdır. Diğer bir etken İslam medeniyetinde bir çekirdek devletin eksikliğidir. Bu eksiklik Müslüman dünyayı istikrarsızlığın kaynağı yapmaktadır. Son etken ise Müslüman dünyadaki büyük nüfus artış oranı ve genç erkek nüfustaki işsizliğin yüksek boyutlarda olmasıdır ki bu da şiddet ve istikrarsızlığı körüklemektedir. (Huntington, 2005, s. 395-398).

Medeniyetler çatışması tezi 11 Eylül saldırısı sonrası hâkim söylem haline gelmiştir ve terörizme karşı küresel anlamda verilen mücadeleyi savaşa indirgeyerek, kültürler arası ilişkileri çatışma düzleminde alarak, savaş dışı ihtimallere de kapıları kapamaktadır. Medeniyetler çatışması tezi kültür kavramına yoğunlaşmakta ve devletler arası ilişkilerde kültürü temel unsurlardan biri olarak görmektedir. Bu düşüncenin dayandığı nokta da Soğuk Savaş'ın bitişi ile birlikte çatışmanın kültür düzleminde devam ettiği, güvenlik sorunlarının önemini koruduğu ve uluslararası ilişkilerin daha karmaşık ve belirsiz bir yapıda hareket ettiğidir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, iki kutup arasında oluşan güç dengesinin sona ermesine neden olmuş ve ideoloji temelindeki çatışma yerini kimlikleri üzerinden verilen çatışmaya taşımıştır. Medeniyetler çatışması tezinde Sovyetler Birliği'nin dağılması liberal demokrasinin zaferinin ilan edildiği anlamına gelmez, çünkü çatışma başka bir şekilde devam etmektedir. Medeniyetler çatışmasının başlangıcı Soğuk Savaş'ın bittiği andır ve çatışma uluslararası sistemin kurucu unsuru olmaya devam etmektedir. Öteki düşman kodlaması kültürel düzeyde medeniyetler alanına kaymıştır. Medeniyetler de farklılıklarıyla vurgulanmakta ve çatışma halinde gösterilmektedir. Böylece Batı'nın tüm olumlu özelliklerinin karşısında İslam tüm olumsuz özellikleriyle yer alır. (Keyman, 2011, s. 15).

1.2.5. Diğer Medeniyetler

Huntington, İslam harici diğer medeniyetlerden Afrika medeniyeti üzerinde neredeyse hiç durmaz. Hatta onu medeniyetleri sıralarken muhtemel medeniyet kategorisine koyar. Japon medeniyeti ekonomik gelişmişliği ve Batı dışı değerlere sahip olmasıyla vurgulanır. Latin Amerika medeniyeti Katolikliğinden dolayı Batı'nın gerisindedir.

Bunun nedeni olarak Batı Avrupa'nın Protestanlık ile yeniden doğuş sürecine girmesi gösterilmektedir. Yeni Hint kimliği de modernleşme kaynaklı yabancılaşmaya karşı ortaya çıkmaktadır. Huntington'un İslam'dan sonra Batı'nın karşısında rakip/karşıt gördüğü medeniyetler daha çok Konfüçyus ve Ortodoks medeniyetidir. Bu bağlamda uluslararası sistemdeki çekişmelere bakılırsa Batı ülkelerinin karşısında en güçlü ülkeler arasında Rusya ve Çin'in olması tesadüf değildir.

Modernleşme hareketleri ile birlikte insanlar belli zorluklar ile karşı karşıya kalmışlar ve bu zorluklarla baş edebilmek için belirli gereksinimlere ihtiyaç duymuşlardır. Din de bu ihtiyaçları karşılayan ve insanların modernleşmenin getirdiği zorluklarla baş edebilmesini en önemli unsurlardan biridir. Bu durumu Doğu Asya açısından Lee Kuan Yew şöyle açıklamaktadır:

> "Bizler bir veya iki kuşak içinde endüstrileşmiş tarıma dayanan toplumlarız. Batı'da 200 yılda gerçekleştirilenler burada elli veya daha az sürede gerçekleştirilmektedir. Bu gelişimin tümü böyle az bir zaman içinde sıkılaştırılmış olması nedeniyle, bazı uyumsuzlukların ve işlev bozukluklarının ortaya çıkması da doğaldır. Hızlı kalkınan ülkelere –Kore, Tayland, Hong Kong ve Singapur- bakılacak olursa, oldukça dikkate değer bir olgu görülecektir: Bu olgu dinin yükselişidir…Eski gelenekler ve dinler –ataya tapma, Şamanizm- artık tatminkâr bulunmamaktadır. İnsanın amacı ve niye bu yerde olduğuyla ilgili daha iyi açıklamalar için bir arayış söz konusudur. Bu, toplumdaki büyük kriz dönemleriyle bağlantılıdır." (Huntington, 2005, s. 133-134).

Huntington, Doğu Asya ülkelerinin ekonomik açıdan gelişmelerinin ABD özelinde Batı ile ilişkilerindeki dengeyi bozduğuna inanmaktadır. Doğu Asya toplumları ekonomik açıdan geliştikçe ve refah seviyeleri arttıkça Batı ile kendi aralarındaki kültürel farklılıkların üzerinde durmakta ve kendi kültürlerinin Batı kültüründen üstün olduğunu düşünmektedirler. Asyalı toplumların Batı'dan üstün olduklarını düşünmelerinin bazı gerekçeleri de bulunmaktadır. Bu gerekçelerden ilkinde Doğu Asya'nın ekonomik ilerlemesinin sonucu olarak Batı'yı geçeceğine ve bunun sonucu olarak da dünya politikalarında daha fazla söze sahip olacağı inancı yer almaktadır. İkincisi, Asya ülkeleri bu ekonomik başarılarını Asya kültürünün Batı medeniyetinden üstünlüğüne bağlamaktadırlar. Üçüncüsü, farklılıkların bulunmasına rağmen, Doğu Asya toplumları arasında önemli benzerliklerin bulunduğu algısıdır. Son olarak Doğu Asyalı toplumlar

kendi kazanımlarının Batıyı yakalamak isteyen Batı-dışı toplumlar için örnek bir model oluşturduğuna inanmaktadırlar (Huntington, 2005: 145, 149-152).

Ortodoks medeniyetine gelince orada da dinin yeniden uyanışı mevcuttur. Komünizmin çözülmesiyle yaşanan ideolojik boşluk birçok ülkede dinin yeniden dirilişiyle örtülmüştür. Rusya'da da ortodoksluk yeniden diriliş yaşamaya başlamıştır. Rusya'da dinin yeniden uyanışının sebebi Ortodoks kilisesinin geçmişle sürdürdüğü bağdan kaynaklanmaktadır: "Rusya'nın 1000 yıllık geçmişiyle kopmamış bir bağlantı içinde olan Ortodoks kilisesinin gerçekleştirebildiği hararetli kimlik arzusunun sonucudur. İslam cumhuriyetlerindeki benzer diriliş Orta Asyalıların bu güçlü arzularından kaynaklanmaktadır: Bu arzu Moskova'nın onyıllar boyunca bastırmaya çalıştığı, ama başaramadığı kimliklerini öne sürmektedir." (Huntington, 2005, s. 135). Bu düşünceden hareketle, medeniyetler çatışması tezi İslam medeniyetinde olduğu gibi diğer medeniyetlerin de bir uyanış ve yeniden dirilişe geçtiğini vurgulamaktadır. Bu diriliş hareketleri de asıl motivasyonunu Batı medeniyetine karşıt bir anlayışta bulmaktadır.

1.2.6. Medeniyetler Çatışması Tezine Karşı Çıkışlar

Medeniyetler Çatışması tezine bir karşı çıkış olarak 4 Kasım 1998 tarihinde BM'nin Genel Kurulu İran Cumhurbaşkanı Muhammed Hatemi'nin verdiği önergeyi oybirliğiyle kabul etmiş ve 2001 yılını da BM'nin Medeniyetler Arasında Diyalog Yılı olarak belirlemiştir (Petito, 2007, s. 103). Hatemi medeniyetler çatışmasının medeniyetler diyaloğu fikrini ortaya çıkardığını ve dünyanın yeni bir paradigmaya ihtiyaç duyduğunu ve bunun da medeniyetler arasında diyalogla olabileceğini ifade etmiş, buna karşı çıkanların da çatışma isteyenler olduğunu belirtmiştir. (ntv, 2003).

Medeniyetler Çatışması tezine karşı bir başka uluslararası girişim de Müslüman ve Batılı ülkeler arasındaki güvensiz ortamı geniş kapsamlı bir koalisyon ile ortadan kaldırmayı amaçlayan dönemin başbakanı ve şu an ki Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile dönemin İspanya Başbakanı Zapatero tarafından 2005 yılında başlatılan "Medeniyetler İttifakı" projesidir. Bu proje daha sonra BM Genel Sekreteri tarafından bir BM girişimi haline getirilmiştir (mfa, 2019).

Huntington’un tezine cevap olarak Edward Said “Cehaletin Çatışması” adlı çalışmasında onun en çok “İslam ve Batı arasındaki çatışmaya” yer ayırdığını, İslam ve Batı arasındaki ilişkiyi Temel Reis ve Kabasakal arasındaki mücadeleye dönüştürdüğünü söylemektedir. Said’e göre (2007: 110) “Ne Huntington ne de Lewis’in … bir din ya da uygarlığın bütünü adına konuşmaya kalkışmanın demagoji ve cehalet olabileceği ihtimaline ayıracak zamanları elbette yoktu… “Batı Batı’ydı; İslam da İslam…” Bu düşünce en başından beri kalıtsal bir dikotominin varlığını haberdar eder. Edward Said Medeniyetler Çatışması tezinin Herbert George Wells’in Dünyalar Savaşı gibi gerçeklikten uzak olduğunu söylemektedir: “Medeniyetler Çatışması” savı, “Dünyalar Savaşı” gibi dikkat çekmesi için ortaya atılan sıra dışı bir yutturmacadır; çağımızın şaşırtıcı biçimde birbirine bağımlılık özelliğini gerçekten anlatmaktan çok, savunmacı kendini beğenmeyi pekiştirmektedir.” (Said, 2007: 114). Said Batı’ya karşı diğerleri anlayışının 11 Eylül saldırılarından sonra da devam ettiğini ifade etmektedir. Bu saldırılar Huntington’un tezine “bir kanıt” haline gelmiştir. İtalya eski başbakanlarından Silvio Berlusconi de “Bizim Mozart ve Michelangelo’muz var, onların yok” demiştir (Said, 2007, s. 111). 11 Eylül saldırıları Batı ve özellikle ABD’nin Müslüman dünya ile arasına sınırı tam olarak çekmeye başladığı bir dönemdir ve öteki olarak İslam, Batı gözünde pekiştirilmiştir.

Kishore Mahbubani (2006, s. 74) Huntington’un önemli bir soruyu sormadığını belirtmektedir. O da “Diğer medeniyetler, şayet asırlardan beri etrafta mevcut olmuşlarsa neden sadece şimdi (Batı’ya) meydan okuyorlar?” sorusudur. Bunun cevabı da “Batı’nın, çekirdek değer sistemleri ve müesseselerinde bünyevi bir zafiyet geliştirmiş olabileceğini kavrama konusundaki yetersizlik” olarak verilebilir.

Uluç (2009, s. 390), medeniyetler çatışması teorisinin aksine medeniyetlerin “hiçbir şekilde, temel değerler ekseninde geçerli olabilecek kesin farklılara dayanan sınırlarla birbirinden” ayrılamayacağını ifade etmektedir. Medeniyetler Çatışması tezi sadece medeniyetler düzleminde değil, “biz” ve “onlar” arasında ötekileştirme pratikleriyle suni bir sınır yaratmanın dışına çıkamaz. Ona göre “biz” ve “onlar”ın her birinin bir diğerinin “öteki”si olduğunu anlayabilmek ve yüzeysel kutuplaşma üzerine yeniden değerlendirme yapmak önem arz etmektedir.

Fransız düşünür Roger Garaudy medeniyetler çatışmasına karşı medeniyetler diyaloğunu ilk ifade eden düşünürlerden biridir. Ona göre "Batı kültürünün yeryüzündeki tüm kültürlerin miyadı olduğu iddiasından vazgeçmezsek, bu kısır perspektiften kendimizi kurtaramayız. Önce ötekini dinlemeli, ardından da onu kendi dünya görüşümüzle değil de onunkiyle anlayıp değerlendirmeliyiz, insan olarak varlığımızın hikmetine belki de böyle bir anlama çabasıyla ulaşabileceğiz" (Aktaran, Uluç, 2009, s. 390).

Medeniyetler çatışmasına göre dünya politikalarında medeniyeti anlamaya yönelik daha iyi bir model profesör Peter Katzenstein tarafından ortaya atılmıştır. Çalışmalarında dünya medeniyetlerini hem çoğul hem de çoğulcu olarak tanımlamışlar ve birçok medeniyet olduğunu ve bunlar arasında içsel farklılıklar olduğunu söylemişlerdir. Medeniyetler, varlığını birçok insanın anladığı gerçek şeylerdir; ancak onları monolitik olarak görmek bir diğerinden tamamen farklı olarak düşünmek yanlıştır. Aksine medeniyetler geçirgen, birbirleriyle örtüşen, unsurlardır ve onları fikirlerin, normların, değerlerin ve kurumların birlikteliği olarak düşünmek gereklidir (Harris, 2019).

Fouad Ajami, Saddam Hüseyin ve Samuel Huntingon'un Körfez Savaşı'nı medeniyetler çatışması olarak nitelendirmelerinde ortak hareket ettiklerini söyler. Bu ikisine göre Körfez Savaşı medeniyetler arasındadır. Ayrıca Ajami, Bosna Savaşı ve Azerbaycan-Ermenistan arasındaki savaşta Batılı Hıristiyan dünya ile İslam dünyası arasında bir medeniyetler çatışmasından söz edebilmenin mümkün olmadığını belirtir. Bosnalılara İslam dünyasından önemli bir yardım gelmemiştir. Öbür taraftan, Müslüman İran, Azerbaycan yerine Hıristiyan Ermenistan'a daha yakın konumda kalmıştır. (Ajami, 2006: 59-61). Huntington (2006, s. 83-84) Fouad Ajami'nin "medeniyetler devletleri kontrol edemezler, devletler medeniyetleri kontrol ederler" sözüne de cevap vermektedir. Devletler ve medeniyetler ile ilgili "kontrol" ifadesiyle konuşulamayacağını, ulus devletlerin dünyadaki olaylarda en güçlü aktörler olarak kalacağını, "devletlerin yalnızlığı"ndan bahsedilemeyeceğini, dünyanın "tarih, kültür, din, dil, bölge ve kurumların değişen derecelerde biraraya getirdiği çakışan devlet gruplanmalarından" meydana geldiğini ifade etmektedir. Ona göre evrensel bir medeniyet fikri gerçek olmaktan uzaktır.

Dönemin ABD Başkanı Bill Clinton'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı Anthony Lake Huntington'un "fay hattı" ifadesine karşılık olarak şöyle demiştir: Ortadoğu'da ve dünyanın her yerinde köklü bir bölünmenin olduğu bir gerçek. Ancak, fay hattı, medeniyetlerin veya dinlerin arasından değil; baskıcı ve hızlı bir tepki veren hükümetler arasından, tecrit ve açıklık arasından, itidal ve ekstermizm arasından geçiyor." (Aktaran, Kumar, 2016).

İbrahim Kalın, Batı'nın yaygın tehditkâr İslam algısının yanında, İslam'ı Batı'nın kardeş bir medeniyeti olarak gören bir görüşün de olduğunu söylemektedir. Bu görüşün savunucuları arasında Edward Said, John Esposito, John Voll, Bruce Lawrence, James Piscatori, Graham Fuller ve Richard Bulliet bulunmaktadır. Bu görüşü savunanlar, İslam dünyasının monolitik olmadığını, farklı ve çeşitli olduğunu belirtmektedir. İslam dünyasındaki radikal seslerin azınlığı oluşturduğundan hereketle, İslam'ın hayat görüşünün hoşgörülü, demokratik, Batı ve Amerikan karşıtı olmadığını ifade etmektedirler. Bu yazarlar Batı ve İslam dünyası arasında kültürel farklılıklar olduğunu kabul etselerde, bu durumun iki medeniyet arasında temel/özsel bir çatışma oluşturmadığını ve İslam'ın Batı'ya askeri bir tehdit olmaktan ziyade, iki medeniyet arasında ruhsal ve entelektüel bir rekabet olacağını düşünmektedirler (Kalın, 2004, s. 177, 178)

1.3. Medeniyetler Çatışması Tezi ile Bağlantılı Kavramlar

1.3.1. Tarihin Sonu Tezi

Francis Fukuyama ilk olarak 1989 yazında National Interest dergisinde "Tarihin Sonu mu?" başlıklı bir makale yayınlamış ve daha sonra bu çalışmasını genişleterek Tarihin Sonu ve Son İnsan çalışmasını ortaya koymuştur. Francis Fukuyama makaleyi yazdığı dönemdeki durumu şöyle izah eder: "…tanık olduğumuz, sadece soğuk savaşın sonu veya savaş sonrası tarihin kısmen geçen bir dönemi değil, fakat tarihin sonudur."

Yirminci yüzyıl Marksizm, Bolşevizm, faşizm, liberalizm gibi ideolojilerin mücadelesine sahne olmuştur. Bu bağlamda; bu yüzyıl bahsedilen çeşitli ideolojiler arasındaki mücadelenin ve bu mücadelenin sonunda kazananın liberalizm olduğu bir zaman dilimidir. Bu durum da nihai zafer olarak kendini liberalizmin

evrenselleştirilmesiyle başarmıştır: "…insanlığın ideolojik evriminin son noktası ve insanın yönetiminin son bir şekli olarak Batı liberal demokrasisinin evrenselleştirilmesi…çünkü liberalizmin zaferi ilk olarak fikirler aleminde ya da bilinçlilikte kendini göstermiştir, zira gerçek ya da maddi dünyada henüz tamamlanmamıştır." (Fukuyama, 1998, s. 97).

Fukuyama (1999: s. 7-9, 65) ülkelerin yaşadığı sorunların liberal demokrasi idealinden değil, ülkelerin günümüz demokrasisinin temel ilkelerinden olan eşitlik, özgürlük gibi kavramları yeterince gerçekleştirememiş olmasından kaynaklandığını ifade etmektedir. İnsanlık tarihinin, insanları liberal demokrasiye yönlendirmesi iki açıdan anlamlıdır. Bunlardan biri "ekonomi", diğer ise "kabul görme mücadelesi"dir. Liberal demokrasinin bu denli yaygınlaşması aynı zamanda köklü bir geçmişe dayanmasına bağlıdır ve aynı zamanda insanlığın ortak bir zeminde buluşmasını sağlayan ve insanlığın liberal demokrasi şemsiyesi altında birleşmesini sağlayan evrensel bir tarihsel sürecinin de sonucudur.

Tarihin sonu ile savaşlar sona erecekti ve insanlar aynı ülküde birleştikleri için savaşlar için ortada bir sebep de kalmamaktaydı. Tarihin sonu sonrası dünyada barış şu şekilde hâkim olacaktır: "Tarih sonrası dünyada barışın egemen olmasının nedeni, önemli devletlerin ortak bir meşruiyet ilkesine sahip olması değildir. Bu, geçmişte de, örneğin Avrupa'daki bütün devletler krallık ya da imparatorlukken de vardı. Barış daha çok demokratik yasallığın özgül özünden kaynaklanır, çünkü insanın kabul görme arzusunu yalnızca bu tatmin edebilir." (Fukuyama, 1999, s. 278).

Fukuyama, dinleri liberal demokrasinin önünde bir engel olarak görmektedir. Hıristiyanlığın Protestanlık ile toplumsal ve politik yaşantıyı dünyevileştirdiğini söylerken, Ortodoks Musevilik ve fundamentalist İslam'ın yaşamın her alanını ele aldığı için totaliter dinler olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda liberalizme ait vicdan ve ibadet özgürlüğü gibi değerlerin İslam'la bağdaştırılamayacağını iddia etmektedir. İslam dünyasındaki tek liberal demokrasinin de İslami geçmişine arkasını dönen Türkiye olduğunu söylemektedir. (Fukuyama, 1999, s. 218-219).

Davutoğlu (2006, s. 446) "Fukuyama'nın tezi ile Batı medeniyetinin felsefi ve sistemik unsurları yüceltilirken, Huntington'ın tezi ile başta İslam ve onu takiben Konfüçyanizm olmak üzere diğer bütün kültür ve medeniyetler çıkan siyasi huzursuzluk ve bunalımların kaynağı ve sorumlusu olarak takdim ediliyor." demiştir.

Fukuyama'nın tarihin sonu tezine Huntington karşı çıkmış ve bunu yanlış olarak nitelendirmiştir: "… Sovyet komünizminin çöküşünün tarihin sonu ve bütün dünyada liberal demokrasinin evrensel zaferi anlamına geldiği iddiası. Bu argüman, tek alternatif yanlışlığı ile malüldür." Fukuyama'nın düşüncesi Soğuk Savaş sırasında liberalizm ve komünizm arasındaki mücadelenin galibinin liberalizm olduğu ve sonraki dünyada da baskın ideolojilerin ortadan kalktığını ve evrensel tarihin liberalizm üzerinden devam edeceğini ifade eder. Huntington Soğuk Savaş sonrası dünyada liberalizmin alternatifsiz olduğunu iddia eden düşünceye karşı çıkmaktadır: "Bu, komünizmin tek alternatifinin liberal demokrasi olduğu ve ilkinin çöküşünün ikincisinin evrenselliğini sağlayacağı şeklindeki soğuk savaş varsayımında kökleşmiştir. Mamafih, günümüz dünyasında yaşayan ve sağlam pek çok otoriteryenlik, milliyetçilik, korporatizm ve (Çin'de olduğu gibi) Pazar komünizmi biçimlerinin var olduğu aşikardır." Soğuk Savaş sonrası dünya birbirine çatışma unsuru içeren birçok alternatifi içermektedir. Bunların en önemlisi de sekülerin karşısına yerleşen din eksenli medeniyet anlayışıdır: "…seküler ideolojilere göre anlaşılan dünyanın dışında bütün dini alternatifler yer almaktadır. Modern dünyada din, insanları motive eden ve harekete geçiren merkezi bir güçtür, belki de asıl merkezi güçtür. Sovyet komünizmi çöktüğünden, Batı'nın dünyayı bütün zamanlar için kazandığını zannetmek düpedüz kendine haddinden ziyade güvendi." (Huntington, 2006, s. 84). Fukuyama'nın liberal sistemin evrensel tarihinin sonsuza kadar geçerli olduğu tezi, ideoloji kaynaklı çatışmaların ortadan kalkması açısından olumlanırken, Soğuk Savaş sonrası değişen paradigmalar çerçevesinde de medeniyetlerin çatışmacı bir perspektifte yer aldığı Huntingtoncu anlayışta da olumsuzlanmaktadır. Huntington ideolojik çatışmaların sona erdiği anlayışını paylaşırken, din eksenli yeni çatışma alanlarının ortaya çıktığını ve medeniyetlerin kendini dini-kültürel perspektifte kimliklendirdiğini söyleyerek buna karşı çıkmaktadır. Ayrıca Huntington, Batı'yı güç kaybeden, zayıflayan bir blok olarak tasvir ettiğinden, tarihin sonu anlayışının ortaya attığı Batıcı özgüveni paylaşmamaktadır.

1.3.2. İslamofobi

İslamofobi kelimesi 1980'lerin sonunda dile getirilmekle birlikte yazılı olarak ilk kullanımı 1991 yılında ABD'de bir dergide gerçekleşmiştir. İslamofobya kelimesi xenopobia ve europhobia kelimeleri ile benzerlik taşımaktadır ve İslam'a karşı duyulan korku ve nefretin kısa yollu kullanımıdır (RunnymedeTrust, 1997, s.1). İslam ortaya çıktıktan sonra Batı'yı İslam korkusu sarmıştır: "Kıta Avrupa'sına- Portekiz, İspanya (Endülüs), Malta (Medine) ve Sicilya (Sakilya) Adası İslam'ı ilk ulaştıran Magripliler Batı'nın ilk "*fobi*"sini oluşturur." (Göknel, 2015, s. 26).

Türkçede "İslamofobi", "ötekileştirme", "dışlama", "ayrımcılık" kavramları çeviri olduklarından dilimizde tam olarak Batılıların kullandıkları anlamda bir hiyerarşi içermemektedir: "…Avrupa zihni ötekileştirmeden bahsettiğinde aynı zamanda aşağılamaya da işaret etmektedir…Dışlama ise daha da masum bir kavram gibi durmaktadır… Ayrımclık ise bu kavram setinin en sertidir. Fakat ayrımcılık da hiyerarşiyi imlemez. Bu nedenle İslamofobi denilince asıl anlaşılması gereken hiyerarşik bağlamda bir aşağılamadır." (Bezci, 2017, s. 7).

İslamofobi teriminin kullanılmaya başlanmasının nedeni yeni bir gerçekliğin ortaya çıkması ve bunun da Müslümanlara karşı geliştirilen önyargı olmasıdır. Benzer bir şekilde Avrupa tarihinde antisemitizm kelimesinin ortaya çıkması da Yahudilere karşı duyulan düşmanlık sonucunda gerçekleşmiştir (Runnymede Trust, 1997, s. 4).

İslamofobi sadece Avrupalıların/ Batılıların Müslümanlara yönelik beslediği korku olarak düşünülmemelidir, İslamofobi Müslümanlara yönelik düşmanlık, ırkçılık, ayrımcılık, ötekileştirme, aşağılama olarak çok daha geniş bir perspektifte düşünülmelidir. (Bezci, 2017, s. 8). Müslümanlara yönelik korku Avrupalılar tarafından yüzyıllardır İslam ve Hıristiyanlık arasındaki gerginliğin bir sonucu olarak gösterilerek normalleştirilmektedir. Bu daha derinlerde Müslümanlara yönelik uygulanan ayrımcılık ve ötekileştirmenin örtükleştirilmesi ve sorunun müsebbininin İslam olarak gösterilmesidir.

İngiltere'nin ırk eşitliği huşunda öncü bir kuruluşu olan Runnymede Trust 1997 yılındaki çalışmasında İslamofobi'ye şöyle değinmektedir: "İslamofobi terimi İslam'a yönelik/karşı asılsız düşmanlığa işaret etmektedir. Terim, Müslüman bireylere ve

topluluklara karşı haksız ayrımcılık durumunda böyle bir düşmanlığın pratik sonuçlarına ve Müslümanların ana akım politik ve sosyal meselelerden dışlanmasına da işaret etmektedir." (Runnymede Trust, 1997, s. 4).

Deepa Kumar İslamofobik söylemlerin belli başlıklar altında toplayarak şöyle izah eder:

- "Söylem 1: İslam Monolitik Bir Dindir
- Söylem 2: İslam Cinsiyet Ayrımcılığı Yapan Yegâne Dindir
- Söylem 3: "Müslüman Aklı" Muhakeme ve Ussalıkttan Yoksundur
- Söylem 4: İslam'ın Özünde Şiddet Vardır
- Söylem 5: Müslümanlar Demokrasi ve Otonomiden Acizdir." (Kumar, 2016, s. 66-91).

İslamofobik bir bakış açısı ilk önce İslam'ı Batı değerlerinin karşısında konumlandırarak ırkçı söylemini oluşturmaya başlar. İslam yeniliklere cevap veremeyen bütünsel bir yapı olarak gösterilir. Hıristiyanlık ve Batılı anlayış çoğulcu değerler üzerine kurulurken İslam bunun tersi bir şekilde konumlandırılır. Öbür taraftan İslam şiddet ile birlikte anılır ve bizatihi kendisinin şiddeti doğurduğu hususu söylemleştirilir. İslam, rasyonel ve pragmatist düşünceden uzak gösterilir ve Batılı aklın oluşturduğu evrensel tarihçi anlayışın çizgisinde olmadığı belirtilir. İslam'ın cinsiyetçi bir din olduğu ve demokratik değerlerle uyuşmasının imkansızlığı üzerinde durulur. Bahsedilen İslamofobik söylemler, İslam'ın doğuşundan itibaren iki dine mensup toplumlar arasındaki çatışma örnek gösterilerek doğallaştırılır.

Runnymede Trust'un 1997 yılındaki metni İslamofobi hususunda öncül bir metin olarak ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada İslam'ın açık ve kapalı görüşlerine de yer verilmiştir.

Farklar	İslam'ın kapalı görüşü	İslam'ın açık görüşü
1. Monolitik/çeşitli	İslam yeniliklere cevap veremeyen, statik ve tek bir monolitik blok olarak görülmektedir	İslam dahili farklılıkları, tartışmaları ve gelişmeleri ile çeşitli ve progresif olarak görülmektedir.
2. Münferit/etkileşim içinde	İslam - (a) diğer kültürlerle ortak hiçbir hedefe (b) onlardan etkilenmeyen (c) onları etkilemeyen münferit ve	İslam – (a) belirli ortak değerlere ve hedeflere sahip olan (b) onlaardan etkilenen (c) onları zenginleştiren diğer

	öteki olarak görülmektedir.	inançlar ve kültürlerle birbirine bağlı olan olarak görülmektedir.
3. Ast/farklı	İslam –barbar, irrasyonel, primitif, cinsiyetçi Batı'nın astı olarak görülmektedir	İslam eksik olarak değil, göze çarpan şekilde farklı ve eşit derecede saygıyı hak eden olarak görülmektedir.
4. Düşman/ortak	İslam şiddet dolu, saldırgan, tehditkâr, terörizm destekçisi ve 'medeniyetler çatışması' ile ilişkili olarak görülmektedir.	İslam ortak işbirliği girişimlerinde ve ortak problemlerin çözümünde gerçek ve muhtemel ortak olarak görülmektedir.
5. Manipülatif/samimi	İslam politik veya askeri avantaj için kullanılan politik bir ideoloji olarak görülmektedir.	İslam destekçileri tarafından samimi bir şekilde uygulanan gerçek dini bir inançtır.
6. Batı'nın eleştirisi reddedilir/düşünülür	İslam tarafından yapılan 'Batı' eleştirileri düşünmeden reddedilir.	'Batı'nın ve diğer kültürlerin eleştirileri göz önünde bulundurulur ve tartışılır.
7. Ayrımcılık savunulur/eleştirilir	İslam'a yönelik düşmanlık Müslümanlara yönelik ayrımcı pratikleri ve Müslümanların ana akım toplumdan dışlanmasını meşrulaştırmak için kullanılır.	İslam ile ilgili tartışmalar ve anlaşmazlıklar ayrımcılık ve dışlanma ile mücadele etmek için çabaları azaltmaz.
8. İslamofobya doğal/problematik olarak görülmektedir.	Anti-Müslim düşmanlığı doğal ve 'normal' olarak kabul edilir.	İslam'ın eleştirel görüşleri yanlış ve haksız olmamaları için kendileri eleştiriye tutulurlar.

Tablo 2: İslam'ın açık ve kapalı görüşleri (Runnymede Trust, 1997, s. 5).

Norman Daniel 700-1100 yılları arasında Hıristiyan Dünya'nın Müslümanlarla olan ilişkisini "cehalet dönemi" olarak söylemektedir. Bu yıllar arasında Batı'nın İslam hakkında bilgisi yoktur. Bu dönemde Müslümanlar diğer düşmanlardan biri olarak görülmekteydi. (Kumar, 2016, s. 23). Avrupa, Ortaçağ'da ilerleme yaşayamazken, Endülüs, Bağdat ve Cordoba'da bilimsel çalışmalar yapılmakta ve hızlı ilerlemeler

kaydedilmekteydi. Daha o dönemden medeniyet anlamında ilerleyen Müslümanlara karşı bir önyargı bulunmaktaydı. Bunu da bir Hıristiyan yazar Hıristiyanların kendi dillerini yerine Arapçayı kullanmalarından ve İncil'i okumamalarından şikâyet ederek dile getirmekteydi. Hıristiyanların Arapça yazılar okumalarını ayıplamaktaydı. On birinci yüzyıl ile beraber Avrupa'nın düşünsel hayatında gelişimler yaşanmış ve barbar kavimler Hıristiyan Avrupa'nın bir parçası haline getirilmişlerdir. Bu dönemden itibaren Müslümanlar diğer düşmanlardan biri değil, düşmanların tek olanıydı. Böylece Hıristiyanlar İber Yarımadası'nı Müslümanlardan almak için *Reconquista*'yı başlattılar. Bunu takiben 1095 yılında Müslümanlara karşı Haçlı Seferleri başlatılmıştır. (Kumar, 2016, s. 24-27). Papa II Urban'ın Haçlı Seferleri'ni ilan etmesi şu sözleriyle gerçekleşmiştir: "Bırakın…her gün ahlaksızca kendi kişisel savaşlarını açmaya alışık olan ve nicedir hırsızlık yapanlar, bu kutsal yürüyüşte bundan böyle kafirlere karşı İsa'nın askeri olsunlar…Bırakın, bir zamanlar kardeşleriyle ve akrabalarıyla savaşanlar artık dürüstçe barbarlarla savaşsınlar…Bırakın, birkaç parça gümüşe uşaklık edenler artık ebediyen taltif edilsinler." (Aktaran, Kumar, 2016, s. 28).

Hıristiyanlık ile İslam aynı Tanrı'yı işaret etmelerine rağmen, Hıristiyanlık Tanrı'nın son buyruğunu alan peygamberin İsa olduğunu iddia ederken, İslam son peygamberin Muhammed olduğunu söylemektedir. Böylece Hıristiyan dünya kendisiyle benzer argümanlara sahip bir dinin meydan okumasıyla karşılaşmıştır. Buradan da İslam'ın ve peygamberinin gerçek olmadığını iddia etmektedir (Kumar, 2016, s. 29, 30).

İslam ortaya çıktıktan sonra Hıristiyan din adamları İslam'ın söylediklerine karşı cevaplar bulmaya çalışmışlar ve Hz. Muhammed'i ahlaki açıdan eleştirmekten geri kalmamışlardır. Bu özellikle azınlık durumundaki Doğu Hıristiyanları için yapılması gereken bir hareketti. Batılı Hıristiyanların ise Müslümanlar ile etkileşimi İspanya'nın ve Sicilya'nın alınmasına kadar çok sınırlı bir seviyededir. Bundan sonra, çok çetin bir düşmanla karşı karşıya olduklarını fak etmişlerdir. Haçlı Seferleri ile birlikte İslam hakkında bilgi için bir istek oluşmuş ve bilgiler de aydınlar tarafından sağlanmıştır. Kur'an ve diğer İslam hakkındaki kitaplar incelenmesine rağmen, çarpıtılmış bir İslam imajı, aydınlar tarafından oluşturulmuş ve İslam Hıristiyanlıktan aşağı seviyede gösterilmiştir Bu bilginlerin oluşturduğu çarpıtılmış İslam imajı bazı noktalardan

oluşmaktadır. Bunlar İslami inançta temelsiz birçok iddianın bulunduğu ve gerçeklerin çarpıtıldığı, İslam'ın şiddete dayandığı şeklindedir. Bu çarpıtılmış imajın da hala geçerliliğini sürdürdüğü söylenebilir. Bu noktada, bazı aydınların çalışmalarının sonuca ereceği sırada, İslami diriliş çerçevesinde gerçekleşen bazı gelişmeler, Batı'daki "çarpıtılmış imaj"ın tekrar canlanmasına sebep olmaktadır. (Watt, 2016a, s. 20-22).

Montgomery Watt ise İslam'ı doğru anlamaya dayalı bir anlayışı şöyle ortaya koyar. Kur'an Allah tarafından indirilmiştir. Kur'an her ne kadar indirildiği zamandaki Arapların toplumsal gereksinimlerine adapte edilse de, onun temel özellikleri geçerliliğini korumaktadır ve bugün ve ötesinde yaşayan insanlara yol göstermeye devam edecektir. Hz. Muhammed büyük bir peygamber ve dini liderdir. İslami bakış açısı ve hayat tarzı yüzyıllar içerisinde çok sayıda insana hitap eden ve yol gösteren bir yapı ortaya koymuştur. Günümüzde bu yapının dönüştürülmesi, onun yanlış veya geçersiz oluşundan değil, yaşanılan endüstriyel ve teknolojik gelişmelerle birlikte, toplumsal yapıda gerekli duyulan ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. İslam, dünyanın birçok yerinde istikrarsızlığın yaşandığı anlarda, sürdürebilir bir istikrar yaratması sebebiyle insanlık tarihine önemli etkiler bırakmıştır. İslam, İbrahim'in tevhid inancını devam ettirmekte ve insanlığın kurtuluşunda önemli bir yeri bulunmaktadır. İslam Hıristiyanlığın aşırılıklarının önlendiği, öteki dinlerle diyaloğa geçen, barışa yönelik ahlaki temel kuralların yürürlükte olduğu bir din olabilir. (Watt, 2016, s. 180-181).

Batı'nın İslam ile ilgili düşüncesinde iki algı ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi İslam'ın Hıristiyanlığa karşı ortaya çıkan bir tehdit olarak görülmesi ve bir din olarak kabul edilmemesine dayanan uyuşmazlık ve karşı karşıya gelme düşüncesidir. Diğeri ise Avrupalı yazarların metinlerinde ortaya çıkan, İslam hakkında oluşturulan çarpık ve çelişkili tanımlamalara ve betimlemelere dayanan, Batı'yı taklit ettiğine inanılan Doğu dünyası hakkındaki birlikte yaşama ve uzlaşma düşüncesidir. (Göknel, 2015, s. 25-26).

Avrupa'nın Doğu'ya karşı duyduğu nefret, temellerini Antik Yunan ve Roma'da bulan, Rönesans süreci ile devam eden, İslam'ın Avrupa'daki gelişimini yok sayan aralıksız bir tarih anlayışında bulmaktaydı (Kumar, 2016, s. 35-36). İslamofobi'nin Avrupa'da belli başlı siyasi ve toplumsal emareleri olarak "doktriner liderlerin ortaya çıkması, yeni sağ partilerin kurulması ve bu partilerin liderlerinin "yeni ırkçılık" ideolojisini

desteklemeleri, aşırı sağ partilerin İslam karşıtı söylemleri ile kitleleri etkileme çalışmaları, İslam karşıtı bilim adamlarının araştırma (!) ve yazıları ile "yeni ırkçılık" ideolojisine yaptıkları katkılar, genç akademik kadrolarda ve ortanın üstü sosyal tabakalarda aşırı sağ ve ırkçılığın gelişmesi" söylenebilir. (Göknel, 2015a, s. 140).

Napolyon'un Mısır işgali, sömürgeleştirdikleri topraklarda yaşayanlar hakkında bilgi toplama açısından önemliydi. Mısır işgali sırasındaki "aydınlanmış sömürgecilik" modelinin üç ayağı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi sömürgeci karşısına çıkacak sorunları bertaraf etmek için ön hazırlığını yapmış olmalıdır. İkincisi, askerlerle iş birliğinde bulunacak bilim adamları işe alınmalıdır. Üçüncüsü de ülkeleri sömürmek için uygun bir nedenin oluşturulmasıdır. Fransa Mısır işgalini sömürgeci bir işgalden ziyade, Mısır'ı eski güzel günlerine geri döndürmek olarak gösterdi. Bu düşünce yansımalarını Avrupa sömürgeci düşüncede Rudyard Kipling'in Beyaz Adamın Yükü adlı şiiriyle perçinleştirirken, Fransızlar da buna medenileştirme misyonu dediler. (Kumar, 2016, s. 44, 45, 47).

Avrupa'daki İslamofobik tutumu belirleyen belli başlı nedenler şu şekildedir: Bunlardan biri İslam'da kadının erkeğe göre eşit olmadığı anlayışıdır. Burada kadınlar, cinsiyetçi ataerkil ideoloji içerisinde varlığı sadece üretkenliğine indirgenmiş, baskı altında olan, zorla örtünen kişiler olarak düşünülmektedir. Diğer bir önyargısal düşünce de İslam ile şiddetin bağdaştırılmasıdır. Şiddet, İslam'ın bir unsuru olarak görülmektedir. Buna örnek olarak da Orta Doğu'da bitmek bilmeyen çatışmalar, töre cinayetleri ve Müslümanların farklı inançta olanlara karşı şiddet gütmesi gösterilmektedir. Diğer bir unsur, İslam'ın "*geri kalmışlık*" üzerinden değerlendiriliyor oluşudur. Müslüman ülkeler Batı ülkelerine göre gelişmemiş ülkeler olarak görülmekte ve Batı'nın içinden çıkan temel insan hakları gibi değerlere sahip olmadıkları ileri sürülmektedir. Başka bir neden de İslam'ın diğer inanç mensuplarının üyelerine karşı hoşgörüsüz olduğu yönündedir. Müslüman ülkelerde yaşayan Hıristiyanların baskı gördüğü iddia edilerek, bu ülkelerde yaşayan Müslümanların hak istekleri olumlu karşılanmamaktadır. Avrupa'da görülen diğer bir yerleşik inanç da İslam'ın demokrasi ile örtüşmediğidir. Bu çarpık bakış açısına göre İslam'da politika ile dinin birliği ve Müslümanların şeriata dayalı devlet yönetimi talepleri ve kadınla erkeğin eşit olmaması gibi durumlar, İslam'ın

demokrasiden çok diktatörlüğe yakın olduğu sonucunu doğurmaktadır. (Göknel, 2015a, s. 73-74).

İki yüzyılı aşkın bir sürede Batı, teknoloji ve bilimde büyük atılımlar gerçekleştirmiştir. Bu durum Batı'nın konumunu değiştirirken, Batı dışı ülkeler üzerinde de etkisi olmuştur. Vasco da Gama ile Hindistan yolunun açılması İslam dünyası üzerinde etkili olurken, ticaret ile başlayan süreç bir süre sonra sömürgeciliğe dönüşmüştür. On dokuzuncu yüzyılda Batı'daki teknolojik ilerleme Batı'nın dünyanın büyük bölümünü denetim altına almasını sağlamıştır. Batılı olmayan ülkeler de Batı'dan çıkan ulaşım ve iletişimdeki benzer teknolojilere sahip olmuşlar ve Batı eğitim sistemini model almışlardır. Batı'dan yapılan ürün ve düşünce ithalatı İslam ülkelerinde dipten gelen bir tepki doğurmuştur. Batı teknolojisi ve eğitimine entegre olma durumu iyi bir sosyal sınıf ortaya çıkarırken, karşısında da yoksullaşan, memnuniyetsiz sınıflar varlığını sürdürmüştür. Ulema sınıfı değişikliklere direnmek istemiş ama onun gücü de sonuçsuz kalmıştır. 1950'lerle birlikte artan değişim halk kitleleri arasında güvensizlik ve kaygı ortamını doğurmuştur. Böylece eski güzel gönlere geri dönme düşüncesi içerisinde İslami diriliş bu kaygılar neticesinde ortaya çıkmıştır. Böylece Batı kültürü içerisinde varlığını kaybetme endişesi insanları kendilerini Batı'dan farklılaştıran alkol ve faiz yasağı, kadınların örtünmesi gibi göstergeler üzerinde yoğunlaşmaya yöneltmiştir. Bu, Batı'ya karşı kendi Müslüman kimliğini ortaya koymanın kanıtı halindedir. Değişikliklerin tek nedeni olarak Batı kaynak olarak kabul edilirken, değişikliklerin yarattığı toplumsal ve ekonomik sorunları çözmek için bir çaba gösterilmemektedir (Watt, 2016a, s. 221-223).

İslamofobinin tarihsel temellerinin yanında, yeniden canlandığı ve İslamofobik korkunun yoğunluk kazandığı zaman İran İslam Devrimi sonrasıdır. Bu düşüncede İslam'ın düşmanının belirlenmesi de etkili olmuştur. Ayetullah Humeyni şöyle demiştir: "Amerika dünyanın yoksul, yoksun ve mustaz'af (ezilmiş) insanlarının bir numaralı düşmanıdır; o politik, ekonomik, kültürel ve askeri etkisini hâkim olunan dünyaya yaymak için herhangi bir suçu işlemekten çekinmemektedir." Öbür taraftan İslam devriminin İran ile sınırlı kalmayacağı söylemi Batı'daki İslamofobik korkuyu güçlendirmiştir: "Devrimimizi tüm İslam ülkelerine ve hatta "mustekbirin (kibirli ve

büyüklük taslayanlar)'in "mustaz'afin" (yoksun ve yoksul)'e tahakküm uyguladığı tüm ülkelere ihraç etme niyeti taşıdığımızı söyleyen bizler hiçbir baskı, zulüm ya da cani bir hükümetin bir daha varolamayacağı bir durum yaratmak istiyoruz." (Aktaran, Watt, 2016, s. 152-153).

İslamcılığın dünyada öne çıkmasının belirli tarihsel koşulları bulunmaktadır: Bunlar seküler milliyetçiliğin başarısızlığı, Stalinist partilerin önemli bir alternatif olmaktan uzak oluşları, devletçi kapitalizmin ekonomik krizleri çözememesi, neoliberalizmin yükselişi, ABD gibi büyük emperyalist ülkelerin siyasal İslam partilerini desteklemesi olarak söylenebilir. 11 Eylül sonrasında ABD dış politikası Amerikalıları Müslüman teröründen korumak için oluşturuldu. Bernard Lewis "İslamcı terörizm" teriminin kullanılmasında bir sakınca olmadığını söyleyerek Hz. Muhammed'in diğer peygamberlerden farkının devlet kurmak ve yönetmek olduğu ve bundan dolayı İslam'ın terörizmden uzak olmadığını belirtmektedir. Daha da ileri giderek şöyle ifade eder: "İslam dünyası terörizm sorunuyla karşılaşınca, o sorun bile kaçınılmaz olarak dinsel bir niteliğe bürünür, hatta İslam'ın bir parçası haline gelir." (Kumar, 2018, s. 157,159-160, 171).

Montgomery Watt İslam toplumlarında Batı kültürünün benimsenmesi ile yeni bir orta sınıfın ortaya çıktığını söylemektedir. Bu toplumlardan bazıları Batı'dan gelen teknolojiyi kullanabilmiş ve durumları daha da iyiye gitmiştir. Bu gelişmeler İslam ülkelerinin içinde bazı çevrelerde memnuniyetsizlik oluşturmuştur. Batı teknolojisinin gelmesi neticede toplumda infiallerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Toplumdaki memnuniyetsizlikler ve hoşnutsuzluklar İslami dirilişin baş göstermesinde rol oynamaktadır. Ulema da Batı teknolojisi ve toplumsal değişim arasındaki ilişkiyi anlayamamış ve Batı düşüncesinden uzak dururken Batı teknolojisinden yararlanma da bir bahis görmemiştir. Müslümanların sömürgeciliğe karşı hareketleri bağımsızlık mücadelelerini getirmiştir. Bu konudaki en kayda değer mücadele de Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kazanmış olduğudur. Müslüman ülkeler bağımsızlıklarını kazandıkça BM'ye üye olmuşlar ve dünya siyasetinin birer aktörü olmuşlardır. Böylece Müslüman ülkelerin yöneticileri de diğer ülkelerin devlet adamlarıyla ilişkiye geçmişlerdir. Bu durum da dâr'ul harb ve dâr'ul İslam bağlamında

çerçevelenen ulema bakış açısından daha büyük bir perspektife dayanmaktaydı. İslam ülkelerinde dâr'ul İslam ve dâr'ul harb üzerinden ilerleyen bir karşıtlık bulunmaktaydı. Dâr'ul İslam Müslümanların kendi yönetimi altında azınlıkları da kapsayan ve onlara bazı hukuki haklar vermekle birlikte şeriat hükümlerinin geçerli olduğu yerlerden oluşmaktadır. Dâr'ul harb ise yöneticileri Müslüman olmayan bölgelerden oluşmaktaydı. İslam'ın başlangıcından beri yayılma aynı şekilde ilerlememiş ve bazen fetihlerle bazen de geri çekilmeler yaşanmıştır. (Watt, 2016, s. 37, 78-79).

İslam anlayışında "cihat" ya da "kutsal savaş" sözlük anlamıyla "çalışmak", "uğraşmak", "çaba göstermek" anlamlarına gelmektedir (Watt, 2016, s. 148). Cihat hakkında ayrıntılı bir açıklama da cihat "İslam'ın topyekûn savunulmasının bir parçası" olarak görülmektedir. Cihat insanın tüm gücü ve imkânlarıyla mücadele demektir. Bir Müslümanın cihat etmesi maddi ve manevi tüm servetini Allah yolunda harcamasıdır. Ancak şeriatın dilinde cihat kelimesi sadece İslam düşmanlarına karşı yürütülen savaş olarak kullanılır. Cihat herkesin üzerine düşen bir görevdir. Bir toplum içerisinde inanların bir kısmı cihat yaparsa toplumun tümü cihat sorumluluğundan kurtulur. Ancak bir toplum içerisinde kimse cihata katılmazsa o zaman tüm toplum suçlu kabul edilir. Müslüman bir devlet, Müslüman olmayan başka bir devletin saldırısına uğradığında o ülke insanlarının hepsinin cihada katılması gerekmektedir. Saldırıya uğrayan Müslüman devlet kendini savunacak güçte değil ise komşu İslam ülkeleri, saldırıya uğrayan Müslüman devlete yardım etmek zorundadır. Onların da acziyeti durumunda tüm İslam dünyasının ortak düşmana karşı savaşması gerekmektedir. Böyle bir durumda cihat tüm Müslümanlar için namaz ve oruç gibi bir farz haline gelir (Aktaran, Watt, 2016, s. 149).

Batı cihat kavramının tüm anlamlarını yok sayarak, onu kutsal savaş (holy war) ile özdeşleştirmektedir. Böylece cihat Allah'ın emri olarak savaşı kutsayan bir anlama bürünmektedir. Bunun sonucu da tüm insanlığın Müslümanlığı ve İslam hakimiyetini kabul etmesidir. (Göknel, 2015, s. 95). Aşırı tutuculuk kavramı da İslam ile bağdaştırılmaktadır. Aşırı tutuculuk kavramının sadece İslam ile bağdaştırılması doğru değildir, İslam'da olduğu gibi diğer dinlerde de benzer durumlar bulunmaktadır. Bu Batıda "teknolojideki gelişme ve bunların geri tepmesinden" doğmaktadır. ABD başkanlık seçimlerinde Ronald Regan'ın başkan seçilmesinde payı olan Amerikan aşırı

muhafazakârlarından bir kısmı İncil'in yaratıcılık teorisi ortaya koyduğunu ve bunun evrim teorisiyle uyuşmadığını söylemişlerdir. İncil'den bakılınca iki teori arasındaki bağdaşmayan noktalar, doğru bir şekilde anlaşılamamaktan kaynaklanmaktadır (Watt, 2016a, s. 223-224).

ABD'de Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte kendine yeni bir düşman yaratma gereksinimi hissedilmiş ve *İslamofaşizm* kavramı ortaya atılmıştır. Bu kavramın yerine İslam aşırılığı, Cihadism gibi kavramlar da kullanılmaktadır. New Oxford Dictionary tanımlamasına göre İslamofaşizm, "Modern İslamcı hareketleri, XX. Yüzyıl başlarında Avrupa'da görülen faşist hareketlerle eşit gören tartışmalı bir kavramdır." (Göknel, 2015a, s. 21).

11 Eylül, ABD'nin İslamcı terörizm ile içerde ve dışarda mücadele etmesi düşüncesini ortaya çıkardı. "Yeşil korku" kızıl korkuya benzer biçimde hareket etmektedir ve Müslümanların ABD'de şu an içinde bulundukları durum İkinci Dünya Savaşı'nda Amerikalıların gözünde Japonların düştüğü durumu andırmaktadır: "Müslüman Amerikalıların "radikalleşmesine" odaklanmak Amerikalıları korumaya hizmet etmekten ziyade korku ve paranoya yaratır, hatta tahrik eder; bu da muhalefeti ezmek ve yurtiçinde vatandaşlık haklarının, yurtdışında savaş ihlallerinin onayını almak için kullanılır." (Kumar, 2016, s. 14).

İslamofobi günümüzde modern ırkçılığın bir tezahürüdür. Ancak, Batı'da İslamofobi ırkçılık olarak değil, İslam'dan kaynaklanan bir unsur olarak sunulmaktadır. İslamofobinin ırksal bir sorun olmaktan çıkarılması (de-raceing) birbiriyle bağlantılı dört kurnazlığa dayanmaktadır. Bunlardan birincisi, sahip olduğumuz ırkçılık anlayışının eksiltilmesidir. Sosyal, yapısal ve tarihi bağlamından çıkarılan, dar biyolojik göstergelere dayanan, açık, şiddet yüklü nefretin bireyler arası ifadelerine indirgenmesidir. İkincisi, Müslümanların Sihler ve Yahudilerin aksine ırksal ve etnik bir kategori olarak kabul edilmemesi ve Müslümanların Müslüman olarak ırkçılığın kurbanı olduklarının doğal reddiyesidir. Üçüncüsü İslam'ın ithaf edilen (ascription) bir şey olmaktan ziyade tercih kategorisine yerleştirilmesidir. Dördüncüsü de temelde patolojik bir durum olarak İslamcı kültür ve Müslüman kültürünün aşırı vurgulanmasıdır. (Alexander, 2018, s. 14).

Runnymede Trust 2018 raporunda İslamofobi ile mücadele için 10 tavsiye önermektedir. Bunlar aşağıdaki şekildedir:

- Hükümet anti-İslam ırkçılığı olarak İslamofobi tanımımızı benimsemelidir.
- Kamu hizmeti ama aynı zamanda özel ve hayır kurumu sektörü işverenleri Müslümanlar ve diğer inanan/inanmayan gruplar üzerine daha çok veri toplamalıdır.
- Hükümet çocuk yoksulluğunu azaltan bir hedefi yeniden yürürlüğe koymalı ve daha geniş anti-yoksulluk stratejisi geliştirmelidir.
- Irk eşitliği verisi toplamak için güçlü ve övgüye değer taahhütüne bağlı kalarak/takip ederek, hükümet özellikle Britanyalı Müslümanları etkileyen bu eşitsizlikleri ele almak için daha geniş bir strateji belirlemelidir.
- İşverenler ve istihdam, emek piyasasına eşit katılımın önündeki engelleri ele alan organizasyonları desteklemektedir.
- Irk eşitliği, Müslüman ve diğer inançlardan sivil toplum grupları ve organizasyonları her türden ırkçılık ve önyargıyı bertaraf etmek amacıyla ortak bir platform oluşturmak için birlikte daha yakından çalışmalıdır.
- Yerel belediye başkanları, Polis ve Suç Komiserleri uygun kaynakların nefret suçlarıyla yerel seviyede efektif bir şekilde mücadele etmek için tahsis edildiğinden emin olmalıdırlar.
- Hükümetin terörle mücadele stratejisine yönelik tam bağımsız ve tamamıyla şeffaf bir soruşturma olmalıdır.
- Medya çalışanları iddia edilen ayrımcı habercilik olması durumunda daha proaktif bir şekilde müdahale etmelidir.
- İslamofobi ile mücadele hepimize düşen bir sorumluluktur. İslamofobi ve bütün diğer ırkçılık türlerinin insanların hayatını modern Britanya'da nasıl etkilediğine dair daha geniş çapta bir farkındalığa ihtiyaç vardır. (Elahi ve Khan, 2018: 2-3).

Bu maddeler İslamofobi ile mücadele konusunda ülkeler ve hükümetlere yol gösterici konumundadır. Ancak, siyaset muhafazakâr kitleleri konsolide etmek ve oy potansiyelini arttırmak için İslamofobik söylemleri derinleştirmektedir. Bu da Müslümanları ötekileştiren kısır döngünün sürdürülmesine neden olmaktadır.

1.3.3. Oryantalizm ve İslam

Orient kelimesi "yükselen güneş, yükselmek, kaynak köken" anlamları ile birlikte "yakın, orta ve uzak doğu, doğu dünyası" anlamlarında kullanılmaktadır. Okuyan, oryantalizm yerine bazı yerlerde "şarkiyat" bununla ilgilenenlere de "şarkiyatçı" denilmesine rağmen, günümüzde bu alanla ilgilenenlere "Doğubilimci", alana da "Doğubilim" denildiğini ifade etmektedir. Ancak Batılı yazarlar oryantalizmin edindiği olumsuz betimlemeden dolayı "Doğubilim" yerine "Doğu İncelemeleri" adını kullanmaktadırlar. Bunların arasında da Bernard Lewis de bulunmaktadır (Okuyan, 2011, s. 117-118). Şarkiyatçılık Şark hakkında her şeyi yapan bir Batı düşüncesidir. "…Şarkiyatçılık, Şark'la –Şark hakkında saptamalar yaparak, ona ilişkin görüşleri meşrulaştırarak, onu betimleyerek, öğreterek, oraya yerleşerek, onu yöneterek- uğraşan ortak kurum olarak, kısacası Şark'a egemen olmakta, Şark'ı yeniden yapılandırmakta, Şark üzerinde yetke kurmakta kullanılan bir Batı biçemi olarak incelenebilir, çözümlenebilir." (Said, 2014, s. 13).

On dokuzuncu yüzyıl ile birlikte yaşanan köklü değişimlerle Batılı olmayan toplumları uygarlaştırma çabası içinde yeni sosyal bilimler üretilmiştir. Bunlar antropoloji ve oryantalizmdir. Bu bilimler Batı'nın Batılı olmayan toplumları egemenlik altına almasını sağlayacak bilginin elde edilmesini sağlamak amacıyla kurulmuşlardır. Bu bağlamda antropoloji yazılı kültürü olmayan ilkel toplumları incelerken, oryantalizm ise yazılı kültüre sahip ancak Çin, Hindistan, Arap toplumları gibi durağan toplumları incelemekteydi. Oryantalizm ve antroplojiyi de içine dâhil eden sosyal bilimler kapitalist yapı içerisinde hareket ederek Batı yönelimli olmuş ve Batı Avrupa'yı merkeze almıştır. (Kızılçelik, 2001, s. 81-82, 84).

İslamcı aşırılıkçılar oryantalistleri İslam'ı ortadan kaldırmaya çabalayan bir planın parçası olarak düşünmektedirler. İslam'ın "çarpıtılmış imajı" denilen şey on ikinci ve on üçüncü yüzyıllarda İslam'ı araştırmaya koyulan ilk düşünürler tarafından gerçekleştirildi. O dönemde İslam kültürel ve askerî açıdan daha ileri olmakla birlikte bu düşünürler kendilerinin daha iyi bir dine sahip oldukları konusunda Hıristiyanları etkilemişlerdir. Sonraki dönemdeki düşünürler İslam'ın çarpıtılmış İslam düşüncesini düzeltmek için uğraşmışlardır. Geçtiğimiz yüzyılı aşkın süre içerisinde Batılı düşünürler

eşyayı kontrol etmeye yönelik nesnel doğruluğu sağlayan bilgiye ulaşmaya çalıştılar. Oryantalistlerin elde ettikleri bilgileri kendi ülkelerine İslam'ı yıkmak için verdikleri düşüncesi Müslümanların taşıdıkları kaygılar olarak ortaya çıkarken, Müslüman düşünürlerin Batı ve Avrupa hakkında neden oryantalistlerin yaptığı şekilde bilgi toplamadıkları da bir soru olarak kalmaktadır. Bunun nedeni, İslam'ın dışardan gelecek bir bilgiye ihtiyacı olmadığı yönündeydi. Oryantalistlerin karşı çıktığı İslam'ın temel prensipleri değil, İslami bakış açısına yönelik ikincil unsurlardır. Bu unsurlar modernlik düşüncesi ile birlikte aşınmaya uğramıştır. Batılı düşünürlerin karşı çıktığı alanlardan biri de hadislerdir. Müslümanlar tarafından doğru kabul edilen hadisler Batılılar tarafından aynı şekilde karşılanmıyordu. Ayrıca Hz. Muhammed'in geleceğinin İncil'de olduğu düşüncesi de Hristiyan alimler tarafından kabul edilmemekteydi. Tanrı'nın ileri geleceğe yönelik vahiyler göndereceğine inanmıyorlardı ve Tevrat ve İncil'de peygamberlerin aldıkları vahiylerin kendi yaşadıkları dönem ve toplum ile ilgili olduğunu düşünmekteydiler (Watt, 2016, s. 79-81).

Kumar çeşitli kaynaklardan derlediği Oryantalizmin anahtar niteliklerini şöyle sıralar:

- "Birincisi, tarihin uygarlıkçı bakış açısına temellenir- uygarlıkların doğup, zenginleşip, battığı görüşü.
- İkincisi, tarihsel ve karşılaştırmalı bir çalışma olan filolojiden sadır olduğu için, uygarlığa dair bilmek isteyeceğimiz her şeyi metinlerde ve dillerde bulabileceğimizi vahmeder.
- Üçüncüsü, İslam'ı ve İslamiyet'in klasik metinlerini çağdaş Müslümanlar ile Müslümanlar toplumlar tarafından tanınıp anlaşılmasının anahtarı olarak görür.
- Dördüncüsü, ırk kuramları ve Müslümanların apayrı bir ırk olduğu anlayışla davranır." (Kumar, 2016, s. 50).

Kumar'a göre "Oryantalizm, Doğu'yu incelemeye adanmış Batı merkezli araştırma alanlarının tümüne verilen ortak ad olup, giderek gelişen endüstri ya da iş alanı olarak yukarıda belirtilen koşullarda ortaya çıkmış, çok sayıda bilim adamı, bu çerçevede kendini çeşitli Doğu dillerini öğrenmeye, kitap çevirileri yapmaya ve konuya dair

bilgisini sistematik olarak geliştirmeye adamıştır.” (Kumar, 2016, s. 44). Bu konuda Edward Said de şarkiyatçılığın akademik bir alan olduğunu kabul etmekte ve kelime olarak oryantalizmin birçok kuruluşta kullanıldığını söylemektedir. Hangi alandan olurlarsa olsunlar Şarkla uğraşan kişi ona göre Şarkiyatçıdır ve yaptığı iş de Şarkiyatçılıktır. (Said, 2014, s. 12).

Şarka yönelik bakış açısı da seneler içinde değişmiştir. Zamanında Şarklılar barbar ama eşit bir şekilde karşılanırlarken, daha sonra Şarklı tasavvuru Batılı gözünde değişmiştir. Doğulular “vahşi” ve “zalim” olarak nitelendirilmelerine rağmen Ortaçağ’da Avrupalılarla eşit görülmüşlerdir. Doğulu aydınlanma düşünürleri ve Fransız ihtilali ideologları tarafından yabancı olarak görülmesine rağmen insan olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu durum on dokuzuncu yüzyıl ile bambaşka bir yöne doğru ilerlemiştir ve hala günümüzde de benimsenen homo İslamicus kavramının aslı bu şekildedir (Aktaran, Kumar, 2016, s. 52).

Edward Said’e göre (2014, s. iv) sahip olduğumuz Şark anlayışı bir kurgu olarak üretilen Şark anlayışıdır. Tarih insanlar tarafından üretilir ama insanlar tarafından da yapı bozumuna uğratılıp tekrar düzenlenir. Sahip olunan Şark anlayışı da zaman içerisinde böyle değişikliğe uğramıştır.

Batı Şark ile ilişkisinde birey olarak değil Avrupalı ve Amerikalı olarak çıkmaktadır. Bu Avrupalı ve Amerikalı olma hali bizatihi etken bir haldir. Bunun anlamı Şark’a geçmişte üstünlüğünü göstermiş olma ve bunu bugün de devam ettirdiğini gösterme niyetidir. (Said, 2014, s. 21).

1910 yılında dönemin eski İngiltere başbakanlarından Arthur James Balfour Batılı ve Doğulu ulusları Mısır özelinde şöyle karşılaştırır. Ona göre Batılı uluslar ortaya çıkmalarından itibaren kendi kendilerini yönetme ehliyetine sahip olmuşlardır. Öbür taraftan Doğu tarihine bakıldığında bu milletler kendi kendilerini yönetme becerisinden yoksundurlar. Bu uluslar tarihleri boyunca mutlakıyet ile yönetilmişler ve medeniyete katkıları bu mutlak yönetimler altında gerçekleşmiştir. Bu uluslar tarihleri boyunca fetihler yapmalarına, egemenlikler kurmalarına rağmen, hiçbir şekilde Batılı anlamda bir kendi kendini yönetme düşüncesini içlerinden çıkarmamışlardır. Balfour bu

mutlakiyetçi ulusların kendi yönetimleri altında olmasının daha iyi olduğunu söylemektedir. Böylece bu uluslar daha önce hangi yönetim altındalarsa şu an çok daha iyi bir yönetim altındalar ve bu durum hem onlar için hem de Batı için bir kazan kazan durumu yaratmaktadır. Balfour sadece onların selameti için Mısır'da olmadıklarını, aynı zamanda tüm Avrupa için de orada olduklarını söylemektedir. (Aktaran, Said, 2014, s. 42-43).

Şarkiyatçılığın medeniyet götürme projesi esasında bir medeniyetin diğer medeniyet üzerindeki hakimiyeti, hegemonyasıdır. Diğer medeniyetleri Batı medeniyetinin bir karşıt uzantısı yapma düşüncesi ve pratiğidir. Mısır için de Fransızların yaptığı Fourier'in Mısır'ın Tasviri'nde betimlediği Şarkiyatçılık, genel olarak tüm Şarkiyatçılık düşüncesinin bir özeti gibidir:

> "Bir bölgeyi şimdiki barbarlığından kurtarıp eski klasik debdebesine kavuşturmak; Şark'ı (kendi iyiliği için) modern Batı usulüyle eğitmek; Şark'ı siyasal egemenlik altına alma sürecinde edinilen görkemli bilgisel tasarıyı büyütebilmek için askeri gücü tabi kılmak ya da rolünü daraltmak; Şark'ı değişmez kalıplarla dillendirmek, bellekteki yerini, imparatorluğun stratejisi açısından taşıdığı önemi, Avrupa'nın bir eklentisi sıfatıyla taşıdığı "doğal" rolü tümüyle kabul ederek Şark'a biçim, kimlik, tanım vermek; bu tasarıda yerli halk yalnızca –hayrı onlara dokunmayan- metinlerin bahanesi olarak dikkatle alınıp böyle muamele görürken, sömürge işgali süresince derlenen tüm bilgileri "modern bilgiye katkı" başlığıyla yüceltmek; Şark tarihini, zamanını, coğrafyasını, neredeyse keyfince yöneten bir Avrupalı olduğunu hissetmek; yeni ihtisas alanları ihdas etmek; yeni disiplinler kurmak; görüş alanındaki (ve dışındaki) her şeyi bölümlemek, açmak, şematikleştirmek, dizelgeleştirmek, dizinlemek, kaydetmek; her gözlemlenebilir ayrıntıdan bir genelleme, her genellemeden de Şark doğasına, mizacına, zihniyetine, töresine ya da tipine ilişkin değişmez bir yasa türetmek; en önemlisi de, yaşanan gerçekliği metinlerin hammaddesine dönüştürmek, sırf Şark'taki hiçbir şey sahip olunan güce direnmez gibi göründüğü için gerçekliği elinde tutmak (ya da tuttuğunu düşünmek):" (Said, 2014, s. 95).

Batılı söylem pratikleri, Batı'nın bireyselliği üzerinde dururken, öteki halklara karşı totalize edici, bireysellikten uzak bir tutum izlemektedir. Bu düşünceden hareketle "Şarklı insan öncelikle bir Şarklıydı, insanlığı ikincildi. Bu köktenci tipleme, doğal olarak, geriye ve geçmişe dönük bir yönelişle tür kategorisine başvuran bilimler (ya da

yeğlediğim deyişle söylemler) tarafından pekiştirildi; bu yönelişin, türlerin her tekil üyesi için bireyoluşsal bir açıklama olduğu da varsayılıyordu.” (Said, 2014, s. 243).

İngilizler ile Fransızların Şarkla ile olan münasebetlerinin ve ilgilerinin en yoğun olduğu yer Arapların yaşadığı Yakındoğu diye tabir edilen bölgedir. Bu bölgedeki temel nitelik de kültürel ve sosyal belirleyicinin İslam oluşudur. Şark çok uzun zamandır Batı’nın karşıtı, zıttı olarak tanımlanmakta ve oluşturulmaktadır. Bu durum antikçağdan beri böyle devam ermektedir. Bu durumun çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerin içerisinde Hıristiyanlığın ortaya çıkışı ve Kutsal Kitap, Batılı gezginler ve hikâyeciler, Doğu’nun fetih hareketleri, İslam, Haçlılar, militan hacılar bulunmaktadır (Said, 2014, s. 51, 68).

Şarkın temsili Batılı gözünde yeniden yaratılırken benzer bir şekilde İslam temsilleri de Batı’nın karşıtı ve ötekisi olarak oluşturulmakta ve değişen konjonktürel yapıya göre dönüştürülmektedir. İslam temsilleri çoğu zaman olumsuz ve düşmancadır: “Günümüzdeki İslam temsillerinin çoğu, İslam dininin Batı’nın yanında ne kadar aşağı seviyede olduğunu, Batı’ya muhalefet etmekte, rakip olmakta ve hınç duymakta kararlı olduğunu ve Batı’nın da ona öfke duyduğunu gösterecek şekilde tasarlanmaktadır.” (Said, 2008, s. 27).

Şark ve İslam ile ilgili, Batı’nın söylemlerinin niteliği değişmemiş, sadece bu söylemlerin başlangıç noktası değişikliklere uğramıştır. Orta çağda Arabistan, sapkın bir din ve Hz. Muhammed’in Hıristiyanlıktan dönmüş bir hilekâr olduğu düşünülürken, bu durum yirminci yüzyılda ikincil seviyede İslam’ın Hz. İsa’nın ilahi bir varlık olmadığını, yaratılmış bir varlık olduğunu söyleyen sapkın bir öğreti olduğuna evrilebilmektedir (Said, 2014, s. 72). Şark terimi Asyalı Doğu’yu işaret etmediğinde, kastettiği İslam olmaktadır. Edward Said bunu şöyle ifade eder: “Şark terimi, salt bir bütün olarak Asyalı Doğu’nun eşanlamlısı olmadığında ya da genelde ırak ile egzotiğin ifadesi olarak alınmadığında, İslami Şark’ı belirten pek haşin bir anlam taşırdı. Bu “savaşçı” Şark, Henri Baudet’in “Asya’ya özgü met-cezir dalgası” dediği şey için kullanılır oldu.” (Said, 2014, s. 84).

İslam kelimesi genel kullanımı itibariyle Hıristiyanlık ve Yahudilikten ayrılmaktadır. İslam ırkçı bir nefret temelinde gelişi güzel bir şekilde klişeleşmiş söylemlerle

ötekileştirilmekte ve yabancılaştırılmaktadır. Bu ötekileştirme hali de Batı'nın petrol ihtiyacının karşılandığı yerde olmaktadır.

> "İslam sözcüğü çok kez alenen yanlış değerlendirmelere cevaz vermekle kalmamış, dizginsiz bir etnik merkezciliğe, kültürel –hatta ırkçı- nefrete, derinlerde yatan ama paradoksal biçimde başıboş bir husumete de mazeret olmuştur… Her ikisi de oldukça çarpıcı birer canlanma (veya "dönüş") sürecinden geçmekte olan Hıristiyanlık ve Yahudiliğin ne biri ne de ötekinin asla bu kadar duygusal yollardan ele alınmamış olması bir yana, İslamın pervasızca genel ve ağza sakız olmuş bir avuç klişeyle sınır tanımadan tarif edilebileceği gibi sorgulanmamış bir varsayım mevcuttur. Ayrıca sözü edilen "İslamın", tesadüfen tam da "bizim" petrol ihtiyacımızın karşılanacağı yerde bulunan gerçek ve kalıcı bir nesne olduğu farz edilmektedir." (Said, 2008: 53).

Sekülarizm ve İslam ile ilgili oryantalistler daha önce yaptıkları klasikleşmiş çıkarımları yenilemektedirler. Bunlardan ilki İslam toplumlarının "modern toplumdaki iş bölümünde önemli bir faktör olan özel inanç alanı ile sekülerleşmiş kamusal işler alanı arasında bir ayırım oluşturamamış veya henüz bir din cemaati olduğu" düşüncesidir. İkinci görüş İslam'ı "itiraf ve itikat değil bir kulluk dini" olarak tanımlarken aynı zamanda onu "İslamı inananın içsel itirafını bir bütün olarak dinsel doğmayla ilişkilendirmeyen bir din olarak anlamaktalar." Üçüncü görüş ise "dinsel hukuk ile günlük pratik arasında dinsel inançların daha fazla pratik rasyonalleşmesi için gerekli olan gerilimi yaratabilecek içsel bir zıtlaşmanın olmadığı" iddiasıdır. Sonuncusu ise "İslami dünya anlayışının yüzeysel olduğu" düşüncesidir. (Abaza ve Stauth, 1999, s. 228-229).

Edward Said roman, sinema, televizyon dizileri, çizgi romanlar gibi birçok temsil aracına bakıldığında İslam'ın tek biçimli olarak gösterilmesinden yakınmaktadır. Betimlemeler hep benzer bir şekilde oluşturulmakta ve ana kaynağı da eksik bir İslam anlayışı olmaktadır. Bunun sonucunda da Müslümanlar ile ilgili karikatürler, onları ya petrol üreticisi ya terörist ya da kana susamış kitleler olarak gösterme çabasındadır. İlaveten, Batılı olmayanlara yönelik oluşturulan söylemlerde İslam ile ilgili olumlu sözler ve tasvirler için yeterli alan kalmamıştır. Günümüzde Batı'da İslam'dan bahsedildiğinde olumsuz şeyler düşünülmektedir. İnsanların düşündüğü, akıllardaki İslam nesnel bir İslam anlayışını da ifade etmez. Bu etiketlemeleri yapan kişilerin pek

azının İslam veya Batı hakkında hatırı sayılır bilgisi vardır. Ancak bu bilgi eksikliği bile insanları İslam'ı kolayca yaftalamaktan alıkoymamaktadır (Said, 2008: 78, 82).

Edward Said (2014, s. 82) içinde yaşanılan dönemde İslam ve Batı kelimelerinin büyük önem kazandığını söylemektedir. Burada da Hıristiyanlığın değil, Batı'nın İslam'a karşı bir mücadele içerisinde olduğu gösterilmektedir. Bunun nedeninin de Batı'nın Hıristiyanlık evresini aşmasına ve daha da büyümesine karşın, İslam'ın hala eski ilkel halini sürdürdüğü görüşü üzerine kurulduğunu söyler. Batı modernleşmiş ve tümel olarak daha büyük ve güçlüdür. Onu oluşturan kültürel kimliği Batılı olmak üzerindir. Ancak, İslam dünyası sadece İslam'dan ibaret olarak görülmektedir.

Hilmi Yavuz (2000, s. 129-130) on dördüncü yüzyıldan bu yana İslam'ın Batı karşısında konumlandırıldığını ve bunun nihai ulaştığı noktanın oryantalizm olduğunu ifade etmektedir. Ona göre oryantalizm 'Hayali İslam' tasarısıdır. Oryantalizmin kurumsallaşmasıyla 'Hayali İslam'ın yanına 'Hayali Doğu' da eklenmiştir. Bu Hayali İslam ve Doğu tasavvurları da geçek olarak takdim edilmiştir. On dördüncü yüzyıla kadar iki medeniyet arasında süregelen etkileşimin kopma nedeni de bundan kaynaklıdır. Yaşanan zihinsel kopma Doğu medeniyetinden değil, Batı medeniyetinin onunla olan diyaloğunu kesmesinden dolayıdır. O tarihten sonra da gerçek İslam ve Doğu'nun yerini Hayali İslam ve Doğu almıştır.

Edward Said dünyayı Amerika veya komünizm yanlısı veya karşıtı olarak bölen yanılsamanın günümüzde İslam için de geçerli olduğunu söylemekte ve bunun arkasında da Batı toplumun ve onun yansıtıcısı medyanın olduğunu söylemektedir. Dünyayı Şark ve Garp üzerinden ikiye bölen Şarkiyatçı anlayış yerini İslam üzerinden bölen bir anlayışa bırakmakta ve bu anlayış da belirli sonuçlar doğurmaktadır. Bunlardan birincisi "özel bir tür İslamın çizildiği bir resmin ortaya çıkışıdır." İkincisi, "İslamın anlam ve mesajlarına genel bir sınırlama getirilerek klişeleştirme çabasının sürmesidir." Üçüncü sonuç, bizi "İslama karşı bir cepheye koyan çatışmacı bir siyasi durum yaratılmasıdır." Dördüncü sonuç, "İslamın bu indirgenmiş imgesi yüzünden İslam dünyasının kendisi üzerinde de açıkça görülebilen etkilerdir". Sonuncusu ise "hem medyanın İslamının hem de ona karşı takınılan kültürel tutumun bizlere yalnızca

"İslam" hakkında değil, ABD'deki kültürün kurumları haber ve bilgi siyaseti ve ulusal politikalar hakkında epey bir şey anlatıyor olmasıdır" (Said, 2008, s. 118).

Batı ve ABD'de İslam'a yönelik, Said'in deyişiyle "güç birliği", dogmatik bir İslam anlayışı meydana getirmişken, karşısında da güçsüz bir muhalif karşı çıkış ortaya çıkmıştır. Bu durumun neticesinde de "İslam" kabaca basite indirgenmiş, böylece yeni bir Soğuk Savaş için ortalığı bulandırmaktan tutun da ırkçı antipati yaratmaya, muhtemel bir işgal için seferberliğe ve Müslümanlar ile Arapları sürekli karalamaya varan manipülasyon amaçlı sayısız faaliyet gerçekleştirebilmiştir." (Said, 2008, s. 60).

Biz ve onlar insanlar ve uluslararasında kurulan ilişkilerin iki parçasıdır. Biri diğerinin hakkında ne düşünüyorsa, diğeri de onlar hakkında benzer şeyler düşünebilir. Her iki taraf da birbirlerini sevmek zorunda değildir; ancak biri diğer tarafta nasıl tecrübeler edinmişse, diğer taraf da benzer tecrübeler edinmiş olabilir. Bir taraf diğer taraf hakkında ne biliyorsa, diğer taraf ondan ibarettir. Buna bir noktada karşı çıkılabilir: Bir tarafın diğerini ontolojik olarak suçlu bulmasına (Said, 2008, s. 68). İnsanların İslam dünyası ve oradaki insanların yaşadıkları hakkında pek bilgisi yoktur. İslam coğrafyasında yaşayan Müslümanları ve Arapları petrol üreticileri ve muhtemel terörist olarak görme eğilimi yaygındır. Batılılar bu coğrafyalardaki insanların sorunları hakkında doğru bilgiler elde etmek yerine, basmakalıp karikatürlerin üzerinden gitmekte ve böylece İslam coğrafyası Batılı bir askeri müdahalede yalnızlaştırılmaktadır (Said, 2008, s. 101).

İslam ile Batı arasındaki çatışma gerçek bir çatışma olarak görülmektedir. Her çatışma ve mücadele karşılıklı iki tarafı içermektedir. İslam'la girildiği söylenen savaş Batılı ülkeleri İslam'a karşı birlikte hareket etmeye itmişse, Batı'ya karşı verilen savaş da benzer şekilde İslam ülkelerini yakınlaştırmıştır. İslam üzerine çalışan birçok Batılı araştırmacı Batı modernleşmesinin İslam dünyası üzerindeki etkisini olduğundan daha büyük görmektedirler. Bu doğru olmamakla birlikte doğru olan bir nokta da şudur: "Batı", İslam dünyasına bir dolu polemik, tez ve yorum marifeti sokmakla birlikte oradaki birçok şahsiyet, taraf ve akımlara çeşitli proje ve ödevler sağlamıştır. Fakat bütün İslam dünyasının, nihayetinde kendi dışında kalan bir şeyle uğraşıp durduğunu düşünmek hem yanlış hem de küçümseyici bir tavırdır." (Said, 2008: 139-140).

Günümüzde Batı'da İslam hakkında konuşulan şey İslam dünyasını fethetmeye yöneliktir. Bunun değiştirilmesi gerekmekte ve başka yollar denenmelidir. Bu konuda Said'e göre araştırmacının önünde iki seçenek bulunmaktadır. Bunlardan birincisi bilgi ve kapasitesini iktidarın hizmetine sunmak, diğeri de toplumun hizmetine vermektir. İslam hakkında edinilen bilgiler Batı'da fetih ve sömürü üzerine yoğunlaştırılmıştır ve bunun sona ermesi gerekmektedir. Bu durum sona ermezse daha şiddetli bir çatışmanın içine girilecek ve Müslüman dünyası daha büyük acıların içine sürüklenecek ve bu da "…tepkilerin, şablonculuğun ve ümitsizlikten doğan dengesizliğin ona biçtiği rolü oynamaya tamamen hazır bir "İslamın" zaferiyle" sonuçlanabilir". Bu da olumlu bir şey olmaz (Said, 2008, s. 245-246).

Şarkiyatçı düşüncenin özünde dünyayı eşit olmayan iki parçaya ayırma yatmaktadır. Bir tarafta farklı olan Şark, öbür tarafta biz olarak nitelendirilebilecek Garp bulunmaktadır. Şark ve Garp diye ayrılan coğrafyalar kutuplara ayrılmış, hayali coğrafyalardır. Bu durum kültürlerin diğer kültürler üzerine olan tefekküründen ortaya çıkmakla birlikte, Şark her zaman Batı'dan aşağı seviyede görülmekte ve ona olduğundan çok daha fazla bir güç ve büyüklük atfedilmektedir. İslam'da Şark'ın bir parçası olarak düşünüldüğünden yekpare olarak görülür ve Şark'a duyulan korku ve düşmanlık ona atfedilir. İslam sadece bir rakip değil, Hıristiyanlığa karşı sonradan ortaya çıkan bir meydan okumadır. (Said, 2008, s. 76). Biz ve onlar karşıtlığı İslam'ı ontolojik bir düşmana indirgemektedir. ABD İran İslam devrimi sırasında, rejimin nefret dolu açıklamaları ve öldürdüğü insan sayısıyla ilgilenir ve bunu İslam'la özdeşleştirirken, Jonestown katliamı, Oklohama bombalama olayı, Çinhindi'nin mahvolması üzerinde durmaz. Bu tür olaylar Hıristiyanlık, Batı ve Amerikan kültürüyle bağdaştırılmaz (Said, 2008, s. 81).

Şarkiyatçılık hususunda Yeni-Şarkiyatçılık çalışmaları ve tartışmaları da yerini almaktadır. Bu bağlamda çeşitli değişimler de gözlenmektedir. Batı üniversitelerinde Müslüman akademisyenlerin artan varlığı Müslümanlık algısının da değişmesine neden olmuştur. Müslüman aydınlar Şarkiyatçılığın "Ötekilik" kavramını ılımlı hale getirmişlerdir. İlaveten, Müslüman akademisyenlerin Batı'daki çalışmaları seslerini Batı dünyası içinde duyurmalarını sağlamış ve bu da Şark'ın kendini tanımlayamadığı

yönündeki Şarkiyatçı dogmayı yıkmıştır. Batı'daki Müslüman varlığı sadece Müslüman akademisyenlerin ortaya çıkmasında değil, aynı zamanda İslam'a ılımlı yaklaşımların desteklenmesinde de etkildir. Petorlden ve diğer başarılı işlerden elde edilen gelirle bazı Müslüman iş adamları ve Müslüman ülkeler Batılı akademik kurumlara fon sağlayarak etki oluşturmaktadırlar. Böylece Edward Said'in düşman Şarkiyatçı yaklaşımının değiştiği öne sürülmektedir. Küreselleşme ve iletişim devrimleriyle birlikte insanlar karşılıklı anlayış arttırmakta ve Batılı aydınlar doğrudan temaslarla daha yakın araştırmalar yapabilmektedirler. Küresel kitle iletişimi ve internet çağın vazgeçilmezidir. İnternet ile birlikte bilgiye erişime çoğulculuk gelmiş ve uydu kanalları da bu bağlamda olağanüstü rol oynamaktadır. Gilles Kepel'in değindiği gibi Al Jazeera "teröre karşı savaş"ta önemli rol oynamıştır. Batı'da tam vatandaşlığa sahip Müslüman topluluklar oldukça nüfuzludur. Bu toplulukların demokratik bir toplumdaki varlığı Batı liberalizmine ve onun liberal olmayan topluluklarla demokratik bir şekilde ilişki kurmasına soru işareti getirmektedir. Batılı liberal toplumların içlerinde bulunan Müslüman toplulukların ihtiyaçlarına cevap vermesinin Batılı toplumların küresel vizyonunu geliştirdiği belirtilmekte ve böylece insanların yakın çevresinde Müslümanlarla olan temasının 'biz' 'onlar' ayrılığının önceki nesillerden daha az anlamlı kıldığı ifade edilmektedir. Edward Said'in belirttiği enetelektüel duruşun arkasında ulusal çıkar yattığı hala gözlemlenmekle birlikte farklı şekillerdedir. Avrupalı İslamojositlerin ulusal çıkarlara yönelik olağan eğilimlerinin yanında Avrupalı bir yaklaşımı da benimsedikleri belirtilmektedir. Amerika'daki akademik çevrelerde İsrail ve Suudi Arabistan tarafından desteklenen iki farklı İslamojist yapı olduğu belirtilmektedir. Batı'da İslam konusundaki çalışmaların artması ve Batılı dillerde farklı tutumlarda İslam üzerine yapılan çok sayıdaki çalışmayla İslam'a yönelik indirgemeci yaklaşımların da ortadan kaldırılabileceği ifade edilmektedir. İslami siyasi hareketlerin bazı ülkelerde de facto demokratik katılımı ve bazen de zaferler ayrılması Şarkiyatçılığın politik sistem olarak İslam dogmasını zayıflattığı ifade edilmektedir. Birçok ülkedeki demokratik katılım ile birlikte siyasi İslam'ın kendini geliştirdiği ve ilerleme gösterdiği söylenebilmektedir. John Esposito İslami modernizmin gelenekselciliğe ve köktenciliğe göre daha iyi bir yol olduğunu söylemektedir. Yukarıda belirtilen olumlu yaklaşımların haricinde Batı ve İslam karşıtlığını güçlendiren negatif

faktörler de bulunmaktadır. Sovyetler Birliği'nin dağılması Batı'nın karşısındaki en büyük tehdidi ortadan kaldırmıştır. Sovyetlerin dağılması ile oluşan boşluk Batı-İslam karşıtlığı ile doldurulmuştur. Bernard Lewis *Atlantic Montly*'de yayınlanan "Müslüman Öfkenin Kökleri" çalışmasında Batı ve İslam arasında 'medeniyetler çatışması' yaşandığını öne sürmüş ve Samuel Huntington gibi aydınlar onun açtığı yolu takip etmiştir. Yirminci yüzyılda İsrail Devleti'nin kurulması ve çözülemeyen Filistin Sorunu İslam ve Batı ayrılığının sürmesine neden olmaktadır. Batı, Soğuk Savaş döneminde İsrail'in Batı tarafında yer aldığını varsayarak onu Arap Devletleri'ne karşı desteklemiş. Batı'nın İsrail'e desteği Batı'nın İslam düşmanlığı şeklinde bir algıya kolayca dönüşebilmektedir. İslam'a yönelik ılımlı çalışmaların desteklenmesine karşılık, İslam'a yönelik düşmanca çalışmalara İsrail finansal destek sağlamaktadır. Önemli bir rakip ideolijinin olmamasıyla birlikte, kapitalizm Batı'daki İslam araştırmalarını kendi çıkarları doğrultusunda yozlaştırma eğilimindedir. Esposito'nun belirttiği gibi piyasa İslam'ın belli anlatılarını seçmektedir. Basın ve medya İslam hakkında daha şiddete eğilimli bir tablo ortaya koymaktadırlar ki bu da ironik bir biçimde Batılı izleyicinin daha çok ilgisini çekmektedir. Küreselleşmenin olumlu etkileri yanında olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Küresel terör ağları düşmanlığı şiddetlendirmekte ve ötekiliği pekiştirmektedirler. Buna karşılık, Esposito gibi aydınlar Batı'yı bu tarz aşırı eğilimlerin İslam ile ilgisi olmadığı konusunda bilgilendirmektedirler. Aşırı dindarlığın küresel canlanması Batı İslam karşıtılığını derinleştirmektedir. ABD Başkanı George W. Bush'un konuşmalarında "haçlı seferleri", "şer ekseni" gibi ifadeler kullanması ve teröre karşı savaşın "iyi" ile "kötü" arasında bir savaş olduğunu ifade de ayrıştırıcı ifadeler olarak ortaya çıkmıştır (Samiei, 2010, s. 1149-1154).

Fuat Keyman oryantalizmin tematik ve sorunsal düzeyde üç sonuca vardığını söyler. Bunlardan sorunsal düzeyde olan ilki oryantalizmin özselci açıdan işlemesidir. Burada Doğu sabit, değişiklik yetisinden yoksun, nesneleştirilmiş bir yapı olarak gösterilir. Tematik düzeyde Doğu'nun özselci olarak ele alınması epistemolojik ve ontolojik düzeyde Doğu-Batı karşıtlığını kurar ve burada Doğu, hakkında bilgi toplanan "çalma nesnesi" haline getirilir. Bu iki düzeyde hareket eden Oryantalist söylem sadece Öteki imgesini değil, kendi modern benliğini de kurar. Bu süreçte Doğu pasif, değişim

yetisinden uzak olarak pasif özne/nesne olarak Batılı rasyonel, egemen kimliğin oluşturulmasının ön koşulu durumundadır. (Keyman, 2011, s. 28).

Edward Said medyanın belirli kurallara göre işlediğini söylemekte ve medyaya yön veren şeyin gerçekliğin ulaştırılmasından ziyade belirlenen kurallar çerçevesinde hareket etmek olduğunu söylemektedir. Bu uzlaşılmış kurallar üzerinden de medya İslam temsilini, gerçekliği azaltılmış belirli hikayeler ve haberler üzerinden oluşturarak topluma sunmaktadır. Medyadaki İslam temsilleri de bunun neticesinde monolitik ve tek yönlü olmaktadır. Said'in de dediği gibi medya kara dayanan bir kurumsallaşma içerisinde olduğu için gerçekliğe dair bazı imgeleri daha fazla ön plana alırken, bazılarını da arkada tutar. Bunu da siyasi bir bağlam içerisine yerleştirerek yayar. Said İslam'a karşı ortak bir düşünce birliği olduğunu ifade etmektedir. Bu durum da sadece İslam'a yönelik aşağılayıcı karikatürler gibi basit düzeyde indirgenmemelidir. Asıl sorun, İslam'a yönelik olumsuz imgelerin yaygınlığı ve bu imgelerin İslam'ı asıl haliyle yansıtmaması, belli bir grubun bakış açısından yansıtıyor olmasıdır. Bu kesim, kendi İslam imgelerini yayacak güce sahip olduğu için, en çok karşılaşılan imgeler de İslam'ın bu çarpıtılmış hali olmaktadır. Amerika için Üçüncü Dünya uluslararası politikada sorun oluşturmaktaydı ve bu durumda o ülkelerin dönüştürülmesini gerektirmekteydi. "Üçüncü Dünya, Amerikalı politika üreticilerinin gözünde, neredeyse tek bir istisna bile olmaksızın, "gelişmemiş" gereksiz ölçülerde eski ve statik "geleneksel" yaşam tarzları olan, komünizme ve içeride iktisadi durgunluğa tehlikeli derecede eğilimli ülkelerdi. ABD'nin gözünde gündemin en önemli maddesi Üçüncü Dünya'nın "modernizasyonu" olmuştu." Jeopolitik düzlemde de "İslamla ilgili kamusal imgelerden bir diğeri de İslamın değişmez bir biçimde "bizimkini", gündelik olanı, Batı'yı, normal olanı karşısına alan bir çerçevede yer almasıdır." (Said, 2008, s. 102, 116, 122, 217-218).

Ortadoğu kaynaklı İslami fundamentalizm bir bakıma Batılı modernleşme düşüncesinin bir sonucu olarak görülebilir. Bu bağlamda ilerlemeci akıl İslam'ı çok boyutlu düzleminden çıkarıp basmakalıp söylemler içerisinde tarihselliğinden kopararak oluşturur:

> "Gerçekte, Orta Doğu'da dinsel maneviyatçılığın devamı ve yeniden uyarlaması olarak tanımlanan şey modern Batılı ilerlemeci kavramların bir türevi bağlamında açıklanabilir.

> Fakat daha kesin bir şekilde İslamcı fundamentalizm 'dinsel maneviyatın' tasarımlanmış Batılı imgesinin Doğulu yüzü olarak kitle kültürünün bir sonucu olarak görülmelidir. İslamcılığın bu 'tek-boyutlu' sunumu İslam uygarlığının bilim, felsefe ve siyaset teorisindeki akıl ve bilginin tarihsel köklerini görmezlikten gelir." (Abaza ve Stauth, 1999: 231).

Edward Said jeopolitik açıdan önemli, petrol açısından verimli İslam topraklarına karşı Batı'nın ve ABD-İsrail ittifakının bir seferberlik yürüttüğünü söylemekte ve bu seferberliğin Batı, ABD-İsrail ve İslam ülkeleri arasında eşit bir zeminde ilişki kurulabilmesinin önüne geçtiğini söylemektedir. Bu durum İslam'ı tüm kötülüklerin kaynağı durumuna getiren, modernlik karşıtı bir kültür haline getirmektedir. Bu ona göre İslam ülkelerinin yaşadığı sıkıntıların sorumlusunun emperyalizm ve Siyonizm olduğu anlamına gelmemektedir. Ancak bir taraftan da İsrail'i seküler, liberalizm, demokrasi düzlemine oturtan Batılı düşüncenin İslam'a karşı korku nefret uyandırıcı düşünceleri ateşlemesi de manidardır (Said, 2008: 37).

Batılılara İslam hakkında medya ve hükümet tarafından çok sınırlı bir bilgi verilmektedir. Bunlardan biri de "İslam'ın dirilişi" denilen ifadedir. Bu konuda Edward Said'in deyişiyle kilit ideolojik belge Bernard Lewis'in İslam'ın Dönüşü (The Return of Islam) dür (Said, 2008: 138-139).

Oryantalizmin hedefi, Batı dışı toplumlar olmuştur. Batı dışı toplumları tanımlamaya, betimlemeye çalışan kuramsal bir düşünce biçimidir. Oryantalizm bu kavramsal ard alanı pratik ile birleştirerek holistik bir bakış açısı geliştirmektedir. Bu bağlamda, Batılı olmayan toplumlar hakkında genellemelere ulaşılmaktadır (Akt, Dikici, 2014, s. 48):

1) "Doğu toplumları geridir, Batı toplumları ileridir.
2) Batı ve Doğu toplumları iki farklı varlık alanı oluşturacak derecede farklıdır.
3) Doğu hep geri kalacaktır çünkü durağan ve gelişme özelliğinden yoksun toplumlardır.
4) Batı toplumu dinamiktir bundan dolayı her zaman üstün ve ileri olarak kalacaktır. İleri ve geri toplumlar farklı sosyal kanunları izlediler.
5) Batılı ve Doğulu toplumlar aynı sosyal teorilerle incelenemez."

Yabancı turistlerin hayatını kaybettiği Luxor saldırısını inceleyen Elgamri (2008, s. 218) The Times ve The Independent gazetelerinde saldırıyı gerçekleştirenlerin İslami kimliği üzerinde durulduğunu ifade etmekte ve 'İslami terör', 'İslami aşırılıkçılık', 'İslami şiddet', 'İslami radikaller', 'İslami militan teröristler', 'İslami saldırganlar', 'İslami köktendinci saldırganlar' gibi ifadelerin kullanıldığını belirtmektedir. Çalışmalar, İslamcı militanlık ve İslamcı militan gruplar tarafından gerçekleştirilen kanlı eylemlerle anılan İslam ve Müslümanların bu imgesinin gazete söylemlerinde yoğun bir kategorileştirmeye dayandığını ifade etmektedir. Bu bağlamda, İslam ve Müslümanlar ile terör kavramı, aşırılıkçılık, fanatiklik, savaş hali, hoşgörüsüzlük, şiddet gibi kavramlar arasında bağ kurulmakta ve İslam'ın bizatihi kendinden şiddete eğilimli olduğu ve aşırılıkçılığı ve şiddet kullanımını teşvik ettiği önermesi yapılmaktadır.

İslam'ın olumsuz temsili çeşitli olaylardan da kaynaklanmaktadır. Bunlar arasında 1989 yılında Salman Rüşdi'ye karşı Humeyni'nin yayınladığı dinsel fetva, 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ve 1991 yılındaki ikinci Körfez Savaşı ve 11 Eylül saldırıları sayılabilir. Bu olaylar İslam ve Müslümanların Batının ortak hafızasında önceden edindiği olumsuz imgeleri pekiştirmiştir (Elgamri, 2008, s. 218).

Basılı medyada Müslümanlar ve İslam'ın edindiği olumsuz temsil "Öteki" algısından kaynaklanmaktadır. İslam ve Müslümanların bu algısı ilk önce İslam ve Hıristiyan Avrupa'nın sekizinci yüzyılda erken dönem karşılaşmalarında ortaya çıkmış ve günümüze kadar farklı yoğunluklarda sürmüştür. Basın tarafından İslam ve Müslümanların modern nihai temsili okuyucunun daha önceden sahip olduğu olumsuz temsili güçlendirmektedir. Bu temsilin merkezinde İslam şiddet, hoşgörüsüzlük ve Batı hakkında her şeye nefret duyan monolitik bir varlık olarak görülür. Böylece, Müslüman kültürü hoşgörüsüzlük, anti-modernizm, anti-pluralizm, anti-liberalizm, kadın düşmanlığı, patriyarkillik ile ilişkilendirilir (Elgamri, 2008, s. 214).

1.3.4. Öteki Sorunsalı

Öteki kategorileştirmesi bilincin kendisi kadar eskidir. Ben ve Öteki karşıtlığı en primitif toplumlarda ve en eski mitolojilerde de görülebilmektedir. Sadece cinsiyet ile kategorileşmeye dayanmasına gerek yoktur. Hiçbir grup, karşıtı olan Öteki'yi kurmadan

kendini Bütün (One) olarak tanımlamamaktadır. Köylüler kendi köylerinden olmayanlara şüpheli "Öteki" gözüyle bakmaktadırlar. Öbür taraftan, bir ülkenin yerlileri tarafından diğer ülkelerden gelenler "yabancı" olarak, anti-Semitistler için Yahudiler, ırkçı Amerikalılar için siyahlar, kolonyalistler için yerliler, işveren için proleterya "öteki" olarak görülmektedirler (Beauvoir, 2012, s.26). Burada hep güçlü olan tarafın kendi ötekisini kurduğu veya yarattığı görülmektedir. Bir bakıma Öteki kavramı Foucault iktidar anlayışıyla da örtüşmektedir. İktidar güç ilişkilerinin var olabileceği her yerde mümkün olmaktadır. Bu güç ilişkileri de ikili karşıtlıkları getirmektedir. Bu ikili karşıtlıklar da o kadar geniş bir alana yayılmaktadır ki, tasavvur edilen her şeye uygulanabilmektedir.

Foucault'ya göre bireylerin bilinç, irade gibi yetileri bizatihi özne tarafından değil iktidar tarafından üretilir. Modern iktidar da bunu baskı ve zorlama yoluyla değil, özgürlük ve çoğaltma yoluyla yapar. Modern toplumdaki Foucault'nun biyo-iktidarı gönüllülük esasına dayanmaktadır. Merkezi olmayan ve bazılarının denetiminde olmayan iktidar bedeni, ruhu, düşünce sistemini kontrol eder. Bir merkezinin olmayışı da bu iktidara karşı mücadele ihtimalini de ortadan kaldırmaktadır (Hülür, 2008, s. 150). Bu düşünceden hareketle Öteki kavramı modern biyo-iktidar temelinde üretilen, disipline olan veya edilen; aynı zamanda, iktidarın gözünün dışarıda bıraktıklarını temsil eden bir yapıdır. Foulcault'nun modern iktidarın gönüllülük esasına dayanarak yükseldiği düşüncesi, Gramsci'nin (2011) Hegemonya kavramında, egemen kitlenin baskın ideolojisinin, subaltern grupların rızasını alaraktan yeniden üretildiği tezine dayanmaktadır.

Robert Miles Irkçılık adlı kitabında üretim, ticaret ve savaşların karşılıklı ilişkisinden kaynaklanan göçlerin binlerce yıldır bireylerin ve grupların birbirleriyle karşılaşmalarında bir ön koşul olduğunu söylemektedir ve bu etkileşimlerle birlikte Öteki'nin görünüşü ve davranışlarını açıklamak ve etkileşim ve reaksiyon oluşturmak için Öteki hakkında tasvirler, inançlar ve değerlendirilmeler oluşturulmuştur. Sonuç da biz ile karşılaştırıldığında insanlara atfedilen veya gerçek farklılıkların imajlar ve inançlar açısından onları kategorize eden inançların, imajların ve Öteki'nin temsilinin oluşturulmasıdır. Bundan dolayı, Öteki'ye atfedilen karakteristik özelliklerin Self

(Ben)'in zıt özelliklerini yansıttığı bir Ben ve Öteki diyalektiği bulunmaktadır. Bu da sıklıkla kimlik ve kimliklerin kültürel analizlerinin konusudur. Öteki temsilimiz kendi öz kimliğimizin önemli bileşenlerinden oluşmaktadır (Miles ve Brown, 2003, s. 19)

Helen Cixous Cezayir'in bağımsızlık savaşı sırasında Cezayirli Fransız Yahudi bir kız olarak büyümenin nasıl bir şey olduğu ile ilgili dikkat çekici izlenimlerini paylaşır: "Beyaz (Fransız), üstün, plütokratik, medeni dünyanın gücünü nasıl proleterler, göçmen işçiler, doğru 'renkte' olmayan azınlıklar gibi aniden görünmez olmuş olan baskı altındaki halklar üzerinde kurmuş olduğunu gördüm. Kadınlar. İnsanlığın görünmezleri. Ancak, tabii ki, kirli, aptal, tembel, underhanded olaral algılanan araçlar." Helen Cixous'un deneyimleri ötekileştirmenin nasıl işlediğini gözler önüne serici niteliktedir. İlaveten, bu büyük gelişmiş medeniyetlerin kendilerini 'yabancı' olanı dışarıda bırakarak oluşturduğunu söylemektedir. Dışlamaktadırlar; ancak reddetmemekte, bunun yerine köleleştirmektedirler. Tarihin klişesi de iki ırkın olduğu yönündedir. Efendiler ve köleler (Young, 2005, s. 32). Cixous tarihin ilerlemesini düşünürken baskının unutulan hikayesinden bahseder ve Tarihin ilerlemesinin hakkında tüm gerçeği bildiğini söyler: "Yüzyıllar boyunca her şey Selfsame, the ownself ve onu kısıtlayan şey arasındaki ayrıma dayanmaktadır" Artık insanın kendi iyiliğine tehdit oluşturan şeyin 'öteki" olduğunu söyler ve öteki nedir? Sorusunu sorar. Eğer gerçekten 'öteki' ise hakkında hiçbir şey söylenemeyeceğini ve kuramsallaştırılamayacağını, dışarda bir yerde olduğunu, yerleşik olmadığını söyler. Ancak tarihte, 'öteki' olarak adlandırılan şeyin yerleşik olan ve diyalektik döngünün içinde bir ötekilik olduğunu ifade eder. Bu diyalektik döngü de temellerini Hegel'de bulur. Bireyin 'hiç kimseye' ve 'ötekinin' konumunda indirgenmesi. Ötekiler olmalıdır ve dışta bırakma limitlerini belirlemektedir ve diyalektiğin bir parçasıdır. Bu bağlamda efendinin kölesiz olmadığını, ekonomik ve politik gücün sömürüsüz olmadığını, egemen sınıfın, bastırılmış sınıfsız olmadığını, Fransızların siyahi/asyalılarsız olmadığını, Nazilerin Yahudilersiz olmadığını ve mülkiyetin dışarda bırakmadan olmadığını ifade eder (Young, 2005, s. 33-34).

Öteki kavramı günümüz toplumlarıyla ortaya çıkan bir kavram değildir. Öteki hakkında fikir yürütmek Eski Yunan'dan beri sürmektedir. İnsanlar ötekini değerlendirirken kendi kültürlerinin normlarından hareket ederler ve bunu kültürlerine katarlar. Böylece

öteki, insanın kendisinden daha aşağı bir düzeyde oluşturulmaktadır (Schnapper, 2005, s.25-26). Öteki bir taraftan varlığını onu ötekileştiren kimliğe borçlu olurken, diğer taraftan da ötekilik konumunu verili toplumsal sistem içerisinde içselleştirmek zorunda kalır.

Dominique Schnapper ötekinin farklı ve aşağıda konumlandırıldığından bahsetmektedir. Ötekilerin algılanma ve onlarla ilişkinin kurulmasını sağlayan "yerli ve yabancı", "Yunanlı ve Barbar", yurttaş olan ve olmayan", "özgür insan ve köle", "erkek ve kadın" gibi birçok karşıtlık bulunmaktadır (Schnapper, 2005: 36-40). Ötekilik düşüncesi karşıtlıklar üzerinden ilerler. Bu karşıtlıkların yanına 'siyah ve beyaz', 'zengin ve fakir', 'Doğulu ve Batılı' gibi daha pek çokları çıkarılabilir. Bu karşıtlıklar da çoğu zaman temsiller üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu temsillerin de yoğun olarak üretildiği yer medyadır. Medya tarafından yaratılan temsiller egemen ideolojinin yeniden üretimini sağlamaktadır. Böylece medyada yer alan etnik, mezhepsel, cinsiyetçi temsiller var olan iktidar ilişkilerinin devamını sağlarken, öbür taraftan da gizil veya örtük bir biçimde bu temsillerin içselleştirilmesini de kolaylaştırmaktadır.

Schnapper öteki ile kurulan ilişkinin modern toplumla birlikte doğmadığını, Yunan Antikçağı'ndan günümüze geldiğini söylemektedir. Modern siyasal toplumun varlığıyla birlikte Öteki ile ilişki kurulmasının iki ana şekli ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisinde Öteki ile kurulan ilişkide farklılıkların tespit edilmesi elzemdir: "Öteki ötekidir". Farklarda ötekinin daha aşağıda konumlandırılmasıyla sonuçlanır. Ötekine bir değer verilirken toplumlar kendi kültürlerinin esaslarından hareket ederler ve ona göre bir değerlendirme yaparlar. Bu düşünceden hareketle Öteki ben/biz'in daha eksik, tam olmayan bir halinden ibaret olmaktadır. Ötekini kabul etmeyen kendine özgü bir yapı farklılaştırıcı tavır neticesinde ortaya çıkmış ve ben/biz ile öteki arasındaki farklılıklar ya ortaya çıkarılmaya ya dışarıda bırakmaya ya da ortadan kaldırılmaya uğraşılmıştır. İkinci tavır ise ilkinin tam zıttı bir şekilde yol almaktadır. Bu da evrenselcilik ilkesidir. Bu ilke farklılıkların ortaya çıkarılmasından ziyade, herkesin insan olmasından dolayı eşit olması prensibinden hareketle insanların birliğini amaçlar. İnsanlar sahip oldukları yetenekler bağlamında eşit olamayabilirler; ancak özgürlükleri bakımından eşittirler. Öteki olan, insanın "bir başka kendi"dir. Bu ilkenin barındırdığı tehlike de asimilasyona

doğru gerilemesidir. Evrensel olan “Ben” diğerlerini, kendi kültürü içinde asimile edebilir (Schnapper, 2005, s. 25-27). İlk durumda Öteki dışlayarak, reddederek üretilirken, diğerinde dâhil edilerek, kapsayarak üretilir. İlkinde Öteki bireyin kendi kültürel, toplumsal kimliği üzerinden var olur. Burada Öteki kolonyalist öznenin kolonize ettiği kültüre bakış açısı gibidir. Evrenselcilik ilkesi temelinde yüklenen Öteki ise a priori bir düzen üzerinde hareket eder. Bütün gelişmemiş ülkelerin gelişmiş ülkelerin yaşamış oldukları aşamalardan geçerek gelişebilecekleri temelinde yükselen modernist teorinin bir yansıması gibidir. Bu durum Öteki’yi doğrudan dışlamak yerine onu Batılı paradigmanın içine alarak yeniden var etme çabasıdır. Günümüzde iki ötekileştirme biçimi beraber uygulanmaktadır.

Medya ve öteki ilişkisi irdelendiğinde, medyanın hâkim ideolojiyle kitleler arasındaki arabulucu ve kolaylaştırıcı rolü sistemsel özerkliğin yitimini sağlarken, kitlelerin de medya tarafından yönlendirilmesine neden olmaktadır. İnsanlar bir taraftan kendi Ötekilerini üretirken, öbür taraftan medyanın Ötekileri olumsuzlamasıyla insanların kafasındaki kategorik örüntülerin olumlanması bireylerin özne konumlarını daha da güçlendirmektedir.

Türk Dil Kurumu’nun internet sitesinde Öteki kelimesinin dört anlamı bulunmaktadır. Bunlar; zamir olarak “diğeri, öbürü” ve sıfat olarak “sözü edilen veya benzer iki nesneden önem ve konum bakımından uzakta olan”, “öbür, diğer” ve “mevcut kültürün içinde dışlanmış olan” olarak ifade edilmişlerdir (TDK 2019). Dördüncü anlam bize Öteki’nin geçmişten günümüze var olma halini göstermektedir.

Ötekileştirmenin dört fonksiyonu bulunmaktadır (Bilgin, 2007, s. 185-198):

1. *Kimliksel işlev*: Bireyler, kendi kimliklerini ötekileştirme yoluyla oluştururlar. Karşıt olan referans alınarak insanların kendi kimliklerini özümsemeleri kolaylaşır.

2. *Yansıtmayla rahatlama ya da kimlik yüceltme işlevi*: Ötekine yansıtılan olumsuz ve kötü niteliklerle bireyler kendi kimliklerini daha doğru ve iyi bir konuma getirmektedirler. Ötekinin kötü özellikleri insanların kendi kimliklerini yüceltmelerini ve rahatlamalarını sağlamaktadır.

3. *Ötekini meşruiyet dışına atarak meşruluk kazanma*: Ötekine olan olumsuz ve düşmanca tavırlar, bizatihi ötekine sergilendiğinden insanlar kendilerini haklı bir pozisyonda konumlandırmaktadırlar.
4. *Sosyal düzeni koruma:* Olumsuzluklar ve kötülükler ötekilere atfedildiğinden, "günah keçisi" oluşturularak mevcut sosyal düzen korunmakta ve sürdürülmektedir.

Her dönem ve toplum kendi ötekisini yaratmıştır. İnsanlar geçmişten günümüze kendisi ve ötekiyi farklılaştırmış ve farklı algılamıştır. Bu farklılıklar da kendisini "ırk, cinsiyet, renk, boy-pos gibi biyo-psikolojik kökenli olduğu halde, çoğu evlilik, zenginlik, soyluluk, güçlülük, yöneticilik, kentlilik, ağalık, hocalık ve sosyal sınıf gibi sosyal/kültürel kategoriler" olarak gösterebilmektedir (Güvenç, 1972, s.249). Bu kategoriler de kendi alt kategorilerini oluşturarak ötekileştirmenin boyutunu artırmaktadır. Güçlü olma halinin birçok kategorisi olabilmektedir. Aile içinde güçlü olma erkeğin kadın üzerindeki hakimiyetini pekiştirirken, siyaseten güçlü olma iktidar halkasının dışında kalanları ötekileştirebilmektedir.

Öteki, ötekileştirmenin eylemi sonucunda gerçekleşmektedir. Nahya bunu tanımlamasında somutlaştırmaktadır (Akt. Dursun, s.26): 'Öteki', bir ya da daha fazla kişi, kültür ya da toplum tarafından, geçmiş veya güncel ilişkiler referans alınarak, dikey (sınıfsal) ya da yatay (etnik vb.) olarak farklılaştırılmış ve ayrıştırılmış olan, kişi, grup, sınıf, halk vb. şeklinde tanımlanabilir. (…), 'Ötekinin/Ötekilerin' belirlenmesindeki esas unsur, durumun eylemsel yani toplumsal boyutundadır; bu da ötekileştirmedir." Ötekileştirme kültür içerisinde baskın grup tarafından, diğer grupları etiketleme ve kodlama girişimidir. Geçmişten referans alınarak oluşturulan mevcut kodlar dahilinde Öteki'nin varlığı kavramsallaştırılır.

Öteki kavramı çok eski bir kavram olmakla birlikte, ötekinin algılanması bebeğin kendi vücudunu algılaması ve ötekini oluşturmasıyla başlar. Öteki kavramı tarihçiler tarafından göz ardı edilse de "maduniyet çalışmaları, feminist edebiyat eleştirisi, film çalışmaları, antropoloji" alanlar Öteki kavramı üzerinde durmaktadırlar (Uluç, 2009, s.33).

İnsanlar Öteki'ne olan bakışlarını, konumlandırmalarını önyargılar ve kategorileştirme üzerinden gerçekleştirirler. A priori yargılar öteki hakkında a posteriori bilginin oluşmasını tetikler. Önyargı deneyimlenen bilginin oluşumunda etkilidir. Schnapper bireylerin önyargılarının toplumu dönüşüme uğrattığını söyler:

> " … birey, önyargıları aracılığıyla ve belki de patolojik bir süreç sonunda toplumsal yaşamın olağan ve genel mekanizmalarını dönüşüme uğratır. İnsanoğlu, kavramlardan ve kategorilerden yola çıkarak, hükmetmek istediği gerçeği düzene sokar. Gerçeğin karmaşıklığını azaltan kategorilerin varlığı insan düşüncesinin ve eyleminin ön koşuludur. Bertrand Russel'ın belirttiği gibi "Sürekli açık olan bir zihin hep boş kalır." (vacant). Kategorileştirme, bilinmezi bilinir kılarak, bireyin gündelik yaşantıyı yönlendirmesini, nesneleri ve deneyimleri tanımlamasını sağlar. Kategoriler, bireysel ve kolektif oluşuma ilişkin toplumsal bir sürecin ürünüdür. Onların varlığı, algılama ve davranma yetkisi verir. A priori yargı ya da önyargı olağandır: Kategorileştirme ve genelleştirme, değerlileştirme-değersizleştirme insan zihninin doğal süreçleridir. Aşırı genelleştirme, grup üyelerine grubu tanımlayanların dışında özellikler atfedildiğinde başlar. Genelleştirme yalnızca yanlış olabilir: "Bütün Fransızlar kızıldır." Bu ünlü formül toplumsal sonuçlara yol açmaz, çünkü bizim toplumlarımızda kızıl saçlı olmaya atfedilen hiçbir özel değer yoktur. Kızıllar olumlu ya da olumsuz değer taşıyan toplumsal bir kategoriye ait değildirler." (Schnapper, 2005, s. 154)

Müslümanlara yönelik "Öteki" düşüncesi temellerini çok farklı zeminlerde bulabilmektedir. Louis Massignon'a göre Müslümanlar Hıristiyanlardan daha farklı bir 'Zaman' anlayışına sahiptirler. Hıristiyanların 'Zaman' konsepti çizgisel bir şekilde ilerlerken, Müslümanların 'Zaman' konsepti "kesintili" ve "geri dönüşlü" bir zamandır. Bu bağlamda Louis Massignon "ilerleme düşüncesiyle belirlenen 'zamansal şemalar'ın İslam için bir anlam" ifade etmediğini söylemektedir (Yavuz, 2000, s. 61-62). Hıristiyanlardaki bu zaman konsepti Batı modernitesinin içselleştirilmesi ve bu modernitenin üzerine kurulduğu, diğer halkların sömürgeleştirilmesi ve ötekileştirilmesini olumlaması açısından önemlidir. Müslümanlar ise pasif bir zaman konseptine sahip olarak gösterilmektedir. İslam dünyasının teknolojik vb. gelişmişlik anlamında geri olması da İslam'ın kendi inancından kaynaklanan bir unsur olarak gösterilmektedir.

Fuat Keyman (2011, s. 19-23) farklı kuram ve söylemlerin "öteki"ye yönelik dört farklı modeli içinde barındırdığını ifade etmektedir. Bu modellerden ilki "ampirik/kültürel bir nesne olarak Öteki"dir. Bu modelde öteki hakkında bilgi edinilen ve bu bilgilerden yola çıkılarak açıklanmaya çalışılan bir nesnedir. Bu yaklaşımın önsel bir şekilde diğer kimlik, kültür ve medeniyetleri "ampirik ve kültürel bir nesne" olarak görmesinin neticesinde, diğer medeniyetlerin kendine özgü yaklaşım, tarzları ve farkları dışarıda bırakılarak göz ardı edilir. Böylece medeniyetlerin beraber yaşama, diyalog oluşturma gibi ihtimalleri ortadan kalkmış olur. Bu bağlamda, model medeniyetler çatışması tezinin bir parçasıdır ve 11 Eylül sonrası dünyada demokrasiye karşılık savaşa öncelik vermekte ve terörizmle mücadele bağlamında savaşa benzer yollar arama çabası içine girebilir. İkincisi "bir "varlık/varoluş" olarak Öteki"dir. Birçok liberal ve bağımlılık teorilerinde ve söylemlerinde öteki bir varlık olarak ele alınır ve modern benliğin oluşmasında "görünmeyen benlik" olarak ifade edilir. Bu bağlamda modern Ben'in kurulmasında Öteki elzemdir ve Ben/Öteki karşıtlığı da sürdürülmüş olur. Bu modele örnek olarak Avrupa Birliği'ndeki Avrupa vatandaşlığı oluşturma çabasını ve bunun çok kültürlülük söylemleriyle canlanan toplum anlayışı verilebilir. Üçüncü olarak "söylemsel bir kurgu olarak Öteki" söylenebilir. Bu modelde Edward Said Oryantalizm çalışmasında Öteki'nin söylemsel olarak çözümlemesini yapar ve Avrupa kültürü ve kimliğinin kendi kimliğinin Doğu'ya karşıt olarak nasıl konumlandırdığını inceler. Oryantalizm ile Batı Doğu'yu söylemsel bağlamda Batı-karşıtı bir kimlik olarak inşa ederek kendi egemenliğini kurar ve kendinden olmayanı ötekileştirir. Doğu, Öteki olarak Avrupa'nın bir parçası haline getirilir. Fuat Keyman'ın oryantalizm ve öteki ilişkisi bağlamındaki değerlendirmeleri şöyledir:

> "Oryantalizm Batı-Doğu, Birinci Dünya-Üçüncü Dünya, Kuzey-Güney, modern-geleneksel arasında çizilen epistemolojik ve ontolojik karşıtlık temelinde hareket ederken, yapılan farklı olanın açıklanması ya da anlaşılması değil, aksine Batılı modern benliğin anlatılması, onun normatif öncüllüğünün, bireyselliğinin ve akılcılığının meşruiyetinin sağlanmasıdır. Bu anlamda, Oryantalizm Doğu'yu ya da geleneksel olanı anlatmaz; onu Batı gözüyle kurar ve bu benliğin dünya üzerinde hegemonyasını kurma süreci içseldir. Sonuçta, Öteki bir nesne ya da varlık değil, "söylemsel bir kurgu"dur. Oryantalizm, kurumsal, siyasal, ekonomik, kültürel, söylemsel ve tarihsel olarak Batı epistemolojisinin Doğu'yu algılıma, onu söylemsel olarak kendi zıttı olarak kurma, böylece de kendi benliğini hegemonik

> benlik olarak evrenselleştirme süreci, farklı olanın söylemsel olarak ötekileştirilmesi eylemidir."

Son model de "farklılık olarak Öteki"dir. Said'in oryantalizm eleştirilerine ek olarak Partha Chaterjee, Gayatri Spivak, Stuart Hall ve Homi Bhabba gibi aydınlar tarafından geliştirilen post-kolonyal eleştiri, Said'in Oryantalizm söylemini kabul eder; ancak ona ilaveten Öteki'nin sadece söylemsel olarak kurulmadığını, Batılı olmayan öznenin tarihsel ve kültürel olarak da kurulduğunun çalışmasını yaparlar. Batı ile sömürülen Doğu arasındaki karşılıklı ilişki bağlamında melez bir Öteki ortaya çıkacaktır. Bu model medeniyetler çatışması tezini eleştirirken, Batı karşıtı söylemlerin Batılı söylem ve kavramlarla üretildiğinin de altını çizmektedir. İslami köktencilik Batı'nın karşısında gözükse dahi, Batı kavramlarıyla konuşan bir girişim olarak görülmektedir.

Öteki algısı zihinsel kalıplardan ve modellerden hareket eder. Bu modeller insanın kendi benliğinin karşısında bir konumda Öteki'yi oluşturur. İnsanın istemediği, haz duymadığı, küçük gördüğü, kötülediği her şey modelin içerisine yerleştirilerek sunulur. Zihinsel kategorileştirme ikili karşıtlıklar üzerinden ilerlemektedir. Bu da biz ve onlar karşıtlığı üzerinden gerçekleşir: "Diller, ırklar, tipler, renkler, zihniyetler türünden her kategori, yansız bir belirleme olmadığı gibi, değerlendirmeye dayalı yorumlar da içerir. Bu kategorilerin temelinde, sabit çift terimli "bizimki/onlarınki karşıtlığı vardır; ilki ikincisini ("onlarınki", salt "bizimki"nin bir işlevi haline gelesiye) istila eder hep." (Said, 2014, s. 239).

Batı kendi maddi ve düşünsel gelişiminin karşısında Doğu ya da İslam'ı ötekileştirerek ve ayrıştırarak yapmaktaydı. Batı kendi Ben'liğini kurarken bir tarafta kendine has özellikler belirlemekte ve bu özelliklerin karşısına da Doğu'ya özgü olanları koymaktaydı. Bu söylemsel pratik ve dünyayı ayrıştırma çabası on sekizinci yüzyılın başına kadar götürebilmektedir. Hobson bu karşıtlıkların oluşmasını şöyle dile getirir:

> "1700 ila 1850 yılları arasında Avrupalı zihinler dünyayı iki karşı kampa ayırıyor ya da buna zorlanıyorlardı: Batı ve Doğu (ya da Batı ve Geri kalanlar). Bu yeni kavrama göre Batı, Doğu'dan üstün görülüyordu. İkinci sınıf Doğu'nun sahip olduğu sanılan değerleri, rasyonel (akılcı) Batı'nın değerlerine karşı bir tez olarak kabul ediliyordu. Özellikle Batı, eşsiz erdemlerle kutsanmış olarak hayal ediliyordu: akılcıydı, çalışkandı, üretken, fedakar, tutumlu, liberal demokratik, dürüst, otoriter ve olgun, gelişmiş, becerikli, hareketli,

> bağımsız, gelişime açık ve dinamikti. Doğu'ysa Batı'nın karşısındaki öteki'ydi: akılcı olmayan ve keyfi, tembel, üretmeyen, tahammüllü, cazip olduğu kadar egzotik ve karmaşık, despot, bozulmuş, çocuksu ve olgunlaşmamış, geri kalmış, pasif, bağımlı, durağan ve değişmeyen. Başka bir şekilde söylemek gerekirse, Batı bir dizi gelişmeci özelliklerle tanımlanırken, Doğu yokluklarla tanımlanıyordu" (Hobson, 2008, s. 23).

Hilmi Yavuz Doğu'nun Öteki olarak işaretlenmesinin tarihinin Avrupa'nın kendi kimliğini oluşturma tarihine denk geldiğini söylemektedir. Yani " 'Doğu'nun 'öteki' olarak kurulmasının (ya da, işaretlenmesinin) Oryantalist tarihi, Batılı öznenin kendini merkeze çekmesiyle belirlenen tarihinden başka bir şey değildir." David Morley ve Kevin Robins'in Kimlik Mekanları adlı çalışmasında bu tarih Amerika'nın keşfedildiği yıl olan 1492 olarak alınmıştır. Yavuz 1492 yılının yalnızca Amerika kıtasının keşfedildiği yıl olmadığını, bu yıl da Yahudilerin ve Avrupa'daki Müslümanların İspanya'dan atıldığını, bundan dolayı İspanya'nın içindeki ötekilerden kurtulurken, Amerika kıtasındaki ötekileri keşfettiğini söylemektedir. Ötekilerin asimile edilmesi ve dışarıda bırakılması siyasal işaretleme ile olmaktadır: "…1492 tarihi, dışlamanın (Müslümanların ve Yahudilerin İspanya'dan kovulmaları) ve asimilasyonun (Amerika kıtasının Latinleştirilmesi) Hıristiyanlık gibi meşrulaştırıcı bir ideolojik/kültürel zemine oturtulduğu tarihtir. Dolayısıyla, Avrupalı öznenin kimliğinin inşasında 'öteki' diye işaretlenenler, düpedüz 'Hıristiyan olmayanlardır!" (Yavuz, 2000, s. 55-57).

Ötekileştirmenin tarihinin, sömürü ve sömürgeciliğin tarihi ile ilişkisi bulunmaktadır. Irkçılığın değişik formları kendinden farklı olanın dışa vurulmasında veya açığa çıkarılmasında önemlidir. Bu bağlamda "yeni ırkçılık" sömürgeleştirmenin sona ermesiyle insanların tek bir siyasal alanda ayrışmasına yönelik bir ırkçılıktır. Göç olgusunu merkeze alan günümüzdeki ırkçlık ise bir "ırksız ırkçılık" bağlamında ortaya çıkmıştır. Bu "ırksız ırkçılık" modeli soydan ziyade kültürel farklılıkların üstesinden gelinemediği bir ırkçılıktır Bu ırkçılığın temelini oluşturan geleneklerin, göreneklerin, yaşam tarzlarının birbirine zıtlığı "farkçı-ırkçılık" olarak da belirtilmektedir. (Balibar, 2007, s. 32).

Öteki ve ötekileştirme en başından beri "ben" ve "biz" olanın oluşturulmasında etkin bir yol olmuştur. Öteki olanın dışarıda bırakılması aynı zamanda onun "ben" ve "biz"

kimliğinden farklılaştırılmasını gerekmekteydi. Böylece “biz”im en iyi özelliklerimiz üzerinde durulurken, Öteki olan daha aşağı bir varlık olarak betimlenmiş ve ayrıştırılmıştır. Batı da Batılı kimliğini oluştururken, Şark ve İslam’ı kendinin zıttı konumuna yerleştirmiş ve kendine atfettiği özelliklerin tam tersini onda aramıştır. Bu bağlamda Batı’nın diğerlerini ötekileştirme hali kendini sömürgeleştirme, işgal ve yok sayma pratikleri üzerinden gerçekleştirmiştir. Bunun sonucunda da Batı tarafından toplumlar arasında süregiden bir çatışma halinin varlığı farklılıklar üzerinden tanımlanmaya çalışılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM: MEDENİYETLER ÇATIŞMASI TEZİNİN TARİHSEL ARKA PLANI

2.1. Soğuk Savaş Dönemi

Soğuk Savaş, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği ve ABD ve birbirlerinin müttefikleri arasındaki mücadeledir. Soğuk Savaş siyasi ve ekonomik olmak üzere çeşitli alanlarda yürütülmüştür, askeri yöntemler topyekûn değil sınırlı olanaklarla yürütülmüştür. Bunun nedeni de iki süper güç SSCB ve ABD'nin dehşet boyutundaki nükleer silah kapasitesi olmuştur. Bundan dolayı, iki süper güç birbirleriyle askeri açıdan doğrudan karşı karşıya gelmemişler, daha çok birbirlerinin gücünü çevrelemeye yönelik politikalar izlemişlerdir. Bu noktada ABD'nin Vietnam Savaşı ve Sovyetlerin de Küba'ya olan desteği ifade edilebilir.

Soğuk Savaş terimi ilk defa İngiliz yazar George Orwell tarafından bir makalede kullanılmıştır. Orwell, bu terimle milyonlarca insanı birkaç saniyede yok edecek silah kapasitesine sahip nükleer çıkmazı kastetmekteydi. ABD'de terimi ilk kullanan 1947 yılında Bernard Baruch olmuştur (britannica, 2019). İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan ve yaklaşık yarım asır süren Soğuk Savaş dönemini ABD Başkanı George Bush ve Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri Mihail Gorbaçov 3 Aralık 1989 tarihinde resmen bitirdiklerini ilan etmişlerdir (dünyabülteni, 2018).

2.1.1. Soğuk Savaş Kavramı

Avrupa'nın eski gücünü kaybetmesinden sonra dünya siyaseti ikinci büyük savaşı izleyen sonraki yirmi yıl boyunca ABD ve Sovyetler Birliği tarafından şekillendirilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya ve İtalya'nın yenilmesini sağlayan eski güçler Fransa ve İngiltere değil, ABD ve Sovyetler Birliği olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan 1970'lere kadar dünya siyaseti bu iki güç tarafından belirlenmiş ve yorgun Avrupa devletleri bu iki devlet etrafında birleşmişlerdir. Bunun sonucunda ortaya iki ayrı kutup ortaya çıkmış ve bu iki kutup arasındaki durum da "Soğuk Savaş" olarak nitelendirilmiştir (Sander, 2013, s. 201-202).

Oral Sander (2013, s. 224) Soğuk Savaş'ın tanımlamalarını şöyle açıklamaktadır:

> "En basit anlamıyla soğuk savaş, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, savaştan galip çıkmış iki büyük devlet ve bu devletlerin çevresinde kümelenmiş, küçük devletler arasındaki anlaşmazlık ve çatışmanın, doğrudan birbirlerine karşı silah kullanmadan sürdürüldüğü belirli bir tarihsel döneme verilen addır. Ancak uluslararası ilişkiler uzmanları, bu olguyu daha belirgin bir biçime sokan açıklamalar getirmektedirler. Örneğin, bir tanıma göre "soğuk savaş, iki blok arasındaki ilişkilerde, blokların ve üyelerin davranışlarını denetlemeye yönelik, taraflarca benimsenmiş kuralların bulunmadığı ve ilişkilerde tamamiyle güce dayanan davranışların başat olduğu bir dönemdir."

Oxford Dictionary'de soğuk savaş genel anlamıyla ülkeler arasında açık savaş durumuna varmayan, tehditler, propaganda ve diğer tedbirler tarafından karakterize edilen politik düşmanlık durumu olarak ifade edilirken, dönemin siyasi durumunu anlatan tanımı ise şöyledir: "1945 ile 1990 arasında Sovyet blok ülkeleri ve Batılı güçler arasında var olan düşmanlık durumu." (Oxfordictionaries, 2018).

İngiltere eski başbakanı Winston Churchill 5 Mart 1946 yılında demir perde konuşmasını yapmış ve Soğuk Savaş'ı resmen başlatmıştır:

> "Baltık'taki Stettin'den, Adriyatik'teki Trieste'ye kadar tüm kıta üzerine demir bir perde inmektedir. Eski Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin bütün başkentleri bu hattın gerisinde kalmaktadır. Varşova, Berlin, Prag, Viyana, Budapeşte, Belgrad, Bükreş ve Sofya; bütün bu meşhur şehirler ve çevresindeki yerleşik halklar tümüyle Sovyet nüfuz sahasında uzanmakta ve hemen hemen tamamı şu veya bu şekilde, sadece Sovyet tesirinde değil, aynı zamanda giderek artan bir oranda Moskova'nın tam bir kontrolüne maruz kalmaktadırlar."
>
> (Bodur, 2005, s. 425)

ABD ve Sovyetler Birliği arasında 1940'ların sonu ve 50'lerin başındaki yoğun rekabete rağmen, aralarındaki mücadele hiçbir zaman topyekûn savaşa dönmemiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın yıkıcılığı Kore'de ortaya çıkmıştır. Bu durum o zamanlarda ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki bir savaş olarak görülmüştür (Ziegler, 1990, s. 45).

İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD'nin sadece tek bir amacı vardı. O da Almanya ve Japonya'dan gelen tehditlerin bertaraf edilmesiydi. Bunun sonucunda Amerikalılar Winston Churchill'in politik hedeflere daha çok yönelme teklifini reddetmişlerdir. Churchill Balkanların işgal edilerek Rus ilerlemesinin önünün kesilmesini istiyordu.

Amerikalılar bunun Almanya'nın yenilmesi için çok masraflı olacağını düşünüyorlardı. Öbür taraftan, Sovyetler Birliği'nin de birçok dış politika hedefi bulunmaktaydı. Ruslar Batı demokrasileri kadar Almanya'nın gücünden endişe etmekteydiler. Japonlar hakkında fazla endişe duymuyorlardı, bu bağlamda 1930 ve 1945 yılları arasında Japonlara yönelik başarılı bir yatıştırma politikası izleyebilmişlerdi. Almanya ile de benzer bir yatıştırma politikasını 1939 yılında onlarla Saldırmazlık Paktı imzalayarak yapmışlar ve Polonya'nın bir kısmını işgal etmişlerdi. Ancak, Hitler Rusya'yı 1941 yılında işgale kalkışarak anlaşmayı bozmuştu. ABD'de de aynı yılda Almanya'ya karşı İngiltere ile aynı safta savaşa girmişti. Sovyetlerin işgalleri sadece Polonya ile de sınırlı kalmamıştır. İmparatorluk zamanında Çar'ın kontrolünde olan bölgeler imparatorluğun yıkılması ve zayıf Bolşevik rejimi karşısında bağımsızlıklarını ilan etmişler ve Rusya'nın komşuları tarafından da bazı yerler işgal edilmişti. Sovyet yönetimi kaybedilen bu yerler üzerindeki iddialarından hiçbir zaman vazgeçmemişti. İkinci Dünya Savaşı'nın sonucunda, Rusya Avrupa'da önemli miktarda toprak elde etmişti. Bu toprak kazanımı Batı demokrasileri tarafından isteksiz bir biçimde kabul edilmiştir. Bunun nedeni de Rusya'nın savaştan ağır kayıplarla çıkması ve Kızıl Ordu'nun bölgenin kontrolünü elinde bulundurmasıydı (Ziegler, 1990, s. 46-47).

Soğuk Savaş'ın kökeni ile ilgili yapılan girişimler 1945 yılında ABD ve Sovyetler Birliği'nin Büyük Britanya ile birlikte aynı ittifak içinde çalıştığı ile başlamalıdır. ABD genelde bu iki devlet arasında arabuluculuk rolünü oynamaktaydı. Bu ittifakın varlığı savaş yıllarında Stalin'in Sovyet dış politikasındaki güçlü kontrolüne rağmen beraber çalışabileceği anlamına gelmekteydi Tabii ki bu iş birliği savaş yıllarındaki gereklilikten kaynaklanmıştır ve daha sonra gerginliklere maruz kalması da çok şaşırtıcı değildir. (Horowitz, 1971, s. 25).

2.1.2. Soğuk Savaş Dönemi Uluslararası Sistem ve Çift Kutuplu Dünya

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuçları savaş sonrası dünyanın şekillenmesini sağlamıştır. Bu konuda yedi temel sonuçtan bahsedilebilir. Bunlardan ilki Avrupa çağının sona ermesidir. Avrupa artık uluslararası güçlerin merkezi konumunda değildir. Avrupa'daki ülkeler ve şehirler yıkık haldeydi. Almanya'nın yenilgisi ve yıkılışı merkez Avrupa'da bir güç boşluğu doğurmuştur. Bu boşluk da savaşın galipleri tarafından doldurulmuştur.

İkinci sonuç, ABD'nin süper güç statüsüne yükselmesidir. ABD savaşta kararlı bir rol oynamış ve savaştan ekonomik ve askerî açıdan dünyanın diğer devletlerine nazaran daha güçlü çıkmıştır. Böylece ABD izolasyonist politikasını terk etmiş ve uluslararası alanda liderlik pozisyonunu üstlenmiştir. Üçüncüsü, Sovyetler Birliği'nin genişlemesi ve süper güç statüsüne yükselmesidir. Savaştan ağır yaralar alarak çıkmasına ve bulunduğu zor ekonomik koşullara rağmen, Sovyetler Birliği gücünü özellikle Doğu Avrupa olmak üzere genişletmekteydi ve dünya politikalarında önemli rol oynamada kararlıydı. Dördüncü sonuç, Soğuk Savaş'ın ortaya çıkışıdır. ABD ve Sovyetler Birliği arasında çıkan düşmanlık hızlı bir şekilde gelişmiş ve iki kutuplu bir güç mücadelesine yol açmıştır. Beşinci sonuç, nükleer çağın başlamasıdır. ABD'nin atom bombası kullanması ve dünyanın atom enerjisini kontrol etmedeki başarısızlığı kaçınılmaz bir şekilde nükleer silahlanma yarışına neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından çıkan diğer sonuçlardan biri de milliyetçiliğin yükselişi, Asya ve Afrika'daki bağımsızlık hareketleridir. Milliyetçiliğin kökleri savaş öncesi zamanlara dayansa da milliyetçi hareketler ancak savaş sonrasında Asya ve Afrika'daki sömürgeci düzene meydan okuyacak gücü bulabilmişlerdir. Japonya'nın yenilgisi ve Avrupalı sömürgeci güçlerin zayıflaması bağımsızlık hareketlerini tetiklemiş ve kısa bir süre içerisinde Asya ve Afrika devletleri bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Son sonuç da uluslararası organizasyonlar yoluyla kalıcı barışın sağlanması için yenilenmiş bir çabanın ortaya çıkışıdır. Bu bağlamda BM, Milletler Cemiyeti'nin başaramadığı küresel barışın ve güvenliğin sağlanmasında yeni bir umut olarak kurulmuştur (McWilliams, Piotrowski, 1997, s. 3-4). Bunlara ek olarak Sovyetler Birliği'nin komünizmi tüm dünyaya yayma hedefi ile birlikte de ideoloji unsuru uluslararası ilişkilerde yer almıştır. Bu bağlamda; komünist ideolojinin karşısında olan ülkeler bu ideolojinin yayılmasını engellemeye yönelik birleşmişler ve bu durum da farklı ideolojilerin birbirleriyle çatışmasına neden olmuştur. Diğer bir sonuç da ekonominin dünya siyasetinde kazandığı önem gösterilebilir. İkinci Dünya Savaşı sonrası önem teşkil eden birinci sıradaki unsur ekonomi olmuştur. Güvenlik, barış gibi konuların yanında refah ve daha iyi bir yaşam ülkeleri daha fazla meşgul eder hale getirmiştir. (Armaoğlu, 1995, s. 419-422).

Bu dönemde her iki blok devletleri birbirlerinde diplomatlar bulundurmalarına rağmen, diplomasi bir araç olarak geçerli olamamıştır. Soğuk Savaş'ın nedeni Avrupa'nın savaş

sonrası içinde bulunduğu durum olarak ifade edilebilir. Avrupa'nın içinde bulunduğu karışıklık ortamı savaş sonrası yirmi yılın da belirleyicisi olmuştur (Sander, 2013, s. 225).

2.1.3. Soğuk Savaş Döneminde ABD'nin İslam Politikası

Soğuk Savaş yıllarında ABD'nin İslam politikası Ortadoğu'daki gelişmeler çerçevesinde formüle edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı öncesi Ortadoğu'da ciddi İngiliz ve Fransız hakimiyeti bulunmaktaydı. Bu devletler savaştan yıkık bir halde çıkmalarından dolayı bölgedeki hakimiyetlerini Batılı bloğunun lideri konumuna gelen ABD'ye devretmek zorunda kalmışlardır. Öbür taraftan Sovyetler Birliği de etkin bir güç olarak Ortadoğu'da kazanımlar elde etmek istiyordu. ABD İslam politikasını Ortadoğu'daki gelişmeler üzerinden çerçevelemiş ve bunda da Soğuk Savaş'ın getirdiği ikili yapı etkili olmuştur. Bu gelişmeler şu şekilde sıralanabilir: İsrail'in bağımsızlığı ve Arap-İsrail Savaşları, İran Devrimi, Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali sayılabilir. İlaveten, ABD için diğer bir önemli konu da petrol yollarının güvenliğinin sağlanmasıdır. Bu hususlar, Soğuk Savaş yıllarında ABD'nin İslam politikasını belirlemiştir.

BM Genel Kurulunda 19 Kasım 1947 yılında Filistin'in Arap ve Yahudiler arasında taksimi kabul edilmiştir. Buradaki önemli nokta Yahudileri desteklemeyen Sovyetler Birliği'nin de ABD ile beraber taksim yönünde oy kullanmasıdır. Sovyetler Birliği'nin bu politikasının altında yatan neden İngiltere'nin bölgeden uzaklaştırılması ve oluşacak güç boşluğunda kendisinin bunu doldurabileceği yönündedir. Taksim kararının ardından İngiltere Filistin'den çekilme kararı almıştır ve daha İngiliz manda yönetimi bitmeden Yahudi Milli Konseyi 14 Mayıs 1948'de İsrail Devleti'nin kurulduğunu ilan etmiştir. Devletin kurulmasının ardından İsrail'i ilk tanıyan devlet 11 dakika sonra ABD olmuştur. 17 Mayıs'ta da Sovyetler Birliği tanımıştır. (Yılmaz, 2009, s. 61-62). 1950 yılına gelindiğinde ise ABD ve İsrail arasında "Dört Nokta" anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma İsrail Devleti'ne Arap devletlerinin tümünden daha fazla yardımın önünü açmaktaydı (Aktaran, Arı, 1996, s. 66).

ABD'nin Soğuk Savaş sırasında İslam'a karşı bakışını etkileyen en önemli olay İran İslam Devrimi'dir. İran İslam Devrimi'nin bu kadar önemli olmasının iki nedeni

bulunmaktadır. Bunlardan ilki İran'ın devrim ihracı politikasıdır. İkincisi de ABD ile yaşanan rehine krizidir.

Humeyni dönemindeki İran'ın dış politikadaki hedefi İran'da gerçekleşen İslam devrimini diğer ülkelere yaymak, ihraç etmekti. Humeyni esas amacının "İslami Dünya Düzeni'nin kurulmasına çalışmak" olduğunu ifade etmekte ve benimsediği enternasyonalist İslam rejimi anlayışının yayılması için Müslümanlardan da yardım istemekteydi. Humeyni ABD için "büyük şeytan", Sovyetler Birliği için "küçük şeytan" ve kukla rejimler olarak nitelediği Körfez ülkeleri için de "mini şeytanlar" ifadelerini kullanmaktaydı. Körfez'de güvenliğin sağlanması bahsedilen Arap ülkelerinin ABD ile olan bağımlılık ilişkisini bitirmesiyle ve bunun da yolunun İran'daki gibi bir İslam Cumhuriyeti'ne sahip olmalarıyla gerçekleşebileceğiydi. (Aktaran, Arı, 2005, s. 534).

İran ile ABD arasında gerçekleşen diğer önemli olay rehineler krizidir. İran'ın başkenti Tahran'da bir grup öğrenci 4 Kasım 1979 yılında Şah'ın ABD'de tedavi amacıyla bulunmasını protesto ederek ve teslim edilmesini isteyerek 444 gün sürecek rehine krizini başlatmışlardır. Humeyni de öğrencilerin bu hareketini desteklemekteydi (Aktaran, Arı, 1996, s. 145).

Soğuk Savaş sırasında ABD'nin İslam'a olan bakışını etkileyen diğer bir önemli gelişme Rusya'nın Afganistan'ı işgalidir. Afganistan'da Afganistan Demokrat Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte iç savaş başlamış ve yönetimin davetiyle birlikte Sovyetler Birliği ülkeye asker göndermiştir. Geçen dokuz senenin ardından 15 Şubat 1989'da Sovyetler Birliği Afganistan'ı terk etmiştir. 1988 yılının Nisan ayında Sovyetler Birliği, ABD ve Pakistan arasında imzalanan Cenevre anlaşmasına göre Sovyetler Afganistan'daki askerlerini geri çekecek ve diğer ülkelerde Afgan mücahitlerini desteklemeye son verecekti (Timeturk, 2017). Bu yenilginin ideolojik boyutu da İslami değerlere dayanan Afgan halkının komünist ideolojiye sahip Sovyetler Birliği'nin işgal girişimini boşa çıkarmasıdır. Hem Afganların komünizme karşı kazandıkları başarı hem de İran'da ABD destekli Şah rejiminin devrilmesinin ardından İslam bir medeniyet düşüncesi olarak ortaya çıkmıştır (Öztürk, 2018).

ABD'nin Soğuk Savaş döneminde-yetmişlerin sonu- Ortadoğu ve Müslüman ülkelere olan politikasını Müslüman ülkelerin Sovyet yörüngesine girme korkusu ve İran'da

devrimini ihraç etmek isteyen bir İslami rejimin tehlikesi oluşturmuştur. Bu bağlamda devrim ile İran'ı kaybeden ABD, jeopolitik konumu itibariyle önem taşıyan Afganistan'ın bir Sovyet uydusu olmasını istememiştir:

> "Soğuk Savaş döneminde Orta Doğuda Arap Milliyetçiliğinin Sovyetler Birliği yanlısı tutum içermesi ve 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi Müslümanları ABD dış politikasında önemli bir unsur haline getirdi. Sovyetler Birliği Müslüman coğrafyada anti-emperyalist, Batı karşıtı, bağımsızlıkçı ve milliyetçi grupları destekleyerek etkin olmak isterken, ABD' de Afganistan örneğinde olduğu gibi İslamcı grupları doğrudan ve dolaylı şekilde "şer imparatorluğu" olarak tanımladığı Sovyetler Birliğine karşı destek vererek var olma yolunu seçti ve bir "Yeşil Kuşak" oluşturdu." (Kılıç, 2015, s. 52).

ABD'nin Yeşil Kuşak politikası ilerleyen zamanda kendine olumsuz anlamda dönmüş ve Sovyetlere karşı desteklediği yapılar daha sonra 11 Eylül saldırılarını ve Batılı ülkelerde terörist eylemler gerçekleştirmişlerdir.

2.1.4. Soğuk Savaş'ın Sonu ve Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Yapı

Soğuk Savaş'ın bitmesi 19. yüzyıldakine benzer çatışma ve istikrarsızlık alanları yaratmıştır. Savaşın bitimi ile birlikte yakın dönemde SSCB'nin yıkılmasıyla oluşan boşluk "saldırgan milliyetçilik" ile dolmuştur. Kuzey ve Güney ülkeleri arasındaki ekonomik gelişmişlik farkı, Avrupa'nın doğusu ile batısı arasında da gerçekleşmiş ve bununla birlikte kitlesel göç ve sığınma problemleri ortaya çıkmıştır. Avrupa ABD'nin müdahalesi olmaksızın doğusu ve yakın coğrafyalardaki çatışmaları kontrol edememiş ve bu da Avrupa kıtasının dünyadaki güç dengesindeki yerinin sorgulanmasına neden olmuştur. Kuzey ve Güney arasındaki siyasi ve ekonomik gelişmişlik düzeylerindeki farklılıklardan kaynaklanan uluslararası terörizm yeni bir istikrarsızlık unsuru olarak eklenmiştir (Sander, 2013, s. 585-586).

Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber güç dengesinde de bazı değişiklikler olmuştur. Bölgesel gelişmeler önem kazanmış ve bölgesel devletlerin uluslararası politikadaki ağırlıkları artmıştır. Bu durumu doğuran sonuçlar şu şekilde izah edilebilir:

> "1.Gönenç, teknoloji ve silah, büyük devletlerin yerel kararları biçimlendiremeyecekleri kadar farklı ve çok kaynaktan gelmeye başlamıştır. 2. Askeri önemi olan bölgelerde yer

alan ve bir zamanların gelişmekte olan çoğu ülkesi bugün göreli bir gelişmişlik düzeyine ulaşmıştır. Dolayısıyla büyük devletlerin askeri ve siyasal destek vermeme tehdidi, önceki dönemlerdekinin aksine, etkili ve caydırıcı bir silah olma niteliğini yitirmiştir. 3. Büyük devletlerin halkları, büyük çaplı ve pahalı müdahalelere kolay destek vermemektedirler. Çünkü yerel askeri yeteneklerin geliştiği bölgelerde müdahalelerin bedeli çok artmıştır. Dolayısıyla çok sayıda devlet kendi güvenliklerini sağlama konusunda büyük devletlerden artan bir bağımsızlığa kavuşmuşlardır." (Sander, 2013, s. 589).

Soğuk Savaş sonrasında ABD'nin hegemon güç olarak çıktığını söyleyen birçok görüş bulunmaktadır. ABD bu süreçten her açıdan rakipsiz bir güç olarak ortaya çıkmıştır ve dönem itibariyle ABD'nin gücünü dengeleyecek bir devletten söz etmek mümkün değildi. ABD Soğuk Savaş Dönemi'nde dünya meseleleri ile ilgili yegâne görüş sahibiydi ve kurtarıcı rolündeydi ve bu rolü Savaş bittikten sonra da sürmüştür. Bu durum da tek kutuplu bir yapıya benzer özelliklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sovyetler Birliği'nin parçalanmasından sonra Rusya Federasyonu Gorbaçov'un başlatmış olduğu Glastnost ve Perestroyka politikaları çerçevesinde ekonomik ve politik konularda yapılanma içerisinde bulunmaktaydı. Boris Yeltsin'in izlediği Batıya dönük politikalar ile birlikte kendi iç meselelerine odaklanan Rusya Federasyonu ABD'nin uluslararası alandaki liderlik rolüne yanıt verememiştir. Soğuk Savaş'ın bitiminden 2000 yılına kadar geçen sürede Rusya Federasyonunun Sovyet Dönemi'nde elinde tuttuğu bölgelerden çekilmek zorunda kalması, Doğu Avrupa, Balkanlar ve Orta Asya'da güç boşluğuna neden olmuştur. (Aktaran, Kantarcı, 2012, s. 61).

2.2. Yeni Dünya Düzeni Dönemi

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası politikayı şekillendiren Soğuk Savaş ve iki kutuplu dünya düzeni, Berlin Duvarı'nın yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber ortadan kalkmış ve yaklaşık elli yıl süren SSCB ve ABD çekişmesi ortadan kalkmıştır. İdelojik anlamdaki Doğu Batı çekişmesi sona erince, Doğu Avrupa, Balkanlar ve Yakın Asya'da eski Sovyet ülkeleri bağımsızlıklarını ilan etmişler, Avrupa Birliği yeni bir genişleme sürecine girmeye başlamıştır. Sovyetlerin dağılması uluslararası güç merkezlerinde köklü bir değişiklik yaratmış ve ABD önderliğindeki Batı büyük bir güç olarak ortaya çıkmıştır. ABD ise Soğuk Savaş zamanında elde ettiği "süper güç" nosyonuna tek "süper güç" olarak devam etmiştir. Uluslararası gelişmeler

açısından bu durumun en çok hissedildiği yer 1990'ların başındaki Körfez Savaşı'dır. ABD'nin politikalarına karşı cevap verecek bir uluslararası güç bulunmamaktaydı. Bu bağlamda Yeni Dünya Düzeni kavramı, ABD'nin tek taraflı politikalarını da temsil etmektedir.

2.2.1. Yeni Dünya Düzeni Kavramı

Ulus devletler eski dünya düzeninin temel taşlarıydı. Bu sistem 1648 yılında imzalanan Vestfalya anlaşmasına dayanarak Vestfalya Sistemi olarak da adlandırılabilir. Bu anlaşma Batı Avrupa'nın çoğunluğunda Kilise'nin yasal ve politik egemenliğini sona erdirmekteydi. Kilise'nin Avrupa'daki egemenliği yaklaşık 1300 sene sürmüştü. 16. yüzyıl ile beraber Kilise iki güç arasında sıkışmıştır. Bunlardan birincisi Kilise içindeki yolsuzluklara karşı Martin Luther'in başlattığı Reformasyon hareketi ve diğeri de 8. Henry gibi seküler kralların Roma'dan uzak olmaları dolayısıyla da Kilise'ye itaatlerindeki gönülsüzlükleridir. Avrupalılar dünyanın geri kalanını sömürgeleştirirken kendileriyle birlikte Vestfalya sistemini de götürmüşlerdir. Vestfalya sistemi dünya çapında yönetim anlayışının temeliydi. Yeni dünya düzeninin bir özelliği de uluslararası arenada ulus devletlerin yegâne güç özelliğinin azalmasıdır. Ulus devletler güçlerini BM gibi uluslararası, hükümetlerarası örgütlerle, ulusaşırı/çok uluslu şirketlerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla (NGO) paylaşmaktadırlar (Suter, 2006).

> "Yeni dünya düzeni, kapitalizmin tüm dünyada egemen hale gelmesi ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapıdaki dönüşümü ifade eden çok yönlü bir süreçtir. Bir başka ifadeyle kapitalizmin uluslararasılaşması ve yeniden yapılanması süreci olarak da ifade edilebilir. Ortaya çıkışı, gelişimi ve dinamikleri incelendiğinde özellikle üç önemli unsurun bu süreçte öne çıktığı görülmektedir: neo-liberalizm, küreselleşme ve esnekleştirme. Aslında çoğu çalışmada yeni dünya düzeni ifade edilirken genellikle "küreselleşme" kavramı kullanılmaktadır. Oysaki yeni dünya düzeni, kapitalizmin ve neo-liberalizmin, başta eski sosyalist ülkeler olmak üzere coğrafi anlamda dışsal yayılmasını yani küreselleşmesini ve aynı zamanda başta kamu kesimi olmak üzere bugüne kadar egemen olmadığı sektörleri de kapsayacak içsel yayılması ve üretimin bu çerçevede post-fordist biçimde yapılanmasını yani esnekliği içermedir." (Sapancalı, 2001, s. 116).

Yeni dünya düzeninin temel özelliği küreselleşme olarak söylenebilir. Çoğu yerde iki kavramın birbirinin yerine kullanıldığı da görülmektedir. Ancak küreselleşme kavramı yeni olarak görülmekle birlikte o kadar da yeni bir kavram değildir (Sapancalı, 2001, s. 118).

Yeni Dünya Düzeni kavramı üzerine bir uzlaşı mevcut değildir. Soğuk Savaşın bitişiyle beraber bazıları oluşacak yeni düzenin iş birliği ve dayanışma üzerine kurulacağını ve bu yeni düzende de hâkim sistemin Batı sistemi olacağını ve ABD'nin egemen güç olarak belireceğini söylerken, diğer bir grup da güç dengesinin farklılaştığını ve tek bir güç merkezinden söz edilemeyeceğini söylemekteydi ancak paylaştıkları ortak nokta Batı sisteminin yürürlükte olacağıdır. Üçüncü görüş ise yeni düzenin düşük düzeyli çatışmalara sahne olacağını ve bunun süreceği düşüncesidir (Baharçiçek, 1996, s. 101-102).

Yeni dünya düzeni dünyanın istikrarını tehdit etmektedir. Yeni dünya düzeni, ABD'nin ve Batı'nın diğer bir ülkenin iç işlerine müdahale ve kontrol amaçlı olarak tek taraflı uygulamalarıdır. Ayrıca uluslararası anlaşmaların, insan haklarına saygının ve uluslararası hukukun ihlali ve göz ardı edilmesi anlamına gelmektedir. Bu uygulamalara örnek olarak BM'nin onayı olmadan gerçekleştirilen Irak Savaşı, Rusya'nın Gürcistan'a gerçekleştirdiği askeri müdahale, ABD kuvvetleri tarafından Pakistan gibi bağımsız ülkelere bombalamalar verilebilir. El-Kaide, Taliban gibi örgütler, siviller arasında kaos ve korkuyu bombalama eylemleriyle yayarken, teröre karşı savaş da yeni dünya düzeninin bir parçasıdır. Diğer taraftan da ABD ve diğer Batılı ülkeler de demokrasi ve neo-liberal ekonomiyi getirme bahaneleri altında diğer ülkelere saldırmakta ve kargaşa getirmektedirler (unitingforpeace, 2008, s. 2).

Başkan Bush tarafından öngörülen yeni dünya düzeninin anahtar öğeleri şunları kapsamaktadır: Bunlardan ilki ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki iş birliğinin en az Körfez Krizi esnasında deneyimlendiği şekliyle sürdürülmesidir. İkinci olarak küresel düzeyde demokratik değerlerin ve pazar ticaretinin teşvik edilmesidir. Bunun dayandığı düşünce ise serbest piyasa ekonomisine dayanan Batı tarzı demokrasilerin en iyi yönetim ve ekonomik modeli sunduğudur. Üçüncüsü yeni düzene göre tehditlerin caydırılmasıdır. Bunun dayandığı düşüncede, nasıl demokratik sistemlerde düzenin

sağlanması için kolluk kuvvetleri gerekliyse, uluslararası sistemde de tehlikeleri caydırmak veya kuralları çiğneyenleri cezalandıracak bir sistem gerekmektedir. Dördüncü olarak, anlaşmazlıkları önlemek ve çözmek için efektif bir diplomasinin uygulanmasıdır. Dünyayı hala derin politik, ideolojik, ekonomik, dini ve etnik farklılıklar bölmektedir ve bu farklıkların çözümlenmesinde güce başvurmanın gerekliliğini asgari düzeye indirecektir. Son olarak, daha düzenli bir uluslararası sistem için yardımlaşmayı genişletecek programların uygulanmasıdır (Sloan, 1991).

Yeni dünya düzenine yönelik en ilginç ve doğrudan konuşma Mihail Gorbaçov tarafından BM Genel Kurulu'nda 7 Aralık 1988 tarihinde, George Bush'un ABD Başkanı seçilmesinden yalnızca bir ay sonra yapılmıştır. Gorbaçov'un yaptığı konuşmadan en çok hatırlanan Sovyetler Birliği'nin bazı Varşova Paktı ülkelerinden askerlerini çekeceği ve tek taraflı olarak Sovyetlerin askeri gücünde azaltmaya gideceğiydi. Ancak Başkan Bush'un yeni dünya düzeni kavramını benimsemesi ile birlikte, Gorbaçov'un konuşmasında çizdiği çerçeve daha ilginç bir hal almıştır. Gorbaçov tüm dünyanın demokratikleştirilmesi fikrinin sosyo-politik bir güç olduğunu iddia etmektedir ve bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ulusal veya bölgesel denebilecek birçok sorunu küresel hale getirdiğini söylemektedir. Ayrıca Gorbaçov enformasyon teknolojisi ve ulaşımda yaşanan ilerlemelerle birlikte kapalı toplumları korumanın mümkün olmadığını söylemektedir. Her ne kadar Mihail Gorbaçov yeni dünya düzeni kavramına bir giriş yapsa da George Bush Ulusa Sesleniş konuşmasında ABD'nin liderlik iddiasının üç unsura dayandığını söylemektedir. Bunlardan ilki ABD'nin ahlaki duruşudur. Bu iddia Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte daha da güçlenmiştir. Bunun nedeni de ABD önderliğindeki Batı ülkeleri tarafından savunulan demokratik değerlerin zafer kazandığıdır. İkinci unsur ABD'nin askeri kapasitesidir. Bu iddia ABD'nin Körfez Savaşı'ndaki askeri performansından önce de dile getirilmekteydi, ancak savaşın sonuçları bunu daha da desteklemiştir. Üçüncü unsur ABD'nin koalisyon kurma kapasitesidir. Bu iddiayı ABD' nin Irak'a karşı uluslararası koalisyonu BM'de geleneksel müttefikleriyle, Arap ülkeleriyle oluşturma başarısı desteklemektedir (Sloan, 1991).

2.2.2. Yeni Dünya Düzeninde Uluslararası Sistem ve Tek Kutuplu Dünya

Doğu Avrupa'daki komünist rejimlerin çökmesi, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaş süresince baskın olan iki kutuplu sistemin çökmesi ile birlikte uluslararası sistem özellikle askeri ve politik açıdan ABD'nin önderliğinde tek kutuplu bir yapıya evrilmiştir. ABD'nin Sovyetler Birliği ve Çin gibi eski rakipleri ya çökmüşler ya da ideolojilerinin ABD için tehdit olan özelliklerini terk etmişlerdir. Diğer ülkeler ise ABD askeri şemsiyesi altına girmişlerdir. Amerikan İmparatorluğu en iyi şekilde Basra Körfezi, Irak ve Orta Doğu'da görülmekteydi. Buralarda ABD muhtemel düşmanlarını izlemek için binlerce asker yerleştirip, üstler kurmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemin diğer bir özelliği de Batı'nın Doğu ve Batı arasındaki ideolojik mücadelenin galibi olduğundan beri, Batı sisteminin ve Batı etkisinin genel anlamda dünyaya baskın olmaya başlamasıdır. Buna örnek olarak Soğuk Savaş'ın bitişinin ardından ABD'nin Orta Doğu ve Kafkaslar'da gözle görülür bir biçimde nüfuzunu arttırması örnek olarak verilebilir. 1990 yılının Ağustos ayında Irak'ın Kuveyt'i işgali ve sonrasındaki Körfez Krizi ABD için Ortadoğu'da hegemon gücünü kullanması için fırsat yaratmıştır. Bunu takip eden zamanda, dengeleyici bir gücün olmamasıyla ABD'nin etkisi daha da artmıştır. 11 Eylül sonrasındaki Afganistan'a yapılan askeri müdahale ve Irak işgali ABD'nin bölgedeki egemenliğini sürdürmüştür (Yılmaz, 2008, s. 45, 47).

Soğuk Savaş'ın bitişi, hükümetlerin dünyada barışı sürdürmek ve çatışmaları engellemek için BM ve diğer uluslararası kanallarla beraber çalışmalarını arttırsa da, Soğuk Savaş sonrası dönemde birçok yeni tehdit ortaya çıkmış ve bu tehditler de ulus devletlerin ve hatta süper güçlerin de kontrol edebileceğinin ötesinde olmuştur. Bunlardan en önemlisi de ülkelerin sınırlarında gerçekleşen ulus-içi (intra-national) çatışmaların yaygınlığıdır. Bunlar çoğunlukla etnik yönelimli çatışmalardır. Soğuk Savaş'ın bitişine kadar, genel inanış ulusçuluğun ve etnisitenin modası geçmiş kavramlar olduğuydu. Soğuk Savaş'ın iki tarafında da eğilim ulusçuluktan ziyade uluslararasıcılığa doğru gidişin olduğuydu. Aksi yöndeki beklentilere rağmen, etno-politik hareketler Balkanlar olmak üzere Doğu Avrupa'da, merkez Asya'da ve dünyanın diğer bölgelerinde ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş sonrası tehditlerden bir diğeri de artan dini militanlıkdır. Bir noktada dini yönelimli çatışmaların uluslararası çatışmaların

önemli bir kaynağı olarak Soğuk Savaş zamanındaki ideolojik çatışmaların yerini aldığı görülmektedir. Bazı yorumcular Soğuk Savaş zamanının demir perdesini artık kültürel olduğunu ileri sürmektedirler ve dinin rakip medeniyetler arasında çatışmaları körüklediği ve bunu da kimliğin hoşgörüsüz ve uzlaşmaz bir imgesini canlandırarak yapmaktadır (Yılmaz, 2008, s. 48, 50).

Soğuk Savaş sonrası dünyanın gelişmeleri ve ortaya çıkan yeni dünya düzeninin karakteristik özellikleri şöyle sıralanabilir: Soğuk Savaş sonrası yeni uluslararası sisteme zıtlıklar damga vurmaktadır. Bir taraftan fragmentasyon varken, diğer tarafta büyüyen bir küreselleşme vardır. Yeni dünya düzeni büyük güçler arasındaki iş birliğine dayanmaktadır. Uluslararası sistem en az beş olmak üzere ABD, Avrupa, Rusya, Japonya ve Çin'e beş büyük güce ev sahipliği yapmaktadır ve bu güçlere meydan okuyacak bir güç gözükmemektedir. Bu da yakın gelecekte dünya politikalarını bu güçlerin belirleyeceği anlamına gelmektedir. Büyük güçler arasında da kısa dönemde ABD en büyük egemen güç olmayı sürdürecektir ancak askeri ve ekonomik gücü azalacaktır. Böylece uluslararası sistem gelecekte çok kutuplu bir yapıya bürünebilecektir. Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkiler gerçek anlamda küresel olmuştur. İletişim anlık hale gelmiştir ve dünya ekonomisi her kıtada eşzamanlı bir şekilde işlemektedir. Nükleer yayılma, çevre, nüfus patlaması, ekonomik karşılıklı bağımlılık gibi bir sürü konu ortaya çıkmıştır ve bu konular sadece dünya çapında ele alınabilir. Artan uluslararası iş birliği ile beraber, ülkeler arası savaşta düşüş yaşanmaktadır ve düşük değerdeki uluslararası konular önem kazanmaktadır. Gelecek yıllarda dünya süper güçlerin doğal kaynaklar üzerindeki mücadelesine tanık olacaktır. Gelişmekte olan ülkeler yabancı yatırımlara ihtiyatlı davransalar da küresel piyasa ekonomisinin yayılması ve yabancı yatırımlarındaki hızlı genişleme ile daha iyi durumda olabileceklerdir; ancak kuzey-güney eşitsizliği sorun olmaya devam edecektir. Kuzey-Güney çekişmesinin yanında, Soğuk Savaş sonrası dünya birçok tehditle karşı karşıya bulunmaktadır. Bunlar, etnik çatışmalar, dini militanlık ve terörizm olarak sayılabilir. Bu tehditler bir ülkenin tek başına başa çıkabilecekleri tehditler olmamaları açısından tehdit oluşturmaktadırlar (Yılmaz, 2008: 55-56).

Gözen'e göre 1990'ların başında gerçekleşen iki olay yeni bir dünya düzeninin emarelerini vermekteydi. Bunlardan ilki Körfez Savaşı'dır. Körfez Savaşı'nda Sovyetler Birliği ve ABD Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde (BMGK) beraber hareket etmişlerdir. ABD, Irak'a yaptığı müdahalede herhangi bir blok engeliyle karşılaşmamıştır. Körfez Savaşı Sovyetlerin küresel anlamda ABD ile boy ölçüşemeyeceğini göstermiş ve Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecini hızlandırmıştır. Varşova Paktı ve Sovyetler Birliği'nin dağılması uluslararası ilişkilerde yeni bir döneme girildiğini göstermekteydi. Soğuk Savaş sonrası dönemin özelliklerinden bir tanesi iki kutuplu yapının çökmesi ve Doğu Bloku ülkelerinde büyük bir güç boşluğunun ortaya çıkmasıdır. Sovyet etkisinin ortadan kalkması ile birlikte Blok ülkeleri yeni arayışlara yönelmişlerdir. Rusya Soğuk Savaş sonrasında ekonomik, siyasi ve etnik birçok problemle karşı karşıya kalmıştır. Batı ekonomik sistemine dahil olması Rusya'nın hareket alanını sınırlamaktadır. Soğuk Savaş sonrası dünyanın diğer bir özelliği de "düzensizliğin" hüküm sürmesidir. Yeni Dünya Düzeni kavramını da Başkan Bush kullanmıştır. Bush yeni dönemde Sovyetler Birliği'nin etkisinin azaldığını ve ABD liderliğinde yeni bir düzenin oluşmasını istemiştir (Gözen, 1997, s. 74, 75).

Soğuk Savaş sonrasında dünyanın birçok yerinde yaşanan krizler ve savaşlar düzenden çok düzensizliğin hâkim olduğu bir uluslararası sistemi işaret etmekteydi. İdeolojik temelli ittifak ilişkileri, Soğuk Savaş'ın bitmesi ile de dönüşüme uğramıştır. Eski modeller yıkılarak yerini yenilerine bırakmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemin bir özelliği de ekonomik konuların uluslararası ilişkilerde daha önem kazanmasıdır. Devletlerin dış politikaları askeri ve ideolojik konulardan ziyade ekonomik rekabet üzerine kurulmaya odaklanmıştır. (Gözen, 1997, s. 76).

2.2.3. Yeni Dünya Düzeninde ABD'nin İslam Politikası

ABD'nin Ortadoğu politikası ile ilgili kendi gayesi ile çelişen birçok algı bulunmaktadır. İslamcıların ve sekülerlerin Ortadoğu ile ilgili sahip olduğu en genel algı 1967'deki altı gün savaşlarından sonra ABD dış politikasının İsrail'den yana olduğudur. İslamcılık kısmen self-determinasyon ve demokratik kurumların eksikliğine bir reaksiyondur. Ayrıca bölgede yaşayan insanların refahı için çalışacak meşru hükümetlerin eksikliğine de bir reaksiyondur (Modigs, 2003, s. 62-63).

Michael Kidron ve Dan Smith The New State Of War And Peace'in giriş bölümünde yeni dünya düzeninin eskisine benzediğini, silahlandığını, savaşa eğilimli ya da askerî açıdan risk aldığını iddia etmektedirler. Ancak iki konuda farklılık bulunmaktadır. Bunlardan biri yeni düşmanların farklı çatışma düzlemleri yaratacağıdır. Diğeri ise Soğuk Savaş'ın aksine topyekûn savaş ve topyekûn imha tehdidi yaratmayacağıdır. Kidron ve Smith Amerikalıların ve Sovyetlerin karşı karşıya geldiklerini, birbirlerini tehdit ettiklerini, ancak hiçbir zaman doğrudan savaşmadıklarını belirtmektedirler. Kendilerini üçüncü taraflara kanalize etmişler ve mücadelelerini onlar üzerinden yürütmüşlerdir. Soğuk Savaş'ın iki kutuplu yapısında ulus içi ve uluslararası her çatışma stratejik olarak ve bölgesel anlamda değil, iki kutuplu yapının küreselliği bağlamında düşünülmüştür. İki kutuplu yapının çöküşü ile birlikte komünizm ve Sovyetler Birliği'nin birçok çatışmanın nedeni olmadığı görülmüştür. (Ehrlich, 1992, s. 228).

Yeni düzen veya bu düzenin getirdiği düzensizlik Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çekilmesi ve ilerleyen yıllarda dağılması ile birlikte ortaya çıkmıştır. Bu arada ABD'nin Afganistan Savaşı boyunca desteklediği Afgan cihatçılar Sovyet tehdidinin ortadan kalkması ile birlikte kendilerine yeni düşman olarak ABD ve İsrail'i belirlemişler ve İslam dünyasının ve bölgenin yaşadığı sıkıntıların sorumluluğunu bu iki ülkeye yüklemişlerdir. Böylece Soğuk Savaş boyunca belirlenen "kızıl tehdit"in yerini "yeşil tehdit" almıştır. ABD için artık tehdit komünizm değil "siyasal İslam" haline gelmiştir. Bu dönemde ABD'nin bölgedeki politikasının önündeki en büyük engel ABD'nin Soğuk Savaş sırasında "iyi Müslümanlar" dediği ve sonrasında kötü olan cihatçılar olmuştur (Şahin, 2008, s. 48).

Başkan Jimmy Carter'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı Zbigniew Brzezinsky İran İslam Devrimi ve Sovyetlerin Afganistan işgallerinden sonra dış politikada Sovyetler'e karşı detente/ yumuşamayı savunanlara karşı aradığı fırsatı elde etmişti. Suudi Arabistan, Pakistan ve Çin'in yardımlarıyla Sovyetler'e karşı İslamcı kabileleri silahlandırmak ve maddi destek sağlamak Brzezisnky'nin fikriydi. Afganistan'daki mücahitlere yapılan yardımlar Sovyet ordusunun ilerlemesine ngel olmuş ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasına katkı sağlamıştır. Ancak, aynı zamanda İslamcı radikalizmin yükselişinin

de tohumlarını atmış ve Taliban, El Kaide ve Irak ve Şam İslam Devleti (IŞİD) gibi terör örgütlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Yetkin, 2017).

2008 yılının Ocak ayındaki Dünya Ekonomik Forumu'nda dönemin Pakistan Devlet Başkanı Pervez Sovyetler Birliği'ne karşı cihat başlattıklarını, on yıllık sürede yirmi otuz bin kadar mücahid eğittiklerini, bu mücahitlerin savaşmak için Afganistan'a gittiğini ve savaş sona erdiğinde de herkesin onları terk ettiğini ve 1979'da ABD'nin önderliğindeki BM ve Batı planının kurbanı olduklarını söylemiştir (Tonga, 2014).

Sovyetler Birliği'nin Afganistan'dan çıkmasını takiben, Yeni Dünya Düzeni'nde ABD'nin İslam politikasını belirleyen unsurların başında Irak ile yaşanan Körfez Savaşı bulunmaktadır

2.2.4. Birinci Körfez Savaşı

1991 yılındaki Körfez Savaşı, öncelikle 1980-1988 arasındaki Körfez Savaşı olmadan anlaşılamaz. Bu savaş İran'daki 1979 devriminin sonuçlarından kaynaklanmaktadır. Devrim Körfez'deki merkez petrol rejimini mahvetmiştir. Bu rejime de Batı kendi ekonomik çıkarlarını korumak açısından bağlıydı. İran'daki dini devrim diğer Körfez ülkeleri açısından tehlike oluşturmaktaydı. İran'ın devrim ihracı düşüncesi bölgedeki yöneticileri ve Batı petrol rejimini tehdit etmiştir. Yeni İran devleti İslamcı yaşam stilinden dolayı Batı'dan ziyade ülkede yaşayan seküler kesimler için tehdit oluşturmaktaydı. İran İslam Devleti tarafından yaratılan tehlike onların güçlü bir ülke olması ve artık mevcut düzenin kurallarına bağlı olmadığı ve yeni dünya düzenini kendisinin temsil ettiği veya uygulayacağı üzerine idi. İslam Devleti tarafından yaratılan tehlike, piyasanın ideolojik ve politik prensiplere tabi olacağıydı. Bu ve bu fikirlerin yayılacağı düşüncesi asıl tehdidi oluşturmaktaydı. Ayatullah Hameney ABD'yi ve Sovyetler Birliği'ni şeytan olarak ilan etmiştir. Onun Afganistan'daki nüfuzu ve radikal İslam'ın, Sovyetler Birliği'nin barındırdığı kalabalık İslamcı nüfusa yayılacağı düşüncesi İran'ı Batı için olduğu kadar Doğu içinde bir tehdit haline getirmektedir. (Ehrlich, 1992, s. 230).

Irak yönetiminin "Saddam'ın Kasidiyesi", İran'ın ise "Kutsal Savunma" olarak ifade ettiği İran-Irak Savaşı 22 Eylül 1980 tarihinde Saddam Hüseyin'in İran'ın Arap nüfusun

yoğun yaşadığı Huzistan eyaletinin Abadan ve Hürremşehr kentlerine saldırmasıyla başlamıştır. Saddam Hüseyin İran'da yapılan devrimin bir benzerinin Irak'ta da planlandığını düşünmekteydi. Bunu da İran'ın devrim ihracını gerçekleştirmek için bütçeler ayırması ve tüm İslam dünyasında örgütlenmelere gitmesine dayandırmaktaydı. Humeyni'ye göre Saddam İran'daki devrimden sonra ülkenin güçsüz kaldığını düşünmekteydi ve Körfez ülkelerinin desteğini alaral işgal planları yapmaktaydı. Saddam Hüseyin İran ile Şah döneminde sorunlar yaşamışsa da iki ülke arasında çok büyük sorunlar yaşanmadı; ancak Humeyni liderliğinde 1979 yılındaki İslam Devrimi ile birlikte iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler kesilmiştir. Başlarda Irak'ın başarısı ile başlayan savaş sonraları İran'ın direnişi ile birlikte yıpratma savaşına dönüşmüş ve iki tarafında zaferle ayrılamadığı bir mücadeleye dönüşmüştür. BMGK'nın 598 No'lu kararıyla 20 Ağustos 1988 yılında sona eren savaş, iki ülke açısından da maddi ve manevi büyük kayıplara yol açmıştır (Kurşun, 2018). Uluslararası alanda İran-Irak Savaşı'nı 1989 yılında Sovyetler'in Afganistan'dan çekilmesi, Soğuk Savaş'ın çözülmesi ve 1991 yılındaki Körfez Savaşı izlemiştir. Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak'ın 1991 yılında Kuveyt'i işgali sonrasında başlayan savaşı Birinci Körfez Savaşı olarak nitlendirenler de var ki bu savaş, Irak'ın Kuveyt'ten çekilmeye zorlanması ve tazminat ödemeyi kabul etmesiyle sona erdi. İkincisi ise, 11 Eylül saldırılarından sonra Irak'ın kimyasal silah geliştirdiği gerekçesiyle gerçekleşen ve Saddam rejiminin devrilmesi ile sona eren 2003 yılındaki İkinci Körfez Savaşı ya da Irak'ın işgalini "Çokuluslu Koalisyon Kuvvetleri" öncülüğünde gerçekleştirildi şeklinde nitelendirenler de vardır (gazetekarınca, 2017).

1991 yılıundaki Körfez Savaşı iki açıdan Üçüncü Dünya Savaşına benzetilmektedir. Bunlardan birincisi, bu savaş zengin Kuzey'i, zengin petrol emirliklerini ve krallıklarını ve bazı satın alınmış bölge oligarklarını, fakir bir Üçüncü Dünya ülkesine karşı birleştirmiştir. Bu bağlamda Körfez Savaşı Kuzey'in Güney karşısında yer aldığı bir Üçüncü Dünya Savaşı'dır. Bu durum yoğun bir şekilde sadece Arap ve Müslüman ülkelerde değil, Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki Üçüncü Dünya Güney'i boyunca böyle algılanmıştır. Üçüncü Dünya'daki büyük halk kitleleri Saddam Hüseyin ile yan yana gelme pahasına bu savaşa ve Kuzey'e olan muhalefetlerini dile getirmişlerdir. Ayrıca Kuzey tarafından dile getirilen Körfez Savaşı'nın "biz" Kuzey ülkeleri ve

“onlar” Üçüncü Dünya Güney’i arasında olduğu gibi ifadesinin bir benzeri olan ırkçı ve zenofobik söylemler de bu anlayışı güçlendirmiştir. Diğer bir eğilim ise Körfez Savaşı’nın Birinci ve İkinci Dünya Savaşları’nı takiben Üçüncü Dünya Savaşı’nın başlangıcını işaret ediyor olduğudur. Bu durum sadece Irak üzerine atılan bombaların bir dünya savaşı oranında olması değildir. Körfez Savaşı ve Yeni Dünya Düzeni, alt yapıların toptan yıkımını ve insanların toptan imhasına yönelik bir müttefik koalisyonunu ortaya çıkaran yeni bir yolun başlangıcını da işaret etmektedir. ABD’nin liderliğindeki koalisyon diyalog ve arabuluculuk yollarını kapatarak, acımasız, gereksiz ve çok yıkıcı bir savaş yürütmüştür. Bunu yaparak ABD ve müttefikleri, Üçüncü Dünya Güneyine ya da zayıf, fakir ve güçsüz oldukları sürece herhangi bir ülkeye ya da halka, Yeni Dünya Düzeni’nin tesisinde aynı askeri saldırıyı yapacakları ve yıkımı gerçekleştireceklerinin gözdağını vermişlerdir (Frank, 1992, s. 5).

Saddam Hüseyin 2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt’in işgalini başlatmış ve bu petrol zengini ülkeyi kısa sürede ele geçirmiştir. Kuveyt emiri Şeyh Jabir el-Sabah kabinesi ve ailesi ile birlikte Suudi Arabistan’a kaçmıştır. Bu işgale uluslararası reaksiyon hızlı olmuştur. Ağustos 6 itibariyle BMGK dünya çapında Irak’a ticaret ambargosu uygulamayı oybirliğiyle kabul etmiştir. Üç hafta sonra da ambargonun uygulanması için silahlı güç kullanımını onaylamıştır. ABD Başkanı George Bush Suudi Arabistan’dan gelen teklife karşılık vererek Çöl Fırtınası Harekâtı’nı başlatmıştır. Saddam Hüseyin ise Kuveyt’teki kuvvetlerine saldıranlara karşı “kutsal savaş” ilan edeceği tehdidini savurmuştur. Saddam Kuveyt’i OPEC tarafından onaylanan petrol üretimi kotasının dışına çıkarak, piyasaya yüksek miktarda petrol sokmakla ve fiyatları düşürmekle ve Irak’ı çok ihtiyacı olan bir gelirden mahrum etmekle, Ramalia petrol bölgesinden petrol çalmakla ve Irak’ın İran ile savaşı sırasında elde ettiği kredi/borç/hibeyi iptal etmekle suçlamıştır. Saddam Hüseyin Kuveyt’in Irak’ın taleplerini reddetmesinden 3 gün sonra harekete geçmiştir. Bu talepler arasında kaybolan petrol gelirleri için 14 milyar dolar tanzim edilmesi ve Kuveyt’e ait iki adanın Irak’a devredilmesi bulunuyordu. Saddam Hüseyin taleplerinin reddedilmesi üzerine Kuveyt’in eskiden Irak topraklarının bir parçası olduğu iddialarını canlandırmış ve Kuveyt’i Irak’ın 19. Eyaleti ilan etmiştir (McWilliams ve Piotrowski, 1997, s. 443).

Irak’ın Kuveyt’i işgalinden on gün sonra Saddam Hüseyin Arap desteğini arkasına almak için Irak’ın Kuveyt’ten çekilmesi için İsrail’in işgal ettiği topraklardan çekilmesi şartını öne sürmüştür. Ancak sadece Filistin Kurtuluş Örgütü ve Ürdün Saddam Hüseyin’e destek vermişlerdir. Saddam Hüseyin’e verilen uluslararası destek çok az olmuştur.

Ortadoğu’daki ülkeler Saddam’ın sadece Kuveyt’in peşinde olmadığı, Suudi Arabistan petrolünü de istediğini düşünmekteydiler. Bu iki ülkenin rezervi dünya petrol rezervinin önemli bir kısmını oluşturmaktaydı. Saddam Hüseyin petrol zengini Körfez’de ve Arap dünyasının üzerinde kontrol kurmak üzere ortaya çıkmıştı. Yabancı eleştiriler de Saddam Hüseyin’in kendisine saldırıya odaklanmışlardı. Onu uluslararası hukuku çiğnemekle suçlamaktaydılar. Bush ise onu Adolf Hitler ile eş tutacak kadar ileri gitmiştir. Başkan Bush Körfez Krizi’ni bir fırsat olarak görmüş ve onu politik bir avantaja çevirmiş ve “yeni dünya düzeni” oluşturma adı altında bir koalisyon gücü oluşturma da liderliği üstlenmiştir. Bush’a göre Kuveyt’in işgali ilk büyük Soğuk Savaş sonrası krizdi ve Irak’a karşı alınan önlemleri destekleyen Sovyetler Birliği artık bir rakip değildi. Ona göre yeni dönem ABD önderliğindeki BM’nin uluslararası barış ve düzeni devam ettirmesiyle geçecekti. Böylece, Irak işgali “yeni dünya düzeni”nin test edilmesi için bir örnek oluşturmuştur. Ayrıca, Bush Körfez Krizi’ni ABD’nin Vietnam Sendromu’nu ortadan kaldırmak ve ABD ordusunun onurunu geri kazanması açısından bir araç olarak görmüştür (McWilliams ve Piotrowski, 1997, s. 444).

1990 yılının Kasım ayının başlarında 200.000 asker Körfez’e konuşlanmış bulunmaktaydı ve Başkan Bush müttefiklere hücum opsiyonu tanıması için bu sayının iki katına çıkmasını istemiştir. Bush tek başına ekonomik yaptırımların Irak’ı Kuveyt’den çıkarmak için yeterli olmadığı düşüncesindeydi. Bush’un BMGK toplantıya çağırmasıyla 29 Kasım 1990’da 12’ye 2 oy çoğunluğuyla askeri güç kullanımına izin veren 678 sayılı karar alınmıştır (McWilliams ve Piotrowski, 1997, s. 445). Karar şunu öngörmekteydi: “Irak’ın BM kararlarına uyması için 15 Ocak’a kadar süre tanınmakta, uymaması halinde BM Antlaşması’nın 7. Bölümünde öngörüldüğü üzere Irak’ın BM kararlarına uymasını sağlamak ve uluslararası barış ve güvenliği yeniden tesis etmek

için gerekli her türlü aracın devreye sokulması ve bunun için tüm BM üyesi devletleri gerekli desteği sağlamaya davet edilmesi" (Arı, 2005, s. 566).

Savaş, BM'nin verdiği sürenin bitmesinden bir gün sonra başlamıştır. İlk altı hafta boyunca Çöl Fırtınası olarak adlandırılan Körfez Savaşı havadan yürütülmüştür. Iraklı pilotlar müttefik uçaklarıyla karşı karşıya gelmemek için İran'a geçmişlerdir. Böylece müttefikler Irak hedeflerini istedikleri gibi vurabilmişlerdir. İlk on dört saat içerisinde müttefik uçakları iki binden fazla sorti gerçekleştirmişler ve Irak'ın çeşitli yerlerini ve Bağdat'ı günlerce gece gündüz bombalamışlardır. Irak ise hava saldırılarına İsrail'e gönderdiği scud füzeleriyle karşılık vermiştir. Savaşın ilk gününde Irak sekiz füze göndermiştir. Bunlardan ikisi Tel Aviv'e isabet etmiş, üç tanesi Haifa yakınlarında patlamış ve diğerleri de zararı dokunmayacak şekilde boş arazilere düşmüşlerdir. Saldırılarda hiç kimse ölmemiştir, ancak bu durum İsrail'de korku ve öfke yaratmıştır. Ayrıca asıl korku yaratan daha sonra gönderilecek scud füzelerinin kimyasal silah taşıyacağı endişesiydi. Saddam Hüseyin bu saldırılara İsrail'in karşılık vereceğini düşünmüş ve böylece Arapların koalisyondan çekileceğini ummuştur. Washington İsrail'i Irak'ın füze tesislerini yok edeceği ve ABD'nin anti-misil sistemi Patriotlarla koruyacağı güvencesi ile telkin etmiştir. (McWilliams ve Piotrowski, 1997, s. 446).

ABD Başkanı Bush 23 Şubat itibariyle Irak'ın Kuveyt'ten koşulsuz olarak çekilmesini ve çekilmediği takdirde de kara harekatının başlayacağını duyurmuştur. 24 Şubat'ta başlayan kara harekâtı Irak'ın BM'nin 660, 662, 674 sayılı kararlarını kabul ettiklerini ve Kuveyt'deki iddilarından vazgeçtiklerini ve çekileceklerini duyurmasıyla 28 Şubat'da bitmiştir (Arı, 2005, s. 568).

Körfez Savaşı sonuçları itibariyle çok konuşulmuştur. Savaştan önce ve savaş sırasında Bush Kuveyt'i özgürleştirmenin yanı sıra, Saddam Hüseyin'in devrileceğini ve savaş suçlusu olarak yargılanacağını, Irak'ın kitle imha silahlarını da içeren askeri gücünün yok edileceğini ifade etmişti. Bu sözlerden sadece Kuveyt'in Irak işgalinden kurtulması gerçekleşmiştir. Saddam Hüseyin ülkesinin içinde bulunduğu kötü duruma rağmen görevde kalmış ve halktan destek almaya devam etmiş ve Arapların düşmanlarına karşı durduğunu açıklamıştır. Savaşın diğer bir olağandışı özelliği ise askerî açıdan çok güçlü olan ABD'nin askeri politikasının tüm maliyetini üstlenmemiş olmasıdır. İlk defa bir

süper güç üstlendiği askeri operasyon için diğer ülkelerle iş birliğine gitmiştir. Birçok Körfez ülkesi ve savaşa katılmayan Almanya ve Japonya gibi ülkeler savaşın faturasının büyük çoğunluğunu karşılamışlardır. Buna göre ABD gelişmiş ülkelerin bağımlı olduğu enerji kaynaklarını koruduğunu ve savaşın tüm yükünü üstlenmemesi gerektiğini söylemiştir. İkinci olarak ABD sadece Orta Doğu'nun petrol üreticisi zengin Arap ülkeleri için değil, Türkiye, Mısır, Suriye ve İsrail için de güvenlik sağlamıştır. Körfez Savaşı'nın en tuhaf özelliği Saddam Hüseyin'in kullandığı yöntemler olmuştur. Bunların içinde Saddam'ın tuhaf ve süslü tehditleri, ele geçirdiği diplomatları ve askerleri uluslararası hukuka aykırı biçimde pazarlık konusu yapması, savaşta olmadığı bir ülkeye karşı kullandığı scud füzeleri, hava gücünü onu savaşta desteklemeyen İran'a konuşlandırması, petrol borularının vanalarını açması ve Körfez'deki en büyük petrol sızıntısını yaratmak istemesi, 700 kadar Kuveyt petrol kuyusunu ateşe vermesi ve başka bir çevre felaketinin ortaya çıkması sayılabilir. Savaşın bitişi ile birlikte Birleşik Devletler'deki insanlarda kendinden mest bir vatanseverlik duygusu ortaya çıkmıştır. Başkan Bush'un popülaritesi yüzde 87'lere çıkmıştır. Bu oran bir başkanın elde edebildiği en yüksek oran olmuştur. Zafer kutlamalarının ardından bazı gerçekler de ortaya çıkmaya başlamıştır. Irak'ın silahlı güçlerinden ve silahlarından beklenilenden çok daha azı yok edilebilmiştir. Amerika'nın çok övünülen hava saldırılarında Irak'ın scud füzelerinin ve nükleer silah tesislerinin neredeyse yok edildiği düşünülmesine rağmen, BM gözlemcilerinin bulduklarına göre 819 kadar scud füzesi kaçırılmış ve Irak'ın nükleer tesislerinden yalnızca üçte birine saldırı düzenlenebilmişti. ABD'ye savaşın maliyeti başta düşünüldüğünden yüksek olmuştur. Bunun nedeni de askerler üzerinde kimyasal ve biyolojik etkenlerin sonradan açığa çıkmasıdır. Körfez Savaşı gazileri çok çeşitli semptomlardan şikâyet etmeye başlamışlardır. Gazi Federasyonu Körfez Savaşı sendromunu tazmin etmeyi reddetmiştir, çünkü Pentagon askerlerin herhangi bir kimyasal etkene maruz kaldığına yönelik bir delilin olmadığını söylemiştir. Ancak beş sene sonra bir kimyasal tesisin yok edilmesi esnasında 5000 askerin bu toksinlere maruz kaldığını kabul etmiştir. Daha sonra Pentagon bu rakamın 15000 olabileceğini ifade etmiştir (McWilliams ve Piotrowski, 1997, s. 447-448).

2.3. 11 Eylül ve Değişen Dünya

11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör saldırıları ABD'yi İkinci Dünya Savaşı'nın içine çeken Pearl Harbour saldırılarından beri yaşanan en ölümcül saldırıdır. Saldırılar ABD'nin politikalarında dramatik bir değişikliğe neden olmuştur. Teörist saldırılardan sonra, Başkan Bush El Kaide'yi hedef alarak "Teröre Karşı Savaş" ilan etmiştir. Saldırılardan on sene sonra da El-Kaide lideri Usame Bin Ladin öldürülmüştür. Bu saldırılara ABD ulusunun verdiği cevap Amerikan güvenlik politikalarının genişletilmesi yönünde olmuştur (Engel ve Ioanes, 2019).

11 Eylül'de El-Kaide terör örgütü mensubu 19 militan dört uçağı kaçırmış ve ABD'de çeşitli hedeflere intihar saldırıları düzenlemişlerdir. Uçaklardan ikisi New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerine, uçaklardan birisi Washington'daki Pentagon'a çarpmış ve dördüncü uçak da Pensilvanya'da Shanksville'deki bir araziye düşmüştür. Bu saldırılarda yaklaşık üç bin insan hayatını kaybetmiş, saldırılar George W. Bush'un başkanlığının gidişatını da belirlemiştir (History, 2019).

11 Eylül saldırılarından sonra ABD'de ve dünyada beş önemli değişiklik medyadana gelmiştir. Bunlaran birincisi ABD'nin Afganistan'daki askeri mevcudiyetinin sürekli hale gelmesidir. İkinci önemli değişiklik Müslümanlara yönelik nefret ve ırkçılıktaki hızlı artıştır. Saldırıların El Kaide tarafından ve "cihat" için gerçekleştirildiğinin söylenmesi ABD'de yaşayan Müslümanların yaşamlarını olumsuz yönde etkilemiş ve Müslümanlara karşı güvensizlik oluşmuştur. Pew tarafından yapılan araştırmada ABD'de yaşayan Müslümanların yüzde yetmiş beşi Müslümanlara karşı ayrımcılığın arttığını belirtmektedirler. Müslmanlara karşı olumsuz tavır sadece ABD'de değil, Batı ülkelerinde de benzer şekildedir. Üçüncü değişim uçak ve havalalanlarında yoğun güvenlik önlemlerinin alınmasıdır. Dördüncüsü, saldırılardan kısa bir süre sonra ABD İç Güvenlik Bakanlığı'nın kurulmasıdır. Sonuncusu da ABD'den sınır dışı edilenlerin saysıındaki artmadır. Ülkede benzer saldırıların önlenmesi amacıyla izleme ve gözetlemeler sıkılaştırılmıştır (euronews, 2019). ABD, 11 Eylül saldırılarından kısa bir süre sonra "Teröre Karşı Savaş" politikasını yürürlüğe sokmuş; ilk olarak Afganistan ve sonra da Irak işgallerine başlamıştır.

2.3.1. Afganistan Savaşı

New York ve Washington'a gerçekleştirilen 11 Eylül saldırılarının hemen ertesinde, El-Kaide saldırılardan sorumlu tutulmuş ve ona ev sahipliği yapan Taliban rejimi Başkan Bush'un "teröre karşı savaş (war on terror)" ifadesi altında düşman olarak görülmüştür. Ancak Başkan Clinton'un dönemindeki gibi Doğu Afrika'daki ABD elçiliklerinin bombalanması sonucunda Sudan ve Afganistan'a cruize füzeleriyle verilen hızlıca karşılığa rağmen, bu dönemde öyle hızlı karşılık verilmemiş, detaylı bir plan hazırlanmıştır (Rogers, 2004, s. 3).

ABD'nin Afganistan savaşında içinde bulunduğu bazı fay hatları bulunmaktaydı ve ABD'nin askeri operasyonlarında önemli sınırlamalar vardı. Bunun nedeni de ABD'nin yerel üs bulma sıkıntısıydı. Öbür taraftan bölgede ABD'ye olan muhalefet hızla yükselmekte ve El-Kaide beklendiğinden daha başarılı olmaktaydı. Bunu da yürütülen savaşı Batı'nın İslam'a karşı olan savaşı olarak göstererek yapmaktaydı. Washington'daki güçlü lobiler savaşı Irak'a kaydırmak istemekteydiler (Rogers, 2004: 8).

Belçika Brüksel'de Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) liderleri, Başkan Bush kongreden saldırı için onay almadan önce NATO liderleri eğer Amerika'ya olan saldırı dış bir kaynaktan gelmişse, ABD'ye askeri operasyonda destek vereceklerine yönelik karar almışlardır. BMGK 12 Eylül'de ABD'ye yapılan terörist saldırıları kınayan 1368 No'lu kararı almışlardır. Ayrıca Konsey, tüm hükümetlere terörist organizasyonların kökünün kazınmasına yardım etmeleri için çağrıda bulunmuştur. NATO kuvvetlerinin ortak komuta halinde hareket etmelerine rağmen, ABD güçleri doğrudan ABD komutası altındadırlar. 14 Eylül'de ABD kongresi Afganistan'a askeri güç kullanımını onaylamıştır. Oylama Temsilciler Meclisi'nde 420 oya karşı 1 ile onaylanırken, Senato'da 98 oyun tamamıyla kabul edilmiştir. Ömer Mullah ve Taliban, Usame Bin Ladin'i vermeyi kabul etmeyince, ABD hava kuvvetleri belirlenen hedeflere bombalamalara başlamıştır. Bu arada Kuzey İttifakı (Northern Alliance) güçleri de harekete geçmeye başlamıştır. Sınırlı sayıda ABD Özel Kuvvetleri Eylül ayının ortasında Kuzey İttifakı'na yardım etmek için Afganistan'a indirilmiştir. ABD başlarda Afganistan'ı işgal ediyor gibi gözükmek istememiş ve Taliban'a saldırılarda daha çok

Afgan güçleri ön planda olmuştur. Taliban rejiminin yenilgisi çok çabuk gerçeklemiş ve bunda çok az sayıda Amerikan askerinin payı olmuştur. (Carlisle ve Bowman, 2010, s. 79).

ABD'nin 11 Eylül olaylarının sorumlusu olarak gördüğü Afganistan'daki Taliban ve El-Kaide hedeflerine yönelik olarak ABD ve İngiltere'nin hava saldırıları ile başlayan "Kalıcı Özgürlük Operasyonu (Operation Enduring Freedom)" 7 Ekim 2001 tarihinde başlamıştır. Hava saldırıları beş gün sürmüştür. 14 Ekim'de Taliban yönetimi, ABD'nin Usame Bin Ladin'in 11 Eylül saldırılarından sorumlu olduğunu kanıtlaması halinde Bin Ladin'i yargılanması için üçüncü bir ülkeye verebileceğini teklif etmiştir ve bu teklif ABD tarafından reddedilmiştir (CNN, 2018). 9 Ekim ve 14 Ekim arasında birçok şehir Taliban'dan kurtarılmıştır. İlk kurtarılan şehir Mazar el Şerif olmuş ve ilerleyen günlerde Taloqan, Herat ve Shindand'ı sırasıyla 13 Ekim ve 14 Ekim'de Afganistan'ın başkenti Kabul ve Jalalabad izlemiştir. (globalsecurity.org, 2018). Afganistan'ın güneyindeki en büyük şehir ve Taliban'ın ruhani merkezi olan Kandahar 6 Aralık'ta ele geçirilmiş ve bu Taliban yönetiminin sonuna işaret etmiştir. ABD'nin desteğiyle Kuzey'den Karzai'nin güçleri ve güneyden Gul Agha Sherzai'nin gelmesiyle şehir kuşatılmış ve ele geçirilmiştir. Taliban yönetimi Afganistan'ın kırsal kesimlerine ve Pakistan sınırına çekilmişken, BM'nin önayak olduğu Almanya Bonn'daki konferansta da Taliban karşıtları toplanmışlar ve ABD'nin de desteğiyle geçici olarak ülkeyi yönetmesi için Karzai seçilmiştir. Bu arada Ömer, Usame Bin Ladin ve El-Kaide'nin ikinci adamı Ayman-El Zevahiri'yi yakalamak için operasyon başlatılmıştır. 2011 yılında Usame Bin Ladin öldürülmeden önce Amerikan güçlerinin Bin Ladin'e en yaklaştıkları an 2011 Aralık ayındaki Tora Bora çatışması olmuştur. Ancak Amerikalılara yardım etmesi gereken Afgan ve Pakistan güçlerinin yardımıyla Bin Ladin Pakistan'a kaçabilmiştir. Afganistan'ın kırsal kesiminde Taliban yeniden örgütlenebilmiş ve savaşın ilk evresinin son ana çatışması Anakonda Operasyonu Mart 2002 yılında Paktia şehrinin doğusunda Amerikan ve Afgan güçlerini 800 Taliban ve El-Kaide militanıyla karşı karşıya getirmiştir. Bu operasyona Avustralya, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya ve Norveç de katılmıştır. Taliban ve El-Kaide'nin devrilmesiyle Afganistan'ı yeniden inşa çalışmaları başlamıştır ve bu doğrultuda

Başkan Bush Nisan 2002'de önemli mali yardımı öngören "Marshall Planı"nı açıklamıştır (Witte, 2018).

ABD'nin Afganistan'ı 2001 yılındaki işgalinden bu yana Afganistan günümüzde olduğu kadar güvensiz olmamıştır. Taliban on yedi sene önce devrildiğinden bu yana daha fazla alanı kontrol etmektedir. Afgan savaşı Amerika'nın en uzun savaşı haline gelmiştir ve zaman geçtikçe durum daha da yoğunlaşmakta ve karmaşık hale gelmektedir. Taliban'ın atakları daha ağır ve daha ölümcül olmaktadır. Afganistan Savaşının yoğunlaşmasına neden olan beş ana unsur bulunmaktadır: İki taraf da açmazı kendi lehine döndürmeye çalışmaktadır ve her bir taraf nüfuzunu arttırmak istemekte ve daha fazla alan peşindedir. 2001 yılından beri ABD'nin stratejisinin etkinliği ve yürüttüğü politikanın açıklığı ile ilgili sorular bulunmaktadır. On binlerce Taliban savaşçısı ya öldürülmüş, yaralanmış ya da yakalanmıştır; ancak mücadelelerinde herhangi bir zayıflık gözükmemektedir. On yıl önce Afgan ve Amerikalı yetkililer Afganistan'da on beş bin kadar isyancı olduğunu tahmin etmekteydiler. Günümüzde bu rakam altmış bini geçmiştir. Afganistan ve Pakistan'da İslami Devlet'in Horasan kolunun ortaya çıkışı şiddetin ve vahşetin seviyesini yeni bir düzeye çıkarmıştır. Yeni grup şehir merkezlerinde sivillere gerçekleştirilen en ölümcül saldırılardan bazılarını üstlenmiştir. Barış görüşmeleri planı hız kazandıkça, Taliban uzlaşma masasında avantajlı bir konum elde etmek istemektedir. ABD ve Rusya, Pakistan, İran gibi bölgesel ülkelerle gerilimin artması olumsuz bir şekilde etki etmektedir. Amerikalı ve Afgan yetkililer bu üç ülkeyi Taliban'a yardım etmekle suçlamaktadırlar. Bu ülkeler bu suçlamaları reddetmektedirler (BBC, 2018).

Amerikalıların 2001 yılından bu yana verdikleri ölü sayısı 2200'ü geçmiştir. Başkan Donald Trump geçen sene Afganistan'da kalacaklarını söylemiş ve 15000 kadar Amerikan askerinin Afgan güçlerine destek rolünü üstleneceğini söylemiştir (usatoday, 2018). ABD Başkanı Trump Afganistan'da kalmaktan daha kötü tek şeyin oradan çekilmek olduğunu söylemiştir. ABD'nin Afganistan'da süresiz olarak kalacağının tahaddüdünü veren Trump, Obama yönetiminin Irak'tan 2011 yılı sonu itibariyle çekilmesini yanlış bulduğunu söylemiş ve bu çekilmenin bir güç boşluğu yarattığını ve İŞİD'i ortaya çıkardığını ifade etmiştir (Bergen, 2018).

2005 yılının başlarıyla birlikte Irak'taki isyanlardan yeni taktikleri öğrenen Taliban yeniden ortaya çıkmıştır. Savaşın başlarında Taliban, ABD ve NATO kuvvetleriyle açık savaşa (open combat) girmiş ve büyük kayıplar vermiştir. Taliban intihar saldırıları düzenlemeye ve gömülü bombalar kullanmaya başlamış ve böylece ağır kayıplar verdirmeye başlamıştır. 2005 Ocak ve 2006 Ağustos'u arasında Afganistan 64 intihar saldırısı yaşamıştır. Bu taktik ülkede daha önce fiilen görülmemiştir. Taliban'ın yeniden dirilişi Afganlar arasında anti-Amerikan ve anti-Batı duyguların yükselişine neden olmuştur. Bu hissiyatın yükselişinin nedenleri arasında yeniden yapılanmanın çok ağır bir şekilde ilerleyişi, ABD gözaltı merkezlerinde mahkumlara uygulanan suiistimallerle ilgili iddialar, Afgan hükümetindeki yaygın yolsuzluk, ABD ve NATO bombalamalarında yaşanan sivil kayıplar oluşturmaktadır. 2006 Mayıs'ında Amerikan askeri aracının Afganlara çarpıp öldürmesi Kabul'de şddetli anti-Amerikan ayaklanmalarına neden olmuştur. Bu, savaştan o ana kadar yaşanan en büyük ayaklanma olmuştur. Bunun üzerine Amerikalı yetkililer Afganistan'da daha az rol oynayacağını söylemişler ve ülke boyunca NATO savaşın komutasını üstlenmiştir (Witte, 2018).

Afganistan savaşının sonuçları çok ağır olmuştur. 3500'ün üzerinde NATO askeri hayatını kaybetmiş, bunların 456 kadarı İngiliz'dir. İyi tahminlere göre çatışmaların sonucunda 217 bin Afgan ölmüştür. On yedi yıllık savaşta Afganistan birçok sorunun içine gömülmüş ve dünyadaki en fakir ve en tehlikeli ülkelerden biri olmuştur. Donald Trump bombalamaları arttırmış ve bunun sonucunda sivil kayıplar da artmıştır. BM verilerine göre 2018 başında Afganistan'daki ölüm oranları günde 28 kişinin ölümüyle tarihindeki en yüksek rakama ulaşmıştır (theguardian, 2018).

ABD'de savaşın maliyeti başladığı 2001 yılından 2017 yılına kadar bir trilyon doların üzerindedir. Ayrılan bütçenin üç ayrı bileşeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki 773 milyar dolarla Afganistan savaşına için ayrılan Overseas Contingency Operations fonudur. İkincisi, Savunma Bakanlığı'na ayrılan 243 milyar dolarlık fondur, diğeri 54.2 milyar dolarlık artış ile Department of Veteran Affairs'a ayrılandır (Amadeo, 2018). Savaşın maddi ve manevi kayıpları ABD için çok yüksek olmuştur. Ancak, Afganistan ve Afgan halkı için çok daha büyük boyutlardadır.

2.3.2. İkinci Körfez Savaşı

19 Mart 2003 tarihinde Başkan Bush televizyonda canlı yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu'nun (Operation Iraqi Freedom) başladığını duyurmuştur. Amerika ve koalisyon güçlerinin amacının Irak'ı silahsızlandırmak, insanlarını özgürleştirmek ve dünyayı büyük bir tehlikeden kurtarmak olduğunu söylemektedir. Kendi emriyle Saddam Hüseyin'in savaşmasını engellemek için askeri önemli yerlerin vurulmaya başladığını ve bunların daha geniş kapsamlı bir seferberliğin başlangıç aşaması olduğunu belirtmektedir. Bush konuşmasında Iraklı sivillerin korunması için her türlü çabanın gösterileceğine ve Irak'a oranın insanlarına, büyük medeniyetlerine ve dinlerine saygı duyarak geldiklerini ve Irak'ta tehdidi bertaraf etmekten ve ülkenin kontrolünü Iraklılara vermekten başka bir gayelerinin olmadığını söylemektedir. Bush, Amerikan güçlerinin ülkeye işleri biter bitmez geleceklerini ve Amerika'nın bu çatışmaya gönülsüzce girdiğini ama ABD vatandaşlarının ve müttefiklerinin barışı kitle imha silahlarıyla tehdit eden yasadışı bir rejimin insafında yaşayamayacağını ve bu tehdidin şimdi Amerika'nın askeri gücüyle yüzleşeceğini, yüzleşmediği takdirde kendi şehirlerinin sokaklarında doktorlar, itfaiyeciler ve polislerle tehdidi karşılamak zorunda kalacağını ifade etmektedir. Bush konuşmasının sonuna doğru bu çatışmaya tam güç girdiklerini ve zaferden başka bir sonucun olmadığını söylemekte ve Amerika'ya ve dünyaya olan tehlikenin üstünden gelineceğini söylemektedir. Bush kendi özgürlüklerini savunacaklarını ve diğerlerine de özgürlük götüreceklerini söyleyerek sözlerini bitirmektedir (Youtube, 2018).

Başkan Bush'un Irak'a saldırısının kaynağı ile ilgili iki temel yorum bulunmaktadır. Bush'un anılarını anlattığı Karar Anları (Decision Points) kitabında, Saddam kendi insanlarını ve komşularını öldüren, sürekli olarak uluslararası talepleri çiğneyen, terörü destekleyen ve kitle imha silahı geliştirme amacında olan acımasız bir diktatördür. Saddam sadece ABD'nin düşmanı değil, aynı zamanda ona tehdit de oluşturmaktadır. Başkan Bush ve ekibine göre Irak'a yapılan önleyici vuruş (preemptive strike) aslında bir savunma eylemidir. Birçok tarihçi ve yorumcu aynı fikirde olmamıştır. Onlara göre Bush ülkeyi Irak'a karşı savaşa sokarak yanlış yönlendirmiştir. 11 Eylül saldırıları Başkan Bush'un Saddam'ın bu saldırıların arkasında olduğunu ve ABD'ye ve Batı'ya

karşı kullanılmak üzere kendisi ve teröristler için kitle imha silahı ürettiğini iddia etmesi için bir kapı aralamıştır (Anderson, 2015, s. 62).

Başkan Bush 11 Eylül saldırılarından sonra 2002 yılının Ocak ayında yaptığı "Birliğin Durumu" konuşmasında savaşın yeni başladığını söyleyerek "Şer Ekseni" diye tanımladığı Irak, İran ve Kuzey Kore'ye uyarılarda bulunmuştur. Bush konuşmasında Afganistan'daki savaşın Irak'a da sıçramasını isteyen şahin kanada yakın durmuştur:

> "Teröre karşı mücadelemiz iyi başladı, ancak bu henüz başlangıç. Bir zamanlar Afganistan'ı işgal eden teröristler şimdi Guantanamo'daki hücreleri işgal ediyor. Çoğunlukla yasadışı rejimler tarafından desteklenen binlerce azılı, eğitimli katil, saatli bomba gibi dünyaya yayılmış durumda…Önce terör kampalarını kapatıp, terör uçaklarını engelleyip, teröristleri adaletin önüne çıkaracağız. Sonra da ABD'yi ve dünyayı tehdit etmek için kimyasal, biyolojik ya da nükleer silah ele geçirmeye kalkan terörist ve rejimleri engellememiz gerekiyor…Hamas, Hizbullah, İslami Cihad, Jaish-i Muhammed gibi terörist gruplar uzak köşelerde eğitim görüyor büyük kentlerin merkezlerinde gizleniyor…Irak, İran ve Kuzey Kore ile onların terörist işbirlikçileri bir şeytan ekseni oluşturuyor. Kitle imha silahlarıyla bu rejimler giderek büyük bir tehdit oluşturuyor. Bu silahları teröristlere verebilirler. Müttefiklerimize saldırabilir ya da ABD'ye şantaj yapmaya kalkabilirler. Her halükârda, bu tür eylemlerin karşılığı hepimiz için felaket olur." (Hürriyet, 2002).

ABD'nin Afganistan'da yürüttüğü savaşın basit bir açıklaması bulunmaktadır. 11 Eylül 2001 tarihinde Afganistan'da konuşlanan bir terör örgütünün Amerikan topraklarında saldırı düzenlemesi ve 3000 kişinin ölümüne sebep olması ve ölenlerin intikamının alınması ve daha sonra gerçekleşecek saldırıların önüne geçmek için Afganistan'ın işgal edilmesidir. Irak'ta ise Amerikalı yöneticiler içerde ve dışarıda Amerika'nın Irak'ı işgal etmesi ve yönetimi devirmesi gerektiğini ve kitle imha silahlarını ve programlarını önleyici bir şekilde yok etmek gerektiğini söylediler. Ancak işgalin sonrasında kitle imha silahlarının bulunamayışı ABD'nin güvenilirliğini ve ününü zedelemiştir ve bu konuda gözlemciler ABD'ye ağır eleştiri getirmişlerdir. Söylenilenin aksine Irak Savaşı ABD'ye pahalıya mal olmuştur. Savaş bölgede ABD'nin pozisyonunu tehdit eden ve binlerce kişinin ölümüne sebep olan Saddam Hüseyin'in devirmiştir. Ancak Irak Savaşı'ndan en çok fayda sağlayan ne Amerika ne de Iraklılar olmuştur ki onların özgürleştirilmesi savaşın meşruluğunu sağlamaktaydı. ABD'nin bölgedeki düşmanlarından İran'dı. Amerika'nın Saddam Hüseyin'i devirmesi İran'ın etkisini

Suriye ve ötesine yönlendirmesini sağlamıştır. Öbür taraftan Sünni radikaller El-Kaide ile birlikte Irak ve ötesinde eylemlerinde ve örgütlerine eleman alımlarında anti-Amerikan, anti Şii ve anti-İran duygularını mobilize etmişlerdir (Reynolds, 2015, s. 21, 22).

Soğuk Savaş'ın son yirmi yılında ABD Ortadoğu'da garantör pozisyonunu üstlenmiştir. Soğuk Savaş'ın bitişi ile birlikte Amerikalı karar vericiler ABD'nin benzer bir rolü küresel olarak oynaması gerektiği arzusundaydılar. Bu amaçla Amerika'nın güvenliğini Amerika'nın dünyada düzeni sürdürmesi ile ilişkilendiren iddialı bir ulusal güvenlik doktrini oluşturmuşlardır. Bu doktrinin agresif olmasına rağmen kendince bir mantığı bulunmaktaydı. Ancak bir kusuru da vardı. O da küresel politika kavramsallaştırmasının ulus devletler üzerine dayanmasıydı (Reynold, 2015, s. 23). Bu bağlamda doktrin El-Kaide ve Baas rejimi konusunda Washington'un kafasını karıştırmıştır. Ayrıca Afganistan ve Irak'ın kırılgan yapısı ve savaşta devlet-dışı aktörlerin bulunmasına da doktrin karşılık verememiştir.

Savaşın ilk birkaç ayında Bush ve ekibi Amerika'nın gücünün sınırsız olduğu konusunda haklıydılar. Amerikalılar güçlü Saddam Hüseyin'i kolay bir şekilde devirmişler, yakalamışlar ve idam etmişlerdir. Saddam'ı deviren ABD onun yerine Kürt, Sünni ve Şii'lerin bir araya geldiği bir politik yapıyı destekledi. Ayrıca politik program Irak'taki önemli endüstrilerin özelleştirilmesini ve küresel piyasalara hazırlanmasına odaklanmaktaydı. Bush yönetimi her şeyin olumlu gittiğini düşünmekteydi. Saddam Hüseyin ve destekçilerine karşı kazanılan hızlı bir zafer, demokrasi programı ve Irak endüstrisinin özelleştirilmesi yeni Irak'ın temel taşlarını oluşturmaktaydı. Bush da Irak savaşının kazanıldığını düşünmekte ve "Görev Tamamlandı" demekteydi. Ancak Bush yanılmıştır. Amerika'nın ünü ve imajı zarar görmüş ve demokrasi Irak'ta yerleşmemiştir. ABD'nin yaptıkları Irak politik hayatında çok az şeyi değiştirmiştir. Bağdat hükümeti eşit ve adil bir toplum yaratabilmek için çok az şey yapmıştır. Irak'ta önemli oranda insan hakları ihlalleri yaşanmaktadır. Bağdat hükümeti muhalifleri kamu hayatından dışlamakta ve rutin bir şekilde onları hapisle tehdit etmektedir. Hükümet ve özel sektördeki yolsuzluk seviyesi dünyada en üst

seviyelerdedir. Azınlık haklarını koruyan anayasa hükümleri cezadan muaf bir şekilde ihlal edilmektedir. Ölümcül saldırılar devam etmektedir (Brigham, 2015, s. 286-287).

Irak'ta politik başarısızlığı getiren unsurlar Başkan Bush'un zafer ilan etmesinden kısa bir süre sonra yaşanmaya başlamıştır. Daha en büyük mücadele ile karşılaşılmamıştı. Irak'taki iç savaş 2004 Mart ayının sonunda Felluce'deki çarpışmalar ile şekillenmeye başlamıştır. ABD güçleri şehir boyunca isyan güçleriyle karşılaşmışlardır. İsyanlar kısa bir süre içerisinde Irak'ın diğer bölgelerine de yayılmıştır. Bunlar arasında Ramadi, Musul, Najaf bulunmaktadır. İsyan eden gruplar arasında Saddam Hüseyin ile bağlantısı olanlar ve El-Kaide'yi destekleyen Sünni radikaller bulunmakta ve bunlar da yeni Bağdat hükümetini ve Amerika'yı hedef almaktaydılar (Brigham, 2015, s. 288).

Brown Üniversitesi'nin, Watson Uluslararası ve Kamu İşleri Enstitüsünün (Watson Institute for International and Public Affairs) Savaşın Maliyeti projesi tarafından yapılan tahminlere göre Amerika'nın Afganistan'ı işgalinden beri Amerika'nın ödediği maliyet 5.6 trilyon dolardır. Bu miktar sadece Pentagon'a gitmemekte aynı zamanda gelecek dönemde gazilere ödenecek sosyal yardımları da içermektedir. Buna göre Amerikalıların cebinden her saat 32 milyon dolar çıkmaktadır. Bir başka şekilde ifade edilecek olursa 2001 yılından bu yana her Amerikalı vergi ödeyicilerin cebinden savaş için 24 bin dolar çıkmıştır. Projeye göre 2015 yılı itibariyle ABD'nin yürüttüğü savaşın sonucu olarak 165 bin Iraklı sivil hayatını kaybetmiştir. Buna ölen 8 bin kadar Amerikan askeri ve askeri müteaahit (military contractor) da eklenebilir. Bu rakamlar artmaya devam etmektedir. ABD'nin Irak ve Suriye'ye 2017 yılında düzenlediği hava saldırılarında 6 bin kadar sivil hayatını kaybetmiştir. Bu doğrudan ölümlerin yanında, bu sayıların dört katı kadar Iraklı savaşın yan etkileri sonucu hayatını kaybetmiştir (Savell, 2018).

2.3.3. 11 Eylül Sonrası ABD'nin İslam Politikası

11 Eylül 2001 tarihinde El-Kaide ile bağlantılı olan on dokuz militan dört uçak kaçırmış ve ABD'de bazı hedeflere intihar saldırıları düzenlemişlerdir. Uçaklardan ikisi New York'taki ikiz kulelere, bir diğeri Washington'un hemen dışındaki Pentagon'a, dördüncü uçak da Pensilvanya'da bir araziye düşmüştür. 11 Eylül terör saldırılarında yaklaşık olarak 3 bin insan ölmüş ve saldırı ABD'nin büyük terörle mücadele

girişimlerini başlatmış ve George W. Bush'un başkanlığının seyrini de belirlemiştir. 11 Eylül 2001 Salı sabahı saat 08.45'de 20 bin galon uçak yakıtı taşıyan American Airlines Boeing 767 uçağı New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'nin kuzey kulesine çarpmıştır. İlk çarpmadan 18 dakika sonra ikinci bir Boeing 767 gökyüzünde gözükmüş ve Dünya Ticaret Merkezi'ne doğru keskin bir dönüş yaparak 60. kattan güney kulesine çarpmıştır. Saldırganlar Suudi Arabistan ve diğer Arap ülkelerindendi ve Usame Bin Ladin'in El-Kaide terör örgütü tarafından finanse edilmekteydiler. Saldırılar Amerika'nın İsrail'e desteği, Körfez Savaşı'ndaki varlığı ve Ortadoğu'daki askeri varlığına bir misilleme olarak gerçekleşmişti. Bazı teröristler ABD'de bir seneden fazla bir süredir bulunmakta ve uçuş dersleri almaktaydılar. Bazıları ise 11 Eylül'den birkaç ay önce ülkeye girmişler ve operasyonun kas gücünü oluşturmaktaydılar. Saldırganlar kolay bir şekilde uçağa bıçak sokabilmişler ve Kaliforniya'ya doğru giden ve kıtalararası gidecek olmasından dolayı yakıt açısından tamamen dolu uçakları tercih etmişlerdir. Kalkıştan kısa bir süre sonra, teröristler dört uçağın da kontrolünü ele geçirmişler ve sıradan yolcu uçaklarını güdümlü füzelere dönüştürmüşlerdir (History, 2018).

Saldırı öncesinde Usame Bin Ladin ABD hakkında naif düşüncelere sahipti. 1980 ve 1990'larda Bin Ladin ile bağlantısı bulunan Abu Walid al-Masri, Usame Bin Ladin'in saldırıdan önceki yıllarda Amerika'nın güçsüz olduğu konusunda ikna olduğunu açıklamıştır. Bin Ladin etrafındakilerden, ABD'nin çok daha güçsüz olduğunu düşünmekteydi. Bunu da 1983 yılında 241 ABD'li askerin yaşamını kaybettiği Beyrut saldırıları sonrasında ABD'nin Beyrut'tan kaçışına bağlamaktaydı. Ona göre ABD kâğıt üstünde kaplandı. Bunu da sadece Amerika'nın Beyrut bombalı saldırısı sonucu ayrılışı değil, aynı zamanda Amerika'nın 18 askerinin Mogadishu'da ölmesi sonucu 1993 yılında Somali'den çekilmesi ve 1970'lerde Vietnam'dan çekilişi kanıtlamaktaydı (Bergen, 2018).

1941 yılında gerçekleşen Pearl Harbour saldırısının aksine, 11 Eylül saldırısının gerçekleştiği Dünya Ticaret Merkezi dünyanın en büyük şehirlerinden birinin kalbinde bulunmaktaydı. Binlerce insan saldırılara ilk elden tanık olmuş ve milyonlarcası da televizyonlardan canlı olarak izlemiştir. 11 Eylül'ü takip eden zamanda saldırıların

görüntüleri medyada sayısız defa yayınlanmıştır. Bu saldırılar El-Kaide için taktik bir başarı olmuştur. Tarihinde ilk defa NATO, üye ülkelerin kendilerini savunma bağlamında ortak olarak hareket etmesine olanak veren 5. Maddeyi işletti ve 7 Ekim'de ABD ve müttefik askeri güçleri Afganistan'a saldırmışlardır (Bergen, 2018). El Kaide'nin saldırı gerekçeleri ABD'nin "uzun yıllar boyunca İslam ülkelerinin zenginliklerini sömürdüğünü, petrolünü çaldığını, kutsal olan Mekke ve Medine'ye üsler yapıp mukaddes bölgeleri çiğnediğini, birçok ülkeye savaş açıp yüz binlerce insanı öldürdüğünü, Irak'a saldırıp binlerce Müslüman'ı öldürdüğünü, ambargolarla 500 bine yakın çocuğun ölümüne neden olduğunu, her BM oylamasında İsrail'e karşı karar çıkmasını veto yetkisini kullanarak engellediğini, İsrail'e askeri ve ekonomik destek verdiğini, Japonya'ya atom bombası atarak binlerce kişiyi acımasızca öldürdüğünü, İslam ülkelerinin otoriter yöneticilerinin bir numaralı destekçisi olduğu" şeklinde sıralanabilir (Bayrak, 2012).

Başkan Bush yaptığı bir açıklamada teröre karşı yürütecekleri savaşı haçlı seferi olarak nitelendirmiştir: "Terörizme karşı bu Haçlı Seferi, bu savaş zaman alacaktır. Amerikalılar sabırlı olmalıdır." Bush açıklamasına teröristler kadar teröristler destekleyenlerin de suçlu olduğunu ve 21. yüzyılın ilk savaşını kazanmanın zamanının geldiğini söylemiştir (Hürriyet, 2001).

Usame Bin Ladin'in Batı'yı İslam dünyasının karşısına koyan "medeniyetler çatışması"nı alevlendirmeye çalıştığı anlaşılmıştır. 11 Eylül sonrasında her iki taraf da çatışmanın kaçınılmaz olacağı düşüncesindeydiler. Öbür taraftan haçlı seferleri cihadın eş değeridir ve bu tarz kelimeler uzlaşmaz kültürler arasında kıyamet çatışmasından başka bir şey değildir. Eğer Amerikan başkanı 11 Eylül saldırısının verilecek cevabın ana yükünü taşıyan kişiyse, bin yıl kadar önce onun öncülü Katolik Papa idi (Carroll, 2004).

Her ne kadar bütün insanların eşit olduğu söylense de Müslümanlar Amerika'da hoş karşılanmamaktadır. ABD'nin kuruluş yıllarında, Müslümanlar kamu söylemi içinde yer almamaktaydı ve onlara karşı olan önyargılar gerçek bir temele dayanmamaktaydı. Ancak, günümüzde Müslümanlara karşı olan önyargılar gerçek ve politiktir ve Amerika'da doğan Müslüman vatandaşlara yöneltilmektedir. 11 Eylül ve teröre karşı

gerçekleştirilen savaş Müslüman karşıtı söylemleri tetiklemiş ve Müslümanları tam vatandaşlık haklarından mahrum bırakmıştır. Günümüz Amerika'sında İslam'a yaklaşımı tanımlayan şey farklılaşmış ve bir "fobi" ve "ırkçılık" a dönüşmüştür. İslamofobi İslam'ın Amerikan medyasında, kamu ve dış politikasında nasıl inşa edildiğinin anlaşılması açısından ve Amerikalı karar vericilerin İslam'a yönelik söylemlerinin analiz edilmesi açısından da önemlidir (Shipoli, 2018, s. 114).

Bill Clinton'ın aksine, Başkan Bush özellikle 11 Eylül terörist saldırılarından sonra, İslam'ı dış politika ve güvenlik açıklamalarında kullanmaya başlamıştır. Bush anlatısını teröre karşı savaş ve ondan sonra yaşanacaklar üzerine oluşturmuştur. Bush korku yaratarak ve medyanın da yardımıyla, güvenlik alarm durumunu yükseltmiş ve bunu da dini bağlamın içine yerleştirmiştir. Bunu yaparken de "haçlı seferleri" ve Tanrı'dan çağrı" gibi söylemler kullanmıştır. Bunu bir kere dinselleştirdikten sonra, İslam'ı bir güvenlik ve tehdit konusu haline getirmek kolaylaşmıştır. Bush, İslam'ı doğrudan bir güvenlik konusu haline getirmemiş, Amerika'nın, demokrasinin ve "medeni dünya"nın karşısında konumlandırılarak bir güvenlik sorunu haline getirmiştir. Bush'un sadece İslam üzerine tek bir konuşması bulunmamaktadır. Dış politika ve güvenlik konuşmalarında İslam'a değinse de kendi İslam doktrinini oluşturduğu ve İslam'ı kalıcı bir güvenlik gündemi haline getirdiği temel konuşma "Şeytan Ekseni" konuşmasıdır (Shipoli, 2018, s. 167).

Yeni tehdit "İslamcı aşırılık/radikalizm" ABD'nin daha önce galip geldiği tehditlerle ilişkilendirilmiştir. Bunlar da ya Saddam Hüseyin'dir ya da Sovyetler Birliği'dir. Başkan Bush 11 Eylül saldırılarını Soğuk Savaş zamanında yaşananlarla kıyaslamıştır. Bush saldırılardan dokuz gün sonra Kongre'de yaptığı konuşmada bunlarla daha önce karşılaştıklarını, bunların 20. yüzyılın ölüm saçan ideolojilerinin varisleri olduğunu ve faşizmin, Nazizmin ve totalitarizmin yolunu takip ettiklerini söylemiştir (Shipoli, 2018, s. 185). Soğuk Savaş'ı tanımlayan şey ideolojik mücadele idi ve Bush da düşmanını ideolojik kavramlarla tanımlamıştır ve muhafazakâr medya da analojiyi benimsemiştir. Commentary'den Norman Podhoretz bunu Dördüncü Dünya Savaşı'na benzetmiştir. Ona göre Soğuk Savaş Üçüncü Dünya Savaşı'ydı ve bu da onun devamıdır. National

Review Online'dan Victor Davis Hanson Müslüman dünyaya "demir perde" indiğini söylemiştir (Beinart, 2008, s. 112-113).

Resmi 9/11 Komisyonu raporu saldırıların şok etkisi yarattığını ancak sürpriz olmadığını belirtmektedir. İslamcı aşırılıkçılar ABD'ye saldıracakları konusunda birçok işaret vermişlerdir. Komisyon, Clinton ve Bush yönetimlerini terörist tehdide yeterli önceliği vermedikleri için de eleştirmiştir:

> "Liderlerin tehdidin ciddiyetini anladığına inanmıyoruz. Bin Ladin ve El-Kaide'den gelen terörist tehlikeler kamuda, medyada ve Kongre'de politik müzakereler için önemli bir konu değildi. 9/11'den önce, ABD El-Kaide sorununu Soğuk Savaş'ta kullanmış olduğu imkanlar ile çözmeye çalışmıştır. Bu imkanlar yetersizdi ve bunu genişletmek veya yenilemek için çok az şey yapılmıştır. İstihbarat topluluğu yeni tehdidi kabullenmek için zorlanmıştır. 1995 ve 9/11 arasında terörizm üzerine ulusal istihbarat değerlendirmesi yoktur." (Cameron, 2005, s. 138).

Bush devamlı bir şekilde 11 Eylül saldırılarını Pearl Harbour ile kıyaslamıştır. Biyografisinde Kandahar'ın 5 Aralık'da ele geçirilişinin Pearl Harbour'un 60. yıldönümü ile aynı zamana denk geldiğini ve Beyaz Saray'da izlediği ilk filmin Küba füze krizi ile ilgili olan "13 Gün Krizi" olduğunu söylemektedir. Bu, Bush'un iki takıntısını göstermektedir. Bunlardan ilki Sovyetler Birliği ve Soğuk Savaş ile diğeri de bir miras bırakmakla ilgilidir. Bush Irak'ı Kennedy'nin Küba'yı gördüğü gibi, Ortadoğu'daki çatışmaları da Soğuk Savaş'ın devamı gibi görmektedir. Biyografisine bakıldığında, babasının Ortadoğu'da yarım kalan işini tamamlamak ile ilgili takıntılı olduğu anlaşılmaktadır (Shipoli, 2018: 185-186).

11 Eylül'den sonra Amerikan medyasına bakıldığında Huntington'un zaferini ilan ettiği görülmektedir. Medya, krizi İslam, kültürel çatışma ve Batı medeniyetinin Öteki tarafından tehdit edilişi olarak çerçevelemiştir. Liberal kabul edilen New York Times bile bu çerçeveyi benimsemiş ve fırsat buldukça Müslümanları iyi ve kötü olarak, İslam'ın doğru ve yanlış yorumlanması ve Kuran'ın barışçıl veya şiddete dayalı kavranışı şeklinde ayırmıştır (Abrahamian, 2003, s. 531).

11 Eylül'den sonra topyekûn savaş histerisi hakim olmuş ve savaş çığırtkanlığı yapanlar ABD'nin Irak, İran, Suriye, Libya ve teröristleri her kim barındırıyorsa oralara savaş

açması gerektiğini söylemekteydiler. Kanada Yayın Ağı'nda Frank Gaffney ABD'nin bu devletleri destekleyen Rusya ve Çin gibi ülkelerin de peşine düşmesi gerektiğini söylemiş ve Kanada izleyicisi tarafından şaşkınlık ve alay ile karşılanmıştır. Ancak sağ kanat radyo programları ve internet Afganistan'a nükleer bomba atılmasından, tüm Müslümanların ortadan kaldırılmasına kadar birçok konuşma ile dolup taşmaktaydı. Televizyon programları tehlikeli ve fanatik insanların görüşlerini yaymasına ve topyekûn savaş ve anında askeri müdahale konusunda fikir birliği yaratmasına izin vermiştir. Televizyon ağları "Teröre Karşı Savaş (War on Terror", "Amerika'nın Yeni Savaşı (America's New War)" gibi logolar kullanmışlardır. Radyo daha tehlikeli olmaya başlamış ve Araplar ve Müslümanlara şiddet uygulanması ve nükleer misilleme ve global savaş isteyen konuşmalar yapılmıştır (Kellner, 2018: 8-9).

11 Eylül saldırısını gerçekleştiren teröristler ideolojilerinde fanatik ve dindardırlar. Apokaliptik cihat anlayışında kaos yaratmayı amaçlamakta ve radikal İslam ve Batı arasında savaş amaçlamaktadırlar. Bu tarz gruplarla diyalog oluşturmak mümkün olmamakla birlikte, bu gruplarla topyekûn askeri yöntemlerle mücadele etmek yüksek sayıda sivilin ölmesine neden olacak ve bu fanatik teröristlerin hayal ettiği gibi şiddetin artmasına neden olacaktır. Bu bağlamda, askeri yöntemlerle yapılan misillemeler bu terörist grupların arzu ettiği durumlardır (Kellner, 2018: 60).

Arap kamuoyu 11 Eylül saldırılarını şartlı bir şekilde kınamış ve saldırıya olan tepkiler şu çerçevede meydana gelmiştir: 1. ABD'nin yıllarca Arap dünyası ve fakir ülkelere yaptıklarından dolayı duyulan tatmin. 2. Saldırıların canice ve anti-İslam olması ancak ABD dış politikasının doğal bir sonucu olarak görülmesi. Bu da saldırılardan ana sorumluyu ABD yapmaktadır. 3. Saldırıları planlayanların Amerikan aşırılıkçıları, hükümeti veya Mossad istihbarat örgütü olduğunun yayılması. 4. Saldırının faillerinin Arap veya Müslüman olduğunun reddedilmesi. Bu argüman da Müslümanların toplu cinayet işleyemeyeceğine ve terörist operasyolarının Müslümanların gerçekleştirmesi için çok karmaşık olduğudur (Thaler, 2004: 126).

2.3.4. Arap Baharı ve Sonrasında Arap Ülkeleri

Arap Baharı Tunus, Fas, Suriye, Libya, Tunus, Bahreyn gibi ülkeleri kapsayan demokrasi yanlısı ayaklanmalardır. Bu ülkelerdeki ayaklanmalar 2011 baharında

başlamış ve adı bu yüzden Arap Baharı olmuştur. Arap Baharı ayaklanmaları Tunus, Mısır, Libya gibi ülkelerde rejimlerin değişmesine sebep olmuştur. Yasemin Devrimi olarak anılan Tunus'taki değişim 2010 yılının Aralık ayında sokak satıcısı Muhammed Boazizi'nin sebze dolu arabasının polis tarafından ele geçirilmesi ve bunun üzerine kendisini yakmasıyla başlamıştır. Tunus'ta devam eden sokak protestoları ülkeyi yirmi yılı aşkın süre demir yumrukla yöneten Zine El Abidin Bin Ali'nin Suudi Arabistan'a kaçmasıyla son bulmuştur (History, 2018a).

Mısır'da ise büyük protestolar 2011 yılının Ocak ayının sonuna doğru başlamıştır. Mısır hükümeti bir taraftan güç kullanmakta, diğer taraftan da protestoları kontrol altına almak için tavizler vermekteydi. Güvenlik güçleri ve protestocular arasında Kahire ve ülkenin diğer yerlerinde günlerce süren çatışmalardan sonra Mısır ordusu protestoculara güç uygulamayı reddetmiş ve Başkan Hüsnü Mübarek'in çekilmesini istemiştir. Ordunun gücünü kaybeden Hüsnü Mübarek 30 yıllık başkanlık görevinin ardından 11 Şubat'ta görevinden ayrılmıştır. Devam eden süreçte Mübarek'in görevden ayrılmasında pay sahibi olan ordu yönetimi halktan destek görmüştür. Ancak yeni askeri yönetim seçilmiş hükümete görevi bırakmakta tereddüt edince ve göstericilere şiddet uygulamaya devam edince bu destek de azalmıştır. 2011 Kasım ayının sonundaki şiddetli çatışmalara rağmen, seçimler planlandığı gibi yapılmış ve 2012 Ocak sonunda parlamento göreve başlamıştır (Britannica, 2018).

Libya'daki gösteriler 2011 yılının Şubat ayında güvenlik güçlerinin Bingazi'de göstericilere ateş açmasıyla başlamıştır. Hükümet karşıtı gösteriler Trablus'a gelmeden önce ülkenin diğer yerlerinde patlak vermiştir. Gösteriler hızlı bir şekilde Muammer Kaddafi'nin devrilmesini amaçlayan silahlı bir isyana dönüşmüştür. Mart 2011'de BMGK sivillerin korunması için tüm gerekli önlemlerin alınmasını onaylamış ve NATO güçleri de hükümet hedeflerine hava saldırıları başlatmıştır. Batı'dan ve çeşitli Arap ülkelerinden gelen askeri yardımlarla birlikte isyancı güçler Trablus'u altı aylık mücadeleden sonra ele geçirmişlerdir. Kaddafi kırk yıllık yönetiminden sonra kaçmış ve Ağustos 2011 yılında Sirte'nin dışında öldürülmüştür (BBC, 2013).

Bahreyn'de Arap Baharı 2011 yılının Şubat ayında göstericilerin Manama'daki Pearl Roundabout'u işgal etmesiyle başlamıştır. Göstericiler daha fazla demokrasi ve Sunni

kraliyet ailesinin Şii çoğunluk üzerindeki ayrımcılığının sona ermesini talep etmekteydiler. Mart 2011'de göstericiler Kral Hamad'ın olağanüstü hâl ilan etmesi ve komşu Sünni Körfez ülkelerinden askeri birliklerin gelmesi ile güvenlik güçleri tarafından çıkarılmışlardır. Ayaklanmada en az 30 sivil ve 5 polisi hayatını kaybetmiş ve 3000'e yakın kişi tutuklanmış ve askeri mahkemeler tarafından uzun cezalar verilmiştir. Uluslararası tepkiler Kral Hamad'ın Bahreyn Bağımsız Araştırma Komisyonu kurmasını sağlamıştır. Komisyonun tutukluların ölümünden veya onlara işkenceden sorumlu güvenlik güçlerinin yargılanması, siyasi suçluların bırakılmasını, işten atılan Şii çalışanların iadesi konusunda tavsiye kararları vermiştir. Kral tavsiye kararlarını kabul etmiş ve hükümet de hepsinin uygulanacağını açıklamıştır. Ancak kararların uygulanmamasının yanında baskıların arttırıldığı yönünde eleştiriler gelmiştir (BBC, 2013a).

Tunus'ta başlayan gösteriler Yemen'e de sıçramış ve binlerce gösterici Sana ve Yemen'in diğer şehirlerinde Başkan Salih'in çekilmesini talep etmişlerdir. Protestocular demokrasi yanlısı sloganlar atmışlar ve fakirlik ile birlikte kamudaki yolsuzlukları kınamışlardır. Merkezi bir liderlikten uzak Mısır ve Tunus'taki protestoların aksine, Yemen'deki protestolar Yemen'deki muhalif gruplar tarafından organize edilmiştir. Protestolara karşılık, Salih gelir vergisinin düşürülmesi ve memurların maaşlarında artış gibi bazı ekonomik tavizler vermiştir. Salih 2013'te görevi bitene kadar seçime gidilmeyeceğini ve oğlunun onun yerini almayacağını söylemiştir. Bu vaatler protestocuları yatıştırmaktan uzak kalmıştır. Bunun üzerine eylemlerin şiddeti artmış ve protestocular ile güvenlik güçleri ve Salih destekçileri arasında çatışmalar yoğunlaşmıştır. 18 Mart'ta sivil kıyafetli Salih destekçileri Sana'da protestocuların üzerine ateş açmış ve 50 kişiyi öldürmüşlerdir. Bu durum aralarında diplomatların, bakanların ve milletvekillerin olduğu birçok görevlinin istifa etmesine neden olmuştur. Yemen ordusundan bazı komutanlar muhaliflere desteklerini açıklamışlar ve onları koruyacaklarını söylemişlerdir. Körfez İşbirliği Konseyi Salih'in görevden çekilmesini ve geçiş hükümetinin kurulmasını öngören bir plan hazırlamıştır. Salih son dakikada planı kabul etmemiş ve çatışmalar şiddetlenmiştir. 3 Haziran'da başkanlık sarayına yapılan bir bombalı saldırıda Salih yaralanmış ve Suudi Arabistan'a tedaviye gitmiştir

ve döndükten sonra da 23 Kasım'da görevlerini başkan yardımcısı Hadi'ye devretmiştir (Britannica, 2018).

Demokrasi yanlısı gösteriler Suriye'nin Dera kentinde 2011 yılının Mart ayında bazı gençlerin okul duvarlarına devrimci sloganlar yazmalarından dolayı yapılan tutuklamalar ve işkenceler sonunda başlamıştır. Güvenlik güçlerinin göstericilerin üzerine ateş açması ve öldürmesi üzerine de daha fazla insan sokaklara dökülmüştür. Karışıklıklar ülke çapında protestoları tetiklemiş ve göstericiler Beşar Assad'ın istifasını istemişlerdir. Hükümetin güç kullanarak ayaklanmaları bastırma girişimi protestocuların kararlılığını arttırmış ve Temmuz 2011 itibariyle yüz binlerce insan ülke çapında sokaklara çıkmıştır. Şiddet artmış ve ülke iç savaşa sürüklenmiştir. İsyancı güçler şehirleri ele geçirmek için hükümet güçleriyle çarpışmaya başlamıştır ve çatışmalar başkent Şam ve ülkenin en büyük ikinci şehri Halep'e 2012 yılında ulaşmıştır. 2013 Haziran ayı itibariyle BM 90 bin insanın öldüğünü duyurmuştur. 2015 Ağustos itibariyle de bu sayı 250 bine ulaşmıştır (BBC, 2016).

Mayıs 2011'de Suriye ordusunun göstericileri şiddet ile bastırma çabası sonuçsuz kalmış, bunun üzerine Beşar Esad boş vaatler vererek Suriyelileri ulusal diyaloğa çağırmış ve Suriye isyanıyla ilgilenmesi için Ulusal Konsey kurulmuştur. Bu noktadan sonra ayaklanmlar iç savaşa dönmüştür. Suriyeli isyancıların yanında İŞİD'de Suriye topraklarına girmiş ve sosyal medya sayesinde yerel ve ulusal çapta kendisine birçok savaşçı bulmuştur. Bundan sonra da işgal ettikleri topraklarda halife sistemi getirmişler. Suriye krizini yükselten bir etken de ana yabancı güçlerin olaya dâhil olmasıdır. ABD ve batılı müttefikleri rejimin değişmesi için uğraşırken, Rusya, İran ve Hizbullah'ta Beşar Esad hükümetinin devamı için çabalamaktadırlar (Odias, 2017).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TARİHSEL DÖNEMLER VE HOLLYWOOD SİNEMASI

Hollywood olarak da bilinen Amerikan sinema endüstrisi en güçlü ve en etkin sinema sektörlerinden ve dünyadaki en çok kazandıran film sektörlerinden bir tanesidir. Motion Picture Association of America'nın (MPAA) (McClintock, 2019) raporuna göre 2018 yılında Amerika bilet satış gelirleri dünya çapında 41.1 milyar dolara ulaşmıştır. Bunun 11.9 milyar doları Kuzey Amerika ve Kanada'dan geri kalanı da yurt dışı bilet satışlarından gelmiştir.

Lumiere kardeşler her ne kadar sinemanın doğuşuyla ilişkilendiriliyor olsa da dünya film endüstrisinde en büyük güç haline gelen Amerikan film endüstrisidir. Yirminci yüzyıldan önce anlatı formları, sözlü, yazılı ya da baskı üzerine olmaktaydı. Sinemanın yeni bir araç olarak, halka doğrudan hitap edebilme özelliği ona aynı zamanda kitleleri de etkileyebilme özelliği kazandırmıştır. Yirmincü yüzyılın ikinci on yılından itibaren stüdyo şirketlerinin ortaya çıkışıyla birlikte 1950'li yıllara kadar Amerikan sinemasında "Altın Çağ" denilen dönem yaşanmıştır. Bu yıllarda birçok film türü ortaya çıkmış ve sinemanın dramatik yönü güçlenmiştir. Amerikan sinemasının yüz senelik döneminde, film endüstrisi kendini yeniliklere ve açık tutmaya çalışmış ve yeni teknolojilerin ortaya çıkmasıyla birlikte de bu teknolojilere sahip Hollywood baskın gücünü sürdürmeyi başarmıştır.

3.1. Hollywood Sinemasının Başlangıç Yılları

Günümüzde en güçlü ve en etkili olan Amerikan film endüstrisi aynı zamanda en eskilerden biridir. Thomas Edison'un şirketi 1891 yılında kinetoskop ile "peep show"lara başlamıştır. 1890'larda Fransız film yapımcıları modern film teknolojisinin ve tekniklerinin ön saflarındaydılar. Lumiere Brothers gerçekçi fotoğrafçılığın kullanımına öncülük ederken, sihirbaz George Melies de bir takım hile teknikleri geliştirerek modern özel efektlerin öncüsü olmuştur. 1893 yılında Edison Şirketi Thomas Armat ve C. Francis Jenkins tarafından icat edilen ancak daha çok pazarlama stratejisi için Edison'a ithaf edilen Vitascope projeksiyon kamerayı geliştirmişlerdir. Bu kamera 1896 yılının başlarında geniş-ekran filmler göstermek için kullanılmaktaydı. Bu

gelişme 1896 yılının sonbaharında eski bir Edison çalışanı olan W. K. L. Dickonson'ın Biograph projeksiyonu tarafından takip edilmiştir (Booker, 2011, s. 3). Stüdyo sistemi erken dönem örgütlenmenin yerini almıştır. Bu örgütlenme de Thomas Edison'un filmlerin patentlerini, prodüksiyonunu, dağıtımını ve sergilenmesini kontrol eden Motion Picture Patents Company (MPCC) adında bir trösttü. Bu tröstün yapısı oligopoldü. Edison, Vitagraph, Pathe, Biograph ve diğerleri tarafından yönetilen bir takım şirket tarafından kontrol edilmekteydi. Stüdyo sisteminin başlangıç noktası bağımsız sinemacı ve dağıtımcılardan William Fox ve Carl Leammle'nin bu tröstü delme girişimlerine kadar götürülebilir. Bu çabalarında da ABD mahkemeleri MPCC'nin Sherman Antitrust Act'i ihlal ettiğini bildirmesiyle 1915 yılında başarılı olmuşlardır (Belton, 2013, s. 67).

1920'li yıllarda stüdyo sistemi film endüstrisine şirket yapısı vermek için ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda oyunculara, yönetmenlere ve diğer sanatçılara maksimum kazancı getirecek piyasa ürünleri gözüyle bakılmıştır. Buna karşılık sanatçılar da kendi işlerinin üzerinde daha fazla kontrole sahip olmak için mücadele vermişlerdir. United Artist gibi yaratıcının kontrolüne izin veren stüdyolar ve çeşitli formlarda "bağımsız" filmler ortaya çıkmıştır. Gene de film endüstrisindeki birçok sanatçı 1950'lere kadar şirket kontrolündeki stüdyo sistemi içinde kalmışlar ve belirli stüdyolara uzun vadeli ve bir hayli kısıtlayıcı sözleşmelerle bağlanmışlardır. 1950'lerde orijinal stüdyo sistemi antitröst (antitrust) yasasının ağırlığının altında, televizyonun yükselişiyle ve film endüstrisine muhtemel komünist sızmalarla ilgili ihtilaflar üzerine çökmüştür. Bu çöküş de film endüstrisinde 21. yüzyılın ilk yıllarına dek sürecek bir yeniden düzenlenmeye yol açmıştır. Bu yüzyılda da durum stabil hale gelmiş, büyük stüdyolar büyük multimedya holdingleri tarafından sahiplenilmiştir (Booker, 2011, s. 1-2). M-G-M'in stüdyo olarak altın çağında, her M-G-M filminin kapanış jeneriği "Hollywood yapımı, ABD (Made in Hollywood, U.S.A") olarak okunurdu. Her Amerikan filmi Hollywood'da yapılmamış olsa da Amerikan sinemasının büyük kısmı Hollywood'da mükemmelleşen belirli bir üretim tarzının ürünüdür ve birçok içeriğin eşsiz kombinasyonundan oluşmaktadır. Hollywood sadece Kaliforniya'da filmlerin yapıldığı bir yer değildir, sadece stüdyoları, laboratuvarları, diğer binaları ya da yapımcıları, yıldızları, yönetmenleri, senaryo yazarlarını ya da gerçekten film yapımında yer alan

diğer personellerden ibaret değildir. Hollywood aynı zamanda izleyicilerin kolayca severek anladığı bir dizi tutarlı ve uyumlu estetik ve biçimsel uygulamalardır. Bu uygulamaların altında da onları sürdürmek ve desteklemek için uğraşan endüstriyel altyapı yatmaktadır. Endüstriyel temel de bu kurumların etrafında yükselen film kültürünün yanında stüdyo sistemini ve star sistemini içermektedir (Belton, 2013, s. xxi).

1910'larda ve 1920'lerde stüdyo sisteminin gelişmesi Henry Ford ve diğerleri tarafından geliştirilen band üretim hattı süreci olarak bilinen endüstriyel modele dayanmaktaydı. Film her ne kadar Charlie Chaplin'in 1936 yılındaki Modern Zamanlar filmindekine benzer bir şekilde sürekli hareket eden bir taşıma bandı sisteminde elden ele geçen bir sisteme dayanmasa da prodüksiyon ekibinin koordineli çalışmasına dayanmaktadır. Bunlar arasında da iyi ücret alan prodüktörler, yönetmenler ve yıldızlardan, orta ve düşük ücret alan senaryo yazarları, sanat yönetmenleri, kostüm tasarımcıları, kamera ekibi, marangozlar ve elektrik teknisyenleri bulunmaktadır (Belton, 2013, s. 65).

Stüdyo sisteminin 1930'lar ve 1950'ler arasındaki altın çağında, ona beş büyük ve üç küçük stüdyo hÂkimdi, bunların çoğu da stüdyo sistemi yok olduktan çok sonraları da Hollywood'da önemli roller oynamaya devam etmişlerdir. Birçoğu hala günümüzde de film endüstisine hâkim olmaya devam etmektedir. Büyük stüdyolar Paramount, Loew's/ Metro-Goldwyn-Mayer (M-G-M), Fox/20th Century-Fox, Warner Bros., ve Radio-Keith-Orpheum (RKO); küçükler de Universal, Columbia ve United Artist idi. Bu stüdyolar 1912'de Universal'ın kurulmasından 1928'de RKO'nun kurulmasına kadar geçen 16 yıl gibi görece kısa bir zamanda ortaya çıkmışlardır. 20th Century Fox 1935 yılına kadar kurulmasa da, temelini oluşturan Fox Film Cooperation 1914 yılında, Columbia 1922'de, Warner's 1927-distribütor olarak 1917'de ve M-G-M, eski hali Metro 1919'da, 1924 yılında kurulmuşlardır (Belton, 2013, s. 67).

The Great Train Robbery'nin getirdiği başarının ardından anlatı baskın mod haline gelmiş ve janra olarak da western hızlı bir şekilde gelişmiştir. Birçok film kısa çekilmiştir ancak Biograph gibi şirketler ve D. W. Griffith gibi yönetmenlerin önderliğinde her sene birçok film yapılmıştır. Charles Chaplin gibi diğer yıldızlar da bu

dönemde ortaya çıkmıştır. 1915 yılında Griffith kendi şirketinden The Birth of a Nation filmini yayınlamıştır. Bu üç saatlik film uzun metraj filmlerin potansiyelini kanıtlamıştır ve 1920'lerde baskın mod olmuştur. Bu on yıl boyunca Sovyet ve Alman film yapımcıları sinematik yetenek de dünya lideri olarak görülmekteydiler, ancak Hollywood stüdyoları film endüstrisinde çoktan ön sıralarda yer almışlardı ve bu ekonomik güçlerini, filme gitmeyi işçi sınıfının daha çok gitmesinden dolayı seviyesiz bir aktivite olarak gören orta ve daha üst sınıf arasında daha büyük bir meşruluk sağlamak için Avrupalı yönetmenleri getirmek için kullanmaya başlamışlardır. 1920'lerde yapılan çok sayıda sessiz film klasik olarak kabul edilmektedir (Booker, 2011, s. 3-4).

Teknolojinin çoğu kez film endüstrisi üzerinde büyük etkisi bulunmaktadır. Warner Bros. tarafından öncülüğü yapılan sesli film teknolojileri 1920'lerin sonunda küçük, zorlanan stüdyoları başlıca Hollywood gücü haline getirmiştir. 1920'lerin sonunda sesli filmin gelişi Amerikan film tarihinde hem en büyük hem de tek dönüm noktasını oluşturmuştur. Bununla birlikte renkli film teknolojileri, geniş-ekran procesleri ve nihai olarak bilgisayar destekli efektlerin –üç boyut gibi- takip eden gelişmeler Amerikan film tarihinde hayati önemdedir. Charlie Chaplin'in çok saygı duyulan filmi City Lights 1931 yılında yayınlansa da "sesli filmler"in gelişiyle birlikte, özellikle 1927 yılında Al Jolson'un çok başarılı olan filmi The Jazz Singer ile birlikte, sessiz film dönemi de yolun sonuna gelmişti (Booker, 2011, s. 2, 4). Sinemaya sesin geldiği 1929'dan savaş sonrası döneme kadar olan yirmi yol boyunca kabaca seksen doksan milyon Amerikalı her hafta sinemaya gitmekteydi. Diğer bir deyişle, hemen hemen altı yaşından altmış yaşına kadar her Amerikalı en az haftada bir kere sinemaya gitmekteydi. Gone With the Wind (1939) gibi belli filmler diğerlerinden daha çok izleyici çekmiştir, film izlemeye gitmek bir alışkanlık haline gelmiştir ve artan sayıda izleyici kendi mahallerindeki salonlarda her ne film oynuyorsa düzenli olarak gitmekteydiler. Sinema salonları kiliselere benzetilebilse de asıl olarak bunlar insanların boş zamanlarını geçirdikleri toplumsal kurumlardı. Ancak 1920'lerde sinema yirminci yüzyılda insanların Amerikalı olduğu deneyimin tamamlayıcı bir parçası olan bir kurum haline gelmiştir. Sinemaya gitmek; okula, kiliseye, işe gitmek kadar sıradanlaşmıştır (Belton, 2013, s. 4).

1930'larda Amerikan filmine Büyük Buhran egemen olmuştur, hatta bu durum Charlie Chaplin'in 1936 tarihli *Modern Times* filminde de görülebilir. Film, film sanatına sesin getirdiği potansiyel tehdide de işaret etmektedir. Warner Bros gibi stüdyolar gansgter filmleri gibi cesur ve gerçekçi dramaların ve Büyük Buhran'daki hayatın zorluklarına işaret eden "toplumsal sorun" dramalarının önünü açmıştır. Bir taraftan da Büyük Buhran'ı daha doğrudan işaret eden belgesel filmler de büyük öneme haiz olmuşlardır. Öbür taraftan, 1930'ların erken dönem bazı filmleri içerikleri açısından bazı çevrelerden protesto çekmişler ve bu durum da 1934 yılında otuz yıl boyunca Amerikan filmlerine ciddi kısıtlamaları, özellikle suç ve cinsellikle ilişkili olarak, getirecek Motion Picture Production Code'un uygulanmasını hazırlamıştır. 1930'ları ortasına özellikle üç şeritli Technicolor süreci üzerinden renkli film teknolojilerindeki ilerlemeler damga vurmuştur 1940'ların ilk yarısına İkinci Dünya Savaşı egemen olmuştur. Bu Hollywood'u bazı yönlerden etkilemiştir. Film endüstrisindeki birçok önemli figür savaşta aktif bir biçimde yer almış ve kariyerlerini beklemeye almışlardır. Bu arada filmler de savaş gerçeğine değinmişler ve savaş yanlısı, anti-Nazi ve hatta Sovyet yanlısı filmler öne çıkmışlardır. Örneğin Charlie Chaplin'in anti-Hitler komedisi *The Great Dictator* Amerika savaşa girmeden önce yayınlanmıştır. Savaş yılları "film noir" olarak bilinen fenomenin de yükselişine şahit olmuştur. Janra, savaş sonrasında Fransız eleştirmenler tarafından verilmiştir. Savaş sırasında Amerikan filmlerine erişimi olmayan eleştirmenler savaştan sonra Amerika'da savaş boyunca suç ve yolsuzluk üzerine çekilen yeni tarzı görünce şaşırmışlardır. John Huston'un 1941 *The Maltese Falcon* ve Billy Wilder'ın 1944 *Double Indemnity* Alman ekspresyonist sinemayı hatırlatan sinematografi kullanmışlardır (Booker, 2011, s. 5-6).

Film endüstrisi savaşın sona ermesinden sonra ileri doğru gitmeye çabalarken ve *The Best Years of Our Lives* (1946) gibi filmlerle savaş sonrası sosyal gerçekliklere doğrudan cevap vermeye çalışırken, film endüstrisinde büyük komünist nüfuzu olduğu iddiasını ortaya atan House Un-American Activities Committee (HUAC) önünde oturumlar gerçekleştirileceği gerçeği ile sarsılmıştır. Endüstri 1948 yılında ABD Yüksek Mahkemesi'nin Paramount Antitrust Case'de endüstri aleyhine karar vermesinden sonra daha da çalkantıya girmiştir. Mahkeme kararı büyük Hollywood stüdyolarının önlerindeki birkaç yıl içinde sahip oldukları sinema salonlarını elden

çıkarmalarını gerektirmekteydi. Bu arada endüstri komünist nüfuzu suçlamalarına karşın politik eğilimlerinden şüphelenilen bireylerden geniş bir kara liste oluşturarak cevap vermiştir. Bu durum da 1960'ların başlarında kara liste dağılana kadar, yüzlerce senaryo yazarının, yönetmenin, yapımcının ve oyuncunun Hollywood filmlerinde çalışmasını imkânsız hale getirmiştir Amerikan film endüstrisi televizyonun 1950'lerin başında Amerikan kültürü içindeki çok hızlı yükselişine başlamasıyla ekstra baskı hissetmiştir. Endüstri de buna ayrıntılı, full-renkli, geniş ekran görüntüler ve televizyonda gösterilemeyecek izleme deneyimleri sunan teknolojileri yerleştirerek cevap vermiştir (Booker, 2011: 6).

Stüdyo sisteminin dağılması İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce ABD Adalet Bakanlığı'nın büyük sekiz stüdyoya monopol uygulamaları nedeniyle dava açmasıyla başlamıştır. Hollywood davadan kaçınmak için bu uygulamalardan bazılarını yapmayacağı konusunda anlaşmıştır; ancak 1944'te hükümet bağımsız sinemacılardan gelen stüdyoların anti-tröst uygulamalara devam ettikleri hakkındaki şikâyetler doğrultusunda davayı tekrar açmıştır. Günümüzde The Paramount Case olarak bilinen dava 1948 Mayıs'ında sonuçlanmış ve mahkeme ABD Yüksek Mahkemesi stüdyolar aleyhine karar vermiştir. Büyük stüdyolar üretim, dağıtım işletmelerini gösterimden ayırmak zorunda kalmışlar ve ayrıca sinema salon zincirlerini ya satmak ya da sinema üretimi veya dağıtımıyla ilişkisi olmayan ayrı gruplara vermek zorunda kalmışlardır. United Artist, Columbia, Universal şirketleri davada işbirlikçi olarak adları geçse de hiçbir salona sahip olmadıkları için bu kuralın dışında kalmışlardır. Büyük stüdyolar bu kararları uzatabildikleri kadar uzatmışlar ve 1950'lerin ortalarına kadar kendi stüdyoları üzerinde belli oranda kontrolü sürdürmüşlerdir. Sonuç olarak, stüdyo sisteminin büyümesini sağlayan başlangıçtaki yapı aşağı yukarı 1960'lara kadar bir şekilde sürmüştür. Stüdyo sisteminin yok olmasını sağlayan diğer faktörler ise işçi sendikaları tarafından stüdyolara karşı savaş sonrası grevleri, boş zaman eğlencesindeki değişen modelleri ile birlikte sinemaya gitmenin keskin bir şekilde düşmesi, televizyon ile olan rekabet ve bağımsız prodüksiyonun yükselişidir. Savaş sonrasında oyuncular ve yönetmenler piyasaya kendileri için girmişler ve kendi prodüksiyon şirketlerini kurmuşlardır (Belton, 2013, s. 82).

HUAC müfettişlerinin ana hedefi büyük stüdyolar tarafından savaş girişimlerinin bir parçası olarak savaş döneminde çekilen *The North Star* (1943), *Song of Russia* (1943), *Days of Glory* (1944) ve *Mission to Moscow* (1943) gibi bir takım Sovyet yanlısı filmlerdi. Bu açık Sovyet yanlısı propaganda süreç Amerika'nın yeni müttefiklerinin erdemlerini göstermiş ve kusurlarını gizlemiştir. İronik olan ise HUAC soruşturmaya başladıktan sonra Hollywood'da yıkıcı mesaj veren filmlerin daha fazla üretilmesidir. 1947 HUAC davaları başladıktan sonra çekilen her anti-komünist filmlerden başka, anti-komünist aşırı sağın ve HUAC'ın günah keçiliği ve cadı avcısı taktiklerine saldıran film de vardır. Hollywood *The Iron Curtain* (1948), *The Red Menace* (1949), *The Woman on Pier 13* (1949), I Was a Communist for the FBI (1951), The Whip Hand (1951), Walk East on Beacon (1952), *My Son John* (1952) ve *Pickup on South Street* (1953) gibi filmlerle açık bir şekilde komünistleri kınamış, onları casuslukla ve Amerikan hükümetini şiddet kullanarak devirme komplolarıyla ilişkilendirmiştir (Belton, 2013, s. 310-311).

Anti-komünist filmlerden pek azı gişede başarı elde edebilmiştir; ancak hemen hemen her stüdyo kendi anti-komünist gayretlerini göstermek için bu filmlerden çekmiştir. Kore savaşıyla ilgili olan *The Steel Helmet* (1950), *Fixed Bayonets* (1951) ya da Hindiçiniyle ilgili *China Gate* (1957) çatışmayı Amerika sınırlarından yabancı sahillere "biz" ve "onlar" arasındaki çatışmaya taşıyarak anti-komünizmin ifadesi ile ilgili daha geleneksel bir yöntem sağlamışlardır. Bu filmler bir şekilde izleyiciye daha iyi hitap edebilmişlerdir. Bu açık anti-komünist filmlerden daha başarılı olanlar ise örtülü/gizli savaş filmleri olan bilim kurgu filmleridir. Bu filmler bomba korkusu veya komünistlerin iktidarı ele geçirmesi gibi korkular üzerinde durmuşlardır (Belton, 2013, s. 312).

3.2. Soğuk Savaş Yıllarında Hollywood Sineması

İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan sonraki 1990'lara kadar olan sürede Hollywood sineması uluslararası gelişmelere ve ABD içindeki toplumsal gelişmelere cevap vermeye çalışmıştır. Soğuk Savaş'ın sinema sektöründe en çok hissedildiği dönem McCarthy dönemidir. 1950'li yılların başında sinema sektöründe komünizm ile ilişkili olduğu düşünülenlere karşı bir cadı avı başlatılmıştır. Bu dönemdeki karanmsar tablo

Hollywood yapımlarında da kendini göstermiştir. 1960'lar, on yılın verdiği politik rüzgâr, genç izleyicinin etkin bir sinema izleyicisi olarak ortaya çıkışI ve Vietnam savaşının Amerikan toplumu üzerinde yarattığı etkiler neticesinde şekillenmiştir. 1970'ler ise, atmışların politik atmosferine karşılık daha muhafâzakar bir duruşu getirmiştir. Bu dönemin ardından da Amerika'nın eski güzel günlerine dönüşünü simgeleyen Reagan'ın yeni mufazakarlığının sinemadaki yansımalarının görüldüğü 1980'li yıllar gelmiştir. Bu dört on yıllık dönemde Hollywood sineması 1960'lar hariç daha muhafâzakar bir eğilim içinde olmuştur.

3.2.1. 1950'li Yıllarda Hollywood Sineması

Altın çağındaki stüdyo sisteminin düşüşe geçmesi özellikle western ve bilim kurgu gibi janra filmlerin üretimi aracılığıyla niş izleyici arayan daha küçük, bağımsız stüdyolar için 1950'li yıllarda fırsat kapılarını aralamıştır. 1950'lerin sonuyla birlikte düşük bütçeli filmlerde genç izleyicilere inanılmaz önem verilmiştir. Bunun arkasında yatan düşünce de bu tarz izleyicilerin sinemaya gitmeyi bir sosyalleşme veya flört deneyimi olarak görmeleridir. Bu da televizyon izleyerek elde edilemeyecek bir deneyim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu filmlerin birçoğu özellikle gençlerin sosyal deneyim olarak sinemaya gittikleri düşünülürse hızlı ve düşük bütçelerle yapılmış ve filmin içeriğine pek önem verilmemiştir. Gene de 1950'lerin çığır açan filmleri arasında Nicholas Ray'in gençlere yönelik filmi *Rebel without a Cause* (1955), bir bilimkurgu klasiği olan *The Day the Earth Stood Still* (1951) ve western filmleri *High Noon* (1952) ve *The Searches* (1956) sayılabilir (Booker, 2011, s. 7).

Soğuk Savaş'ın yarattığı gerilimler uzaydan gelen işgalcilerin dünyayı ele geçirmeye çalıştığı filmler ile de kendine ifade alanı bulmuştur. *The Thing* (1951) filminde uzaydan gelen bir yaratık kurbanlarının kanı ile beslenmekte ve onların içine tohumlarını yerleştirerek kendini canavar formunda yeniden üretmektedir. Bu da komünizmin yayılması konusundaki dönemin korkularını ifade etmiştir. *Invaders from Mars* (1953) ve *Invasion of the Body Snatchers* (1956) filmleri de komünizmin beyin yıkama özelliğini kullanmaktadır. Bunun Kore savaşı ertesinde geliştirilmesinin nedeni de Amerikan savaş esirlerinin komünist ideoloji ile doktrine edildiklerinin söylenmesidir (Belton, 2013, s. 312).

İncil’le ilgili filmler bile Soğuk Savaş konusunu ele almıştır. *Ten Commandments* (1956) filminde sağ kanat yönetmenlerden Cecil B. De Mille film içinde filme yaptığı sıra dışı konuşmada şöyle demektedir: “insanlar Tanrı’nın yasalarına göre mi, yoksa bir diktatörün iradesine göre mi yönetilecektir”, “İnsanlar devletin malı mıdır ya da Tanrının özgür kulları mıdırlar?”, sonunda konuyu Soğuk Savaş’a bağlar ve “Aynı savaş günümüzde tüm dünyada devam etmektedir” der. Gene de radikal sol kanat da aynı janrayı kullanarak Hollywood’a ve baskıcı yönetime karşı argüman geliştirebilmiştir. İlk CinemaScope gişe filmi olan *The Robe*’un (1953) orijinal senaryosu kara listede olan senarist Albert Maltz tarafından yazılmıştır. Caligula’yı McCarthy vari cadı avcısı bir figür olarak göstermiş Roma’yı muhtemel bozguncuardan temizlemek için insanları kendi şeytani emelleri için mahküm etmiştir. Bu bozguncular da Hristiyanlardır. Filmdeki Hristiyanlar yer altı mağaralarında buluşmakta ve Roma devletinin faşizmine karşı direnmektedirler. Benzer bir şekilde *Prince Valiant* (1954) filminde pagan kötü adam Prens Valiant’ı yakalamış ve onu Hristiyan dostlarına ihanet etmedikçe serbest bırakmayı reddetmektedir (Belton, 2013, s. 313).

1950’lerin sonu itibariyle HUAC ve Senatör McCarthy’nin siyasi gücü azalmıştır. 1953 yılında Sovyetler Birliği’nin lideri Joseph Stalin ölmüş ve Kore Savaş’ı sonuna yaklaşmıştır. 1954 yılının sonunda, Amerikan senatosu McCarthy’nin diğer senatörlere sözlü tacizi ve senatoyu küçümsemesine yönelik kınama oylaması yapmıştır. McCarthy’nin nüfuzu hızlıca yok olmuş ve üç sene sonra da hayatını kaybetmiştir. 1960’ların başlarında Hollywood yavaş yavaş kara listeyi terk etmeye ve Trumbo ve kara listedeki diğerlerinin çalışmalarını açık bir şekilde kabul etmeye başlamıştır. Bununla birlikte, Hollywood Soğuk Savaş ile mücadele etmeye devam etmiştir. 1950’lerin histerik anti-komünizmi yerini hızlı bir şekilde daha sakin ve hesaplanmış bir manipülasyona bırakmıştır. Komünistler ulusal güvenliğe tehdit oluşturmaktan ziyade geleneksel kötü adamlar olarak görülmeye başlanmıştır. *Manchurian Candidate*’in (1962) paranoyak versiyonu beyni yıkanmış Koreli savaş esirlerinin Amerikan adaylarına suikast düzenlemek için programlandığını ileri sürmektedir. Gene de film McCarthy’ci politikacıyı kınamaktadır. Bu politikacının daha sonra komünistlerin

Amerika'yı ele geçirmek için yaptıkları planın habersiz bir piyonu olduğu ortaya çıkmaktadır (Belton, 2013, s. 317-318).

3.2.2. 1960'lı Yıllarda Hollywood Sineması

1930'lı yıllar Büyük Buhran ve faşizmin uluslararası yükselişine sahne olurken, 1940'lı yıllar İkinci Dünya Savaşı ve Atom Çağı'na, yeni yüzyılın ilk on yılı 11 Eylül'e şahitlik ederken liste uzayıp gitmektedir. Ancak 1960'lı yıllar Amerikan tarihindeki özel ve eşsiz konumunu korumaktadır. Bunun nedeni sadece Baby Boomer'lar tarafından dönemin üzerine düşen romantik hava değildir. Bu dönem içerisinde gerçekleşen büyük değişimler ABD'yi sosyal devrime yirminci yüzyıl içindeki herhangi bir zamandan çok daha fazla yakınlaştırmıştır (Grant, 2008, s. 1).

1960'lar Hollywood için köklü değişim ve meydan okumalar barındırmıştır. Bir taraftan teknolojik gelişmelere bir taraftan da gelişen kültürel zevke ayak uydurmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak 1960'ların sonunda filmlerin yapımı, dağıtımı ve sergilenmesi on yılın başlangıcından daha farklıydı. 1960'lı yıllarda Hollywood stüdyo sisteminin en önemli ikonları hayatını kaybetmişti (Grant, 2008, s. 10).

Hollywood o yıllarda çeşitli açılardan kuşatılmış durumdaydı. 1960'lı yıllarda sinema endüstrisinin içinde hengâmeyi ve geçiş dönemini gösteren bu on yılın grevlerle başlamasıdır. Prodüksiyonda gidilen kısıtlamalarla birlikte stüdyolar yıldızlarla uzun dönemli kontratlar imzalamayı terk etmişlerdir. Bunun sonucu olarak aktörler gözüktükleri filmler üzerinde daha fazla kontrole sahip olmuşlar, sıklıkla prodüksiyonları kendileri yapmışlardır (Grant, 2008, s. 11). 1960 ve 1970 arasında Columbia, Metro-Goldwyn-Mayer (MGM), Paramount, Twentieth Century Fox, United Artists (UA), Universal ve Warner Bros'un çektiği uzun metrajlı film sayısı 184'den 151'e gerilemiş ve aynı yıllar içerisinde sinema salonları 17000'den 13500'e gerilemiştir (Aktaran, Grant, 2008, s. 12).

1960'larda kamera ve ses teknolojisindeki ilerlemeler sadece dönemin ses getiren olaylarını ülkenin oturma odasına taşımamış aynı zamanda newsreel'lerin yok olmasına da neden olmuştur. Hafif, taşınabilir 16mm kameraların geliştirilmesi sadece deneysel sinema için faydalı olmamış, belgesel film uygulamalarındaki önemli değişiklikler için

katalizör görevi görmüştür. Film yapımcıları rmekanlarda rahatlıkla çekim yapabilmekte ve olayları oldukları anda takip edebilmekteydiler. Stephen Mamber bu durumu “kontrol edilemez sinema” olarak tanımlamıştır. Belgesel film yapımcıları tripodu bırakıp, kamerayı omuzlarına alarak, aksiyonun ortasına dalmışlardır. Doğrudan film yapımcıları Richard Leacock’un deyişiyle “duvardaki sinek” olmayı istemektedirler. Bir müdahale olmadan gerçeği yakalamak ve kameranın yüzey gerçekliğine nüfuz ettiği “ayrıcalıklı anları” aramaktadırlar (Grant, 2008, s. 14- 15).

1960’lı yıllar Amerikan deneysel sinemasının altın çağı olarak söylenebilir. Bu dönemde Stan Brakhage, Andy Warhol, Jack Smith, Bruce Baillie, Ken Jacobs, Stan Vanderbeek, Robert Nelson, Kenneth Anger gibi yönetmenler deneysel sinemanın önemli örneklerini vermişlerdir. Bu arada Hollywood on yılın filizlenen genç kültürüyle temas halinde olmakta zorluk çekmiştir. 1965 yılının Ağustos ayında Beatles New York’un Shea Stadında 56000 kişiye konser vermiş, aynı yaz Los Angeles, Chicago ve diğer şehirlerde ırksal şiddet patlamalarına sahne olmuştur. Bu yılın Oskar kazanan filmi The Sound of Music dönemin zor koşullarından kaçışı göstermekteydi. 1968 yılı Tet Saldırısı, My Lai katliamı, Siyah Panterlere polis saldırısı, Martin Luther King ve John F. Kennedy suikastleri olaylara tanıklık etmiştir (Grant, 2008, s. 16-17).

Stüdyolar sansürdeki değişikliklere ayak uydurmaya çalışmışlar, Production Code Administration 1961 yılında ekranda homoseksüelliğin gösterilmesine izin vermiştir. (Grant, 2008, s. 17). Bu da sinema endüstrisinde geçmişten gelen kısıtlamaların ortadan kalkmasını sağlamış ve dönemin özgürlükçü doğasının ifade alanı bulmasına katkı sunmuştur.

Popüler müziğe benzer şekilde filmler de eğlence yerine sanat olarak yeniden düşünülme sürecindeydi. Filmlerin yaramaz çocukları (movie brats) olarak ifade edilen bazıları akademik bağlamda filmlerle uğraşan ve 1970’lerde Yeni Hollywood’u oluşturacak olan daha genç bir yönetmenler kuşağı kendi yöntemleriyle endüstride çalışmaya başlamışlardı. Bu yönetmenler arasında Francis Ford Coppola, Brian De Palma, William Friedkin, Martin Scorcese ve Peter Bogdanovich sayılabilir. Onlardan önce ilham aldıkları Fransız Yeni Dalga yönetmenleri gibi, bu jenerasyondaki film yapımcıları Hollywood tarihinde Hollywood’un tarihine eleştirel bir şekilde bakabilen

ilk yönetmenlerdi ve kaçınılmaz bir şekilde geleneksel janralara göre daha yeni ve kendi bilincinde olan yaklaşım getirmişlerdir. New York Times 1964 yılında çok sayıda ABD üniversitesinin film üzerine dersler geliştirdiklerini yazmış ve 1968 yılında da kâr amacı gütmeyen Amerikan Film Enstitüsü (American Film Institute) kurulmuştur (Grant, 2008: 18).

1961 yılında kadın ve erkeklerin değişen sosyal rolleri, genç kültüründe ortaya çıkan radikalizm, Amerikan toplumunda homoseksüellik tabusu gibi insan hakları konuları filmlerde ortaya çıkmıştır. Bu yılın filmleri bir şekilde ülkenin karşı karşıya bulunduğu karmaşık sorunlarla ilgili yekpare bir mesaj benimsememiştir. Filmler egemen normlarla ve mağdur ırksal azınlık, genç, kadın ve homoseksüel seçmenlerle bağlarını devam ettirse de bu filmlerdeki anlatı yapısı geleneksel, beyaz patriarkal değerleri onaylamaktadır. *A Raisin in the Sun*, *West Side Story*, *Flower Drum Song* gibi aynı senede üretilen *The Children's Hour* filmi de açık bir şekilde insan hakları konularıyla ilgilenmekte "Yeni Hollywood Sinema" olarak adlandırılan Amerikan film endüstrisine önemli bir ilk adımı işaret etmektedir (Everett, 2008, s. 57-58).

Kadınların temel insan haklarının acımasızca reddedilmesi göz önüne alındığında Samuel Goldwyn ve United Artist'in ana akım izleyici için lezbiyen seksüelliği konusunu işleyen bir filmi çekmeleri ve dağıtımını üstlenecek cesareti göstermeleri Douglas Miller'ın tanımlamasıyla ülkenin "radikal uyanışını" gösteren önemli bir noktaya işaret etmekteydi (Aktaran Everett, 2008, s. 58). Bu yılın filmleri Soğuk Savaş ile ilgili hem ciddi hem komedi türünde politik mesajlar veren filmler olarak ortaya çıkmışlardır. Bir taraftan, Hollywood *Judgment at Nuremberg*'de İkinci Dünya Savaşı'ndan kaynaklanan nefret politikalarına karşı ciddi bir suçlama getirmiştir. Öbür taraftan, Soğuk Savaş'ın tehlikeli absürdlüğü politik komedi filmi *One, Two, Three*'de yumuşatılmıştır (Everett, 2008, s. 62).

1962 yılı Amerikan film endüstrisi için kötü bir yıl olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana kadarki en kötü gişe hasılatı bu yıl gerçekleşmiş ve haftalık film izleme oranları düşmeye devam etmiştir. Film endüstrisindeki işe alımlar Büyük Buhran'dan bu yana en düşük rakamlara ulaşmıştır (Aktaran, Schaffer, 2008, s. 68). Ancak bu yıl da *The Longest Day* gibi gişe hasılatı filmlerden bağımsız *David and Lisa* gibi gibi bazı iyi

filmler ortaya çıkmıştır. Ancak Amerikan film endüstrisindeki üretkenlik bu yıl düşük seviyede kalmıştır (Schaefer, 2008, s. 68-69).

Soğuk Savaş'ın yok edici histerisi filmlerde dikkat çeken bir konu haline gelmiştir: "ABD Sovyet ilişkilerini ve Küba füze krizini karakterize eden kötüye gitme atmosferi –işlerin iyiden kötüye gidebildiği algısı- yıl boyunca vizyona giren en ilginç Amerikan film yapımlarında baskın bir temaydı. Nükleer imha onun konusu olmasa bile, Soğuk Savaş'tan beslenen kaygı, en gergin ve paranoid çağrışımlarını –muhtemelen yılın en çok hatırlanan filmi olan- *Manchurian Candidate*'de bulmaktadır." (Schaefer, 2008, s. 70).

1964 yılının filmi *Dr. Strangelove* nükleer silah yarışının bir hicvi olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan beri Amerikan filmlerindeki kaygılı Soğuk Savaş düşüncesinin bir anda sonunu getirmiştir. Hitchcock'un *North by Northwest* veya Frankenheimer'ın *The Manchurian Candidate* gibi film öncelleri nükleer dönem hakkında kaygıları desteklemişler ancak Kubrick'in filmi Büyük Toplum'a kendinin adamanın yanlış olduğunu göstermiş ve ne liberal tarafın yakarışlarına ne de muhafazakâr tarafın korkularına referans yapan yeni bir küstahlığın ifadesi olmuştur (Morrison, 2008, s. 128).

1965'in sonlarında yaklaşık 185000 Amerikan askeri Vietnam'dayken, Amerikan ana akım filmlerinde Vietnam savaşı ile ilgili bir şey bulunmamaktaydı. Aynı şekilde Başkan Johnson'ın fakirliğe karşı açtığı çok ses getiren savaş da yılın filmlerinde pek kendine yer bulamamıştır. İnsanların protest şarkıcı ve söz yazarı Phil Ochs'dan öğrendiğine göre 23000 Amerikan askerinin Dominik Cumhuriyeti'ndeki Santo Domingo sahillerine inmesi de filmlerde yer almamıştır. Ana akım sinemada bile on yılın sonunda Amerikan toplumunun yapısını tehdit eden huzursuzluk ve hayal kırıklığı fark edilebilmekteydi ve bu da Hollywood'un aile odaklı film tarzını ve Production Code ile kısıtlanan sinemanın seyrini sona erdirmiştir (Desser, 2008, s. 130).

Hollywood'un Amerika'daki değişikliklerden kafası biraz karışmıştı ve izleyicisiyle de bağ kurmakta zorlanmaktaydı. Gerçekte ise Hollywood hızlı bir şekilde değişmekteydi. Jack Valenti Motion Picture Association of America'nın başkanı oldu ve Production Code yerine rating sistemi sürecine başladı. Universal/MCA'dan Lew Wesserman

National Broadcasting Company (NBC) ile televizyona film yapmak için anlaşmaya vardı. Paramount Gulf+Western'in içine alındı ve Columbia Avrupalı yatırımcılar tarafından satın alınmaktan son anda kaçabildi. Sinema endüstrisi Hollywood stüdyoları, yabancı film yapımcıları ve yabancı yatırımcılarla yapılan karmaşık yapım anlaşmaları üzerinden artarak küreselleşti. Örnek vermek gerekirse, Twentieh Century Fox gişede iyi iş yapan bir dizi İngiliz korku filmi yayınladı. Yılın diğer uluslararası yapılan ancak Hollywood tarafından piyasaya sürülen bir bakıma karşı kültür duyarlılıklarını çekmeyi amaçlayan *Alfie, Georgy Girl, Fahrenheit 451, Blowup* gibi filmlerini içermekteydi. (Benshoff, 2008, s. 152).

Travmatik 1968 yılı ise birçok sorunlu karşılaşmaya şahit olmuştur: "Domestik ikonlar, kurumlar ve politikalar saldırıya uğramış, aktivizm zirveye ulaşmış ve ekstrem önlemler ile bastırılmış, Vietnam'da ölenler doruğa ulaşmış ve Camelot'un mirası yeniden canlandırılmış ve susturulmuştur". Martin Luther King ve Robert Kennedy'nin suikastlarının ardından toplumsal kargaşaya yol açan birçok olay artık yok gibi durmaktadır. Bu olayların yokluğunda Amerikan sineması arabulucu bir kurum olarak kalmış, günün sosyal karışıklıklarını samimiyetle benimsemiş; ancak aynı zamanda da kendi geçmişten gelen hafızasını da korumaya çalışmıştır (Abramson, 2008, s. 193).

George Romero'nun *Night of the Livind Dead* filmi korku filminin Vietnamlılaştırılmış halini oluşturmaktadır. Kendi şeytanlarıyla savaşan bir ülkeyi kinaye eden, öz bilincinde olan, sosyal ve politik olarak yüklenmiş bir filmdir. Bu düşük bütçeli bağımsız yapım genç izleyicileri şok etmiş ve kült statüsü kazanan film yakın zamanda ölen lejyonlar tarafından musallat olunan ve toprakların ulusal bir savaş alanına ve birçok kaygının yaşandığı alana dönüştürüldüğü bir Amerika'yı tasvir etmektedir. *Rosemary's Baby* ise "çağdaş aile hayatının kentsel dehşetini" incelemektedir. Avrupa görsel duyarlılığını Hollywood geleneğinin klasikliğine uyarlamış ve modern kültürü gotik terörün bir alanı olarak göstermiştir (Grant, 2008, s. 197, 200).

1968 yılı Amerikan sineması için öncü bir yıl olmuştur. ABD'nin Vietnam'daki askeri varlığı ve savaşta ölenler zirvedeyken, yoğun savaş karşıtı protestolar ve Tet Offensive ile Amerika'nın savaşı kazanacağına kamuoyunda şüphe uyanmışken, John Wayne ikonik konumunu kullanarak, *The Green Berrets* filmi ile sağ kanat ideolojiyi

kurtarmaya çalışmıştır. Film iki alanda savaş yürütmüştür. Birincisi, Kuzey Vietnamlılara karşı yürütülen ve diğeri de savaşa karşı duyulan Amerikan şüpheciliğine karşı yürütülendi. Bu yılın en ileri görüşlü filmi ise Stanley Kubrick'in çektiği *2001: A Space Odyssey* filmidir. Film tarih öncesi medeniyetten geleceğe uzanmaktadır. (Abramson, 2008, s. 206-207, 214).

1960'ların ikinci yarısı Hollywood'un genç piyasasını yakalama ve yeniden yapılanan endüstri uygulamalarından faydalanma teşebbüsleri üzerinden tanımlanmıştır. On yılın başlarında gelen büyük gişe başarısızlıklarıyla birlikte daha ucuz filmler endüstri için daha tercih edilir hale gelmiştir. Filmlerin prodüksiyon aşamasından çok finans ve dağıtım aşamasına daha çok önem verilmesi piyasada küçük bütçeli ve bağımsız filmlerde artışa neden olmuştur. Stüdyolar böyle yapımlardan büyük karlar elde etmeyi hedeflemekteydi. American International Companies gibi genç piyasası için küçük bütçeli filmlerde uzmanlaşan firmalardan etkilenilmesiyle, birçok film karşı kültürü ve Hollywood'un sol eğilimli konularla kısa flörtleşmesini yansıtır hale gelmiştir. İki film bu durumu özetlemektedir. Bunlardan biri sinematograf Haskel Wexler tarafından yönetilen *Medium Cool*, diğeri de Dennis Hooper'ın ilk yönetmenlik deneyimi olan *Easy Rider* filmleridir. (Milliken, 2008, s. 222). *Butch Cassidy and the Sundance Kid*, Paul Newman ve Robert Redford'un aralarındaki uyum ile birlikte 1960'ların ticari açıdan en başarılı filmi olmuştur. Tarz açısından da film dönemin geleneksel ekran unsurlarını manipüle etme eğilimindedir (Milliken, 2008, s. 229). *Butch Cassidy and the Sundance Kid*'den daha açık bir şekilde, *The Wild Bunch* kesin olarak Amerikan sinemasının "apokaliptik aşaması (apocalyptic phase)" üzerine konumlanmıştır. Bu da 1960'ların sonunu iyi yansıtmaktadır. Filmde gösterilen şiddet, *The Wild Bunch* filmi hakkında yapılan ilk tartışmalarda çoğunluktadır. Tartışmalardan bir kısmı filmin "Amerika''nın iğneleyici bir ithamı"nı önermesi açısından dönüm noktası olduğunu, bir kısım da filmdeki aşırı şiddetin sadece müstehcen ve ahlaksızlığın sınırlarında gezindiği gereksiz istismar olduğunu söylemektedir (Aktaran, Milliken, 2008, s. 231).

Stonewall Riots'dan bir ay önce yayınlanan *Midnight Cowboy*'da en iyi film dalında Oskar kazanan, cinsel içeriği belirten X sınıflandırmasını taşıyan ilk film olma özelliğini taşımaktadır (Milliken, 2008, s. 235). 1960 filmleri söz konusu olunca kadın

hareketi cinsel devrime dönüşmüştür. Kadınlar cinsel açıdan özgür ve agresif olarak betimlenmişlerdir. *Lolita* (1962), *Cleopatra* ve *Irma la Douce* (ikisi de 1963) ve *Barbarella* (1968) filmleri yeni kadının cinsel gücünü kutlamış ve James Bond filmleri de cinsel açıdan çekici kadınlara rol vermiştir (Belton, 2013: 347).

1960'lı yılların Hollywood filmleri bağnazlık ve ırkçılığı kaynağını göstermeden yapmaktadır. Büyük stüdyolar ırkçılıkla ilgili politik tartışmaları göz ardı etmişlerdir. Bu da filmlerine oturma eylemlerini, Washington'a olan yürüyüşleri, siyahların oy kullanması için yapılan kampanyaları, okulları ve üniversiteleri dahil etmemelerinden ve konutlarda ırk ayrımını göstermemelerinden anlaşılmaktadır. Bunların arasında bir istisna olarak Lorraine Hansberry'nin oyunundan uyarlanan *A Raising in the Sun* (1961) filmidir. Hollywood ırkçılıkla kendi yöntemleriyle ilgilenmiştir. Hollywood ırkçılığa ekonomik veya politik değil bir insani problem olarak bakmaktaydı. Sidney Poitier bu sorunu çözecek biri olarak ortaya çıkmıştı. Ten rengi ırkçılığa neden olmaktaydı, ancak sınıfsal statüsü beyazların onun ten rengiyle ilgili her ne problemleri varsa çözmekteydi. *The Bedford Incident*'da (1965) gazeteciyi, *Guess Who's Coming to Dinner*'da (1967) doktoru, *To Sir, With Love* (1967) filminde mühendis-öğretmeni ve *In the Heat of the Night* (1967)'de cinayet masası detektifini gibi orta sınıf ve üst orta sınıf rolleri canlandıran Poitier onun yeteneklerini kabullenmek ve kendi ırkçılıklarından arınmak zorunda kalan diğer meslektaşlarıyla eşit durumdaydı. Diğer örneklerde de ırkçılık için gerekli çare *To Kill a Mockingbird* (1962) ve *The Cardinal* (1963) gibi filmlerdeki beyaz paternalliğidir (Belton, 2013, s. 350).

1960'lı yıllarda Hollywood'un politik muhafazakarlığı genelde ekonomik nedenlerden kaynaklanmaktaydı Endüstri 1950'lerde geleneksel film izleyicisinin yok olmasının farkında olmasına rağmen filmleri hala genel izleyici için yapmaktaydı. Bu genel izleyici yerini daha genç, eğitimli ve farklı bir izleyici kitlesine bıraktı. Hollywood'un tartışmalı konularla ilgilenmemesinin sebebi genel izleyicinin ekonomisiyle açıklanmaktaydı. Bu tarz filmlerin gösterimi güney eyaletlerinde rahatsızlık yaratabilmekteydi ve 1960'ların büyük bütçeli filmleri bu muhafazakâr ruhu taşımaktaydı. 1950'li yıllarda seks ve uyuşturucu gibi tartışmalı toplumsal konularla ilgili kısıtlamalar hafifletilmişti; ancak Production Code'a meydan okuyan *The Moon Is*

Blue (1953), *The Man with the Golden Arm* (1955) ve *Baby Doll* (1956) gibi filmler gişe hasılatında ilk ona girememişlerdir. Seks 1960'larda *Lolita* (1962), *Cleopatra ve Irma La Douce* (1963) ve *Goldfinger* (1964), *Thunderball* (1965) ve *You Only Live Twice* (1967) gibi James Bond filmleri ile popülerliğini sürdürmüştür. Ancak toplumsal anlaşmazlıkların diğer hallerinde kendilerine ucuz bütçelerle yapılan sömürü (exploitation) filmlerinde yer bulabilmiştir. Böyle olunca da bu filmler büyük sinemalarda nadiren gösterilmişler ve iyi gişe yapabilmişlerdir. Bu durum 1960'lar ile değişmeye başlamıştır ve seks, şiddet, uyuşturucu ve asi gençliği gösteren filmler için uygun piyasa koşulları oluşmuştur; ancak değişim yavaş gerçekleşmekteydi (Belton, 2013, s. 351).

1965 ve 1970 yılları arası Amerikan sinemasının geçirdiği en yoğun değişim dönemi olmuştur. Bu dönem boyunca "Klasik Hollywood" olarak bilinen eski stüdyo sistemi toplumsal ve endüstriyel değişiklikler nedeniyle yok olmuştur. Bu dönem tematik içerikte, resmi prosedürlerde ve endüstriyel organizasyonda önemli gelişmelere şahitlik etmiştir ve bunun altında yatan nedenler arasında 1930'ların Büyük Buhranı'ndan beri yaşanan en ayrıştırıcı toplumsal ve politik çalkantılar yatmaktadır. Bu yıllarda Amerikan sinemasına ne olduğuyla ilgili hâkim kanı, Hollywood sinemasının dönemin toplumsal ve politik değişimlerine karşı genelde direnmesi veya bu değişimleri isteksiz, dolaylı ve sinik bir şekilde benimsemesidir. Ancak Hollywood'un dışındaki film yapım modelleri bu sorunları daha doğrudan bir şekilde ele almıştır. Bunlar arasında da düşük bütçeli "sömürü" filmleri, belgesel ve deneysel filmler bulunmaktadır. Peter Biskin'in gözlemlediği gibi Hollywood 1960'ların başında en yenilikçi sinemasnın Spartacus (1960), *Splendor in the Grass* (1961), *The Birdman of Alcatraz* (1962), *To Kill a Mockingbird* (1963), *Failsafe* (1964), *The Pawnbroker* (1965) gibi filmlerin çıkmasına vesile olan "ürpertici Solculuk"u istekli bir şekilde karşılamamıştır. David James'a göre de 1960'ların sonunda Hollywood genel olarak dönemin toplumsal sorunlarını ideolojik olarak ele alamamış ve bu ciddi sorunlara ancak zaman zaman eğilebilmiştir (Shiel, 2006, s.12).

Hollywood 1960'larda *The Graduate* (1967) gibi önemli gençlik filmleri yapmış ancak Yeni Hollywood için kapıları açan *Easy Rider* (1969) filminin kazandığı büyük başarı

olmuştur. Film 400 bin doların altında bütçeyle çekilmesine rağmen milyonlar kazandırmıştır. Easy Rider kült hit haline gelmiş ve Dennis Hooper, Jane Fonda ve Jack Nicholson'u yıldızlaştırmıştır. Filmin başarısı, karşı-kültür için Hollywood'daki kapıları aralamış ve 1970'lerde genç odaklı filmler için bir heyecan başlatmıştır (Grant, 2008, s. 20).

Easy Rider filminin getirdiği ticari başarı Hollywood'da gençlere yönelik piyasa oluşmasını sağlamıştır. 1960'ların ortası itibariyle sinema izleyicisi orta yaşlı, lise mezunu, orta veya düşük sınıftan daha genç, üniversite mezunu, daha varlıklı ve orta sınıf izleyiciye dönüşmüştür. 1970'lerin ortaları itibariyle de sinemaya gidenlerin yüzde yetmiş altısı 30 yaşın altındadır ve bunların yüzde altmış dört gibi bir çoğunluğu da varlıklı ailelerden gelmekte ve üniversite eğitimi görmüşlerdir. *Bonnie and Clyde* ve *The Graduate* gibi filmler yetişkin temalarına ilgi duyan daha genç izleyici kitlesi büyük stüdyo üretimleri için gişe gelirlerini önemli bir şekilde arttırabilmektedirler. *Easy Rider* ise sadece üniversite çağındaki gençlere yönelik olan düşük bütçeli çekilen bir sömürü (exploitation) filminin bile önemli gelirler getirebileceğini göstermiştir. *Easy Rider*'ın getirdiği başarı birçok kült gençlik filminin çekilmesini sağlamıştır. Bunlar arasında *Five Easy Pieces* (1970), *The Last Picture Show* (1971), *A Safe Place* (1971), *Drive, He Said* (1971), *The King of Marvin Gardens* (1972) ve *Hearts and Minds* (1974) sayılabilir (Belton, 2013, s. 356).

Yeni Sol'un politikalarını temsil girişiminde sadece Brian De Palma'nın ilk uzun metrajlı filmi *Greetings* (1968), Haskell Wexler'ın *Medium Cool* (1969) ve Michelangelo Antonioni'nin *Zabriskie Point* (1970) filmleri olmamış ve az hatırlanan *Getting Straight* (1970), *Hi, Mom!* (1970) ve *The Strawberry Statement* gibi bir avuç film daha yapılmıştır. 1960'lı yılların sonuna gelirken bu filmler Amerikan toplumu ve politikalarının düşmanlık ve öfke tarafından belirlendiğini göstermektedir. Bu ayrıca dönemin Amerikan sinemasında yasalara ve politikalara liberal ve muhafâzakar kanadın nasıl birbirine karşıt yaklaştığı da görülmektedir. Liberal kampta otoriter kanun gücünün eleştirisi olarak *The Chase* (1966), *In the Heat of the Night* (1967), *Cool Hand Luke* (1967), *In Cold Blood* (1967), ve *The Detective* (1968) varken, muhfazakar kanatta

sert polis figürünün yüceltilmesi olarak *Bullitt* (1968), *Coogan's Bluff* (1968) ve *Madigan* (1968) bulunmaktadır (Shiel, 2006, s. 18).

1950 ve 1960'lı yıllarda gerçekleşen temel değişim büyük stüdyolar tarafından üretilen filmlerin sayısındaki düşüştür. Bu dönemde "road show" yapılmıştır. Road show, filmlerin önce şehir merkezlerindeki prestijli salonlarda gösterilmesiydi. Bu salonlarda bilet fiyatları çok yüksek olmakla birlikte, rezervasyon yapılabilmekte, film araları ve overture bulunabilmekteydi. Bu dönemde starların, yapımcıların ve yönetmenlerin gücü artarken, en çok güçlenen ise ajanslar olmuştur. Stüdyoların uzun dönemli sözleşme uygulamaları ortadan kalkmış ve starlar, yönetmenler ve stüdyo yapımcıları kendi prodüksiyon şirketlerini ve yetenek ajanslarını finanse etmeye başlamışlardır. Bunun da en açık örneği 1962 yılında Lew Wasserman'ın yetenek ajansı MCA'nın Universal Studios'u satın almasıyla gerçekleşmiştir. İlk defa bir ajans film patronluğu rolünü üstlenmiştir (Russel, 2006, s. 44, 46-50).

1960'ların ikinci yarısından itibaren Hollywood sinemasındaki yer alan kapsamlı yeniden janra çalışmaları dönemin Amerikan sinemasındaki tematik ve formel standartlardaki büyük kırılmanın ve Amerikan sinema izleyicisinin değişen beğenilerinin bir işaretidir. Bu durum Hollywood film endüstrisinin sermayesindeki krizle beraber gitmiştir. ABD 1960'larda ekonomik yükseliş yaşasa da Hollywood'un ekonomik durumu 1970'lere kadar kötüleşmiştir (Aktaran Shiel, 2006, s. 30-33). 1966 itibariyle ABD filmlerinin yüzde otuzu Hollywood'un büyük beş stüdyosu dışında üretilen filmlerdi ve 1967 itibariyle bu rakam yüzde elli bire sıçramıştır. (Aktaran Shiel, 2006, s. 36). Hollywood'un en parlak döneminin yaşandığı 1920 ve 1950 arasında Amerikan uzun metraj filmlerinin yüzde sekseni Hollywood'da yapılırken, 1966 yılı itibariyle Amerikan filmlerinin yüzde sekseni Hollywood stüdyo sisteminin dışında yapılmaktaydı (Shiel, 2006, s. 36).

3.2.3. 1970'li Yıllarda Hollywood Sineması

ABD'deki 1960'lardaki toplumsal hareketler 1970'li yılların başında muhafazakâr bir karşı duruşun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Muhafazakâr kanat ekonomik kaygılar ve ulusal bütünlük gibi konulardan beslenmekteydi. Altmışlardaki toplumsal çekişmelerin sonucu düzen arayışını ve 60'larda geri plana itilen gelenekçi değerlere

yönelişi ortaya çıkarmaktaydı. Bazı yetişkin kesimler toplumsal sistemin parçası olmakta zorluk çekmekteydi. Bu dönemde çekilen *Aşk Hikayesi* bireyselciliğe dönerken, *Kirli Harry* ve *Kanunun Kuvveti* gibi filmler de ataerkilliğe dönüşün sinyallerini vermekteydi (Ryan ve Kellner, 2016, s. 68).

1970'lerde çekilen filmler şaşırtıcı biçimde geleneksel olmayan filmler olabilir, ancak genel olarak beyaz Amerikalı erkekler tarafından çekilmişler ve filmlerin yıldızları da onlar olmuşlardır. Bu durum 70'lerin filmlerindeki paranoyaya da bir açıklama getirebilir. Bu dönemde çekilen *The Conversation and All the President's Men* kurulu otorite yapısına olan şüpheyi araştırırken, *Deer Hunter* filmi de Vietnam ya da Vietnam'dan dönenlerdeki "krizi içindeki maskulinite"yi göstermektedir (Williams ve Hammond, 2006, s. 120).

1970'li yıllardaki felaket filmleri altta yatan muhafazakarlığın ve hoşnutsuzluğun bir göstergesidir. Muhafazakâr değerlere sarılış kendini filmlerde dışa vurur:

> "Genelde, 1970'lerin başlarındaki felaket filmleri çağdaş problemleri basit, fiziksel karşılaşmalara-örneğin, insan köpek balığına karşı veya havayolu mürettebatı kuyruk kısmındaki deliğe karşı- dönüştürmenin yoludur. Bu karşılaşmalar genel olarak eski kafalı erdemlerle çözülmektedir: çok çalışma, bireysel girişim, grup işbirliği. Felaket filmi böylece 1970'lerin rahatsızlıklarını şiddetli bir şekilde basitleştirerek ve yeniden çerçeveleyerek "çözen" bir muhafazakâr yanıttır" (Aktaran, Hanson, 2006, s. 130).

Bu tarz filmler 1970'lerde sinema endüstrisini yeniliklere açık hale getirdiği sıralarda Hollywood'un Altın Çağı'nın başlıca yönetmenlerinin çoğu da kariyerlerini sona erdiriyordu ve sinema okullarında eğitim görmüş yepyeni bir film yapımcı nesli de endüstride ön saflarda yer alıyordu. Bu fenomen de Yeni Hollywood olarak bilinecekti. 1970'lerin Yeni Hollywood film yapımcıları var olan janraların uygulamalarına meydan okumaya devam etmişlerdir. Robert Alman'ın zamana uygun savaş filmi *MASH* (1970) sayılabilir. Janraların gözden geçirildiği filmler arasında Altman'ın *The Long Goodbye* (1973) ve Roman Polanski'nin *Chinatown* (1974) sayılabilir. Bu filmler yeni tarzlarıyla film noir janrasını revize etmişler ve 1980'lerde *Body Heat* (1981) ve *Blade Runner* (1982) gibi önemli filmleri de içeren "neo-film noir" dalgasını tetiklemişlerdir. Yeni Hollywood toplumsal yorumun (social commentary) önemli filmlerini de üretmiştir.

Bunlardan biri de Altman'ın Amerikan toplumundaki şiddet eğilimlerini araştırdığı *Nashville* (1975) filmidir. Bu tarz filmlerin en önemlileri de Amerika'nın Vietnam'daki tecrübeleri üzerine olanlardır. Bunlar arasında Hal Ashby'nin *Coming Home* (1978), Michael Cimino'nun *The Deer Hunter* (1978) ve Francis Ford Coppola'nın *Apocalypse Now* (1979) filmleri bulunmaktadır. Martin Scorsese'nin *Taxi Driver* (1976) filmi de Vietnam tecrübesini Amerikan toplumundaki modern şiddet ile birleştirmiştir. Diğer janralarda olduğu gibi korku janrası da 1970'lerde bilhassa zengindi. Bu zamanlarda Francis Ford Coppola da gangster film janrasına yeni bir soluk getirmiş ve *The Godfather* (1972) ve *The Godfather Part II*'yi (1974) yapmıştır. Bu filmler ticari açıdan büyük gelir getirmişler ve bu durum blockbusters filmlerin artan önemine işaret etmiş ve büyük stüdyoların da bunlara yönelmesine neden olmuştur. Bu trend Steven Spielberg'ün çok büyük başarı getiren filmi *Jaws* (1975) ve George Lucas'ın (1977) *Star Wars* filmi ile devam etmiştir. Star Wars Spielberg'ün aynı yıl vizyona giren *The Close Encounters of the Third Kind* ile birlikte bilimkurgu da 1980'lerin ortasına kadar süren büyük bir Rönesans başlatmışlardır. Diğer taraftan filmlerde özel efektlere çok önem verilmesinin bilimkurgu sinemasındaki gerçekten özenli iş çıkaran yapımlara ve 1970'lerin sonu itibariyle gişe rekorları kıran filmlerin üzerinde durulmasının sinema sanatıyla ilgili iyi işlerinin üretimine zarar vereceği ile ilgili eleştiriler getirilmiştir (Booker, 2011, s. 8).

1970'lerin ve 1980'lerin başına kadar çalışan beyaz ya da mavi yakalı kadınlar ekranda gözükmemişlerdir. *Network* (1976), *The China Syndrome* (1979), *Norma Rae* (1979) gibi filmler gerçek hayatta çalışan kadınların başarılarını yansıtmaktadır. Bu filmler 1980'lerdeki filmlerde Sigourney Weaver, Meryl Streep, Glenn Close, Kathleen Turner, Whoopi Goldberg, Debra Winger, Cher, Sissy Spacek, Diane Keaton, Bette Midler, Shelley Long, Melanie Griffith gibi aktrislerin canlandırdığı hâkim olan yeni bağımsız kadın imajının önünü açmıştır. Buna rağmen, 1970'lerin sonu ve 1980'ler *Kramer vs. Kramer* (1979) ve *Baby Boom* (1987) gibi filmlerle kadın özgürleşmesinde gerilemeye şahit olmuştur. 1960'ların sonunda, öğrenci protesto hareketleri yeni genç pazarından faydalanmak için yapılan Hollywood filmlerinin üretimine yol açmıştır (Belton, 2013, s. 348).

Sydney Poitier'in *In the Heat of the Night*; *To Sir, With Love* ve *Guess Who's Coming to Dinner* filmlerinin getirdiği olağanüstü başarı Hollywood'a siyahların sadece güzel olmadığını aynı zamanda gişe başarısı getirdiğini de işaret etmiştir. Anketler 1960'ların sonu ve 1970'lerin başlarında sinemaya giden toplam izleyici sayısının üçte birini siyahların oluşturduğunu ortaya koymaktaydı. Bu istatistikler Sydney Poitier filmlerinin gişede kazandığı başarılarla da perçinlenmiş ve Poitier'in başarısının sonrasında tanınmayan siyah oyuncuların oynadığı ucuz maliyetli janra filmlerinin getirdiği büyük başarı ile de teyit olmuştur. 1970 ve 1972 arasında siyah izleyiciler için elliden fazla uzun metrajlı film yapılmıştır. 1970 yılında United Artist ortaya çıkan siyah sinema izleyicisinden yararlanmaya yaklaşık 15 milyon dolar gelir getiren *Cotton Comes to Harlem* filmiyle başlamıştır. Melvin Van Peeble'ın 1971 yılındaki bağımsız filmi *Sweet Sweetback's Baadassss Song* 500 bin dolara mal olup 10 milyonun üzerinde gelir getirirken, aynı yıl Gordon Park'ın yönettiği M-G-M çıkışı *Shaft*'da yedi milyon doları geçmiştir (Belton, 2013, s. 357-358).

1970'lerde izleyici yerini lise çağındaki film izleyicisine bırakmıştı. 1970'lerin sonu itibariyle tüm zamanların en çok gişe yapan *Star Wars*, *Jaws*, *The Godfather*, *Grease* ve *Close Encounters of the Third Kind* filmlerinin yönetmenlerinin hepsi 35 yaşın altındaydı. Genç yönetmenlerin ve genç izleyicinin bir araya gelmesi daha yaratıcı ve gençlere özgü bir tarzın ortaya çıkmasını sağlarken, filmlerin politik açıdan daha muhafâzakar olmasına neden olmuştur. Sömürü türündeki janraların olduğu filmler pazara hâkim olmaya devam etmiş; ancak 1970'ler ile birlikte daha fazla paraya ve başarısız olmaları durumunda daha fazla riske neden olmaktaydılar. Bunun sonucu olarak, bu filmlerdeki bozguncu ifadeler kısıtlanmıştır. 1960'ların sonu ve 1970'lerin başında karşı kültür tekrar canlansa da 1970'lerin sonu itibariyle kendisini piyasadaki değişikliklerle uzlaşmak zorunda bulmuştur ve bu da sinemanın evriminde yeni bir dönemeci göstermektedir (Belton, 2013, s. 362-363).

3.2.4. 1980'li Yıllarda Hollywood Sineması

1960'ların sonu ve 1970'lerin başlarındaki düşük bütçeli sömürü filmleri dönemin kaotik öfkesini yakalarken, 1980'lerdeki büyük bütçeli sömürü filmleri de Reagan Amerika'sının yeni muhafazakârlığını yansıtmaktadır. Bir avuç film ve film yapımcısı

sinemadaki bu tepkisel dalgaya karşı koymaya çalışmışlar; ancak yüksek gişe başarısı elde eden Oliver Stone'un *Platoon* (1986) filmi dışında, gişede daha muhafâzakar filmlerin yakaladığı başarıyı yakalayamamışlardır. 1985 tarihli *Rambo: First Blood Part II* bu yeni muhafazakârlığı özetlemektedir. Amerika'nın yaşamış olduğu olumsuz tecrübeleri olumlu bir kisveye büründürmek ve yakın tarihi yeniden yazma arzusu içinde olmak. Benzer bir kahramanlık hikayesi Rocky filmlerinde de gözükmektedir. Burada tersine çevrilen ise tarih değil, ezilenlerin talihidir. Sylvester Stallone ve Arnold Schwarzenegger 1980'lerde ergen erkek fantezilerinin nihai figürleri olarak ortaya çıkmışlardır. 1980'ler ile birlikte yeni bir yönetmen kuşağı ortaya çıkmıştır. Lucas, Spielberg, De Palma, Scorsese, Coppola film üretmeye devam etmekle birlikte, bunların arasına yeni bir yönetmenler, senaryo yazarları ve oyuncu kuşağı katılmıştır. Bu yeni yönetmenler arasında Martin Brest (*Beverly Hills Cop*, 1984), John McTiernan (*Die Hard*, 1988), Spike Lee (*Do the Right Thing*, 1989), Joel Coen (*Miller's Crossing*, 1990), Susan Seidelman (*Desperately Seeking Susan*, 1985), Alex Cox (*Repo Man*, 1984), Penelope Spheeris (*Wayne's World*, 1992), John Singleton (*Boyz N the Hood*, 1991), Tim Burton (*Batman*, 1989), Ivan Reitman (*Ghostbusters,* 1984), James Cameron (*The Terminator*) ve Chris Columbus (*Home Alone*, 1990) sayılabilir. 1980'lerin ve 1990'ların başlarındaki Amerikan sineması bir ölçüde Regan-Bush ve Bush-Quayle yönetimlerinin toplumsal, politik ve kültürel panaroması olarak görülebilir. 1980'lerin filmlerinin adlandırıldığı "Regancı (Reaganite)" eğlence kısmen Ronald Reagan'ın politik kişiliğinde somutlaşan geçmişe özlem, iyimserlik ve güven duygusunun sinemasıdır. Robin Wood'un dediği gibi 1970'lerde Vietnam Savaşı ve Watergate skandalı özelinde ülkenin yaşadığı travmalar halkın ülkenin liderlerine olan güvenini sarsmıştır. Reagan kaybolan bu güveni yeniden kazanmaya çalışmıştır ve bunu da kısmen halkı Watergate skandalını unutmaya ve Vietnam'ı ulusal yenilgiden ziyade Amerika'nın kazanmak için azminin başarısızlığı olarak görülmesi için teşvik ederek yapmıştır. Bu azmin başarısızlığını da geleneksel Amerikan değerlerine olan inancın kaybına bağlamıştır. Reagan bu değerlerin yeniden geri gelmesini temsil etmiştir. Gene de 1980'lerin ve 1990'ların erken dönem filmlerine bakıldığında sadece bir iki politik görüş üzerinden tanımlanamaz. Bu filmler ayrıca Regan'ın politikalarını sahiplenen muhafâzakar itkiyi baltalayan karşı duruşu da sahiplenmektedir. Aslında, 1980'li

yılların başına hâkim olan Reagancı sinema 1980'lerin sonundaki Amerika'nın oldukça farklı bir görüntüsünü sunan muhalif bir sinema ortaya çıkarmıştır. On yılın ortalarında İran-Kontra Skandalının ortaya çıkmasından sonra, Reagan'ın Amerika'sına şüpheyle yaklaşan daha fazla film yapılmıştır. David Lynch'in *Blue Velvet* (1986) ve televizyon dizisi *Twin Peaks* (1989-1991), Tim Hunter's *River Edge* (1986) bu filmler arasında sayılabilir. Regancı sinemada yeni başlangıçlar çoğu kez geçmişe nostaljik bir dönüşü içermektedir. Bu filmlerin sihri izleyicileri geçmişe götürerek kendi küçük kasabalarını düzeltmelerini ve her şeyin güzel olduğu zamana gitmelerini sağlamaktadır. Her halikürda oldukça başarılı olan *Back to the Future* film serisi ve *Peggy Sue Got Married* (1986) filmlerinde 1950'lerin altın çağına giden karakterler tekrar günümüze geçmişin güzellikleriyle dönmekte ve gelecek ile de yüzleşmeye hazır hale gelmektedirler. Reagan ve Bush dönemi boyunca, İkinci Dünya Savaşı sonrası başlayan nüfustaki değişme yeni bir ulusal demografik nüfusun ortaya çıkışıyla sona ermiştir. Amerika'nın tarihinde ilk defa daha fazla insan şehirden çok banliyölerde yaşamaya başlamıştır. Alışveriş merkezleri Amerikan kültürünün merkezi olarak şehirlerin yerine geçmiştir. Bir açıdan bakıldığında Amerika'nın banliyöleşmesi küçük kasaba değerlerine geri dönüşü vurgulamaktadır. 1991 yılındaki aynı adlı filminde olduğu gibi *City Slickers* daha primitif, rüstik ve masum bir Amerika ile karşılaşmalarının sonucunda kendileri ve toplum adına daha iyi duygulara sahip olmuşlardır. Regancı muhafazakârlığın uzantıları Sylvester Stallone (Rocky ve Rambo) ve Arnold Schwarzenegger (Conan ve Terminator)'in akıllıca yapılmış aksiyon filmlerinde görülebilir. Bu ideoloji *Crocodile Dundee* filmlerindeki Paul Hogan ve *Die Hard* filmlerindeki Bruce Wills gibi daha az kaslı aşırı bireyselleşmiş tiplerde de ortaya çıkmıştır. Hatta 1980'li yılların muhtemel düzen karşıtı filmlerinden Eddie Murphy'nin oynadığı *Beverly Hills Cop* filmleri ve Mel Gibson ve Danny Glover'ın oynadığı *Lethal Weapon* filmleri de ana akım değerlerden yana tavır almışlardır. Bu filmler yasa ve düzeni, ırklar arası uyumu, polis dostluğunu ve ailenin kutsanmasını teşvik etmişlerdir. Aynı zamanda o dönemde Reagan yönetiminin de en başa koyduğu tehditler arasında olan uyuşturucu kaçakçılığı ve terörizmle mücadeleyi de ele almışlardır. Vietnam ve Watergate döneminde, filmler bireyler ve sistem arasındaki ilişkinin altında yatan temel düşmanlığı işlemişlerdir. Bu dönem sineması *Bonnie and Clyde*, *Easy Rider*, *The Wild Bunch*, *Butch Casssidy and*

the Sundance Kid, One Flew Over the Cuckoo's Nest filmlerinde görüldüğü gibi kanun kaçaklarını ve topluma ayak uyduramayanları övmüştür. 1980'lerdeki yaşam tarzındaki yozlaşma ve dekadansın ortaya çıkarılmasıyla filmler geleneksel popülist değerleri tasdik etmişler ve sistemin eleştiricisi olarak kendi bağımsız statülerinin yeniden ilan etmişlerdir. *9 to 5* (1980) filmindeki kadın karakterler iş yerlerinde yozlaşmış bir sistemle karşılaşmışlar ve bunu daha sonra içeriden değiştirerek daha iyi hale getirmişlerdir. Regancı eğlence de sistem çalışmaktadır. *Wall Street* bir taraftan başarıyı yakalamak için arzularının peşinden gidilmesini söylerken merhamet duymayan Michael Douglas'ın oynadığı Gordon Gekko gibi spekülatörleri de kınamaktadır (Belton, 2013, s. 383-393).

1980'li yıllarda politik söylemdeki kutuplaşmanın Amerikan sinemasında da yer bulduğuna bakıldığında, dönemin en popüler bazı filmlerinin iç ve dış politik olaylara olduğu kadar aile konularına da odaklanması mantıklı görünmektedir. *E.T.*, *Back To the Future* ve *Star Wars* filmleri özellikle baba-oğul ilişkisi gibi ailenin reformasyonu etrafındaki anlatı çatışmalarına koyulmaktadır (Williams ve Hammond, 2006, s. 227).

1980'ler ekonomik türbülansların yaşandığı ve film endüstrisi açısından temel yapısal değişikliklerin gerçekleştiği bir on yıl olmuştur. Büyük stüdyolar ya satın alınmışlar ya da çokuluslu iletişim devleri ile birleşmişler veya onların içine dahil edilmişlerdir (Prince, 2006, s. 229).

Yeni Soğuk Savaş filmleri çağdaş politik gerilimlerle ilgili çizgi roman portresi çizmişler, stereotip ve çizgi film karakterlerini üretmişler ve kendilerine de sağlam bir izleyici kitlesi yaratmışlardır. Paranoyak dünya görüşleri *Top Gun* (1986), *Iron Eagle* (1986), *No Way Out* (1987), *Little Nikita* (1988) gibi filmlerde yansımalarını bulmuştur. Bu filmlerin birçoğu da önemli gişe başarıları elde etmişler ve bu da Sovyetlerin kötülüğüne yönelik hâkim ideolojinin popüler hayal gücünde nasıl yer bulduğunu göstermektedir. 1980'lerin Vietnam filmlerinin en büyük ve uzun dönemli etkisi denizaşırı savaşan Amerikan askerlerinin değerlendirilmesinde yatmaktadır. Bu bağlamda, filmler hep beraber Amerikan emperyalizminin savaşla ilgili kötü etkilerini ortadan kaldırıp, odaklarını daraltarak kahramanlık ve kendilerini feda eden Amerikan askerlerine yönlendirmişlerdir. Bu yönlendirmenin etkileri büyük olmuştur ve hala

etkilerini yakın dönem denebilecek *Black Hawk Down* (2001) ve *We Were Soldiers* (2002) gibi filmlerde göstermiştir. Yeni Soğuk Savaş filmlerinin yanında Amerika'nın Latin Amerika'da yürüttüğü politikaları eleştiren ve Vietnam filmlerinden daha net ve çarpıcı politik perspektif sunan *Missing* (1982), *Under Fire* (1983), *El Norte* (1984), *Latino* (1985), *Salvador* (1986) ve *Romero* (1987) gibi filmlerde bulunmaktadır. Bu filmlerin *Missing* ve *Under Fire* dışındakilerin çoğu bağımsız yapımlardır. Latin Amerika filmlerinin ve yeni Soğuk Savaş ve Vietnam ile ilgili filmlerin beraber çekilmesi 1980'li yıllarda çekilen filmlerin geniş bir politik anlatıma sahip olduğunu göstermektedir (Prince, 2006, s. 237- 240).

1980'ler bir bakıma birbirine zıt trendler tarafından belirlenmiştir. Bir taraftan, endüstrinin ekonomisinin değişen hali blokbuster yapımları meşrulaştırmış ve onu endüstinin en gözde ürünü olarak ana akım popüler kültür içine taşımıştır. Öbür taraftan, 1980'lerde olgunlaşan blokbuster yapımları yönlendiren yan piyasalar her tür film için devam eden bir ihtiyaç oluşturmuştur. Bu da yapımda filmlerin çeşitliliğini genişletmeye yaramıştır. Haber medyası ve gençler öncelikle blokbuster filmlere yoğunlaşırken sıradışı, bağımsız filmlerde 1980'lerde başarılı olmuştur (Prince, 2006, s. 44).

Vietnam Savaşı aralarında *First Blood* (1981), *Lethal Weapon* (1986), *Platoon* (1986), *Full Methal Jacket* (1987), *Good Morning, Vietnam* (1987), *Born on the Fourth of July* (1988) ve *Casualties of War* (1988) gibi filmlerin de bulunduğu 1980'lerdeki birçok popüler filmin konusu olmuştur. Bu filmler sadece büyük gişe başarıları getirmemişler Stanley Kubrick, Oliver Stone, Brian De Palma gibi en iyi yönetmenlerin ve Mel Gibson, Tom Cruise, Robin Wlliams ve Sylverster Stallone gibi en popüler aktörlerin de yükselmesini sağlamışlardır. Bu filmlerdeki imgeler 1980'li yılların kültürünün bir parçası olmuştur (Jeffords, 2006, s. 280).

3.3. Soğuk Savaş Sonrası Hollywood Sineması

World Wide Web, internet, cep telefonları, avuçiçi bilgisayarlar, sohbet odaları, spam, bilgisayar vürüsleri, Netscape, E-Bay, Amazon.com, Google, Yahoo, E-posta, bloglar, webcasts, kompakt diskler, dijital kameralar, çok amaçlı diskler Netflix, zip drives, siber uzamlar gibi 1990'larda dijital teknolojilerdeki değişikliklerle birçok

kelime/kavram hayatımıza girmiştir. Yeni iletişim devrimi gelişmekte ve gelişmekte olan ülkelerdeki günlük hayatı değiştirmeye devam etmekteydi. 1994 yılı itibariyle 3 milyon insan internete bağlanırken, bu sayı 1998 yılında yüz milyona çıkmış ve 1990'ların sonu itibariyle sayı neredeyse bir milyara sıçramıştır. Bununla birlikte 1990'lar sona ererken dijital bölünme bilgisayara erişimi olanlar veya olmayanlar şeklinde ayrılmaktaydı. Medya endüstrisi 1990'lardaki teknolojik, politik ve ekonomik dönüşümlerden etkilenmiştir. Sinema endüstrisindeki medya holdingleri de bu değişimi yaratmışlar ve desteklemişlerdir. Her filmden sonra medyadaki yenilikler açıklanmış ve bunlar dönüm noktası haline gelmiştir. *Dick Tracy* (1990) filmi dijital sound track'in olduğu uzun metraj ilk 35mm filmdir. *Top Gun* (1986) VHS adı altındaki ilk film olmuş ve bir milyondan fazla kopyası gönderilmiştir. *Batman Returns* (1992) Dolby Dijital olarak bilinen altı kanallı stereo ses sisteminin kullanıldığı ilk filmdir. *Jurassic Park* "gerçek" hayvanların bilgisayar ortamında yaratıldığı ilk filmdir ve dünya çapında 1 milyar dolar gelir getirmiştir George Lucas'ın dijital olarak çekilen *Star Wars: Episode I-The Phantom Menace* (1999) filmi sinema salonlarında dijital film gösterimini başlatmıştır. Eduarda Sanchez ve Daniel Myrick'in düşük bütçeli bağımsız korku filmleri *The Blair Witch Project* (1999) yıldız oyuncu ve büyük özel efektler kullanılmamasına rağmen online promosyon ve pazarlama ile birlikte oransal olarak hesaplandığında tüm zamanların en çok kar getiren filmi olmuştur. 35000 dolar bütçeyle çekilen film 248 milyon dolar gelir getirmiştir *Blair Witch Projects* ve diğer bazı bağımsız yapımlar başarı kazansa da altı büyük olarak adlandırılan Disney, Warner Bros, Sony, Twentieth Century Fox, Universal ve Paramount 1990'larda film yapımını domine etmeye ve hem yatay hem dikey anlamda nüfuzlarını genişletmeye devam etmişlerdir. Altı büyük şirket bu konuda yalnız değildi. 1994 yılında bu on yıl içinde ilk defa yeni bir Hollywood stüdyosu ortaya çıkmıştır. Yönetmen-yapımcı Steven Spielberg, Disney'in eski yönetici yapımcılarından Jeffrey Katzenberg, film yapımcısı ve müzik endüstrisinin önemli kişilerinden David Geffen tarafından kurulan DreamWorks *Deep Impact* (1998), *Saving Private Ryan* (1998), *Antz* (1998) ve *American Beauty* (1999) gibi önemli hitlere imza atmıştır. On yılın sonunda DreamWorks o kadar başarılı olmuştu ki endüstrideki yedinci sıra için MGM/UA ile yarışmaktaydı. Weinstein Brothers'ın kurduğu Miramax şirketi de önemli yapımlara

imza atmıştır. 1993 yılında Disney tarafından satın alındıktan sonra Miramax Quentin Trantino'nun çektiği *Pulp Fiction* (1994) filmi ile dikkatleri üzerine çekmiştir. Cannes film festivalinde Palme d'Or ödülünü alan film Oskar'a da yedi dalda aday gösterilmiş ve Amerika'da 100 milyon dünya çapında da 200 milyon dolar gelir getirmiştir. Miramax'dan çıkan diğer başarılı filmler arasında *Sling Blade* (1996), *Good Will Hunting* (1997), *The Talented Mr. Ripley* (1999) ve yurt dışından alınan *Like Water for Chocolate* (1993), *The Piano* (1993), *II Postino* (1995) ve *Life is Beautiful* (1997) bulunmaktadır (Holmlund, 2008, s. 1-6).

Yeni dijital medya ve internet ile olan rekabet Hollywood anlatısının doğasında belirli değişikliklere yol açmıştır. Filmler ve video oyunları arasındaki ayrım daha bulanık hale gelmiştir. Başlangıçta gişe rekorları kıran filmler filmdeki karakterleri de içeren video oyunlarını da içeren bir film sonrası piyasa oluşturulmuştur. 1980'lerin sonu ve 1990'lı yılların başlarında en popüler video oyunları *Robocop*, *Terminator 2*, *Star Wars*, *Jurassic Park*, *Beauty and the Beast*, *Alaaddin* gibi filmlere dayanmaktaydı. *Pokemon: The First Movie* (1998) ve *Prince of Persia: Sand of Time*'da olduğu gibi, *Lara Croft* filmleri ile birlikte video oyunları filmlerin kaynağı olmuştur ve Hollywood aksiyon filmlerinin anlatı yapısı da video oyunlarınınkine benzemeye başlamıştır (Belton, 2013, s. 412-413).

1990 yılının büyük gişe hasılatları popüler kültürün nasıl sektöre yatırım yaptığını göstermektedir. En çok gişe yapan dört filmden üçü kefaret ihtiyacı içindeki sorunlu beyaz erkek karakterlere sahiptir. *Dances with Wolves* da Kevin Costner'ın oynadığı teğmen Kızılderililer tarafından iyileştirilir. *Pretty Woman*'da Richard Gere'in oynadığı iş adamı bir fahişe tarafından kurtarılır. *Ghost* filminde de Patrick Swayze'in oynadığı Wall Street çalışanı koruyucu bir hayalete dönüşür. Suç hakkında ülke çapındaki kaygı düşünüldüğünde *Home Alone* filminin hit olması şaşırtıcı değildir. Arnold Schwarzenegger'in *Kindergarden Cop* filmi de komedi tarzında ilkokulda yaşanan silahlı çatışmayla sona ermektedir. *Totall Recall* Arnold'un kim olduğu hakkında kimlik muamması yaşadığı gişede başarı elde etmiş bir bilimkurgu filmdir. Tabiri caizse Soğuk Savaş'ın son filmi *The Hunt for Red October* ABD'ye karşı nükleer savaşı bitiren taraf değiştirmiş bir Rus denizaltı kaptanını canlandırmaktadır. Bağımsız film *Longtime*

Companion ise geniş çapta gösterilme imkânı bulan ve senelik ödül törenlerinde başarı elde eden AIDS'in sinematik ilk temsilidir. Yılın çok beklenilen ve kaliteli gangster filmlerinden bir tanesi Corleone ailesinin final filmi Francis Ford Coppola'nın *The Godfather: Part III*, Martin Scorcese'nin *Goodfellas* ve Joel ve Ethan Cohen'ın *Miller's Crossing* filmleridir. (Mizejewski, 2008, s. 26-27).

1993 yılı Hollywood açısından çıkış yolu olmuştur. Bu yılın yazında 2.1 milyar dolarlık en yüksek gişe hasılatı elde edilmiştir. Salon gelirleri 1980'lerde yüzde seksen civarındayken yüzde yirmi beş civarında kalsa da alt gelirler büyük ölçüde artmıştır. Yıl içinde Disney, TimeWarner, News Corp./Fox, Sony (Columbia/Tristar) senelik gelirlerini yüzde altmış arttırmışlar, son kalan Matsushita/MCA/Universal Jurassic Park'ın inanılmaz başarısıyla onlara yetişmiştir. Hollywood sistemi işlevsel olarak gişe rekorları kıran filmlerle bağımsız filmleri birbirine bağlamaktadır. Jurassic Park ve El Mariachi bir "orta (middle)" film olan Falling Down ile birlikte düşünüldüğünde, filmlerdeki altyapı görülebilir. Geldiği tarih itibariyle Jurassic Park'ın ABD sinemasında yeni bir evreyi temsil ettiği düşünülmüştür ve bütün ticari beklentilerin üzerine çıkmıştır. Film birbirine ters iki ticari görüş olan pazarlanabilirlik ve oynanabilirliği kaynaştırmıştır (Kleinhans, 2008, s. 93, 96).

Amerika 1990'lar boyunca yurt dışında büyük bir savaşa girişmemiştir. Ancak kendi ekonomik ve stratejik çıkarlarını korumak amacıyla bu on yılın iki başkanı da Amerikan askeri gücünü kullanmışlardır. Bir dönem başkanlık yapan George H. W. Bush Panama, Irak, Kuveyt ve Somali'ye müdahale etmiştir. İki dönem başkanlık yapan Bill Clinton ise Haiti ve Bosna'ya asker göndermiştir. Ancak ABD Rwanda'da aşırılıkçı Hutu grupların 1994 yılında 500 000 ve 1 000 000 Tutsi'yi katledişlerine sessiz kalmıştır. Bu da ABD'nin dış politikasının özünde ırkçı olduğu eleştirilerini getirmiştir. ABD vatandaşlarının hem içerde hem de dışarda yaşadığı trajediler medya ve politik tartışmalara sahne olmuştur. Texas Waco'da 1993 yılında FBI kuşartması sonucunda 66 insan ölmüştür.1995 yılında eski bir asker olan Timothy McVeigh ve arkadaşı Terry Nichols Oklohama'daki adliye binasını bombalamışlar ve bombalama sonucunda 168 kişi hayatını kaybetmiş ve 800'den fazla yaralı olmuştur. Heavan's gate kültünün 37 üyesi 1997 yılında Kaliforniya'da intihar etmiş, 1999 yılında Kolorado'da iki öğrenci

kendi vurmadan önce 12 öğrenci ve bir öğretmeni öldürmüşler, 24 öğrenciyi de yaralamışlardır. Bunların dışında 1992 yılında Kasırga Andrew ve 1998 yılında Kasırga Mitch çok büyük zararlar vermişlerdir (Holmlund, 2008, s. 11, 13).

1990'ların filmleri ve atmosferinin Amerikalıların birçoğunun barışçıl ve refah içinde diye tanımlayacağı bir dönem olduğu söylenebilir. İnanılmaz teknolojik ilerlemelerin her yerde olduğu bir ortamda yeni tehditler de ortaya çıkmıştır. Sivrisinek kaynaklı Batı Nil virüsü Amerika'ya gelirken, aids ve tüberküloz küresel sağlık tehditleri haline gelmişlerdir. Ülke içi terör daha önce olduğundan çok daha tehlikeli ve ölümcüldür, düzenli bir şekilde yapılar ve uçaklara yabancı terörist saldırılar düzenlenmektedir. Spamler e-postaları işgal etmekte ve bilgisayar virüsleri masaüstü ve dizüstü bilgisayarlara zararlar vermektedir. Yeni milenyuma girerken hükümetler, bankalar, iş çevreleri elektriği, suyu, banka sistemini ve daha fazlasını kontrol eden bilgisayar sistemlerinin güçlendirmeye milyarlar harcamaktaydılar. Hepsi de 2000 yılında gerçekleşecek erimeden korkulduğu içindi (Holmlund, 2008, s. 1).

1990'lar ile birlikte, özellikle 1989 yılında Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve komünizmin sonunun gelmesiyle, Hollywood filmleri ve televizyon dramaları Körfez Savaşı (1991), Somali (1993), Kosova (1999), 11 Eylül'den sonra Afganistan (2001) ve Irak (2003) ve Libya (2010) gibi yeni savaşlara kamunun görüşünü yansıtmaya başlamışlardır. 1980'ler ve 1990'lar ile birlikte yeni dijital teknolojilerin gelmesi bu savaşlarla ilgili görüntülerin akışını büyük oranda arttırmıştır ve Afganistan ve Irak savaşları da bu büyüyen medya ile aynı zamana denk gelmiş ve geçmişe nazaran daha çok medya görünütüsünün oluşmasına neden olmuştur (Keeton and Scheckner, 2013, s. 18).

Uzay teknolojilerindeki gelişmeler ile birlikte elde edilen hava üstünlüğünden dolayı, Körfez Savaşı Irak Ordusu'nun gözlenmesi ve askeri planlarının deşifre edilmesinde önemli bir süreci başlatmıştır (Valantin, 2006, s. 103). Körfez Savaşı Amerika'nın sahip olduğu teknolojiyi test etmenin bir aracı olmuştur. Amerika bu savaşla birlikte askeri mukabiliyetini tüm dünyaya gösterme imkânı bulmuştur.

Jean Michel Valantin 1991 Körfez Savaşı'nın Amerikan sinemasının gündemine girmediğini söylemektedir. Bu savaş Amerikan toplumu nezdinde savunma operasyonu olarak kabul görmemiştir. Bunun nedeni de "Amerikan stratejik sisteminin

Ortadoğu'daki krize hâkim olma avantajı var iken bu üstünlüğünü sahip olduğu saldırgan özelliği ile zorlayıcı tedbirlere başvurarak göstermesi"dir (Valantin, 2006, s. 77). Körfez Savaşı ile ilgili en çarpıcı film 1999 yapımı *Three Kings* filmidir. Üç ABD askeri bir haritadan yola çıkarak Saddam'ın altınlarının peşine düşerler. Filmde bir taraftan Batı'yı Doğu'nun karşıtı olarak kurması, diğer taraftan da Amerikalıları zavallı Iraklıları kendi halkına zulüm eden baskıcı Irak askerlerinden kurtaran koruyucu, kurtarıcı rolüne büründürmesi açısından da dikkat çekicidir. Körfez Savaşı'nın yansımaları 1990'lı yıllarda Hollywood sinemasında çok görülmemiştir.

3.4. 11 Eylül ve Hollywood Sineması

11 Eylül saldırıları ABD'de her alanda olduğu gibi Hollywood'u da etkilemiştir ve Hollywood 11 Eylül saldırılarından sonra kendini ortaya çıkan ulusal ve uluslararası ortama göre ayarlamıştır. İkiz Kulelerin gözüktüğü filmler yeniden kurgulanmış, bazı filmlerin de Amerikan toplumu üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği üzerine vizyona giriş tarihleri ertelenmiştir. Hollywood, 11 Eylül'e hemen konuyla ilgili filmler çekerek cevap vermemiş, doğrudan saldırılarla ilgili filmlerin çekilmesi için birkaç yılın geçmesi gerekmiştir. Konuyla ilgili belgesel filmlerin sıklığı dikkat çekmektedir. Öbür taraftan doğrudan 11 Eylül'ü konu alan kurgusal filmler fazla değildir. Ancak Irak ve Afganistan'daki Amerikan askerlerini konu alan filmler veya dönen Amerikan askerlerinin yaşadığı stres sonrası travma bozukluğuna yönelik filmler yapılmıştır. İlaveten; 11 Eylül'den önce İslam ve Müslümanları ötekileştiren filmler olduğu gibi, 11 Eylül'den sonra da Amerikan toplumunda Müslümanlara duyulan İslamofobik bakış açısının artmasıyla birlikte de Müslümanlara yömelik stereotiplere kalınan yerden devam edilmiştir.

3.4.1. Amerika ve Güvenlik Sineması

> "Amerika Birleşik Devletleri'nde milli kader meselesi birçok sinema geleneğinin ana konusudur. Bunun ilki Vahşi Batı'dır. Bu hikâye Amerikan milli kimliğinin temel taşlarından birini temsil etmesi isteğiyle sinemaya aktarılmıştır. İkincisi ise, milli güvenlik sineması olup, polisiye, savaş, casusluk, bilim-kurgu, romantik drama filmleriyle Amerika Birleşik Devletleri'nin bekasına dair kaygıları ve silahlı kuvvetlerinin bugün ve geleceğin dünyasındaki gücü ve bu gücün kullanılmasına dair meşruiyeti sorgulamaktadır." (Valantin, 2006, s. 9).

Jean Michel Valantin Amerikan sinemasını milli güvenlik sineması olarak okur ve ona göre sinemanın gelişimi ve tarihi Amerikan stratejisi ile daha çok bağlantılıdır: "Amerikan devleti ve stratejisi arasındaki ilişkilerin tarihi aynı zamanda Washington ile Amerikan strateji pratiklerini sürekli olarak sinemaya aktaran Hollywood arasındaki diyalogun da tarihidir." (Valantin, 2006, s. 10) Bu bağlamda Hollywood Amerikan strateji politikalarını takip etmiş ve günün koşullarına göre filmler düzenlenmiştir. Valantin'e göre oluşan bu ilişki veya bağlantı iki şekilde analiz edilebilir. Bunlardan ilki; Komünizm tehdidi, 1990 Saddam Hüseyin tehdidi, 1993-2001 arası yer altı örgütlenmelerinden gelen tehdit ve bu tehditlerin birbiri arasında geçişgenliği, diğeri ise siyasi gücün pratik Amerikan stratejisi açısından analiz edilebilir (Valantin, 2006, s. 11). Ona göre milli güvenlik sineması ABD devletinin bekasının sürdürülmesini senaryo üzerinden gerçekleştirir. Devlet kendisine ve topluma karşı olan tehditlerin ortaya çıkarılması için uğraşır ve bu bağlamda güvenlik sineması devletin yok edilme muhatarasıyla karşılaştığı konusu üzerinde durur (Valantin, 2006, s. 177).

Milli güvenlik sineması efsanelerden yola çıkar ve bu efsanelerin 'Sınır' ile ilgili olanları tarafından oluşur. Buradaki temel olgu 'Sınır'ın dış dünya olarak algılanması ve tehlikeli ve tehditkâr bir yer oluşudur. Bu efsane sonradan düşünsel temelini "seçilmiş millet" efsanesinde bulur ve bu düşüncenin takipçileri de ABD'ye yapılan saldırıları günah olarak kabul ederler (Valantin, 2006, s. 14-15). Sınır düşüncesi Amerikan strateji politikasında "biz" ve "onlar" ayrımını ortaya çıkarmış, Soğuk Savaş'ın bitişi ve 11 Eylül saldırıları ile de daha da derinleşmiştir. Soğuk Savaş döneminde bu ayrım özgür dünyanın parçası olanlar veya olmayanlar ya da Komünist Blok'un içerisinde olanlar veya olmayanlar şeklinde yapılmaktaydı. Fransa'nın sömürge idealini sürdürme çabası ile girdiği Vietnam'a ABD, komünistlerin Vietnam'ı ele geçireceği ve Sovyetler Birliği'nin uydusu olacağı saikiyle girmiştir. Sonunda komünistler ABD'yi yenilgiye uğratmışlar ve Vietnam'da yönetimi ele geçirmişler; ancak Sovyetlerin radarına girmemişlerdir. Benzer şekilde 11 Eylül saldırılarından sonra Başkan Bush ABD'nin yanında olmayanları terörizme destek vermekle suçlayan bir konuşma yaparak Sınır'ı çekmiştir. Bu Sınır da filmlerde kendini ABD'yi evrensel değerlerin temsilcisi yaparken, İslam'ı ve Müslümanları da bunun karşısında konumlandırarak göstermektedir. Michel Rogin tehdidi "Yabancı şeytan, bomba koyan anarşist, her yere

yayılmak isteyen komünist akım, uluslar arası terörizm ajanları ve sık sık Amerikan politikalarına hakim olan tanıdık, kurnaz simalar" olarak açıklar. Hollywood tehdit kavramında kendine bilgi ve kaynak sağlamaktadır. Hollywood'un tehditi sinemaya tahvil etmesi Soğuk Savaş'ın başlarına kadar gider. (Valantin, 2006, s. 19- 20).

Jean Michel Valantin'e göre (2006, s. 139) 11 Eylül saldırıları ikiz kulelerin yıkılması ve Pentagon'a verilen zarar ile strateji üretimi ve milli güvenlik sineması arasındaki ilişkilere umulmadık etkilerde bulunarak, Amerikan efsanesini bozguna uğratmıştır. Bu saldırılar Amerika'nın milli güvenlik sistemini oluşturan kültürüne ve değerlerine de yapılmış bir saldırı özelliği taşımaktadır.

ABD'de ordu ve sinema arasındaki ilişkilerin kurulduğu 1942 yılında Başkan Roosevelt'in halkın filmlerle psikolojik yönden etkilenmesine yönelik dönemin ünlü sinemacılarını Beyaz Saray'a çağırmasına benzer bir şekilde 11 Eylül saldırıları sonrasında da Hollywood'dan temsilciler toplantıya çağrılır:

> "…11 Eylül 2001, Hollywood'da büyük stüdyo temsilcileri, oyuncu sendikası başkanları, güçlü ve korkak JackValanti ve Başkan George W. Bush'un seçkin siyasi danışmanı Karl Rove arasındaki toplantıya sebep teşkil eder. Toplantının amacı, "terörizme karşı savaşın" hâkim olduğu Amerikan dış politikasına Hollywood yapımlarıyla destek olunmasıdır… Karl Rove yönetimin her türlü propagandadan uzak durmasında ısrar eder ve "açık ve dürüst" bir bilginin gerekliliğinde vurguda bulunur. Ayrıca, Hollywood yönetmenlerinden ve yapımcılarından, "terörizme karşı savaşı" sahneye aktarırken Huntington'un ünlü şemasını takip etmelerini ister." (Valantin, 2006, s. 146).

Bu bağlamda, Amerikan sineması ve milli güvenlik stratejileri arasındaki ilişki önemli bir unsur olarak sürdürülmüştür. Milli güvenlik sineması anlayışı Amerikan'ın kendi kimliğini oluşturabilmesinin de temeli olarak işlev görmüştür. Milli güvenlik sinemasının işlemesinde sadece ordu etkili olmamış, bu bağlamda ABD'nin merkezi istihbarat teşkilatı (central intelligence agency) CIA'de etkin rol oynamıştır. CIA 1996 yılına kadar eğlence sektörü için bir irtibat görevlisi bulundurmadığından, CIA'in Soğuk Savaş sırasında etkili olmadığı düşünülür. Oysaki CIA görevlileri bazı operasyon ve propaganda faaliyetleri için sinemacılarla iş birliği yapmışlardır. Hugh Wilford'un *The Mighty Wurlitzer* kitabında CIA'in Soğuk Savaş sırasında Hollywood ile yakın temasta olduğunu ve bilgisizliğin fazla olduğu ülekelerde demokrasi değerlerini

yaygınlaştırmanın yolunun filmler olduğuna inanıldığı ifade edilir. CIA, Hollywood'daki John Ford, John Wayne, Cecil B. De Mille, Darryl Zanuck ve Luigi Luraschi gibi komünizm karşıtı, "fazlasıyla vatansever" kişilerle çalışmıştır (Jenkins, 2014, s. 14). Ayrıca CIA'in bu çabasının önemi "…Teşkilat'ın Amerikan ideolojisini ülke dışında yaymak için eğlence endüstrisiyle işbirliği yaptığını ve yürüttüğü gizli operasyonlarda güvendiği sanatçılarla ittifak yaptığını gösterdiği için temsili nitelik" taşıması açısından önemlidir (Jenkins, 2014, s. 19).

3.4.2. 11 Eylül Sonrası Hollywood Sineması

Hollywood film endüstrisinde Vietnam Savaşı ve 11 Eylül saldırıları arasındaki farklardan biri Vietnam hakkında çekilen filmlerin ABD Vietnam'dan çekildikten sonra yapılması, öbür taraftan ABD'nin Irak ve Afganistan savaşları, terörizm ve 2000'li yıllardaki toplumsal sorunların, o sorun veya savaşlar devam ederken çekilmesidir. (Kellner, 2013, s. 12-13). Bu durum da Irak Savaşı devam ederken, Hollywood'da farklı görüş açılarının ortaya çıkmasını sağlamış olabilmektedir. Amerikan toplumunun 11 Eylül saldırılarının en başında gösterdiği refleks, Irak Savaşı sürdükçe savaşın sorgulanmasına sebep olmuş ve muhalefeti doğurmuştur. Film endüstrisi de buna zaman geçtikten sonra tepki vermiştir.

11 Eylül saldırısından sonra Amerika'nın terörle savaş yılları başlamıştı. Sinemanın Vietnam Savaş'ında yaptığına benzer bir şekilde, Amerikan sineması 2001 ve 2007 yılları arasında Amerika'nın yürüttüğü teröre karşı savaşı filmlerde açık bir şekilde dile getirmemiştir. Bu dönemde terörle ilişkili olarak *The Manchurian Candidate* ve *V for Vendetta* filmleri dışında pek filme rastlanmamaktadır. Bu dönemde Teröre karşı Savaş (War on Terror) politikasının ideolojik ve politrik kaygıları çok da su üstüne çıkmamıştı (Cettl, 2009, s. 14).

Başkan Bush'un 2004 seçimlerini kazanması, onun sadece o zamanki popülerliğini göstermemekte aynı zamanda Amerikalıların aynı yolda devam etmek istediğini gösteren bir mesajdı. Ancak 2004 yılındaki filmler ülkenin ruh halinin değişmekte olduğunun erkenden habercisi olmuşlardır. 2004 ve 2005 yıllarında Amerika'nın Ortadoğu'daki varlığı ile ilgili tartışmalar yoğunlaşmaktaydı ve bu anlaşmazlık Amerika'nın Irak'taki varlığını sorgulayan filmlerde açıkça görülmektedir. Savaşa karşı olan bu ikircilik 2004

ve 2005 yıllarında kamu hassasiyetinde ve filmlerde görülebilmektedir, 2005'den sonraki filmler de sağdan sola doğru kesin bir dönüşü göstermekte ve toplumun Amerika'nın izlediği yola karşı olan hoşnutsuzluğunu yansıtmaktaydı (Markert, 2011: xvii). Irak Savaşı'na karşı kamudaki muhalefet artarken, Hollywood aykırı görüşlere yer verilmesine de katkı vermeye başlamış; ancak bunu kendi yöntemiyle savaşın emperyalist ve ekonomik nedenlerinin ideolojik olarak sorgulanmasını dışarıda bırakarak yapmıştır. Amerika'nın Irak'ı işgal nedenini meşrulaştırmasındaki kitle imha silahlarının varlığı gibi öncülleri eleştiren iki film çekilmiştir. Bunlar 2010 tarihli *Green Zone* ve *Fair Game* filmleridir. İki film de Bush yönetiminin savaşa gidiş nedenleri ile ilgili yalan söylediğini gösterirken, filmlerden hiçbiri bu bilginin ABD dış politikasıyla ilgisi olduğunu önermemektedir (Keeton and Scheckner, 2013, s. 97-99).

11 Eylül bombalamaları ve onu takiben ABD'nin "teröre karşı savaş" ve Irak işgalleri üzerine ciddi filmler yapılmıştır. Bu filmlerin en önemlileri arasında *Jarhead* (2005), *In the Valley of Elah* (2007), *Lions for Lambs* (2007), *Redacted* (2007), *Body of Lies* (2008), *The Hurt Locker* (2008) ve *The Messenger* (2009) sayılabilir. Ancak bu filmlerin çoğu gişede başarı elde edememiştir. Bunun nedeni de muhtemelen ciddi konuları ele almaları ve filme gidenlerin birçoğunun böyle konuları tercih etmemeleridir. İlk on yılın diğer ciddi, politik filmleri arasında da George Clooney'in *Good Night, and Good Luck* (2005), *Syriana* (2005) ve kendisinin yönettiği *Michael Clayton* (2007) sayılabilir (Booker, 2011, s. 11).

Dünya Ticaret Merkezi'nin yıkılması erken dönem birçok filmin çekilmesine neden olmuştur. Ancak 2002 ve 2003 yıllarına kadar düşman sinemada tam olarak belirlenmemiştir. Bin Ladin hakkındaki film 11 Eylül saldırıları yaşandıktan bir yılı aşkın süre sonra çekilmiştir; ancak Saddam Hüseyin, Irak 2003 yılında işgal edilmeden çok önce de Hollywood sinemasının dikkatini çekmekteydi. Markert çalışmasında incelediği filmleri ikiye ayırmıştır: Saddam Hüseyin üzerine olanlar, *Uncle Saddam* (2002), *Marooned in Iraq* (2002), *Saddam's Bombmaker* (2003), *We Got Him: Capturing Saddam* (2004), *Buried in the Sand* (2004), *WMD: Weapons of Mass Destruction* (2004), *Ace in the Hole* (2005), *Saddam's Secret Tunnels* (2007), *America at a Crossroads: The Trial OF Saddam Hussein* (2008), *House of Saddam* (2008) ve

Osama Bin Ladin üzerine olan *Osama* (2003), *Osama bin Laden: In the Name of Allah* (2004*), Meeting Osama bin Laden* (2004), *The Hunt for Osama bin Laden* (2004), *Our Own Private bin Laden* (2006), *Triple Cross: bin Laden's Spy in America* (2006), *The al-Qaeda File* (2006), *Targeted: Osama bin Laden* (2007), *The Search for Osama bin Laden* (2007), *Where in the World Is Osama bin Laden?* (2008) filmleridir (Markert, 2011, s. 1).

Paul Greengrass'ın *United 93* ve Oliver Stone'un *World Trade Center* filmleri 11 Eylül hakkında büyük stüdyoların ilk filmleri olmuşlar ve bundan dolayı da tartışmalara açık olmaları kaçınılmaz olmuştur. Los Angeles'lı izleyiciler United 93 filminin fragmanı için çok erken diye bağırırken, New York'taki gösterim şikayetlerden sonra geri çekilmiştir. Her iki yönetmenin de politik duruşlarından dolayı, muhafazkar çevreler filmlerde anti-Bush, anti-Amerikan unsurların olacağını beklemişler, ancak direkt olarak politik konulara girmeden insani dramanın verilişinden tatmin olmuşlardır (Morris, 2012, s. 49).

Markert (2011, s. 23-25) çalışmasında 11 Eylül saldırılarından sonra konu ile ilgili belgesellerin artışına dikkat çekmektedir. Birtakım belgeseller Amerikan askerlerinin savaşta yaşadıklarını olumlu yansıtmakta ve kahramanlık çerçevesinde göstermektedir. Bu filmlerde yapılan eleştiriler olayın sadece bir noktasına, hükümetin saldırıyı önlemedeki başarısızlığına vurgu yapmaktadır. Bu kategorideki filmler America: *A Tribute to Heroes* (2001), *WTC: The First 24 Hours* (2001), *9/11* (2002), *Why the Towers Fell* (2002), *WTC: Anatomy of the Collapse* (2002), *World Trade Center: In Memoriam* (2002), *In Memoriam: New York City 9/11/2001* (2002), *New York Firefighters: The Brotherhood of 9/11* (2002), *Twin Towers* (2002), *Engineering the Future WTC: Rebuilding Ground Zero* (2004), *Thomas L. Friedman Reporting: Searching for the Roots of 9/11* (2004), *On Native Soil* (2005), *Answering the Call: Ground Zero* (2005), *Aftermath: Unanswered Questions from 9/11* (2005), *The Road to 9/11* (2005), *Inside 9/11* (2005), *9/11: Press for Truth* (2006), *Portrait of Courage: The Untold Story of Flight 93* (2006), *Saint of 9/11* (2006), *9/11: The Myth and the Reality* (2007), *9/11: Inside the Twin Towers* (2007), *911: In Plane Site* (2007), *Blocking the Path to 9/11: The Anatomy of Smear* (2008) olarak sıralanabilir. 11 Eylül olaylarını ile

ilgili kurgusal yapımlar incelendiğinde Dünya Ticaret Merkezi'nin bu filmlerin merkezinde yer aldığını ifade etmektedir. Bu filmler arasında *DC 9/11: Time of Crisis* (2003), *Homeland Security* (2004), *Flight 93* (2005), *WTC View* (2005), *The Path to 9/11* (2006), *World Trade Center* (2006), *United 93* (2006), *The 9/11 Commission Report* (2006), *Reign Over Me* (2007) bulunmaktadır.

2003 yılında çekilen Osama Bin Ladin ve Saddam Hüseyin'in aranması ile ilgili olmayan ve savaşın yönlerini gösteren iki film bulunmaktadır. Bunlardan ilki atmış dakikalık süresiyle National Geographic'in *21 Days to Baghdad*, diğeri ise kitle imha silahları konusunu işleyen *Uncovered: The Whole Truth*'dur. Bu filmlerden biri savaşın yanında yer aldığı ve diğeri de Irak'a asker gönderilmesini sorguladığı için sinematik tartışmanın öncülleri olarak kabul edilebilirler (Markert, 2011, s. 64).

Markert (2011, s. 81) filmleri dönemin politik eğilimleri açısından tez-anti tez ve sentez olarak ayırmıştır. Tez filmleri Başkan Bush'un politikalarını desteklemekte ve Amerika'nın Irak'a girmekle doğruyu yaptığını savunmaktadır. Her ne kadar isteksiz bir şekilde Saddam Hüseyin'in kitle imha silahı bulundurmadığını kabul etmek zorunda kalsalar Saddam'ın bir şeytan olduğuna ve Amerika için bir tehdit olduğuna odaklanmaktadırlar. Bu filmlerin amacı ABD'nin adil bir savaş yürüttüğü ile ilgili Amerikan halkının emin olmasını sağlamaktır. Bu filmler arasında; *Buried in the Sand: The Deception of America* (2004), *Weapons of Mass Destruction* (2004), *Wings over Afghanistan* (2004), *The Blood of My Brother* (2005), *Confronting Iraq: Conflict and Hope* (2005) bulunmaktadır. Diğer taraftan bu savaşın adil bir savaş olmadığını göstermeye çalışan *Aftermath: Unanswered Questions of 9/11* (2004), *Battleground: 21 Days on the Empire's Edge* (2004), *Life and Death in the War Zone* (2004; critiqued in chapter 3), *Rush to War* (2004), *Uncovered: The War in Iraq* (2004), *WMD: Weapons of Mass Deception* (2004), *The Oil Factor* (2005), *Poison Dust* (2005), *Why We Fight* (2005) bulunmaktadır. Sentez filmleri olarak da *Last Letters Home* (2004), *The War Within* (2005) vardır.

Hollywood Irak Savaşı hakkında sadece bir avuç kadar film üretmiştir ve bunlardan pek azı gişede başarı elde edebilmiştir. Bu filmler çoğunlukla savaşa gitmenin meşruluğu üzerine olan veya savaşın kazandırdıkları ilgili politik tartışmalara girmeyi reddetmişler

ve onun yerine savaşın Amerikan askerleri ve aileleri üzerinde getirdiği etkiler üzerinde odaklanmışlardır. Bu filmlerin çoğu savaş boyunca askerlerin yaşadığı stres bozukluğu olan travma sonrası stres bozukluğu üzerinde durmuşlardır (Belton, 2013: 217).

11 Eylül'den 2010 yılına kadar çekilen filmler ağırlıklı olarak belgeseldir. 20 kadar film Usame Bin Ladin ve Saddam Hüseyin'i betimlerken, 23 kadarı Dünya Ticaret Merkezi üzerine odaklanmaktadır. Çekilen belgesellerin yaklaşık yüzde yetmiş beşi Irak ve Afganistan savaşları ile ilgilidir. 2006 yılından önce çok az kurgusal uzun metraj film bulunmaktaydı. Bu filmlerin çoğu ya 11 Eylül saldırıları ile ilgiliydi ya da Amerika'ya için yapılan yabancı gösterimlerdi. Amerikan kurgusal yapımları 2006'da gösterime gözükmüş ve 2009 yılında da düşmeye başlamıştır. Kurgusal filmler yoğun olarak kısa bir zaman aralığında gösterime girmişlerdir. 2007 yılında 11 tanesi gösterime girerken, yedi tanesi 2008 yılında çıkmıştır. Toplamda bakıldığında 2010 yılına kadar Irak ve Afganistan'da yaşananlarla ve teröre karşı savaş ile ilgili 27 kurgusal film yapılmıştır. Bu da göstermektedir ki Amerika'da 2001 yılından 2010 yılına kadar çekilen kurgusal filmlerden yalnızca beşte biri 11 Eylül sonrasıyla ilgilidir. İlk on yılda çekilen kurgusal filmler *Home of the Brave* (2006), *The Insurgents* (2006), *Southland Tales* (2006), *Cavite* (2006), *Grace Is Gone* (2007), *Extraordinary Rendition* (2007), *Battle for Haditha* (2007), *In the Valley of Elah* (2007), *Day Zero* (2007), *The Kingdom* (2007), *Lions for Lambs* (2007), *Redacted* (2007), *Rendition* (2007), *The Kite Runner* (2007), *Generation Kill* (2008), *Stop Loss* (2008), *Traitor* (2008), *Harold and Kumar Escape from Guantanamo Bay* (2008), *War, Inc.* (2008), *Body of Lies* (2008), *The Lucky Ones* (2008), *Taking Chance* (2008), *The Hurt Locker* (2009), *The Messenger* (2009), *Brothers* (2009), *Green Zone* (2009), *Dear John* (2010) olarak sıralanabilir (Markert, 2011, s. 209-210). Bu filmlere *Zero Dark Thirty* (2012), *Lone Survivor* (2013), *American Sniper* (2014) gibi filmler eklenebilir (imdb, 2019)

11 Eylül saldırılarının sonrasında, 2002 yılında vizyona girecek her film üzerine farklı anlamlar bindirilebilir, olayla ilişki kurulabilirdi. Bu bağlamda bazı film yapımcıları istenmeyen anlamların ortaya çıkmasından kaçınmaya çalışmışlar ve bazıları da filmlerinin istenmeyen etkiler ortaya çıkarabileceğinden endişe etmekteydiler (Willis, 2012: 63).

11 Eylül saldırısı ve devamındaki gelişmeler filmin olay örgüsünde önemli bir yer tutmaktadır. 11 Eylül saldırısından hemen sonra Hollywood yapımlarında dehşeti arttırmaktan çok azaltma eğilimi görülmüş, ne var ki bu eğilim uzun soluklu olmamıştır: “11 Eylül’den günler ve haftalar sonra Hollywood geçici olarak 1990’lar sonu ana akım sinemaya hâkim olan aşırı şiddet yüklü gösterimlerden vazgeçti. Dünya Ticaret Merkezi’ni gösteren sekanslar yeniden kurgulanmış ve halkın 11 Eylül’ün dehşetinden kaçışını sağlamak için “aile” filmlerinin yayına veya üretime sokulmasında acele edilmiştir. Ancak tahmin edileceği üzere, talihin bu ters dönmesi çok uzun sürmemiş ve yakın zamanda Hollywood bir hayli başarılı olduğu “yık ve yak” filmlerine kaldığı yerden devam etmiştir.” (Dixon, 2004, s. 3)

3.4.3. Hollywood Sineması ve Ortadoğu

> “Sinema, kültürel üretimin güçlü bir aracı olarak, modern Ortadoğu temsilinin kalbinde durmaktadır. Bu temsilin en göze çarpan açılarından biri Ortadoğu’da politikanın betimlenmesiyle sinemanın angajmanıdır. Bu sinematik temsil Hollywood gibi Batılı sinema endüstrileriyle sınırlı değildir. Son 25 yıldır, Hollywood ve Arap sinemaları bu temanın etrafında dönen filmler üretmede üretkendirler. Bu sinema endüstrilerinin Ortadoğu politikalarının çeşitli yönlerine aldıkları tavır sıklıkla farklılaşsa da aralarında kurulabilir birtakım bağlantılar bulunmaktadır. Bu yüzden, Ortadoğu’nun Hollywood temsilini incelemek önemli olmakla birlikte, Hollywood’un dünyadaki en güçlü film endüstrisi olmasıyla ve en azından insanların bölge tasavvurunun bir kısmını oluşturarak Ortadoğu politikalarının Hollywood temsiliyle, bunu Diğerlerinin ve Arapların kendilerini sinema aracılığıyla nasıl temsili ettikleriyle karşılaştırmak önem arz etmektedir. Mısır sineması, örneğin, Ortadoğu’daki en büyük film endüstrisidir. Mısır filmleri Arap dünyası boyunca dağıtılmaktadır ve başka ülkede yaşayan Araplar tarafından da küresel olarak tüm dünyada seyredilmektedir. Filistin sineması Arap dünyasında güçlü bir rakip olarak yakın zamanda ortaya çıkmıştır. Filistin küresel olarak dağıtılan önemli miktarda film üretmekte ve Filistin’ yeni ifade alanları vermektedir. Daha az derecede olsa da diğer Arap ülkeleri de bu sinematik temsile katkı vermektedirler. Suriye, Cezayir, Lübnan, Fas ve Tunus pan-Arap ulusalcılığından, İslamcı köktenciliğe, Arap-İsrail çatışması ve Körfez Savaşına Ortadoğu politikalarının çeşitli yönlerine yorumlayan filmler üretmektedirler” (Khatib, 2006, s. 1-2).

Yeni yüzyıla girildiğinde Hollywood filmleri Amerika’nın “iyi savaş” stratejisini canlandırmaya ve ABD ordusunun Soğuk Savaş sonrasındaki rolünü göstermeye

çalışmışlardır. Bu rol de barbarları demokrasi ve özgürlüğe karşı mücadelelerinde engellemek olan dünyanın polisi olma rolüdür. Bu bağlamda Amerika'yı Vietnam'ın kötü etkilerinden kurtaracak ve Amerikan ordusunu olumlu gösterecek beş yıllık bir sürede üç film çekilmiştir. Bunlar, *Courage Under Fire* (1996), **Rules of Engagement** (2000) ve *Black Hawk Down* (2001) dır. Bu filmlerin de anlatısının temel yapısı küçük bir Amerikalı askeri grubun medenileşmemiş, barbar düşmana karşı mücadele vermesidir. Project fort he New American Century (PNAC) tarafından tanımlanan Yeni Amerikan Yüzyılı düşünüldüğünde "Amerikan liderliği hem Amerika hem de dünya için iyidir" görüşünün *Black Hawk Down* filminde gerçekleştiği görülebilir. Dünyanın polisi olarak Amerika, demokrasi ve özgürlüğün yok olmaması için Somalili barbarlarla mücadele etmektedir (Keeton and Scheckner, 2013, s. 34-36). Black Hawk Down filminde Amerikalı askerler Somaliler ile ilgili konuşurken onlara "sıskalar" demektedirler. Halbuki Somali'nin de içinde bulunduğu Afrika'nın o bölümü ciddi sağlık ve gıda sorunlarıyla yüz yüzedir. Fiziksel açıdan zayıf olmalarının nedeni de bundan kaynaklanmaktadır.

Ortadoğu'yu gösteren hemen hemen bütün Amerikan filmleri aksiyon filmleridir. Bu filmler protototip olarak erkek egemenliğine dayanan filmlerdir. *Rocky 4* ve *Die Hard* gibi filmler bu Amerikan kahramanını Sovyetler, Japonlar ve Araplar gibi ezeli ulusal düşmanlarına karşı resmederler. Bu filmler güçlü Amerikan kahramanı ve Amerikan ulusunun gücü arasında mitsel bir bağ kurarlar. Böylece bu filmlerde temsil edilen Amerikan ulusu da maskülen bir ulus olmaktadır. Jeffords'a göre bu tarz aksiyon kahramanlarının zirvede olduğu dönem Reagan dönemidir. Ona göre bu dönemde sinemada iki tür maskülen temsil oluşmuştur. Bunlardan "yumuşak" beden ahlaksızlığı ve hastalığı temsil ederken, "sert" beden ise güç, sadakat ve cesareti simgelemektedir. Sert maskuliniteyi simgeleyen özellikler Amerika'nın "sert" dış politikasının ve Soğuk Savaş dönemindeki tutumunun bir yansımasıdır. Körfez Savaşı ile birlikte Amerika kendine dünyanın polisi olmasının yanında, ezilmekte olan halkları özgürleştiren kurtarıcı rolünü de eklemiştir. Bu da sinemada kendini yeni bir adam olarak göstermiştir. Aksiyon kahramanı üzerinden temsil edilen ABD'nin cesareti erkek protagonistin "muhteşem beden"inin gösterilmesine dayanmaktadır. Kahramanın bedeni kameranın odağındadır ve yakın çekimlerle abartılı çerçeveleme ve hareketli

kamera çekimleriyle gösterilir (Aktaran, Khatib, 2006, s. 66). Burada bedenin taşıdığı anlamda beden, dünyaya karşı bir tür zırh görevi görür ve bir koruma şeklidir (Aktaran, Khatib, 2006, s. 66). *True Lies, Hostage, Programmed to Kill*, *Executive Decision*, *The Delta Force* gibi filmlerde kahraman, masumları teröristlerden kurtaran bir kurtarıcı veya *Navy Seals*, *Iron Eagle*, *Rules of Engagement*, *Killing Streets*, *Into the Sun*, *Spy Game* gibi filmlerde tehdit oluşturan yabancı toprakları fetheden kişidir. Güçlü Amerikan erkeğinin fiziksel olarak en iyi örneği muhtemelen *True Lies* filminde Arnold Scwarzenegger'in canlandırdığı Harry karakteridir. Harry sebepsiz yere Arap teröristler tarafından saldırıya uğrayan ve ailesini ve Amerika'yı korumak için onlarla mücadele eden bir FBI ajanıdır. *True Lies* filminde maskuliniteler arasındaki mücadele "yumuşak" ve "sert" bedenler arasındaki açık ayrımı da göstermektedir. Bir tarafta Amerika'nın idealize edildiği bir beden ve diğer tarafta da onun karşıt Öteki imgesinim temsili bir beden bulunmaktadır. Amerikan kahramanın büyüklüğüne karşılık Arap meslektaşları da sıradanlıklarıyla onlara eşlik etmektedirler. Filmlerde Araplar Amerikan kahramanını ve bunun sonucunda Amerikan ulusunu güçlendirmek adına simgesel düşmanlar olarak kullanılma eğilimindedirler. Bu filmlerde aslında Arap kötü karakterler kolay bir şekilde başka etnik kökenden gelen birileriyle değiştirilebilirler ve filmdeki operasyonlarda kültüre özgü değildirler. Bu filmlerde Araplar üzerinde sabitlenen şey onların kafası basmayan, yabani ve materyalist Ötekiler olarak özsel şarkiytatçı temsilleridir. Bu tarz bir maskulinite de kendini ABD'ye saldırı hazırlığında olan Arap terörist temsilinde gösterir. Bu teröristler de *The Delta Force* filminde yaşlı ve dindar insanları, *Executive Decision* filminde kadınları, *Hostage* filminde çocukları terörize eden bir uçak korsanı, *True Lies* filminde Amerikan ailesini kaçıran bir manyak, *Navy Seals* ve *Killing Streets* filmlerinde Amerikan askerlerine ve *Spy Game* filminde kendi insanlarına saldırı hazırlığında olan sokak militanları olabilir. Arap erkeğinin temsili genelde ABD'nin dünyadaki ve Ortadoğu'daki politikalarındaki konumunun meşrulaştırılmasına hizmet etmektedir; ancak bu meşrulaştırma her zaman gerçek politik gelişmeleri takip etmeyebilir. Bu durum *Navy Seals* ve *Spy Game* filmlerinde görülebilir. *Navy Seals* filminde gerçekleşen Amerikan müdahalesi navy seals komandoları tarafından yapılmaktadır ve filmde 1980'lerde Amerikan füzelerini teröristlerin elinden almak için Lübnan'a gönderilmektedirler. Filmde Amerikan

füzelerinin Lübnan'daki Şii teröristlerin eline nasıl geçtiği ile bir bilgi verilmemektedir ve Amerikan müdahalesinin hangi açılardan gerçekleştiği de gösterilmemektedir. Filmdeki Lübnan'daki Amerikan varlığı tek bir askeri operasyon üzerinden gerçekleşmekte ve ABD'nin Ortadoğu politikalarındaki varlığı ile ilgili bir ilişkilendirme yapılamamaktadır. Gene de filmde Lübnanlı militanlar merkezi konumda değildirler, aralarından hiçbiri ana karakter değildir. Onlar sadece Amerika'ya karşı başka bir tehdit unsurudurlar ve onların neler yapabilecekleri filmde açıklamasız bırakılmıştır. Bu yolla Öteki maskulinite belirsizleştirilmekte ve Amerikan ulusuna karşı soyut bir tehdit olarak işlevselleştirilmektedir. Benzer bir durum Arap askerlerinin barbar ve irrasyonel olarak temsil edildiği *In the Army Now* ve *Three Kings* filmlerinde de görülebilir. Yalnız bu iki filmde gösterilen Arap barbarlığına karşı *Three Kings* filminde Öteki maskulinitenin başka bir boyutu daha gösterilmektedir. Filmdeki Arap erkekleri iki gruptan birine aittir. Bunlardan bir grup Amerikan yardımını bekleyen ve böylece pasif ve kuşatılmış bir maskulinite temsiline sahip olan gruptur. Diğeri de Saddam'ın emirlerini gözü kapalı yerine getiren ve bundan dolayı da ABD'nin konumuna tehlike oluşturan askerlerdir. Iraklı askerler sadece Amerikalılara karşı acımasız değil Iraklılara karşı da acımasızdır. Onları öldürmekte ve yiyecek yardımına ulaşmalarını engellemektedirler. Bu film şarkiyatçı söylemin bir örneğini teşkil etmektedir. Orient Occident'e onu kendisinden kurtarması için ihtiyaç duymaktadır (Khatib, 2006, s. 64-67, 73-75).

Modern Batı kültüründe Arap kavramı filmlerden, haberlere ve toplumsal teoriye kadar İslami köktencilik (Islamic fundamentalism) ile sıklıkla eş anlamlı tutulmuştur. 11 Eylül saldırıları, Irak ile olan savaş ve Filistin'deki çatışmaların tümü İslami köktenciliğin terörizmle ilişkilendirilmesine katkı sağlamış ve bunun sonucunda köktencilik temel bir anti-Batı düşmanı olarak konumlandırılmıştır. İslami köktencilik Doğu/Batı ikiliğine dayanan birçok mit bağlamında algılanmış ve temsil edilmiştir. İslami köktenciliği dillendiren teorisyenlerden biri de Doğu ve Batı kültürleri arasındaki bir çatışmaya işaret eden Samuel Huntington'dır. Bu düşüncede, İslami köktencilik sıklıkla İslam ile ve genel olarak da Ortadoğu ile bağdaştırılmaktadır. İslam, köktencilik ve Ortadoğu mitlerinin bu görüş etrafında sürdürülmesi ciddi eleştiriler almıştır. Fred Halliday İslam'ın monolitik bir güç etrafında Batı'nın karşısına yerleştirilmesine karşı

çıkmaktadır ve Batı'nın kendini homojen bir entite olarak inşa etmesine ve böylece doğal olarak tehditkâr İslam'ın karşısında yer aldığı görüşünü eleştirmektedir. Halliday Müslüman ve Araplara yönelik steoriplerin çelişkisini de eleştirmektedir. Ona göre Müslüman-Arap Öteki hem duygusal ve hazcı hem militan ve pasiftir. Bu tarz mitlerin de en fazla olduğu yerlerden biri Hollywood'dur. 25 yılı aşkın sürede Hollywood filmleri incelendiğinde birçok filmin Arapları acımasız, yüzsüz İslami köktenci katiller olarak temsil ettirdiği görülmektedir. İslami köktenciler terörist olarak indirgenmekte ve böylece insanlıktan çıkarılmaktadırlar. Arap, Müslüman ve İslami köktenci kavramları arasında sıklıkla hiçbir ayrım yapılmamaktadır. Mitsel Öteki genelde iyi ve kötü arasındaki ya da biz ve onlar arasındaki mücadele içerisinde "düşman" olarak algılanır. Böylece köktenciliğe bir sorun olmaktan ziyade Arap dünyasındaki Ötekiliğin bir semptomu olarak bakılmaktadır. Bu inşa sürecinin öbür tarafında da bir ulus olarak ABD bulunmaktadır. Arap, Müslüman, köktenci Ötekinin karşısında, ABD yenilmez, üstün ve ahlaksal açıdan doğru olarak konumlanmaktadır (Khatib, 2006, s. 165-166).

Hollywood, teröristleri *The Delta Force*, *Hostage*, *Executive Decision* gibi filmlerde Arapça konuşurken göstermekte, *The Siege* filminde namaza hazırlanırken abdest almayı terör eylemine hazırlık ile bağdaştırmakta ve Hostage filminde terörist gruba "Allah'ın Kutsal Özgürlük Partisi (The Holy Freedom Party of Allah) gibi isimler vermektedir. İlaveten başka bir durum da Ortadoğu devletleri tarafından terörist eylemlerin desteklenmesidir. Hollywood'da köktenci teröristlerin ülkeleri ya duruma müdahale etmemekte ya da açıkça terörist eylemi savunmaktadırlar (*The Delta Force, Executive Decision, The Siege, Hostage, Programmed to Kill*). ABD etnik bir merkezden ve onun etrafında diğer etnik grupların entegrasyonuyla oluşan bir ülke olarak gösterilir. Ancak *The Siege* filminde olduğu gibi Amerikan ulusunun Arap azınlıkları içine almaktaki isteksizliğini göstermektedir. Bu bağlamda Amerikan ulusu etrafı kalelerle çevrilmiş bir toplumdur ve Amerikan uyruğu da istisnai bir özellik arz etmektedir. (Khatib, 2006, s. 175).

William Booth "Reel Bad Arap Takes on Hollywood Stereotyping (Kötü Araplara İlişkin Hollywood Stereotipleri)" adlı gazete makalesinde *Reel Bad Arabs* adlı belgeselde Hollywood'un üç B'ye takıntılı olduğunu bunların da "belly dancers

(dansözler), billionaire sheiks (milyarder şeyhler) ve bombers (bombacılar) olduğu belirtilmektedir. Eyad Zahra her yapılan filmde bir Arap ne zaman Allah dese, bir şeylerin patladığını söylemektedir. *Televizyon Arapları-TV Arabs", "Gerçek Kötü Araplar- Reel Bad Arabs", " Suçlu? 9/11 Sonrası Hollywood'un Araplar Hakkındaki Hükmü- Guilty? Hollywood's Verdict on Arabs after 9/11'nın"* makalelerinin yazarı Jack Shaheen sinemanın ilk günlerinden günümüze gelen süreçte Arapların en kötü gösterilen insanlar olduklarını ve en kötüsünün de Arapların içerideki düşman "Teröriste bakın, hey, o benim yan komşum" olduğunu ifade etmektedir. Arap kadınları ya çölün gülleri ya da siyah çarşaflar içindeki yığınlar olarak gösterilirken, erkekler de soytarı, sırnaşık halı satıcıları ya da ahlaksız şeyhler olarak gösterilmemişlerse, o zaman patlak gözlü uçak kaçıran bombacılardır (Booth, 2007).

Said'e göre (2014, s. 300) Araplar sinema ve televizyonda "şehvet düşkünü" ya da "kana susamış bir namussuz" olarak gösterilirler. Sinemadaki bazı Arap stereotipleri "Cinselliğe aşırı düşkün bir ahlaksız, sadist, kalleş, süfli biri olarak çıkar ortaya. Köle taciri... deveci… sarraf... yanardöner bir alçak" şeklindedir. Bu temsillerde Arap lider tutsak aldığı Batılı kahraman ve yanındaki sarışın kızı tehdit ederken gösterilir: "Adamlarım sizi gebertecek, ama önce biraz eğlenmek istiyorlar." Bunu imalı bakışlarıyla destekler. Bu durum ona göre Rudolph Valentino'nun *Şeyh* filminin günümüzdeki biçimidir.

Hollywood'un İslami köktenciliği betimlemesi ulusal projesinin bir parçasıdır. Bu proje Amerikan ulusunu idealize ederek Ötekini özelleştirir. Batıda genel olarak Arap ülkelerine "Arabistan" deme gibi bir eğilim bulunmaktadır. Bu kavramın genel olarak benimsenmesiyle birlikte birleşik bir Arap dünyası imgesi çağrıştırılmaktadır. Arabistan miti de kısmen Naser tarafından da savunulan pan-Arap ideali tarafından oluşturulmuştur. Smith, Pan-Arap projenin başarısız olmasına rağmen, kavramın ortaya çıktığına ve Arap dünyası boyunca kültürel bir bağlantı oluşturduğunu ifade etmiştir. Ancak Hollywood sadece Arap ülkelerini değil, Ortadoğu'daki diğer ülkelerle birlikte İslami köktenciliği ve bir din olarak İslam'ı da bulanıklaştırma eğilimindedir. Bu sorunlu bir yaklaşımdır, çünkü İslam ulus devlet ile bir paralellik arz etmemektedir.

İslam toplulukları ulus devletten hem küçük hem de büyüktür (Aktaran Khatib, 2006, s. 174-175).

Hollywood'da birleşik bir "Arabistan" içerisinde köktenci birinin özelliği onun kollektivizimidir. Bireysellik ise Amerikan ideolojisinin ana unsurlarından birisidir. Bu ideoloji diğer ulusların imreneceği bir model olarak düşünülmekte ve öylece hem eşsiz hem de üstün bir şey olarak özselleştirilmektedir (Aktaran Khatib, 2006, s. 178). Filmlerde Amerikalılar ise ego merkezli düşmanı tek eliyle yok edebilecek bireyselleşmiş kahramanlar olarak betimlenirler, köktenciler ise bir grup halinde hareket ederler ve bireysellikleri daha büyük bir sistem içinde örtülür. Filmlerdeki köktencinin bu "kapalı kimliği" kurallara uymayanların cezalandırıldığı dogmatik bir şekilde onun üzerine yüklenir. Terörist grubun kurallarına veya amacına aykırı hareket ettiğinde öldürülür. Bu ciddi cezalandırmanın aksine, kuralları takip eden köktenciler ise sadece bireysel kahraman tarafından yakalanırlar (Khatib, 2006, s. 178).

Hollywood köktenciliği öteki olarak belirlediği Arap, Müslüman ile eş tutma eğilimindedir: "Hollywood köktenciliği öldürme, adam kaçırma ve işkence ile eş görür…Bilhassa, Hollywood köktenciyi terörist saldırılarını içinde çocukların, yaşlıların, kadınların olduğu (Amerikalı) sivillere yönelik gerçekleştiren biri olarak temsil eder." (Khatib, 2006, s. 179). Hollywood aynı zamanda ilkel, Oriental Öteki figürünü inşa eder. Bu figür ilkel olmasının yanında despot, zengin, dejenere ve primitiftir. Bu mitsel Öteki'nin ikonik bir versiyonu *The Siege* filminde görülebilir. İslami köktenci teröristlerin filmlerdeki temsili politik uzamın yeniden yapılandırılmasını içerir. Filmlerdeki teröristlere takip edecekleri herhangi bir politik gündem verilmez (Khatib, 2006, s. 180, 181).

Said, Şarkiyatçılığa dört ana fikir etrafında şekillenen çok yönlü bir söylem olarak bakar. Bu fikirlere de Şarkiyatçılığın dogmaları der. İlk olarak Şark ve Batı arasında kesin ve sistematik farklılıklar bulunmaktadır. Şark irrasyonel, gelişmemiş ve aşağı iken Batı rasyonel, gelişmiş ve üstündür. Böylece Batı kendini Şark'ın zıttı olarak tanımlar. Örneğin, Amerikan yapımı 1999 tarihli *Mumya* filminde Mısırlı Araplar komikleştirilerek barbar, cahil ve korkak olarak gösterilirken, Amerikalı karakterler zıt bir şekilde "medeni" olarak gösterilirler. Batı sadece Doğu'nun tam karşıtı olarak

gösterilemez, aynı zamanda onun koruyucusu ve hamisidir. Bu durum da *Üç Kral* filminde görülebilir. Filmde Amerikan askerleri Iraklı sivilleri Iraklı diktatörlerin elinden kurtarır. İlaveten, Şark moral ve güç değerlerinin eksikliği üzerine inşa edilir. Bu da *Hostage* gibi Arap teröristleri betimleyen birçok Hollywood filminde gösterilir. Filmde uçak kaçıran Arap terörist sadece uçuş görevlisine tecavüz etmekle kalmaz aynı zamanda oğlunu teröristin zorbalığından korumak isteyen bir anneyi de öldürür. Filmin sonunda Arap terörist Amerikalı kahraman tarafından yakalanır ve bu da onun nihai olarak güç eksikliğine işaret eder. Bu yolla Şarkiyatçılık Öteki'ni fetişleştirir ve onu birbiriyle çelişen bir takım değişkenlere indirger. İkinci olarak, Şark üzerine yapılan soyutlamalar doğrudan bulgulara tercih edilir. Şarkiyatçılık Batılı olmayanı tek bir vücutta toplar. Batılı olmayan toplumlar arasındaki geniş farklılıkları göz ardı eder ve böylece kurgusal monolitik bir Şark yaratır. Edward Said bunu Batı'nın Doğu üzerindeki üstünlüğünü sürdürme yolu olarak görür. Monolitik Şark'a örnek olarak Arap konsepti verilebilir. Bu görüşe göre bütün Arap ülkeleri yeknesaktır ve Batı'nın karşısında yer almaktadırlar. Bu Ortadoğu'yu gösteren birçok Hollywood filminde görülebilir. *True Lies* filminde olduğu gibi Arap karakterler belirli bir ulusa, aksana veya lehçeye sahip değildirler. Said'in üçüncü dogmasında Şark ebedi, yeknesak ve kendini tanımlamakta yetersizdir ve bu yüzden Şark'ı tanımlayan Batı lügatı "bilimsel olarak nesnel"dir. Bu da Batı'nın Doğu üzerindeki hegemonyasını meşrulaştırmanın başka bir yoludur. Bir şeye bilimsel olarak doğru demek onu gerçekte sorgulanamaz yapmaktadır. Bu durum *Mumya* görülebilir. Filmde mumyanın hayata dönmesi gibi bir gizem filmdeki ana aktörlerden İngiliz kadının eski Mısır biliminde uzman olmasıyla realizm ile harmanlanarak sunulur. Son olarak, Şark korkulması ya da kontrol edilmesi gereken bir şeydir. Bu durum da muhtemelen en iyi olarak 1998 yılı Amerikan yapımı *The Siege* filminde görülür. Burada Şark Arapların İslamcı köktenci terörist olmalarıyla korkulan ve diğer taraftan Amerikan ordusunun teröristler bulunana kadar sıkıyönetim ilan etmesi ve Arapları kamplarda toplamasıyla kontrol altında tutulan bir şeydir (Khatib, 2006, s. 5-6)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ÖRNEK FİLM ÇÖZÜMLEMELERİ

Bu bölümde medeniyetler çatışması perspektifine uygun olarak seçilen sekiz film analiz edilmektedir. Bu bağlamda araştırma örneklemine dahil edilen filmler; *Not Without My Daughter* (1991), *Rules of Engagement* (2000), *The Kingdom* (2007), *Rendition (*2007), *Body of Lies* (2008), *Traitor* (2008), *Sex and the City 2* (2010), *American Sniper* (2013) filmleridir. Çalışmada öncelikle filmlerin konusu hakkında bilgi verilmekte ve daha sonra da filmler Edward Said'in "Şarkiyatçılık" eserinde bahsettiği dört dogma üzerinden çözümlenmektedir.

4.1. Araştırma

4.1.1. Araştırmanın Amacı

Samuel Huntington'un günümüzde sıraladığı sekiz medeniyet bulunmaktadır. Bu medeniyetlerden de eserinde de yer verildiği üzere en çok karşı karşıya gelen medeniyetler Batı ve İslam medeniyetidir. Medeniyetler çatışması perspektifinde İslam medeniyeti Batı medeniyetinin taşıdığı demokrasi, insan hakları değerleri gibi asla paylaşamayacak ve hatta bu değerleri yıkmaya çalışan bir medeniyet olarak betimlenirken, iki medeniyet arasında süregelen bir çatışma halinden bahsedilmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmada medeniyetler çatışması temelinde Batı medeniyeti ve karşısında konumlandırılan İslam medeniyetinin Hollywood Sineması'nda nasıl temsil edildiğinin gösterilmesi amaçlanmaktadır. Diğer bir deyişle Batı ve İslam medeniyetleri arasındaki sözde çatışma halinin Hollywood filmlerinde incelenmesi araştırmanın asıl hedefidir.

4.1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Medeniyetler Çatışması tezinin temel hipotezi Soğuk Savaş sonrasında insanların dini ve kültürel kimliklerinin çatışmanın kaynağını oluşturacağıdır. Bu bağlamda zaman olarak 1990 yılından günümüze uzanan bir film taraması yapılmıştır ve konuyla ilgili sekiz film seçilmiştir. Çalışmanın başlığında da geçtiği üzere filmlerin Hollywood filmi olmasına dikkat edilmiştir. Bu bağlamda filmlerin yapıldığı ülke ve yapım ve dağıtım şirketleri önem kazanmaktadır. Filmin yapıldığı ülkenin ABD (ortak yapım olsa bile) ve yapım ve dağıtım şirketlerinde ABD'li yapım şirketlerinin olup olmadığına bakılmış ve ona göre seçilmiştir. Netflix vb. platformlardan film seçilmemiştir.

4.1.3. Araştırmanın Önemi

Yüsek Öğretim Kurumu'nun ulusal tez merkezinin sitesinde "medeniyetler çatışması" yazıldığında yedi adet lisansütü çalışma çıkmaktadır. Bunlardan ikisi iletişim alanındadır. Bunlardan biri 2004 tarihli "Medeniyetler çatışması kuramı ışığında 11 Eylül olayı ve Türk yazılı basınındaki yansımaları" ve diğeri ise 2019 tarihli "Medeniyetler çatışması bağlamında yeni medya ortamında siyasi parti ve ideolojik medyanın söylem analizi" adlı çalışmadır. Bu çalışmaların dışında sinema ve çatışma ilişkisini oryantalizm ve/veya 11 Eylül bağlamında değerlendiren birçok çalışma mevcuttur. "Oryantalizm ve oksidentalizm kavramları çerçevesinde 11 Eylül sonrası Türk sineması ve Hollywood sinemasında öteki temsilleri" (2017), "Hollywood filmlerinde oryantalizmin üretimi" (2016), "Hollywood sineması ve İslamofobi: 11 Eylül sonrası Hollywood sinemasında İslamofobinin yeniden üretimi" (2018), "Post-yapısalcı uluslararası ilişkiler bağlamında görüntünün rolü: 11 Eylül sonrası Hollywood sinemasının yarattığı Irak ve Afganistan imajı" (2018), "Oryantalizm ve oksidentalizm kavramları çerçevesinde 11 Eylül sonrası Türk sineması ve Hollywood sinemasında öteki temsilleri" (2017), "11 Eylül sonrası Amerikan sineması ve televizyonunda İslam'ın ve Müslüman karakterlerin sunumu" (2017), "11 Eylül saldırıları sonrası Hollywood sinemasında Ortadoğu halklarının sunumu" (2016), "11 Eylül saldırıları ardından Hollywood filmlerinde 'Doğu'nun temsili: Kara Şahin Düştü, Ölümcül Tuzak ve Operasyon Argo filmlerinin analizi" (2015), "11 Eylül sonrası Amerikan sinemasında öteki'nin sunumu" (2011), "11 Eylül sonrası Amerikan filmlerinde Ortadoğulu kimliklerin sunumu (2010) gibi çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışma ise Hollywood ya da Amerikan filmlerini medeniyetler çatışması bağlamında incelemekte ve değerlendirmektedir.

4.1.4 Araştırmanın Örneklemi

Çalışmada sekiz film seçilmiştir. Filmler, *Not Without My Daughter* (1991), *Rules of Engagement*, (2000), *The Kingdom* (2007), *Rendition* (2007), *Traitor* (2008) B*ody of Lies* (2008)), *Sex and the City 2* (2010) ve *American Sniper* (2014) filmleridir. Medeniyetler Çatışması tezinin temel hipotezi Soğuk Savaş sonrasında insanların dini ve kültürel kimliklerinin çatışmanın kaynağını oluşturacağıdır. Bu bağlamda; 1990 yılından günümüze uzanan bir film taraması yapılmıştır ve konuyla ilgili sekiz film

seçilmiştir. Bu bağlamda Huntington'ın çalışmasında, çatışmaların medeniyetler arasında gerçekleşeceğini Soğuk Savaş'ın bitişine bağlaması filmlerin 1990 yılından itibaren seçilmesini sağlamıştır.

4.1.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma da niteliksel analiz yöntemi uygulanacaktır. Nitel araştırma "gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" olarak ifade edilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2000, s. 19). Nitel araştırmanın genel-geçer bir tanımını yapmak kolay değildir. Nitel araştırmanın altında farklı disiplinlerden "etnografi", "antropoloji", "durumsal araştırma", "yorumlayıcı araştırma", "aksiyon araştırması", "doğal araştırma", "tanımlayıcı araştırma", "teori geliştirme", "içerik analizi" gibi kavramlar ilişkili olması onun kesin bir tanımının yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda nitel araştırma açıklanan kavramları içine alan daha genel bir yapı olarak ifade edilebilir. Nitel araştırmanın "doğal ortama duyarlılık, araştırmacının katılımcı rolü, bütüncül yaklaşım, algıların ortaya konması, araştırma deseninde esneklik, tümevarıma dayalı analiz" olmak üzere sıklıkla bahsedilen altı özelliği bulunmaktdır. "Doğal ortama duyarlılık" olayların kendi ortamlarında incelenmesini, "araştırmanın katılımcı rolü" araştırmacının kendisinin araştırma ortamına dâhil olmasını, "bütüncül yaklaşım" araştırmada parçalardan ziyade bütüne önem verilmesini, "algıların ortaya konması" araştırmaya katılan kişilerin tecrübe ve algılarından faydanılmasını, "esneklik" araştırmada en uygun yöntem ve yolun izlenmesini, "tümevarım" da pozitivist yaklaşıma nazaran araştırmada toplanılan bilgilerden yola çıkarak bütüne ulaşmayı gerektirmektedir (Yıldırım, 1999, s. 9-14).

Bu bağlamda, filmlerde medeniyetler arasındaki çatışmanın incelenmesi amacıyla Said'in Şarkiyatçılık bağlamında oluşturduğu dört dogma yönerge analiz çerçevesini oluşturmaktadır. Bunlardan;

- "İlki, akılcı, gelişkin, insani, üstün Batı ile sapkın, gelişmemiş, aşağı Şark arasındaki mutlak, sistemleşmiş farklılıktır.

- Bir diğer dogma, modern Şark'ın gerçeklerinden çıkarsanmış dolaysız kanıtlardansa Şark'a dair soyutlamaların, özellikle de "klasik" bir Şark uygarlığını temsil eden metinlere dayalı soyutlamaların daima yeğlenir olmasıdır.
- Üçüncüsü, Şark'ın ezeli ebedi, tekbiçimli ve kendini tanımlamaktan aciz olduğu dogmasıdır; buna bağlı olarak, Şark'ı Batı'dan bakarak betimleyen, büyük ölçüde genelleyici, sistematik bir sözcük dağarcığının kaçınılmaz, hatta bilimsel açıdan "nesnel" olduğu varsayılır.
- Dördüncü bir dogma, Şark'ın önünde sonunda ya korkulması gereken bir şey ya da edilgenleştirilerek, araştırma ve geliştirmeyle, mümkünse doğrudan doğruya işgal edilerek denetim altına alınması gereken bir şey olduğudur." (Said, 2014, s. 314,315).

Edward Said'in Şarkiyatçılık kitabında her ne kadar Şarkiyatçılık genel olarak Batı dışı medeniyetlere ithaf edilse de kitaptaki Şarkiyatçılığın asıl sorunu İslam medeniyetidir. Bu bağlamda yukarıdaki dört dogma genel olarak Şarkiyatçılık bağlamında değil medeniyetler çatışması perspektifine uygun olarak Batı medeniyeti ve İslam medeniyeti karşıtılığına uyarlanarak filmlerde aranacaktır.

4.2. Filmlerin Analizi

Analiz kısmında örneklem kapsamında alınan *Not Without My Daughter* (1991), *Rules of Engagement*, *The Kingdom*, *Rendition*, *Body of Lies*, *Traitor*, *Sex and the City 2* ve *American Sniper* filmleri kronolojik olarak sıralanarak, incelenmiştir.

4.2.1 Not Without My Daughter (1991)

Yönetmen: Brian Gilbert

Senaryo: David W. Rintels

Oyuncular: Sally Field, Alfred Molina, Sheila Rosenthal

Dil: İngilizce, Farsça

4.2.1.1. Filmin Konusu

Yıl 1984. İranlı doktor Sayyed Bozorg Mahmoody (Moody) karısı Betty ve kızları Mahtob ile birlikte Amerika'da yaşamaktadır. Hastaneye gittiğinde diğer doktorların İran aleyhine konuştuklarını görünce bozulur. Eve geldiğinde karısına İran'daki ailesinin onları çok görmek istediklerini daha kızları Mahtob'u görmediklerini ve orayı ziyaret etmeleri gerektiğini söyler. Betty'nin İran'a ailecek gitme konusunda endişeleri vardır; fakat Moody karısını iki haftalık kısa bir ziyaret yapacakları konusunda Kur'an üzerine yemin ederek Betty'i ikna eder.

İran'a vardıklarında Moody'nin kalabalık ailesi tarafından havalimanında karşılanırlar. Eve doğru arabayla yolda giderlerken Betty saçları göründüğü için İran polisi tarafından durdurulur ve saçlarını örtmesi koşuluyla polis ikna edilir. Moody'nin büyük ablasının evine gelirler. Evde kadınlar ve erkekler ayrı oturmakta ve ayrı yemektedirler. Evin en büyüğü gelmeden yemeğe başlanmamakta ve sessiz sessiz oturmaktadırlar. Evin içinde de zaman zaman siyah çarşaf giyilmekte ve erkekler her sabah namaza kalkmaktadırlar. Betty için bambaşka bir kültür ve hayattır.

Moody Betty'e İran'a gelmeden önce işten kovulduğunu itiraf eder ve artık İran'da yaşayacaklarını söyler. En başından beri her şeyi planlamıştır. Betty'nin kızını alıp tek başına İran'ı terk etmesinin yasal olarak bir imkânı bulunmamaktadır. Moody İran'da yaşamak istemeyen Betty'ye karşı şiddet uygulamaya başlar. Betty ailesiyle gizlice telefonla görüştükten sonra İran'da Amerikan büyükelçiliği bulunmadığı için İsveç Büyükelçiliği'nin Amerika ile ilgilenen bölümüne gider ve orada yetkili bir kadınla görüşür. Kadın ona kocası İranlı olduğu için onun da otomatikman İranlı olduğunu, kocasının rızası olmadan ülkeyi terk edemeyeceğini ve çocuk üzerinde de hiçbir hakkı olmadığını söyler. Betty durumdan ötürü hayal kırıklığına uğrar. Eve geri döndüğünde Moody onu beklemektedir. Bir daha ondan habersiz giderse onu öldürmekle tehdit eder ve telefonla konuşmayı yasaklar.

Betty alışveriş yapmak için pazara çıktığında şan eseri bir dükkâna girer. Dükkân sahibi İngilizce konuşmaktadır. Ona telefon edebileceğini söyler. Telefon konuşmalarına şahit olunca ona yardım edebileceğini ve daha sonra tekrar dükkâna gelmesini söyler. Betty geldiğinde onun durumuna benzer şekilde İran'da bulunanları yurt dışına çıkaran bir

kadın ve kadının erkek kardeşi Hüseyin ile tanışır. Bu arada Betty İran'daki hayatına alıştığı izlenimi vermektedir. Mahtob okula başlamış, Moody'de bir hastanede Amerika'da çalışanlara iş verilmediği için kaçak olarak çalışmaktadır.

Bir gün Betty babasının iyi olmadığı yönünde bir telefon alır ve kızıyla birlikte Amerika'ya gitmek istediğini Moody'e belirtir. Moody ise tek başına gidebileceğini kızını götüremeyeceğini, Amerika'daki bütün varlıklarını satmalarını ve parayı ona getirmesini söyler. Yoksa kızını göstermemekle tehdit eder. Betty Hüseyin ile birlikte tüm kaçış planlarını ayarlamışken, Moody ona daha erken bir tarihe uçak bileti alır ve tüm planlar değişmek zorunda kalır. Betty Hüseyin'e Amerika'dan geldikten sonra kaçış planına devam etmeyi teklif eder ama Hüseyin Mahtob'un risk altında olduğunu, devrimden sonra dokuz yaşındaki kız çocuklarını evlendirdiklerini ve küçük erkek çocuklarını savaşa aldığından bahseder.

Betty Moody'ye klinikten gelen acil telefon sonucu onun evden çıkması üzerine, babasına hediye alacağını bahane ederek Mahtob ile birlikte evden çıkar. Daha sonra da Moody'nin polisi aramaması için onun kaçak olarak çalıştığını polise söyleyeceğini ve ertesi gün buluşmayı teklif eder. Hüseyin Betty ve kızını yalancı kimlik ve belgeler düzenleyerek İranlı kaçakçılarla birlikte gönderir ve Betty en sonunda Türkiye'ye Ankara'ya varır ve Amerikan büyükelçiliğindeki Amerikan bayrağını görür. Film, Betty ve kızı Mahtob'un Amerika'ya vardıklarını ve Betty'nin kendini bu durumdaki insanlara yardım etmeye adadığı altyazılarıyla biter.

4.2.1.2. Filmin Analizi

a. **Akılcı, gelişkin, insani, üstün Batı Medeniyeti ile sapkın, gelişmemiş, aşağı İslam Medeniyeti arasındaki mutlak, sistemleşmiş farklılık bulunmaktadır:**

Film muhteşem doğa manzarasıyla ve yumuşak klasik bir müzik ile başlar. 1984 yılıdır. Moody ve Mahtob iskelede beraber balık tutmaktadırlar. Yeşilliklerle örülü, gölün kenarındaki iskelede Betty'nin annesi, babası ve ailecek vakit geçirmektedirler. Batı ve özelinde Amerikan toprakları ütopik bir yaşam alanı olarak sunulur. Doğa, ev, göl her şey bu mükemmelliği tamamlayacak şekildedir. Her şey bir düzenin parçasıdır. Öbür taraftan Betty ve ailesi İran'a ayak bastıkları andan itibaren bir kaos ortamının içine

girerler. Doğanın güzelliğinden izler bulunmamaktadır. Filmde, İran, Betty'nin yaşam alanının mutlak zıttı konumundadır.

Moody kızı Mahtoba yatakta masal okumaktadır. Okuduğu masal da Alaaddin'dir. Batı eğitimi almış bir İranlı olan Moody kızına en bilinen Şarkiyatçı hikayelerden birini okumaktadır. Moody aynı masalda olduğu gibi İran'da da mağaraların, dağların ve çöllerin olduğundan bahsetmektedir. İran Alaaddin'in masalındaki Pers ülkesinin günümüzdeki Şarklı temsilidir. Yatakta kızı Moody'e "Amerikalılardan nefret ediyor muyum?" diye sorar. Bunun nedeni de arkadaşının Moody'nin İran'dan geldiği için Mahtob'un da Amerikalılardan nefret ettiğini söylemesidir. Bu düşünce İslam ve Şark hakkındaki basmakalıp önyargıların ürünüdür. İranlı bir çocuk isen Amerikalılardan otomatikman nefret edersin düşüncesidir. Bu kod içsel ve ontolojik bir yargı olarak sunularak tüm İranlılara veya Müslümanlara ithaf edilebilir. Hâlbuki kimse dünyaya geldiğinde ırksal veya dini stereotip kodlara sahip olarak doğmaz. Klasik Şarkiyatçı düşüncenin Aristo'dan beri dikte ettirmeye çalıştığı düşünce de budur. İnsanların sahip olduğu özellikler onlara doğuştan verilidir. Moody de kızına yirmi senedir Amerika'da yaşadığını ve elmalı kek kadar Amerikalı olduğunu söyleyerek onu rahatlatır. Ancak filmin devamında öyle olmadığı açık bir şekilde görülecektir.

Betty İran'ın ziyaret etmek için uygun bir yer olmadığını düşünmektedir. Orada kızı ve kendisi için fazlasıyla şiddet bulunmaktadır. Moody Betty'i İran'a gitmek ve oradaki ailesini görmek için ikna etmeye çalışır ve Betty'e şöyle der: "Sana kutsal Kur'an üzerine yemin ediyorum. Asla tehlikede olmayacaksınız, iki hafta sonra geri döneceğiz ve senin ya da Mahtob'un güvenliğini tehdit edecek hiçbir şey yapmayacağım." Betty endişeli gözlerle baktığında da "Hadi ama tatlım. O kadar da büyütülecek bir şey değil" der. Filmin ilerleyen sahnelerinde Moody'nin dediği her şeyin yalan olduğu ortaya çıkar ve üzerine yemin ettiği Kuran'da ya onun için o kadar kutsal değildir ya da Müslümanlar böyle yalanlar söyleyebilmektedirler. Bu da Müslümanların sözünün eri olarak değil, yalancı insanlar olarak stereotipleştirir.

Moody ve ailesi İran havalimanına indiklerinde, Moody'nin çok kalabalık olan ailesi onları karşılar. Betty durumu biraz garipser. Amerika'da Betty'nin ailesini filmin başında sadece anne ve babası olarak hatırlarız. İran'da Betty uzun bir etek giymiş ve

baş örtüsü takmıştır; ancak önden saçları biraz gözükmektedir. Moody'nin ablası Ameh Bozorg arabaya binmeden bir paket içerisinde ona üzerini kapaması için kıyafet verir. Moody giymesinin onları mutlu edeceğini ve zor günler geçirdiklerini söyler. Bu sahne Betty'nin Batılı kadın kimliğine karşı yapılmış ilk müdahaledir. Betty arabada giderlerken Moody'e "Sen yabancı kadınların İslam'a uygun kıyafetler giymediğini söylemiştin" der. Moody'de yanıldığını söyleyerek karşılık verir. Bu İslam'ın zorla ve cebirle işlediğine ve dünyayı dönüştürmeye çalıştığına yönelik bir algıdır. Arabadan indiklerinde kurban kesilir ve kanı akar. Kızları korkar. Moody bunun gelenek olduğunu ve üzerinden geçmeleri gerektiğini söyler. Hep beraber dışarda alışverişten dönerlerken İran devrim muhafızları Betty'nin başörtüsünün önünden saçının çıktığını görürler ve silahlarla inerler. Moody kıyafet kurallarının çok katı olduğunu söylerken, kardeşi de saçının her telini örtmesi gerektiğini "örtülmeyen her saç, şehitlerimizin kalbine saplanan bir hançer gibidir" der. Bu diyaloglar İslam dininde savaş kodlarının sadece gerçek anlamıyla savaşta değil, yaşamın her anında olduğu algısını uyandırır. İslam savaş dini olarak gösterilmektedir. Ayrıca İslam'ı diğer inançtan insanların yaşamlarına ve kültürel özelliklerine hoşgörüsüz bir din olarak göstererek ötekileştirir.

İnsanlar sokakta hep birlikte cuma namazı kılmaktadırlar. Namaz kıldıkları yerin orada bir afiş asılmıştır. Afişte de kanlı kılıçlar bulunmakta ve kılıçların üzerinde de sırasıyla İsrail, ABD, Suudi ve S.S.C.B yazmaktadır. Bunlar İran'ın düşmanlarını göstermektedir. Betty'de Amerikalı olarak bu düşmanların içerisinde yer alacaktır. Çünkü hem Hıristiyan hem de Amerikalıdır. Öbür taraftan ibadet edilen yerin karşısında böyle bir afiş asılması aynı zamanda o düşmanların İslam dininin düşmanları olduğunu ima etmektedir. Her ne kadar içinde Müslüman bir ülke olan Suudi Arabistan bulunsa da Ayetullah Humeyni ABD'yi Büyük Şeytan, Sovyetler Birliği'ni Küçük Şeytan ve kukla rejimler olarak gördüğü Körfez ülkelerini Mini Şeytanlar olarak nitelendirmekteydi.

Moody Betty'ye İran'a gelmeden önce işten kovulduğunu anlatır. Bunun iki nedenden ötürü olmuş olabileceğini söyler. Birincisi işi daha az paraya yapan birini bulmaları, diğeri de İranlı olmayan birini bulmaları halindedir. Betty'de Amerika'ya geri döndüklerinde itiraz edeceklerini söyler ve "Orası Amerika. Bizim kanunlarımız var."

Der. Her ne kadar Moody Amerikan kültürünün İslamofobik davranış kodlarına maruz kaldığını ve bu yüzden kovulduğunu söylese de her şeyden önce onunla ilgilenen Amerikalı bir karısı vardır ve Amerika'da diğer yerlerin ve İran'ın aksine kanunların her şeyin üzerinde olduğu Betty'nin ifadesiyle filmin bakış açısını göstermektedir. Çünkü orası Amerika'dır. Moody ona böyle davrananların tıp dünyasının okumuş eğitimli insanları olduğunu ifade eder. Ancak, filmin ilerleyen sahnelerinde kendisi eleştirdiği insanlardan çok daha fazlasını yapacaktır.

Moody Betty'ye en baştan beri yalan söylemiştir. İran'a gelme nedeni sadece ailesini ziyaret etmek değil, aynı zamanda tamamen oraya yerleşmektir. Moody Betty'ye onun için Amerika'da bir şey kalmadığını söyler. Betty de Amerikalı olduklarını, kızlarının da Amerikalı olduğunu ve işi için üzüldüğünü bildiğini ve durumunu halledeceklerini söyler.

- Moody: Mahtob'un burada büyümesini istiyorum
- Betty: Hayır
- M: Bence Müslüman olmalı.
- B: Hayır! Hayır!

Moody öncelikle Kur'an'a el basıp yalan söylediği için Kur'an'ın da kutsallığını yok etmiş ve onun Müslümanlar tarafından rahatlıkla yalan söylemek için bir araç olabileceğini göstermiştir. Betty kızının Müslüman olması gerektiğini öğrenince "Hayır" der. Kızının Müslüman olması ona kabul edilemez bir durum olarak gelir. Bu iki din ve kültür arasına çekilmiş kesin bir perdedir. İnsan her yerde Müslüman olabilir. Bunun için özellikle İran'da yaşamaya gerek yoktur. Moody'nin onları İran'da tutmaya yönelik bu tavrı aynı zamanda İslam'ın zorlama dini olduğuna yönelik bir algıdır. Oysa Kur'an da konuyla ilgili tam tersi yazmaktadır. Bakara Suresinin 256. Ayetinde şöyle der: "Dinde zorlama yoktur. Doğru eğriden açıkça ayrılmıştır. Artık kim sahte tanrıları reddeder de Allah'a inanırsa kopmayan sağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah her şeyi işitir ve bilir." Betty sahnenin devamında Şarkiyatçı, İslamofobik düşüncenin kodlarını Moody'ye açık bir şekilde sunar: "… burada kalamayız. Burası geri kalmış, ilkel bir ülke. Ne ben burada yaşarım ne de kızımı burada yetiştiririm. Kadınlara nasıl davrandıklarını bile bile, Mahtob'u burada büyütmeyi nasıl düşünebilirsin?" Bu da

İslam'ı İran temsilinde geri kalmış, ilkel ve cinsiyetçi bir din haline getirmektedir. Moody'de Müslüman olduğunu, İran'da yaşaması gerektiğini ve Mahtob'un İran'da gerçek değerleri öğrenebileceğini söyler. Burada da Batılı düşünce ve değerlerin reddi bulunmaktadır. Cinsiyetçi söylem İran'daki Moody'de vücut bulur. Kendine itiraz eden Betty'ye vurur. Amerika'da iken kibar ve nazik olan Moody İran'da karısına şiddet uygulayan bir adam haline gelmiştir. Bu da İslam'ın özünde şiddet olduğuna yönelik algının pekiştirilmesidir. Moody şöyle devam eder: "Şu anda benim ülkemdesin. Sen benim karımsın ve ne dersem onu yapacaksın. Anladın mı? Burada kalıyoruz." Amerika'da beraber sürdürülen yaşam, İran'da ataerkilin hükümranlığıyla devam etmektedir. Betty Moody ve ailesi hep beraber yemek yerken Moody'nin Kur'an üzerine el bastığını ve bunu nasıl yapabileceğini ailesine anlatır. Ancak tüm erkekler ve Ameh Bozorg Betty'ye nefret dolu bir şekilde bağırırlar. Allah'ın Moody'yi bu davranışından ötürü affedeceği söylenir. Betty Batılı Amerikalı bir kadın olarak aşağılanmıştır. Onu annesi aradığında da ona burayı aramaması gerektiğini söyler ve şöyle der: "Ayrıca o benim karım, yani o, ben ne istersem onu ister!" Halbuki Amerika'da karısını İran'a gitmek için ikna etmeye çalışan bir adamdır.

Moody yemek yemek istemeyen Betty'ye yemek getirir ve eğer gerçekten kalmak istese harika bir yaşantılarının olacağını söyler: "Şah'ın İran'ı terk edeceğini ilk duyduğumda Mahtob daha yeni doğmuştu. İnanamamıştım. Muhteşem bir haberdi. Herkes sokaklara dökülmüştü. Milyonlarca insan! Ben de orada olmalıydım. Belki de ilk defa, herkese bu, bizim kaderimiz. Biz böyle yaşıyoruz. Biz buyuz. Ve hiçbir şey bizi durduramaz. Bunun nasıl bir şey olduğunu hayal bile edemezsin." Moody'nin bu söyledikleri Batı ve İslam medeniyetleri arasındaki ayrımı doğrulamaktadır. Moody'nin "biz böyle yaşıyoruz. Biz buyuz" demesi bir taraftan Betty'ye şu an nasıl davrandığının açıklamasını sunmakta, diğer taraftan da İslam'a inanan kişiler Müslümanlar böyledir anlamı taşımaktadır. Bunun Betty tarafından hayal bile edilemeyeceğini söylemesi onun Hıristiyan varlığıyla böyle bir şeyi asla anlayamayacağına yönelik bir durum tespitidir. Böylece Moody Batı ve İslam medeniyetlerinin ayrı akan iki nehir olduğunu ve asla bir araya gelemeyeceklerini ima etmektedir. Betty, Moody odadan çıktıktan sonra kızıyla birlikte dua eder: "Yüce Tanrım dualarımızı duy. Lütfen bize İran'dan kurtulup Amerika'ya dönmemize yardım et. Lütfen, bizi hiçbir şey ayıramasın. Ve koruyucu gücünü

üzerimizden hiç esirgeme. Amin.” Betty’nin ve kızının okuduğu bu dua filmin sonunda ikisinin de İran’dan kaçmayı başarıp Türkiye’deki ABD Ankara büyükelçiliğinde Amerikan bayrağını görmeleriyle gerçekleşir. İslam ülkesi İran’da Betty’nin duasının kabul olması, Tanrı’nın Hıristiyanların yanında olduğu algısını oluşturmaktadır. Benzer bir duayı filmin ilerleyen bölümünde kızıyla birlikte gene yaparlar. Moody İran’da büyük doktor açığı olmasına rağmen eğitimini Amerika’da aldığı için iş bulamamaktadır. Amerika’da eğitim gören birini İran kabul etmemektedir. Ancak, Moody bir İranlı olarak her ne kadar ötekileştirmeye maruz kalsa da Amerika’da doktor olarak iş bulabilmektedir. Ayrıca işten kovulmuş da olsa Amerika’da Betty’nin dediği gibi kurallar vardır. Filmin başında İran’ı eleştiren doktorların dediğine göre, Amerika’da tıp eğitimi İran’dan çok daha iyidir. Bunu Moody de bir şekilde onaylar: “Devrim'den önce bu ülkenin geliştiğine inanmak mümkün değil. Kimyasal tesisler yapıyorduk, petrol rafinerileri, multi milyon dolarlık tesisler inşa ediyorduk. Şu an hepsi çürüyor. Neden, çünkü onları çalıştırmayı bilen insan yok! Herşey çok ilkel!” Moody daha önce Betty’nin kültürel anlamda bulduğu ilkelliği, kendisi teknolojik ve diğer gelişmişlik alanlarında doğrular. İran’da çeşitli görevleri ifa edecek yetişmiş eleman yoktur ve sırf Amerika’da eğitim gören İranlıları da kabul etmemektedir.

İran-Irak Savaşı’ndan dolayı Mahtoub’un gittiği okulda patlama olur ve herkes kaçışır. Betty Moody’ye Mahtob’un öldürülebileceğini, Moody’nin İran’da tehlike olmadığına dair söylediğini hatırlatır. Moody’de “Bu, Amerika’nın işi. Uçakları, bombaları kim veriyor? Irak’a kim arka çıkıyor? Bu kadar saf olma. Bu savaştan Amerika sorumlu, başka kimse değil!” der. Moody için her şeyin arkasında Amerika vardır ve Amerika İran’ın baş düşmanıdır.

Moody okula geldiğinde Betty’yi göremeyince onu çok fena döver. Bu arada Mahtob’a da bir tane yapıştırır. Betty’ye “Seni öldüreceğim. Seni doğrayacağım. Gebereceksin!” der. Taksiden indiklerinde Betty kaçar. Betty Nicole ile okula gidip Mahtob’u almaya gittiklerinde oradaki kadın “İmkânsız. Çocuk babaya gider” der. Nicole Amerikan Dışişleri Bakanlığı’nın Betty’nin İran Dışişleri Bakanlığı’ndan yardım alması gerektiğini söylediğinde Betty “Hayır! Onlar bu kültürü anlamıyorlar. Sadece işleri daha

kötüye götürecekler." der. İki kültürün birbirini anlamaması ve aralarındaki farklılık burada da ifade edilmektedir.

b. İslam Medeniyetinin gerçeklerinden çıkarsanmış dolaysız kanıtlardansa İslam'a dair soyutlamaların, özellikle de "klasik" bir İslam uygarlığını temsil eden metinlere dayalı soyutlamaların daima yeğlenir olmasıdır:

Evde Amerika'dakinin aksine yemekte kadınlar ve erkekler beraber oturmamakta ve yerde yemektedirler. Hep beraber yendiği için kadınlar ev içerisinde gene kapalı konumdadır. Evin büyüğü gelince herkes susar. O oturup yemeğe davet edinceye kadar da kimse yemez. Adam "Bismillah" der ve Betty de kızına bakarak "Bu sanırım yiyebiliriz demek oluyor" der. Yemekte erkekler kendi aralarında yüksek sesle konuşurlarken, kadınlar yüzlerini saklamaktadırlar. Evin büyüğü, Ameh Bozorg'a Betty'i çarşaf giymediği için işaret eder ve kadın da ona ters ters bakar. Bu durum Betty'i çok rahatsız etmiştir; ancak Moody yanlış anladığı yönünde ikna etmeye çalışır. Betty ile Moody arasında şöyle bir diyalog geçer:

- Betty: Aynı bugün polisin beni durdurduğu zaman hissettiğim gibiydi. Aynı nefret dolu bakış. Bazen çok ilkel görünüyor.
- Moody: "kendine ait olmayan tüm dini inançlar, insana ilkel gelir.
- B: Peki ya onları örtüp saklamak? Kadınların cinselliğinden korkuyorlar mı?
- M: Hayır o değil. İranlı kadınlar çarşafı seviyor. Bu saygının bir işareti. Şah onu yasaklamaya kalktığında, sokaklarda gösteriler yaptılar. Pek çok kadın onu geri getirmek istedi.
- B: Üzgünüm, farklı bir kültür olduğunun farkındayım. Ama sanırım anlayamıyorum.

Moody sözlerine "ailem çok dindardır. Kültürlü değillerdir. Hemen hepsi taşralıdır. Her şey çok değişmiş. Her şey Kur'an'a geri dönmüş. Devrim'den beri bu şekildeymiş" diyerek devam eder. Moody bu eve taşındıklarında tüm mobilyaları attıklarını söyler. O yüzden yerde yemek yenilmekte ve oturulmaktadır. İlk önce Betty çarşaf giymemesinden dolayı nefret dolu bakışları üzerine çekmektedir. Bu bağlamda İslam nefret yüklü bir din olarak gösterilmek istenmektedir. Betty çarşafın kadın cinselliğiyle bağlantılı olduğundan bahsederken, Moody çarşaf giymenin kadınların kendi isteği

olduğundan ve bunun onların toplumsallaşması açısından önemine vurgu yapar. Bu bağlamda Batılı kadın ve Müslüman İranlı kadın birbirinden oldukça farklıdır. Betty başını örtünce bunalmakta ve sıkılmakta, kurban kesilmesi ona vahşice gelmektedir. Betty iki kültür arasındaki farklılığa dikkat çekmekte ve bir Batılı olarak İslam kültürünü anlayamamaktadır. Bu da iki kültürün Huntington'un da dediği gibi temelden farklı olduklarına işaret etmektedir. Moody sözlerine devam ettiğinde ailesinin kültürlü olmadığından, taşralı olduğundan ve artık her şeyin Kur'an'a geri döndüğünden bahsetmektedir. Aslında Kur'an'a dönüşün geriye doğru bir dönüş olduğu ima edilmektedir. Bu da İslam'ın geri ve aşağı olduğuna dair İslamofobik söylemin bir örneğidir. Tüm mobilyaları atmaları da Batı'ya ait olan her şeyin reddi anlamına gelmektedir. Bu daha önce de bahsedilen Müslümanların ve Hıristiyanların zaman anlayışlarındaki farklılığa dikkat çekmektedir. Louis Massignon Müslümanların 'Zaman' anlayışlarının Hıristiyanlardan farklı olduğunu iddia etmekteydi. Bu bağlamda Hıristiyanların zaman konsepti çizgisel bir şekilde ilerlerken, Müslümanlarınki ise "kesintili" ve "geri dönüşlü" bir şekilde gitmektedir. Devrimle birlikte eşyaların atılıp, geçmişe dönülmesi buna işaret etmektedir. Öbür taraftan zamanın bu işleyişi sadece Moody'nin ailesi için değil, Moody için de geçerlidir. Moody'de Amerika'da sahip olduğu hayatı geride bırakarak ailesinin yaşantısını benimser. Bu onun için daha büyük bir kesinti ve geri dönüştür. Sonuçta Moody de bir Müslümandır. Diğer taraftan bir Hıristiyan olarak Betty için zamanın bu şekilde ilerleyişi uygun değildir. O yüzden de ne yapıp edip İran'ı bir şekilde terk eder. Diyalogların devamında Betty Moody'nin güldüğünü görünce neyi komik bulduğunu sorar. Moody "Seninle her fırsatta aşk yaptığımızı düşünüyorlar…Onlar bunu yaptıktan sonra yıkanmak zorundalar. Yoksa dua edemezler. Bunun temiz olmadığı farz edilir. Biz günde iki ya da üç defa yıkanıyoruz." Bu diyaloglar da iki kültür arasındaki temel farklılıklara işaret etmektedir. Batılılar her fırsatta temizlik ararken, Müslümanlar için bu ibadet ve aşk yapma arasında kodlanmış bir davranış haline gelmiştir.

Ertesi sabah Moody sabah namazına çağrılır. Betty Moody'ye her sabah erken kalktığını ve ona gitmemesi yönünde telkinde bulunur. Ancak Moody sinirlenir: "Senin derdin ne? Burada ailemle beraberiz. Onlar Seyidlerdir. Muhammed'in öz be öz torunları. Biraz saygı göster. Elbette ki bu, kültürlü bir Amerikalıya fazlasıyla ilkel

gelebilir." Seyyid terim olarak "şerefli, asil soylu, onurlu, kutsal, mübarek" manasına gelen şerif ile birlikte "nesl-i pak-i Muhammedi'ye mensup olan" anlamında Hz. Peygamber'in Hz. Ali ile Fatıma'dan doğan torunlarıyla onların soyundan gelenler için unvan olarak kullanılmıştır." (Küçükaşçı, 2019). Bir taraftan Betty'ye nefret dolu bakan Moody'nin ailesi Hz. Muhammed'in soyu denilerek Hz. Muhammed üzerinden problematik bir yapı ortaya çıkarılır. Moody'nin ailesi Hz. Muhammed'in temsili haline getirilir ve böylece Batılı Amerikalı kadına karşı hoşgörüsüzlüklerinin sebebi İslam dininin peygamberine bağlanarak, İslam dini bir bütün halinde ötekileştirilir. Moody'i sinirlendiren de Batı'nın gözünde İslam dininin primitif olarak gözükmesidir. Her ne kadar buna sinirlense de bunu dile getirmesi filmin genel bakış açısını pekiştirmektedir.

Moody ilerleyen zamanda Betty'yi iyice kısıtlamaya başlamıştır. Telefonla konuşması, tek başına evden dışarı çıkması yasaktır. Moody tarafından evde esir olarak tutulmaktadır. Pasaportu kocası tarafından alıkonulmuştur. İran'da Amerikan büyükelçiliği olmadığı için İsviçre Büyükelçiliği'nin Amerikan İlişkileri Bölümü'ne gider. Betty orada görevli Nicole Adjanian ile görüşür. Kadın Betty'nin İranlı ile evli olduğunu öğrenince, onun doğal olarak İran vatandaşı olduğunu ve kadınlarla ilgili kanunların çok katı olduğunu söyler. Kadınlar yazılı bir izin olmadan hiçbir yolculuğa çıkamazlar. Çocuklarla ilgili hiçbir hakları yoktur. Boşanmak için bile erkeğe sormaktadırlar. Bu da İslamofobik söylem içerisinde yer alan İslam dininin cinsiyetçi olduğu söylemini pekiştirmektedir. İsviçre büyükelçiliğinden eve döndüklerinde Moody Betty'yi döver. Böyle bir şeyi bir daha denemesi halinde onu öldüreceğini söyler. Betty ve Moody, Betty'nin Kur'an kursundan tanıdığı arkadaşı Ellen'ın evlerine yemeğe giderler. Kadının da kocası doktordur. Adam Ellen'ın başta uyum sağlayamadığını ama daha sonra nasıl iyi bir eş olunacağını anladığını söyler. Ona da teyit etmek için sorduğunda kadın sessiz bir şekilde sadece kafasını sallar. Betty Ellen'e kocasının ona şiddet uygulayıp uygulamadığını sorduğunda "Amerika'da asla" cevabını alır. Ellen bunun İslam'a uygun olmadığını, İslam'ın içinde güzellikler olduğunu ve çocuklarının Müslüman olarak yetişmelerinden memnun olduğunu söyler. Betty Ellen'a İran'dan kaçmaya çalıştığını ve söylediğinde Ellen ona yakalandığı takdirde idam edileceğini söyler. Ellen kocasının ona ABD'de şiddet uygulamadığını söylemiştir. Ancak, daha sonra Ellen'in kocası Hürmüz durumu öğrenince kocası tarafından şiddete maruz

kalmıştır. Gözü mor ve dudakları patlamıştır. Hürmüz Betty'ye şöyle der: "Bir eş olarak görevin, kocana her şeyi anlatmaktır. Sır saklayamazsın." Daha sonra da Ellen'ı çekiştirerek götürür. İran'da kadınlar şiddete maruz kalan ve hiçbir hakları olmayan insanlar olarak gösterilir. Ellen'ın kocasının ona Amerika'da asla şiddet uygulamayıp, İran'da uygulaması ise İslam dininin yaşandığı yerlerde kadınlara şiddetin içselleştirildiği ve meşru görüldüğü algısını oluşturmaktadır.

Mahtob İran'daki okuluna uyum sağlayamamış ve bütün gün ağlamıştır. Moody Betty'ye her gün onunla okulda gitmesi gerektiğini ve orada bir sürü dindar kadının olduğunu ve izleneceğini söyler. İslam dininin panoptik yüzü en başından beri Betty'nin üzerindedir. Betty evde Moody'nin akrabaları tarafından izlenmekte ve onun telefon açmasına bile izin verilmemektedir. Öbür taraftan okulda da izlenecektir. Betty Mahtob'un içerisinde olduğu durumdan ötürü onun mutlu bir çocukluk geçirmesini isteyip istemediğini sorduğunda Moody "İslam, benim çocuğuma verebileceğim en büyük armağandır." der. İslam'ın olumsuz temsili Moody ve ailesi üzerinden gerçekleştirilir.

Betty kaçışın detaylarını konuşmak için Hüseyin'in evine gider. Hüseyin Batılı tarzda giyinen, kravat takan ve klasik müzik dinleyen birisidir. İran Devrimi'ne karşıdır ve bunu da evindeki Pers bahçesini anlatırken şu sözlerle açıklar: "Pers bahçeleri tarihimiz boyunca hep özel bir yere sahip olmuştur. Aslında, "Cennet" kelimesi de Pers kökenlidir. Cennet düşüncesinin her zaman bu kadar yakından İran'la ilişkili olmasına inanmak zor. Ülkemin başına gelenleri ne zaman hatırlasam, gözümün önüne bahçeleri getirmeye çalışıyorum." Burada Betty Hüseyin'in evinde yalnız ve saçı açık bir şekilde onunla konuşabilmektedir. Hüseyin İran'ın cehennemi yaşadığını düşünmektedir ve yapabildiği kurtarıcı rolünü üstlenerek orada zorla tutulan Batılı kadınları İran'ın dışına çıkarmaktır. Burada filmin salt olumlu Müslüman karakteri Hüseyin, Batılı bir dış görünüş ve düşünce tarzıyla sunulur. Böylece Batı medeniyeti en iyi ve üst medeniyet olarak temsilleştirilir.

Betty İran'dan kaçmak için planlar yaparken, babasının ameliyat olması gerekmesi üzerine Moody onun Mahtob olmadan Amerika'ya gitmesini ve tüm mal varlıklarını satıp, geri gelmesini söyler. Gelmezse Mahtob'u göremeyecektir. Konu üzerine Hüseyin

ile buluşur ve Hüseyin ona kızını almadan gitmemesini yoksa kızını bir daha göremeyeceğini, Moody'nin onu ülkeye geri aldırmayacağını ifade eder: "Mahtob'u burada bırakamazsın. Moody'nin ailesiyle olmaz. Onlar taşralı. Pek çoğundan daha fanatiklerdir. Bu rejim onları yüreklendiriyor. Burada bazı insanlar dokuz yaşındaki bir kızın evlenmeye hazır olduğunu düşünür. Pek çok çocuk gelin görebilirsin." Bu diyaloglar İslam'ın cinsiyetçi bir din olduğu algısını pekiştirmektedir. Hüseyin ile Betty arabada konuşmaya devam ederlerken bir araba gelir, oyun oynayan çocukları İran-Irak Savaşı için toplar. Bazılarının yaşı on iki civarındadır. Rejimin ne erkek ne çocuklara karşı büyüttüğü bir sevgi vardır. Hüseyin şöyle devam eder: "Onlara Tayvan malı, plastikten Cennet anahtarları veriyorlar. Ve onlara, öldüklerinde Cennet'e gideceklerini anlatıyorlar. Bazen onları mayın tarlalarını temizlemek için bile kullanıyorlar. Çocuklar arazi boyunca koşup, paramparça oluyorlar." Çocukları aldıkları arabanın üzerinde Humeyni'nin resimleri bulunmaktadır. American Sniper filminde de benzer bir şekilde küçük çocuklar savaş için kullılmaktaydı. Burada rejim şiddete meyillidir ve çocukları ölüme Cennet vaadiyle gönderebilmektedir. Ayrıca çocuklar çatışmanın küçük yaştaki temsilcileri haline getirilmektedir. Televizyonda Kur'an'ı öpüp savaşa giden askerler gözükmektedir. İran-Irak Savaşı'nın kazananı yoktur. Edilen dualar kabul olmamıştır. Öbür taraftan Betty'nin ettiği dualar kabul olacaktır.

c. İslam Medeniyetinin ezeli ebedi, tekbiçimli (yekpare) ve kendini tanımlamaktan aciz olduğu dogmasıdır:

Moody bir hastanede doktor olarak çalışmaktadır. Hastanede, doktorların dinlenme odasında İran gazetesi okurken, bilardo oynayan iki doktor İran ve onun hakkında bir diyaloğa girerler:

- Doktor 1: İranlılar kendilerini dualarla Taş Devrine geri götürdüler.
- Doktor 2: Neden Birleşik Devletlere gelip tıp okuyorlar ki? Bunu İran'da iki haftada halledebilirsin.
- Doktor 1: Yedi günde.
- Doktor 2: Ayetullah'ın parlak fikirleri var. Bir asker yaralandığında, bırak ölsün diyor. Nasılsa cennete gitmesi garanti. Oradaki gazeteyi gördün mü?
- Doktor 1: İranlı komik suratınkini mi?

- Doktor 2: O şeyi nasıl okuyabiliyor? Aynı benim reçetelerime benziyor.

İlk doktorun "İranlılar kendilerini dualarla Taş Devrine geri götürdüler" cümlesi İslam'ı ötekileştirmekte, onu Hıristiyanlık karşısında aşağıda konumlandırmaktadır. İran'ın yeni düzeni Taş Devri olarak görülmekte ve bunun sebebi dua yani İslam olarak sunulmaktadır. Öbür taraftan da Amerika bilimsel düşüncenin merkezi olarak gösterilmektedir. Bu da tıp eğitimi üzerinden gerçekleştirilmektedir. İran özelinde Şark da normalde yıllar süren tıp eğitiminin yedi günde bitirilebileceği söylenerek, Şarka ait eğitim ve düşünce edilgenleştirilmekte ve değersizleştirilmektedir. İlaveten tıp eğitimine neden gerek olsun ki denilmektedir. Tedaviye gerek olmadığı ve cennetin Ayetullah tarafından garanti edilmesi İslam dininin yozlaşmış olduğu algısını oluşturmaktadır. Doktorun Farsçanın nasıl okuduğunla ilgili ve Farsçayı reçeteye benzetmesi klasik Şarkiyatçı düşüncenin bir tezahürüdür. Doktorların reçete yazısıyla ilgili çok kötü yazıldığı ve bu kadar kötü yazıldığı için sadece doktorların ve eczacıların okuduğuyla ilgili bir kanı vardır. Burada da bir dil olarak Farsça bozuk doktor yazısına benzetilmektedir. Aslında düzgün olanın deforme olmuş şeklidir. Binlerce yıllık Pers tarihi ve Farsça dilinden üretilen eserler doktor yazısına benzetilerek hiçleştirilebilmektedir. Hastanedeki sahneden sonra Moody'yi evinin bahçesinde klasik müzik dinlerken görürüz. Batı kültürünü benimsemiş bir Şarklı, Batılılar tarafından Batılı olarak ilan edilmemektedir ve aşağı Şarklı konumunda bırakılmaktadır.

d. İslam Medeniyetinin önünde sonunda ya korkulması gereken bir şey ya da edilgenleştirilerek, araştırma ve geliştirmeyle, mümkünse doğrudan doğruya işgal edilerek denetim altına alınması gereken bir şey olduğudur:

Filmde İslam medeniyeti bir taraftan cehaletin ve ilkelliğin temsili olarak ötekileştirilirken, diğer taraftan da korkulması ve sakınılması gereken bir şey olarak sunulur. En başta Betty ve Moody'nin Amerika'da görece iyi bir yaşamları ve düzenleri vardır. Moody Amerikan İslamofobik yüzüne maruz kalmaktadır ama onu seven ve savunabilecek Amerikalı da bir karısı vardır. Betty'nin de dediği gibi Amerika'da kurallar vardır. Moody Müslümandır; ancak hiçbir zaman İslam'ın İran'dakine benzer bir yüzüyle karşılaşmamıştır. Betty, İran'a ayak bastıkları andan itibaren, Amerika'dakine benzer bir yaşamı ve benzer kültürel kodları bulamaz. Betty'nin

Amerika'daki ailesi sadece anne ve babası olacak şekilde gösterilirken, Moody'nin ailesi bir aşiret hayatı sürmektedir. Moody Amerika'da karısını ikna etmeye çalışan, makul bir adamken, İran'da karısına şiddet uygulayan, onu döven ve ölümle tehdit eden bir adama dönüşür. Betty Moody tarafından eve hapsedilir ve dış dünyayla iletişim kurmasına izin verilmez. Bu Hıristiyan Dünyanın Müslüman dünyayla bir şekilde ilişkiye girdiğinde başına geleceklerine yönelik bir uyarı şeklindedir. Müslümanlar gücü ele geçirdiklerinde Hıristiyanlara bunları yapacaklar algısı yaratılmaktadır. Moody ve ailesi aynı zamanda Betty'yi dönüştürmeye de çalışmaktadır. Betty'nin Müslüman olma ile ilgili yaptığı rol, tüm aileyi kandırmasına da yardım eder. Bu durum filmde Betty'nin avantajına dönüşür. Moody ve ailesinin onun Müslüman olmasına duydukları ilgi, Betty'nin yapmak istediklerini daha rahat yapmasına neden olur ve sonunda Betty kendini İran'dan kurtarır.

Film, Batılı bir kadının Müslüman kocasının ülkesinde maruz kalacakları üzerinden açık bir mesaj vermektedir. O da bir Hıristiyanın, İslam'ın egemen olduğu ülkelere kesinlikle gitmemesi ve Müslümanlara güvenmemesidir. Bu da İslamn'ı ve Müslümanları korkulması ve sakınılması gereken bir konuma indirgemektedir.

4.2.2. The Rules of Engagement (2000)

Yönetmen: William Friedkin

Senaryo: Stephen Gaghan

Oyuncular: Samuel L. Jackson, Tommy Lee Jones, Guy Pearce, Ben Kingsley, Bruce Greenwood

Dil: İngilizce, Arapça

4.2.2.1. Filmin Konusu

1968 yılında Teğmen Terry Childers ve Teğmen Hayes Hodges yönetimindeki birlikler Vietnam ormanlarında ilerlemektedir. İki grup birbirinden ayrılır ve Hodges komutasındaki birlikler pusuya düşürülür. Bu arada Childers ve ekibi de Vietnamlı bir subay ve askeri yakalar. Childers Hodges ve diğer askerleri kurtarmak için silahsız Vietnam askerini öldürür ve subayı da öldürmekle tehdit ederek Vietnam askerlerinin

geri çekilmesini sağlar. Childers'ın angajman kurallarına uymadığı bu durum Hodges'ın kurtulmasını sağlar.

Aradan 28 yıl geçmiş ve albay olan Hodges emekli olmak üzeredir. Emeklilik partisine sürpriz yaparak Albay Childers da katılır. Hodges Vietnam'dan sonra sahada görev yapamamış, hukuk okumuş ve orduda bu alanda göre yapmıştır. İkili eski zamanlar hakkında konuşurlar ve Childers Hodges'a yeni görevinden bahseder. Yeni görevinde bir uçak gemisinde olası bölgelere müdahale timini kontrol edecektir.

Yemen'deki ABD Büyükelçiliği'nden yardım çağrısı alırlar ve Childers ve ekibi olay yerine doğru helikopterle giderler. Görevleri büyükelçi ve ailesini güvenle tahliye etmektir. Büyükelçiliğe vardıklarında elçiliğin önünde kalabalık bir grup Amerika aleyhine sloganlar atmakta ve elçiliğe keskin nişancılar tarafından yoğun bir şekilde ateş edilmektedir. Childers Büyükelçi Mourain ve ailesini güvenli bir şekilde helikoptere bindirdikten sonra geri döner Amerika bayrağını indirir ve büyükelçiye teslim eder. Bu arada yoğun keskin nişancı ateşi sonucunda üç deniz piyadesi ölmüştür ve saldırılar devam etmektedir. Childers askerlerine kalabalığa ateş açmayı serbest bırakarak "waste the motherfuckers" "harcayın şu Allah'ın belalarını" der ve açılan ateş sonucunda kalabalık içerisinde 83 Yemenli hayatını kaybeder.

ABD'de Ulusal Güvenlik Danışmanı Bill Sokal yaşanan durumun ABD'nin Ortadoğu'daki varlığını etkileyeceğinden dolayı bir an evvel askeri bir mahkemenin düzenlenmesini ve emri veren Childers'in cezalandırılmasını istemektedir. Bu durum Childers'a bildirilir ve Childers'da kendini savunması için emekli olmuş Hodges'ın yanına gider. Hodges davayı kabul etmekte tereddüt eder ve iyi bir avukat tutması için ona tavsiyede bulunur; ancak Childers savaş tecrübesi olmayan birinin onu savunamayacağını söyler ve Hodges'ı ikna eder. Karşı tarafın avukatı da Binbaşı Biggs'dir ve Childers'ın mâhkum edilmesi görüşündedir. Ulusal Güvenlik Danışmanı Sokal'da güvenlik kamera kasetlerinden birini yok eder. Kasette kalabalığın silahlı olduğu, Childers ve ekibine ateş ettiği, Childers'ın haklı olduğu gözükmektedir. Hodges, kendi ailesinden bile konuyla ilgili itirazlar alır hatta oğlu 83 kişinin ölümünden sorumlu bir kişinin savunmasını nasıl üstlenebildiği konusunda onu eleştirir. Ancak Hodges'ın Childers'a bir can borcu bulunmaktadır.

Hodges'ın davaya hazırlanmak için çok az zamanı bulunmaktadır. Yemen'de oranın resmi yetkilileriyle görüştüğünde 83 kişinin ölümünden tamamen Amerika'nın sorumlu olduğu ve sivil kalabalığın içinden hiç silah çıkmadığı bilgisini alır. Öbür taraftan elçilikte hasar görmemiş kamera bulunmaktadır. Hodges Yemen sokaklarında bir sokak hastanesinde saldırı sonucu yaralanan insanları ve çocukları görür ve olaydan çok etkilenir. Sokakta yürürken orada Yemenli kalabalığın içinde kalır ve kendini zor kurtarır. Amerika'ya geri döndüğünde doğrudan Childers'ın yanına gider ve kavga ederler.

Childers'ın dezavantajı kalabalığın silahlı olduğunu ondan başka kimsenin görmemiş olmasıdır. Güvenlik danışmanı Sokal'ın tehdidinden sonra, Büyükelçi Mourain mahkemede Childers aleyhine ifade verir ve kendisinin aslında büyükelçiliği terk etmek istemediği ve Childers'ın onu zorla gönderdiği ile ilgili yalan söyler. Hodges mahkeme sonrasında büyükelçinin eşiyle buluşur; kadın her ne kadar Childers'ın doğruyu yaptığını düşünse de evliliğini zora düşüreceği gerekçesiyle kocası aleyhinde ifade veremez. Duruşma boyunca Hodges kaybolan teyp üzerinde durur ve Danışman Sokal'a teslim edilen kasedin neden ortadan kaybolduğunu ve mahkemeye çıkarılamadığını sorar. Yüzbaşı Lee, Childers olumlu cevaplar verse de kalabalığın silahlı olup olmadığını görmediği için Childers'ın savunmasına katkı veremez. İlaveten Biggs, Childers'ın savaş zamanında angajman kurallarına uymadığını göstermek için o zaman serbest bıraktığı Vietnam subayını mahkemeye çıkarır ve subay Childers'ın silahsız Vietnam askerini öldürdüğünü mahkemeye söyler; ancak Hodges ona kendi askerlerini kurtarmak için aynı şeyi yapıp yapmayacağını sorduğunda evet cevabını verir. Hodges mahkeme sonucunu beklerken Danışman Sokal'ı ziyaret eder ve teybin ne olduğunu sorar ve Sokal'da teybin varlığından haberi olmadığını ifade eder. Mahkeme günü geldiğinde Albay Childers kendisine yöneltilen suçlardan beraat etmiştir. Filmin sonunda final yazısında Childers'ın onuruyla emekli olduğu ve Sokal'ın ve Mourain'in delilleri karartmaktan ve yalancı şahitlik yapmaktan işlerini kaybettiği ve mâhkum edildikleri yazar.

4.2.2.2. Filmin Analizi

a. Akılcı, gelişkin, insani, üstün Batı Medeniyeti ile sapkın, gelişmemiş, aşağı İslam Medeniyeti arasındaki mutlak, sistemleşmiş farklılık bulunmaktadır:

Yemen büyükelçiliğinin önünde kalabalık bir grup Amerika aleyhine sloganlar atmaktadır. Sahnede büyükelçiliğin önünde slogan atanlar sırasıyla gösterilir. Erkekler, kadınlar ve çocuklar. Bu bağlamda Amerika düşmanlığı ve Batı düşmanlığı herkesin içindedir. Herkes-erkek, kadın ve çocuk- koro halinde tek bir ağızdan Amerikan düşmanlığını sergilemektedirler. Elçilikte de büyükelçinin karısı ve oğlu yerde gizlenmişlerdir:

- Çocuk: Ne oluyor anne?
- Anne: İnsanlar bir şeylere kızmışlar hayatım.
- Ç: Babama mı kızmışlar?
- A: Hayır, babana kızmamışlar.
- Ç: Neden bağırışıyorlar?
- A: Dikkat çekmek için. Sadece dikkat çekmeye çalışıyorlar, böylece diğer insanlara seslerini duyurmak istiyorlar.

Yemenli çocuklar elçilik önünde bağırırken, büyükelçinin oğlu naif bir şekilde annesine sorular sormaktadır. Yemenli çocuklar Amerikan düşmanlığı içerisinde yetişirken, Amerikalı çocuk sadece çocuk olmaktan ibarettir. Bu diyaloglardan da anlaşıldığı gibi Yemenlilerin neden ABD büyükelçiliği önünde toplandığı ve sloganlar attığıyla ilgili filmde hiçbir bilgi verilmemektedir. Bu bağlamda Yemenlilerin yaptıkları bu eylem onların ABD düşmanlığının dışa vurumudur. Elçiliğin önündeki bu büyük kalabalık erkek, kadın ve çocuklar olmak üzere sık sık gösterilir. Bunun gösterilmesi bu düşmanlığın Müslüman Araplarda ontolojik bir durum olduğuna yönelik bir ima ve belirlemedir.

Albay Terry Childers kendisine yargılama yolunu açacak emri verirken yüzbaşıyla arasında şöyle bir konuşma geçer:

- Childers: Bren Redman. Gördüğünüz tüm düşman hedeflerine ateş edin. Öldürmek serbest anlaşıldı mı, tamam.

- Yüzbaşı: Olumsuz olumsuz. Unutmayın ateş menzilimde kadınlar ve çocuklar var. 400 metrede binalarda keskin nişancılar var. Anlaşıldı mı, tamam.
- C: Bu emirde anlamadığınız şey nedir Yüzbaşı?
- Y: Efendim, bana kalabalığa ateş etmemi mi emrediyorsunuz?
- Childers: Evet, harca şu o...çocuklarını.

Amerikan askerleri emirden sonra kalabalığa ateş ederler ve kadın, çocuk herkes vahşi bir şekilde öldürülürken gösterilir. Ölenler ellerinde Yemen bayraklarını sallaya, bağıran, slogan atan kişiler olarak görülmektedir. Ateşin sonunda erkek, kadın, çocuk ölenler kanlı bir şekilde yerde yatmaktadırlar. Cesetler gösterilirken vızıldayan sinek sesi duyulmaktadır. Childers yerde ölen kalabalığa bakarken bazı kadınlar ağıt yakmaktadırlar. Childers'da en ufak bir pişmanlık belirtisi yoktur; hatta yerde yatan ölülere nefretle bakan bir hali vardır. Yüzbaşı ise şaşkınlık içerisindedir. Childers'ın en sonunda haklı çıkarılmasıyla Müslümanlara yönelik o bakışları da olumlanmaktadır.

Albay Hayes Hodges'un Yemen'de karşılaştığı doktor mahkemeye çağrılmıştır. Doktor, Yemen'in bir terörist eğitim alanı mı olduğu sorusu üzerine olmadığı yönünde cevap verir. Albay Hodges ona kliniğinde bir kaset bulduğunu söyler. Aynı kaseti elçilikte ve başka yerlerde de bulmuştur. Doktordan kasetin üzerine ne yazdığını tercüme etmesini söyler: "Birleşik Devletler'e karşı İslami Cihad çağrısı." Aralarındaki diyalog şöyle devam eder:

- Hodges: Bu kasetler Yemen'deki yüksek cehalet oranından dolayı dini ve siyasi propaganda için kullanılıyor, bu doğru mu?
- Doktor: Evet.
- Hodges: Bu kasette duyduklarınızı mahkeme için tercüme eder misiniz lütfen? Doktor Ahmar?
- Doktor: Allah'a inanan ve cenneti umut eden her Müslüman'ı Allah'ın emrine uymaya çağırıyoruz.
- Hodges: Doktor Ahmar, Allah'ın emrinin ne olduğunu da söylüyor mu?
- Doktor: Bulduğunuz her yerde Amerikalıları öldürmek ve yağmalamak.
- Hodges: Devam edin lütfen.

- Doktor: Hem sivil hem asker Amerikalıları ve müttefiklerini öldürmek sağlam her Müslüman için kutsal bir görevdir.
- Hodges: Amerikalıları öldürmek bir görevdir, söylediği bu mu?
- Doktor: Evet.

İlk önce Yemen'de yaşayan insanlar cahil olarak nitelendirilir. Bunun karşıtı da tabii ki cahil olmayan Batılı Hıristiyan dünyadır. İkincisi Amerikalıları öldürmek Allah'ın emri ve her Müslüman'ın görevi olarak sunulur. Bu bağlamda Müslüman dini diğer dinlerden ayrıştırılır ve Müslümanlığın diğer din mensuplarına yok edilmesi gereken bir şey olarak baktığı ima edilir. Medeniyetler çatışmasıyla belirlenen iki din arasındaki keskin ayrım bu diyaloglarla yeniden tesis edilir.

b. İslam Medeniyetinin gerçeklerinden çıkarsanmış dolaysız kanıtlardansa İslam'a dair soyutlamaların, özellikle de "klasik" bir İslam uygarlığını temsil eden metinlere dayalı soyutlamaların daima yeğlenir olmasıdır:

Albay Hayes Hodges Vietnam şehitliğinin önüne gider ve Vietnam'da Albay Terry Childers'ın onu kurtarışını hatırlar ve şehitleri anar. Albay Hayes Hodges'ın oğlu da Terry Childers'ı savunacağını duyunca onu eleştirir: "O masum kadın ve çocukları öldürdü." Benzer bir şeyi Ulusal Güvenlik Danışmanı Sokal da söylemiştir: "Childers, masum kadın ve çocukların katlini emretti." Bu bağlamda filmde sık bir şekilde Childers'ın masum kadın ve çocukları öldürdüğü ya da öldürmesini emrettiği vurgulanmaktadır. Ancak filmin sonunda görüldüğü üzere masum olarak gösterilen kadın ve çocukların ellerinde silahlarla Amerikalılara ateş ettiğidir. Böylece Müslüman kadın ve/veya çocuğun masum olamayacağı ima edilmektedir. Bunun en önemli sebebi de inandıkları dindir.

Albay Hayes Hodges Ulusal Güvenlik Danışmanı Sokal'dan Yemen'le ilgili durum raporunu okumasını ister. Raporda 25 Ocak'ta polis arabasına el bombası atıldığı, 27 Ocak'ta 16 Batılı turistin köktendinci gruplar tarafından kaçırıldığı, 6 Şubat'da bir bomba patladığı, 20 Şubat'da karakolun yanındaki gazete bayiine bombalı saldırı düzenlendiği, 13 Mart'da bir askeri subayın Yemen'in ilk eşek bombasıyla ağır yaralandığı yazmaktadır. Bu bağlamda Yemen'in ne kadar şiddet dolu bir yer olduğu

ifade edilmektedir. İlk eşek bombası ifadesi Yemen'deki geri kalmışlığı ve başvurulan şiddetin boyutunu ortaya sermektedir.

Albay Hayes Hodges dava için inceleme yapmak üzere Yemen'e gider. Orada onu Yüzbaşı Hasting karşılar: "Keskin nişancılar var ve o yüzden selam vermiyorum. Ve üniformasızım. Emin olun içeride selam veririm. İçeride kurşun geçirmez yeleğimiz var. Şu anda şehirde pek sevilmiyoruz." Bir Amerikalı'nın Yemen'de dolaşması bile bir keskin nişancının onu vurabiliyor olması anlamına gelmektedir. Hodges, Yemen büyükelçiliğine gittiğinde elçilik harabe haldedir ve bir Amerikan bayrağını eline aldığında bayrak lime lime olmuştur. Bu da Childers'ın korumaya çalıştığı Amerikan temsilinin Müslümanlar tarafından nasıl ayaklar altına alındığına ve paramparça edildiğine işaret etmektedir. Hayes elçiliğin çatısında dolaşırken etrafta sinek sesleri duyulmaktadır. Albay Hayes yukardan baktığında erkekler çember oluşturmuş dua etmektedirler. Ayağı kopmuş, değnekle ayakta duran bir kız çocuğu ile yüz yüze gelir. Etraftaki halkla görüşür. Onlardan biri silahlı Amerikan askerlerinin halkına ateş ettiğini, onların sadece kendilerini korumaya çalıştığını söyler. Öbür taraftan polis şefine Yemen polisinin elçiliği olay günü terk ettiğini sorduğunda barışçıl bir gösteri olduğundan dolayı kalmak için bir sebep olmadığı cevabını alır. Olaydan sonra kalabalıkta silah da bulunamamıştır. Hayes birçok yerde gördüğü kaseti polis şefinin masasında da görür. Hayes sokakta dolaşırken birden bir Yemenli ona yanaşır ve "Ülkeme yaptıklarınız yetmedi mi? Katil. Allah cezanı verecek" diye bağırır ve bir anda Hayes'in etrafı sarılır. Hayes ona bağıran kalabalığın içinden kendini zor kurtarır. Bu da Müslüman toplumunu totalize ve yeknesak göstermektedir. Bir Amerikalıya karşı duyulan nefretin tüm toplumda yayılmasının göstergesidir. Hayes daha önce tek bacağı olmayan kızı takip eder ve bir açık hastaneye gelir. Kıza adını sorduğunda "katil" cevabını alır. Küçük kıza göre o Amerikalı olduğu için katildir. Doktor onu hastaların olduğu yere götürür ve orada kadın, çocuk bir sürü yaralı bulunmaktadır ve hepsi de elçilik önündeki Amerikan askerlerinin açtığı ateş sonucu yaralanmışlardır. Hayes yatan bir adamın (ölmüş gözüküyor) yatağının altında gene aynı kaseti görür ve kaseti alır. Hastaneden çıktığında da küçük bir çocuk ona doğru eliyle nişan alır. Bu da Amerikalılara karşı duyulan nefretin küçük çocuklarda bile var olduğuna yönelik bir işarettir. Bu da aslında Ulusal Güvenlik Danışmanı Sokal'ın büyükelçilikten gelen

kamera görüntülerini içeren yok ettiği kaset de mevcuttur. Görüntülerde kalabalık erkek, çocuk, kadın Amerikan askerlerine ateş etmektedir ve o kasette kalabalığın arasında ateş eden, Hayes'e katil diyen kız çocuğu da bulunmaktadır.

c. İslam Medeniyetinin ezeli ebedi, tekbiçimli (yekpare) ve kendini tanımlamaktan aciz olduğu dogmasıdır:

Vietnam'da Terry Childers Albay Chao'yu ve bir askeri yakaladığında İngilizce bilmedikleri için "Tuan, gel buraya konuş şu lanet heriflerle (motherfuckers) der. Daha sonra Albay Chao'ya eğer birliklerini Hodges'ın üzerinden çekmezse "çok ciddiyim. Ya hemen şimdi adamlarını çekersin ya da bu köpek (motherfucker) ölür ve sıra sana gelir der. Benzer bir şeyi Yemen büyükelçiliğinde ateş emrini verdiğinde de söyleyecektir. "Harcayın şu o. çocuklarını (kill these motherfuckers)" Önceki motherfucker Vietnam askeriyken, Childers'ın dediği sonraki "motherfucker"lar, Müslüman kadın, erkek, çocuk, yaşlı, genç herkesi kapsamaktadır. Böylece bütün Müslüman Araplar ayırt etmeksizin her yaştan ABD düşmanı olarak gösterilmektedir.

Childers ve ekibinin olduğu helikopterler büyükelçiliğe doğru ilerlerken erkekler ve çocuklar tarafından elçiliğe taş atmalar başlamıştır. Kalabalık daha da artar. Bunları molotof atma ve elçiliğe ateş açılması izler. Çatıdaki bir Yemenli gelen helikopterlere doğru nişan alır. Çatıdan helikopterlere doğru ateş açılırken, iki çarşaflı kadın da ateş açan adamların arkasında kucağında çocuklarıyla el hareketleri yapmaktadırlar. Kadınlar çocuklarına da yaşanan olayları izlettirmektedir. Kalabalık arttıkça şiddet de artar. Çatıdan ateş eden her Yemenlinin yanında bir kadın ve kucağında çocuk bulunmaktadır. Bu durum İslam'ı özünde şiddet olan bir din olarak betimlemekte ve sadece erkeklerin değil, kadın ve çocuk olmak üzere ailece bir düşmanlığın gösterildiğini göstermektedir. Öbür taraftan, kadınların ateş açan Müslüman erkeklerin arkasında kucaklarında bebeklerle saf durmaları, Müslüman kadınları çatışma anında bebekleri kullanabilen kişiler olarak göstermektedir. American Sniper filminde benzer bir sahnede annesi çocuğu elinde bombayla Amerikan askerlerine doğru göndermişti ve Chris Kyle de çocuğu vurmuştu ve durum için "Daha önce karşılaşmadığım şeytanca bir düşünceydi." demişti. Bu olayın ikinci tarafı ise şudur. Amerikan askerleri kucağında bebek olan kadının orada bulunmasından ötürü, çatıdan ateş açan adamlara ateş

açamamaktadırlar. Müslüman Araplar bunu bildiği için böyle davranmaktadırlar. Bu da Amerikalıları her şekilde doğruluğun savunucusu konumuna koyarken, Müslüman Öteki'yi ise indirgemektedir.

Albay Terry Childers büyükelçi ve ailesini helikoptere bindirdikten sonra helikopteri bekletir. Büyükelçi bundan hiç memnun olmamıştır. Askerler büyükelçiyi zor sakinleştirirler. Childers'ın geri dönme sebebi ise Amerikan bayrağını gönderden indirip büyükelçiye teslime etmektir ve bunu da gerçekleştirir ve bayrağı büyükelçiye teslim ederken "kurtardık efendim" der. Bir Amerikan askeri için Amerikan bayrağının canından çok daha önemli olduğunu ima etmektedir. Çatıdan ateş açan adamlar Amerikan bayrağına ateş etmektedir. Burada asıl hedefin ve düşmanın ABD ve temsil ettiği medeniyet olduğu gösterilmektedir.

d. İslam Medeniyetinin önünde sonunda ya korkulması gereken bir şey ya da edilgenleştirilerek, araştırma ve geliştirmeyle, mümkünse doğrudan doğruya işgal edilerek denetim altına alınması gereken bir şey olduğudur:

Filmi, 1968 yılında Vietnam'da Amerikan askerlerinin Vietnamlılarla girdiği çatışmayla başlar. Daha sonra da Yemen'de Amerikan büyükelçiliğinde yaşanan çatışma filmin ana konusunu oluşturur. Film, Amerika'nın Soğuk Savaş'ın 1960'lı yıllarında kendine belirlediği düşmanı günümüzde Yemen'de arar. Düşman Vietnamlılar yerini düşman Araplara ve Müslümanlara bırakır. Terry Childers Vietnam'da Hayes Hodges ve askerlerini kurtarmak için bir Vietnamlıyı infaz ederken, Yemen'de de ateş altında kalan Amerikan askerlerini kurtarmak için "ateş serbest" izni verir ve 83 Yemenli öldürülür. Filmin sonunda da Terry Childers'in haklı olduğu ortaya çıkar. Vietnam'da yapılan infaz, mahkeme salonunda Albay Chao'ya sorularak meşrulaştırır. Albay da kendi askerlerini kurtarmak için aynı şeyi yapabileceğini söyler. Bu söylem üzerinden de Amerika'nın Vietnam işgali ve oradaki savaş hali meşrulaştırılır. Ancak bizatihi olarak orada yabancı güç olarak ABD'nin bulunduğu unutulmamalıdır. Filmde, ABD Soğuk Savaş zamanında olduğu gibi benzer bir şekilde yakın zamanda da çevreleme ve denetim altına alma politikalarına devam etmektedir. Film açık bir şekilde Vietnam Savaşı ve Ortadoğu'da yürütülen savaşlar arasında analoji kurmakta ve Öteki temsiliyetini Vietnamlılardan Müslümanlara taşımaktadır. Bu iki savaş ve çatışma hali

arasındaki fark, ilkinde ABD, Reagan dönemiyle Vietnam Savaşı'nın yenilgisini hafızalardan kazımak isterken, ikincisinde düşmanın Amerikan halkının zihinlerinde önsel inşa edilmesidir.

Albay Childers birliğinde gönderden indirilen Amerikan bayrağını görünce durur ve bayrağa doğru selam verir ve Amerikan bayrağına ateş edilirken indirdiği anlar aklına gelir. Bu onun vatanseverliğine işarettir. Yemenli saldırganalar Amerikan bayrağına ateş etmektedir. Bu da onların Amerikan nefretinin işaretidir. Bir tarafta Amerika'yı çok seven vatansever askerler, diğer tarafta da ondan nefret eden Müslümanlar bulunmaktadır. Childers kalabalığı ateş ederken gördüğü anı hatırlar. Erkek, kadın, çocuk herkes ateş etmektedir. Hatta Albay Hayes Hodges'ın gördüğü bir bacağı kopmuş olan kız çocuğu da elinde silahla onlara doğru ateş etmektedir. Bayrak tamamen indirildiğinde Albay Childers'ın gözleri yaşlıdır. Albay mahkemede ona sorulan sorular üzerine masum insanların her zaman öldüğünü ama "Orada oturup o kahrolası kuralları yaşatmak için başka bir askerin daha ölmesini izleyemezdim" der. Başkan Bush yönetimindeki ABD de 11 Eylül saldırılarından sonra dünyayı teröristlere destek verenler ve vermeyenler diye ikiye ayırmış ve Irak'ı işgal etmişti. Bu konuda geçmiş İngiltere Dışişleri Bakanlığı Baş Danışmanı Michael Wood 2003 Mart'ındaki Irak işgalinin yasadışı olduğunu ve bunun nedeninin de BM Güvenlik Konseyi tarafından onaylanmadığını ve uluslararası hukuk bağlamında hiçbir dayanağının olmadığını söylemiştir (BBC, 2010) Buna rağmen ABD 11 Eylül saldırılarının sorumlularından biri olarak gördüğü ve Şer Ekseni olarak belirlediği Irak'ı işgal etmiştir. Nasıl Childers bir Amerikalı askerin ölmemesi için 83 kişinin veya meydanda ne kadar kişi varsa o kadarının ölüm emrini verebiliyorsa, ABD de benzer bir retorikle Afganistan ve Irak'ı işgal edebilmekte ve oradaki binlerce insanın ölümüne neden olabilmektedir. Bu bağlamda Müslüman dünya nerede olursa olsun denetim altına alınması gereken bir yapı haline getirilir.

4.2.3. The Kingdom (2007)

Yönetmen: Peter Berg

Senaryo: Matthew Michael Carnahan

Oyuncular: Jamie Foxx, Chris Cooper, Jennifer Garner, Jason Bateman, Ashraf Barhom

Dil: İngilizce, Arapça

4.2.3.1. Filmin Konusu

Filmin başında Krallık'ın nasıl kurulduğu ve ABD ile petrol üzerinden kurulan yakınlık anlatılır. Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da Amerikan petrol şirketinde çalışanların kaldığı korunaklı sitede Amerikalılar beyzbol oynamakta ve vakit geçirmektedirler. Polis üniforması giymiş iki kişi polis arabasındaki polisleri öldürürler ve arabayı alarak sitenin içindeki Amerikalılara ateş etmeye başlarlar. Polis üniforması giymiş bir başkası da Amerikalıları kendine doğru çeker ve kendini patlatır. FBI'ın Suudi Arabistan'daki görevlisi Özel Ajan Fran Manner o sırada çocuğunun okulunda olan Özel Ajan Ronald Fleury'i arar ve ona saldırı hakkında bilgi verir ve Riyad'a gelmesini söyler. Olay yerinin etrafında beklerken bomba patlar ve bir sürü insan ölür. Aralarında Fran Manner'da vardır. İlk saldırılar olay yerine daha çok insan çekmek için uygulanan bir taktiktir.

Fleury, FBI'nın Washington binasında görevlileri saldırı ile ilgili bilgilendirir ve yakın zamanda gönüllülerden oluşan bir ekiple Riyad'a gideceğini söyler. Adalet Bakanı ve Ulusal Güvenlik Danışmanı Suudi Arabistan'a gidilmesinden yana olmasa da Fleury Suudi Arabistan büyükelçisine şantaj yaparak Suudi Arabistan'a giriş iznini elde eder ve Janet Mayes, Adam Levitt ve Grant Sykes'dan oluşan ekiple özel bir uçakla Suudi Arabistan'a giderler. Suudi Arabistan'a vardıklarında onları Albay Faris El-Gazi karşılar. El Gazi Amerikalıların kaldığı tesisi koruyan polislerin yetkili komutanıdır. Öbür taraftan bombalama olayları ile ilgili soruşturma Suudi Arabistan Ulusal Muhafız Gücü'nden General Abdülmelik tarafından yürütülmektedir. Abdülmelik bombalama saldırılarından sonra El-Gazi'nin yanında çalışan, saldırının sorumlusu olduğunu düşündüğü Çavuş Haytham'a işkence eder; anca Haytham'ın saldırılarla bir alakası olmadığı ortaya çıkar. Fleury ve ekibi araştırmaya devam ederken, Suudi Prens Ahmed Bin Khaled tarafından sarayına davet edilir. Orada Fleury Prens'e El-Gazi'nin doğuştan dedektif olduğunu ve soruşturmayı yürütmesi gerektiğini söyler ve böylece El-Gazi'nin soruşturmanın başına geçmesiyle Fleury ve ekibi incelemeleri hızlandırır. Fleury'nin ekibinden bomba uzmanı Grant Sykes olay yerinde inceleme yaparken ikinci

bombalama olayının ambulansla gerçekleştirildiğini anlar. Ölen teröristlerden birinin kardeşi tarafından ambulans ve üniformaların sağlandığı düşüncesiyle, Albay El Gazi, yanında özel tim ile beraber bir eve baskın gerçekleştirirler ve yaşanan çatışmada evdeki teröristler öldürülür. Evde ABD ve diğer Batılı ülkelerin büyükelçiliklerinin fotoğrafı bulunmaktadır. Ancak teröristlerin genç ve tecrübesiz olması El-Gazi'yi şüphelendirir. Hiçbirinin elinde bombacı olduğunu gösterecek izler bulamaz. Fleury asıl olarak saldırıların sorumlusunun Abu Hamza olduğunu düşünmektedir. Olay yerine Prens de gelir ve Fleury ve ekibine ABD büyükelçiliğinden ABD'ye dönmeleri için emir geldiğini ve uçak biletlerinin hazır olduğu söylenir.

Havalimanına doğru giderlerken Fleury ve ekibi saldırıya uğrarlar ve Özel Ajan Leavitt kaçırılır. El Gazi, Fleury, Mayes ve Sykes, Leavitt'in kaçırıldığı aracı takip ederler ve Riyad'ın tehlikeli semtlerinden Suveidi'ye varırlar. Vardıklarında biri roket atarla onların aracına ateş eder. Bu arada teröristler de Leavitt'i infaz videosu çekmek için hazırlamaktadırlar. El-Gazi, Mayes ve Fleury teröristlerin olduğu binaya girerler. Bu arada teröristlerle çatışırken, Mayes onlardan ayrılır ve Leavitt'i infaz edilmeden önce kurtarır. İzleri takip etmek için binanın arka tarafına gittiklerinde bir eve girerler. Bir kadın, kızı ile beraber korkmuş bir şekilde durmakta, bir de yaşlı bir adam bulunmaktadır. Mayes kızın korktuğunu anlayınca ona lolipop şekerlerden verir, kız da ona bir misket hediye eder. Misket bombalı saldırıda kullanılan misketlerin aynısıdır. Bunu gören El Gazi yaşlı adamdan şüphelenir ve onun ellerini görmek için yardım amaçlı elini uzattıktan sonra adamın parmaklarından birkaçının olmadığını fark eder. Yaşlı adam Abu Hamza'dır. Abu Hamza'nın torunu arkadan silahla gelir ve El Gazi'yi boynundan vurur. Diğerlerine de silahını doğrulturken Fleury onu vurur. Bunu gören Abu Hamza altındaki tüfeği çıkarırken Haytham tarafından vurulur ve yanına gelen torununun kulağına bir şey fısıldar. Albay El Gazi ölür.

Fleury ve ekibi ABD'ye geri dönerler. Leavitt Fleury'nin FBI merkezinde brifing verdiği sırada ağlayan Mayes'in kulağına ne fısıldadığını sorar. Fleury Mayes'in kulağına onların hepsini öldüreceklerini söylemiştir. Annesi de kızına Abu Hamza'nın kulağına ne fısıldadığını sorduğunda, kızı ona korkmaması gerektiğini, hepsini

öldüreceklerini söylediğini söyler. Benzer bir şekilde Fleury'nin Mayes'in kulağına fısıldadığı gibi.

4.2.3.2. Filmin Analizi

a. Akılcı, gelişkin, insani, üstün Batı Medeniyeti ile sapkın, gelişmemiş, aşağı İslam Medeniyeti arasında mutlak, sistemleşmiş farklılık bulunmaktadır:

Film Suudi Arabistan'ın yani Krallık'ın kuruluşunu kronolojik olarak anlatarak başlar.

- "1932: İbn Suud Vahabi İslam savaşçılarının yardımıyla Arap yarımadasının çoğunu ele geçirdikten sonra Suudi Arabistan Krallığı'nı kurar. Ateşli Batı düşmanı Vahabiler, Batı'nın tehdit altında olmayan kusursuz İslam zamanına geri dönmek istediler. 1933 Amerikan Heyeti petrol keşfetti Su ararken petrol bulduk. Krallıktaki yabancı varlığının eleştirilmesine rağmen Kral karlı petrol üretimini onaylar. 1938 Arap Amerikan Petrol Şirketi. ARAMCO. Suudi Arabistan ve ABD birleşmesi. İş gücünü barındırmak için Batı tarzı siteler inşa edildi. Duvarların dışındaki katı İslami kurallar içerde uygulanmaz. 1945: Batı ve Doğu biraraya geldi. Başkan Roosevelt ve İbn Suud Amerika'yı krallıkta korumaları olarak istiyorlar. KORUNMA İÇİN PETROL. Seçkin Suudiler adı çıkmış büyük para tüketicileriydi ve dini muhafazakârlar arasında güvenilirlik ve para kaybettiler. 1970'ler: Arap-İsrail Savaşı'nda ABD, İsrail'i desteklediğinde Vahabiler Suudi Krallığı'na petrol üretimini durdurması için baskı yaptı. 1973 PETROL AMBARGOSU. Petrolü kontrol edenler Batı'yı esir tutuyor. BENZİN YOK. Fiyatlar dört katına çıktı. Petrol, Amerika'nın ulusal güvenlik önceliğiydi. Ambargo güç dengesini değiştirdi. 1974 AMBARGO SONA ERDİ. 1990: IRAK KUVEYT'İ İŞGAL ETTİ. Irak ordusu Kuveyt'e yürüdü. Suudi uyruklu Usame Bin Ladin Kraliyet ailesine hizmet etmeyi önerdi. Iraklı işgalcileri defetmek için ordusunu Afganistan'dan getirebileceğini söyledi. Fakat Suudilere daha iyi yol önerildi. Birleşik Devletler'den yarım milyon asker. Teklifi reddedilen Usame sokaklara dökülerek ABD, Kraliyet ailesi ve lanetli ittifakı protesto etti. 1990'LAR TERÖRİST SALDIRILAR TÜM DÜNYADA ARTIYOR. RİYAD. NAİROBİ. DAR ES SALAAM. USS COLE. Bin Ladin'i takip ettik. Vatandaşlıktan çıkardık. 2000: 2000 yılında SUUDİ ARABİSTAN

DÜNYANIN 1 NUMARALI PETROL ÜRETİCİSİ. BİRLEŞİK DEVLETLER DÜNYANIN 1 NUMARALI PETROL TÜKETİCİSİ. 19 hava korsanından 15'inin Suudi olduğunun kesinleşmesi tam bir faciaydı. SUUDİ KRALLIĞI HEMEN SALDIRILARI KINADI. Bin Ladin, Suudi Arabistan'ı düşmana dönüştürdü. Bu alçak saldırıların faillerinin yakalanmasını bizde istiyoruz. Müslüman olduklarını söylemeye nasıl cüret ederler. Gelenek ve modernliğin şiddetle çarpıştığı bir devlet bu. Bombalamanın arkasında El-Kaide vardı. FBI'dan bir ekip, saldırıyı Suudi Arabistan'da araştırmaya hazırlanıyor. AMERİKALILAR YURTDIŞINDA SALDIRIYA UĞRADIĞINDA FBI İLGİLENİR. Saldırılar, krallık içindeki ABD yanlısı kraliyet ailesiyle, radikal Vahabi militanlar arasındaki ciddi bölünmeyi gözler önüne serdi."

Öncelikle Vahabiler ateşli Batı düşmanı ve İslam savaşçılarıdır. Batı ve İslam medeniyeti biribirinden ayrı ve birbirine düşman medeniyetlerdir. Ancak bu iki medeniyeti petrol bir araya getirir. Paranın getirdiği bu birliktelik de derin olmaktan uzaktır. 1990'larda ABD'ye yapılan terör saldırıları İslam ve terörizmin birlikteliğini ima ederken, Suudi Arabistan'ın gelenek ve modernliğin aynı anda var olduğu bir devlet olması da İslam dünyasındaki ülkelerin geleneksel ve modern değerler arasındaki çatışmaya işaret etmektedir.

Abu Hamza Amerikan yerleşkesi El Rahmah'a yapılan saldırıların ardından kameralara karşı konuşur: "El Rahmah sitesi operasyonu kutlu bir müdahale ve büyük bir cihattı. Bu daha başlangıç. İnşallah tüm kâfirleri Müslüman topraklarından atacağız. Allah sizi korusun evlatlarım. Allah bize zafer verecek. Allah-u ekber. Essalemun-aleykum ve rahmetullah." Abu Hamza konuşurken dinleyenlerin arasında çocuklar da bulunmaktadır. Burada Abu Hamza çoluk çocuk demeden yapılan saldırının sorumluluğunu üstlenmekte ve bunun Allah için yapıldığını söylemekte ve bunu bir cihat olarak ifade etmektedir. Öbür taraftan Müslüman topraklarında Müslüman olmayan herkesi kafir olarak ilan etmektedir. Bu da medeniyetler çatışması söyleminin temelini oluşturmaktadır. Batı ve Müslüman dünyasının hiçbir zaman bir araya gelemeyeceği ve her zaman bir çatışma halinin olacağını düşüncesi bu sözlerde

mevcuttur. Ayrıca Allah bize zaferi getirecek denilerek, bu saldırılar meşrulaştırılmakta ve İslam dininin böyle şeyleri onayladığı, olumladığı algısı yaratılmaktadır.

Ajan Fleury ve Albay El Gazi tanıklarla konuşmak için El Rahmah sitesine giderler. Bir aile güvenlikli sitede kalmalarına rağmen evlerine güvenli oda yaptırdıkları için hayatta kalmıştır. Başlarına gelecekleri önceden tahmin etmiş gibilerdir. Yan evde yaptırmamış ve kadın çocuklarının gözünün önünde hayatını kaybetmiştir. Yan eve gittiklerinde ölen kadının kocası Aaron Jackson Fleury'nin arkasında El Gazi'yi görünce onun üzerine yürümeye çalışır ve "onu benden uzak tutun" der: Fleury ile aralarındaki diyalog şöyledir:

- Fleury: Oğullarınıza bazı sorular sormalıyım.
- Jackson: Oğullarıma ne soracaksınız? Annelerinin kan kaybından ölmesini seyretmelerini mi? Oğullarıma bunu mu soracaksınız? Eve döndüğümde 5 yaşındaki oğlumun elinde yara bantları vardı ve annesinin ağzını tutturmaya çalışıyordu.

Jackson El Gazi'ye dönerek "Hazreti Muhammed'in istediği…Allah'ın istediği bu mu? Allah sizin çocuklarınızı benimkilerden çok mu seviyor? Allah sizin eşlerinizi benimkinden çok mu seviyor?" Bu sırada da Fleury onu yatıştırmaya çalışmaktadır.

İlk diyaloglar yaşanan şiddeti tanıkların ağzından göstermektedir. Müslüman teröristler kadın, çocuk hiçbir ayrım gözetmeden öldürmektedirler. Bunu Allah'ın ve Hz. Muhammed'in böyle mi istediği yönündeki sonraki diyaloglar da sadece iki dini ayrıştırmamakta, aynı zamanda Allah'ı sadece Müslümanların inandığı bir Tanrı olarak göstermektedir. Bu bağlamda Müslümanlık ve Hıristiyanlık peygamberler ve inanılan Tanrı açısından farklılaştırılmakta ve Müslümanlığın diğerinin yok olmasını istediği algısı oluşturulmaktadır.

Albay El Gazi, Fleury ve ekibini saldırının gerçekleştiği anda kamera kaydının yapıldığı binaya götürmüştür. Doğru yerde olduklarını anlarlar. Albay El Gazi bu kişinin Suudi olduğunu söyler. Bunun nedeni de eğer yabancı olsalar birilerinin bir şey söyleyeceğidir. Fleury de belki onun Abu Hamza olduğunu ve etrafa sormaları gerektiğini söyler. El Gazi ona kimsenin bir şey söylemeyeceğini onun Suudi

Arabistan'da Robin Hood gibi görüldüğünü ve ona sempati ile bakıldığını söyler. Batı'da Robin Hood zenginden alıp fakire veren ve zalim yöneticilerle mücadele eden biriyken, Ortadoğulu Robin Hood ise Batılıları kadın, çocuk fark etmeden öldürebilecek biri haline getirilmektedir. Ayrıca ona sempati ile bakılması da Batı ve Müslüman medeniyetleri arasındaki keskin ayrımı belirginleştirmektedir. Ajan Mayes Prens'in sarayında yapılacak olan yemeğe çağrılmaz. Çünkü yemek sadece erkeklere verilmektedir.

Albay El Gazi Abu Hamza'yı bulur; ancak torunu tarafından vurularak öldürülür. Ajan Fleury çocuğa silahını bırak dediğinde, çocuk dinlemez ve Fleury tarafından vurulur. Abu Hamza'nın torunu da onun gibidir. Genç yaşta olmasına rağmen bir intihar bombacısı gibidir ve silahını tekrar ateşlemeye kalktığı için de öldürülür. Çocuk terörist olmak için yetişmiştir. En başta Generel Abdülmelik tarafından saldırıyla ilişkili olduğu iddiasıyla işkence gören Çavuş Haytham Abu Hamza'yı öldürür.

Fleury ve ekibi ABD'ye geri dönerler. Leavitt Fleury'nin FBI merkezinde brifing verdiği sırada ağlayan Mayes'in kulağına ne fısıldadığını sorar. Fleury Mayes'in kulağına onların hepsini öldüreceklerini söylemiştir. Annesi de kızına Abu Hamza'nın kulağına ne fısıldadığını sorduğunda, kızı ona korkmaması gerektiğini, hepsini öldüreceklerini söylediğini söyler. Benzer bir şekilde Fleury'nin Mayes'in kulağına fısıldadığı gibi. Bu İslam ve Batı medeniyetlerin birbiriyle olan çatışmacı karakterine vurgu yapar. Ajan Fleury hepsini öldüreceklerini söylemiş ve öldürmüşlerdir. En sonunda da Abu Hamza torununun kulağına hepsini öldüreceklerini fısıldamıştır. Bu döngü böyle devam edecektir. Filmde Hıristiyanlık ve Müslümanlık birbirlerinin daimî düşmanı halinde temsil edilirler.

b. İslam Medeniyetinin gerçeklerinden çıkarsanmış dolaysız kanıtlardansa İslam'a dair soyutlamaların, özellikle de "klasik" bir İslam uygarlığını temsil eden metinlere dayalı soyutlamaların daima yeğlenir olmasıdır:

Ronald Fleury, kendiyle birlilkte dört kişilik bir ekip kurar. Bunlar Grant Sykes, Janet Mayes ve Adam Levitt'dir. Uçakta giderlerken Adam Lewitt Suudi Arabistan'ın nasıl olduğunu sorar ve "biraz Mars gibi" cevabını alır. "Uygun giysiler almamışım" diyerek karşılık verir. Amerika dünya ise Suudi Arabistan Mars'dır. Bu ayrıca oranın ne kadar

sıcak olduğuna dair bir göndermedir. Janet Mayes de İslam dininin cinsiyetçi bir din olduğuna yönelik imayı "orada olduğumuz sürece bana kötü kötü bakacaklar. Güney Virginia gibi." sözleriyle yapar.

Ekip uçaktan indikten sonra Albay El Gazi onları karşılar. Ajan Levitt'in pasaportunda İsrail damgası vardır. Levitt de büyükannesinin orada yaşadığını ve bunun sorun olup olmadığını sorar. El Gazi de bizi ilgilendirmez diyerek yanıt verir. Burada altta yatan sorunsal da Levitt'in Yahudi olması sebebiyle ona Suudi Arabistan'da iyi gözle bakılmayacağının belirtilmesidir. Filmin sonunda da yakalanıp kameralar önünde idam edilecekken kurtarılan da Levitt'den başkası değildir. Bu İslam'ın Yahudilere karşın düşmanca duygular beslediğinin göstergesidir. Diğer tarafta da bir Hıristiyan ve Yahudi birlikteliğinin Amerikalı kimliğinde aynı potada var olması söz konusudur

Albay El Gazi ekibi El Rahmah sitesine getirir. Onlar için basket sahasını kalacak yere çevirmişlerdir. El Gazi Ajan Mayes için ayrı bir bölme yaptırmıştır. Ona banyoyu hazırlayacaklarını ama burada da kalabileceğini söyler. Mayes tebessüm ederek karşılar durumu. Albay çıkarken kaldıkları yerin kapısını onların üstlerine kitler. Sykes "Bu yangın yönetmeliğine aykırı." der. Mayes de "Burada yangın yönetmeliği yok. Artık ormandasın, bebek." Ortadoğu özelinde Suudi Arabistan kuralların olmadığı her şeyin mübah olduğu bir yerdir. Orası her türlü vahşiliğin ve kuralsızlığın bulunduğu bir orman gibidir.

Şafakla birlikte Ronald Fleury ve ekibi olay incelemeler yapmak için olay yerine gelirler. Prens de yapılanları görmek ve Amerikan ekibiyle tanışmak için olay yerine gelmiştir. ABD elçiliğinden Damon Schmidt de gelmiştir ve Mayes'i tshirt ile görünce "Şu memişleri biraz gözden uzak tutmalıyız. Bunları kapatmalıyız." der. Bu da Batılı kadının davranış ve giyim kodlarının farklılığına işaret etmektedir. Ayrıca Mayes Batılı bir kadın olarak aktif ve güçlü bir konuma yerleştirilir. Filmde olay incelemesinde çalışan tek kadın olarak o görülmektedir. Albay El Gazi ekibe araştırmalarında uygulayacakları kuralları sıralar. Kurallar kanıtlara dokunmama, El Gazi olmadan sorgulama yapmama, göz önünden kaybolmama ve ölü bir Müslümana dokunmama şeklindedir. Farklı bir dinden oldukları için hayatını kaybetmiş bir Müslümana dokunamazlar.

Ekip kaldıkları yere geri döndüğünde Levitt uzanmış bir halde Kur'an rehberi okumaktadır ve şöyle bir soru sorar: "Bağnazların yaptıklarını yaparsan, öteki dünyada kaç huri hizmetinde olacak?" Ajan Mayes de "yetmiş" diye cevap verir. Bu İslam'ın yanlış temsilinin ifadesidir. İlk önce Müslümanları bağnaz olarak nitelendirmektedir. Bu tüm Müslümanlara yönelik bir genellemedir. İkincisi de Müslümanların yaptığı ibadetlerin öteki dünyada huri elde etmek amacıyla yapıldığını ima etmektedir. Bu bağlamda İslam'ı kadın bedeni üzerinden cisimleştirilen erkek egemen bir din haline getirmektedir.

Ajan Sykes bombanın patladığı çukurun içine girmiş, suyun çekilmesi gerektiğini ve böylece patlatılan aracın ne olduğunu bulabileceklerini etrafındakilere anlatmaya çalışır; ancak kalabalık boş gözlerle onu izler. Sular çekilince Sykes ambulansı patlattıklarını anlar. Ancak o ana kadar hiçbir Suudi yetkili suyun çekilmesi gerektiğini akıl edememiştir. Bunun için bir Amerikalıya ihtiyaç vardır. Ajan Mayes de adli tabip görevlisi olduğu için patlamada ölenlerden birine otopsi yapmak ister ve cansız bedene dokunduğunda etrafındakiler "Haram" derler ve bedene dokunmasına karşı çıkarlar. Çavuş Haytham da "Müslümanlara dokunamazsın. Ne yapılacağını söyle, ben yaparım" der. Otopsileri Müslümanlara yapamadığı için de Müslüman olmayanlar nerede diye sorar ve onlara otopsi yapar.

Bir evde teröristler belirlenir ve oraya operasyon düzenlenir. Öldürülen teröristlerin bir kısmı gençlerden oluşmaktadır. Aramada Irak'ta bulunan ülkelerin büyükelçiliklerinin resmi bulunmaktadır. Bu bağlamda Irak'ta Amerika ve diğer güçlerin askerlerine karşı olanlar radikal Müslüman teröristlerden ibarettir. Operasyon sırasında da Abu Hamza gene kamera karşısındadır ve ellerini açarak "Allahu Ekber" demektedir ve torunu ona sarılır. Operasyon sırasında ölenlerin Ajan Fleury de "Bunlar gençler, çocuklar. Önemsiz" der. Konvoy halinde havalimanına doğru giderlerken bira hakkında konuşmaya başlarlar. Leavitt Haytham'a sorar: "Burada hiç PBR var mı? Bir dakika. Sizde bira yok ki…Domuz yok. Bira yok." Bu ikisi üzerinden Müslüman ve Hıristiyan kültürleri arasındaki farklılığa değinilir ve bir Hıristiyanın İslam ülkelerinde yaşayamayacağı ima edilir.

c. **İslam medeniyetinin ezeli ebedi, tekbiçimli (yekpare) ve kendini tanımlamaktan aciz olduğu dogmasıdır:**

Suudi Arabistan'da çalışan Amerikalılar daha önce filmin girişinde belirtildiği gibi güvenlikli sitelerinde aileleriyle vakit geçirmektedirler. Çok uzaklarda da onları yüzleri kapalı bir şekilde dürbünle izleyen teröristler bulunmaktadır. O teröristlerin yanında da bu saldırıları onlarla beraber izleyecek çocuklar bulunmaktadır. Amerikan sitesindeki çocuklar oyun oynarlarken, Suudi bir çocuk kamerayla onların öldürülüşünü çekmektedir. Amerikalıların yaşadığı yere giren teröristler önlerine kim gelirse öldürmekte, hiçbir ayrım göz etmemekte, rastgele ateş etmektedirler. Polis kılığına girmiş bir başka terörist "panik yapmayın, beni izleyin" diyerek insanları kendi olduğu yere çağırırken üzerindeki bombayı patlatmaktadır. Kendini patlatırken de "La ilahe illallah, Muhammedun resulullah." diyerek terörle İslam'ı biraraya getirir. Bu saldırıyı düzenleyen teröristlerin başındaki Abu Hamza'dır. Abu Hamza'nın torunu bomba patlayınca korkup dürbünü indirince Abu Hamza onu yüzünden kavrar ve bakmasını sağlar. Çocuk bakarken de "Allahu Ekber" der. Bu yapılanların Allah için yapıldığını ima etmektedir. Bu yapılan terör saldırısı da sadece oraya daha fazla insan çekmek için yapılan bir ön saldırıdır. Daha sonra herkes, önceki saldırılara maruz kalanlar için toplanmışken büyük bir bomba patlatılır ve olay yerindeki herkes FBI Ajanı Fran dahil hayatını kaybeder. Saldırılarda yüzden fazla ölü iki yüzden fazla da yaralı vardır. Abu Hamza'nın çocuğu bakmaya zorlaması çocuk da eksik olan şiddete mukavemeti sağlamak içindir. Sonuçta asıl amaç İslam'ı ve Müslümanları şiddetten beslenenler olarak göstermektir.

FBI'ın Washington merkezindeki toplantıda görevlilerden biri Suudiler Suudilere mi karşı diye sorar. Ronald Fleury de öyle olduğu takdirde bunu Abu Hamza'nın işi olabileceğini söyler: "Usame hayranı. Irak'ta, Afganistan'da yaşamış." Abu Hamza 11 Eylül saldırılarının sorumlusu Usame Bin Ladin hayranıdır. Onun dışında Amerika'nın işgal ettiği Afganistan ve Irak'ta yaşamıştır. Bu da Amerika'nın bu ülkeleri işgallerini meşrulaştırmaktadır. Çünkü buralar Abu Hamza gibi teröristlerin yaşadığı yerlerdir.

Fleury ve ekibi patlamanın olduğu olay yerini incelerler. Suudi yetkililer ne yaptıklarından bihaberdirler. Sykes El Gazi'ye durumu bir çocuğa anlatır gibi anlatmaya

başlar. “Bu çukur, olay yeri. Adamlarınız orayı kirletiyor. Kanıtlardan anlar mısın? İpuçları yani? İpuçları bir suçu çözmek için çok yararlı olabilir.” Suudi yetkililerin olay yeri incelemeye dair bir bilgisi bulunmamakta, hatta ipucunun ne olduğunu bile bilmemektedirler. Amerikalılar bilgi sahibi, ne yaptığını bilen kişilerdir ve bu sorunu çözmek için Amerika’dan 18 saatlik uçuşla Suudi Arabistan’a gelmişlerdir. Çünkü Suudilerin bunu yapacak kapasiteleri bulunmamaktadır. Dört kişilik ekip yüzlerce kişinin yapamadığını yapar. Ajan Mayes Çavuş Haytham’ın teröristleri öldürdüğü olay yerine bakar ve olay yerindeki izlere bakaraktan o anı kafasında canlandırır ve Çavuş Haytham’a “iyi iş” der. Halbuki Çavuş Haytham General Abdülmelik tarafından teröristlerin sorgusuna engel olmak amacıyla öldürdüğü iddiasıyla işkence görmüştür. Ajan Mayes ise sadece olay yerini inceleyerek Haytham’ın suçsuz olduğunu anlamıştır.

d. İslam Medeniyetinin önünde sonunda ya korkulması gereken bir şey ya da edilgenleştirilerek, araştırma ve geliştirmeyle, mümkünse doğrudan doğruya işgal edilerek denetim altına alınması gereken bir şey olduğudur:

Filmde dört FBI ajanı Suudi Arabistan’da gerçekleşen terör saldırısı sonucu Amerikalıların ve bir FBI ajanının hayatını kaybetmesi üzerine Suudi Arabistan’a olayı çözmek için giderler ve olayı da çözerler. Bu Amerikalıların zarar gördüğü her yerde Amerika’nın olaya dâhil olacağını göstermektedir. Dört ajan Abu Hamza’nın ortadan kaldırılmasını sağlarlar ve Birleşik Devletler’e geri dönerler. Suçluyu yakalamak için her yol göz önüne alınabilir. Ajan Fleury Suudi Arabistan’dan vize almak için Suudi Arabistan’ın Amerika büyükelçisine şantaj yapar. Öbür taraftan devlet içinde kendilerine oluşacak muhalafet de bertaraf edilir. Bunların sonucunda da ölen FBI ajanının intikamı alınır. Suudi Arabistan’ın kendi yakalayamadığı terörist Abu Hamza FBI ajanlarının liderliğinde yakalanır. Korkulan Müslüman terörist Amerikalı ajanların üstün yetenekleri sayesinde kendi ülkesinde yok edilir. İslam problematize edilip, kendi bulunduğu yerde denetim altına alır ve Amerikan topraklarından uzak tutulur.

Saldırıdan sonra Çavuş Haytham tutuklanır. Suudi Arabistan Riyad’da Genel Güvenlik Binası’nda Suudi Arabistan Ulusal Muhafızları’ndan General Abdülmelik Çavuş Haytham’ı konuşturmak için dövdürtmektedir. Onun doğduğu yer ve kardeşinin Amerikalılarla savaşırken ölmesinden dolayı suçlu olduğu düşünülmektedir. Bu sahne

şunu göstermektedir. Suudi Arabistan'da bu tarz olaylarda suçluların bulunması için yapılan şey şüpheli görünen birini işkence uygulayarak konuşturmaktır. İnsan hakları ile ilgili hukuk uygulamalarının zayıflığından ötürü bu Suudi Arabistan'da resmi bir devlet yetkilisine/polise rahat bir şekilde uygulanabilmektedir. Çavuş Haytham Albay Faris El Gazi'nin araya girmesiyle işkence görmekten kurtulur. General Abdülmelik Haytham'ın suçlu olmadığı anlaşılınca " ülkeni korumak için aracını kullanırken yaralandın. Anlıyor musun?" der. Uğradığı muameleye karşı başvuracağı hiçbir merci bulunmamaktadır. Şarklı ve Müslüman'ı kontrol altına almanın yollarından biri ona işkence etmektir.

Ajan Fleury, ölen arkadaşlarının intikamını almak ve sorumlusunu yakalamak için Suudi Arabistan'ın ABD büyükelçisine şantaj yapar. Asıl amaç, düşmanı olduğu yerde yakalamak, bertaraf etmek ve yok etmektir. Bu da Öteki olanın her nerede olursa olsun çevrilmesine dayanmaktadır.

4.2.4. Rendition (2007)

Yönetmen: Gavin Hood

Senaryo: Kelley Sane

Oyuncular: Reese Witherspoon, Jake Gyllenhall, Peter Sarsgaard

Dil: İngilizce, Arapça

4.2.4.1. Filmin Konusu

Kuzey Afrika'da CIA analizcisi Douglas Freeman arabanın içinde bir ajana bilgi verirken trafikte sıkışırlar. O sırada bombalama saldırısı gerçekleşir ve Freeman'ın yanındaki ajan ve birçok kişi hayatını kaybeder. Saldırının hedefi polis şefi Abasi Fawal'dır. Fawal ABD ile iş birliği yapan ve oradan gelen şüphelileri sorgulayan bir polistir. Fawal saldırıdan yara almadan kurtulur. Yanındaki ajanın ölmesi üzerine, daha önce yaptığı çalışmalara da güvenilerek Douglas Freeman onun yerine geçirilir.

Anwar El-İbrahimi Mısır'da doğmuş, on dört yaşında Amerika'ya gelmiş ve Şikago'da hamile karısı Isabella, oğlu ve annesi ile yaşayan yeşil kart sahibi bir kimya mühendisidir. Güney Afrika'da konferans çıkışı hava yolunda telefonuna bir arama gelir ve ne olduğunu anlamaz; daha sonra da karısını arar ve ona Amerika'ya döneceğini

bildirir. ABD'ye vardığında Anwar havalimanında Amerikalı yetkililer tarafından gözaltına alınır ve CIA yetkilisi Corrine Whitman tarafından sorgulanması için Douglas Freeman'ın olduğu yere gönderilir. Gözaltına alınmasının sebebi terörist Rashid Salimi ile telefon kaydının olduğu iddiasıdır. Orada sorguyu polis şefi Abasi Fawal gerçekleştirecektir. Prosedürün adı "rendition"dır. Terörist veya suçlu olduğundan şüphelenilen birinin insan hakları ihlallerinin daha zayıf olduğu bir ülkeye gönderilerek sorgusunun orada yapılması sürecidir. Karısı Isabella'de oğluyla birlikte Anwal'ı karşılamak için havalimanına gelmiştir ama Anwal uçaktan çıkmaz. Anwal'ın adı da uçağa binenler listesinden çıkarılmıştır. Havayolunu aradığında Isabella'ya kocasının uçağa binmediği söylenmiştir. Ancak Cape Town'daki havayolu da bindiğini söylemektedir.

Douglas Freeman Abasi Fawal'ın Anwar'ı sorgulamasını inceleyecektir; ancak Fawal ona kesinlikle sorgusuna müdahale etmemesini söyler. Fawal Anwar'a Rashid Salimi ile olan bağını reddetmesinden dolayı işkenceye başlamıştır. Freeman durumdan oldukça rahatsız olur. Bir insanı konuşturmak için en tekili yöntemin işkence olmadığını düşünmektedir. Isabella de Anwar'ın akıbetinin ne olduğunu öğrenmek için Washington'a gider ve orada eski arkadaşı Alan Smith ile buluşur. Alan Smith Senatör Hawkins'in yardımcısıdır. Smith birkaç yere telefon eder ve Anwar'ın uçağa binmediği bilgisini ona söyler; ancak Isabella Anwar'ın kredi kartı esktresinde uçakta duty-free alışveriş yaptığının gözüktüğünü ve uçakta olduğunu ifade eder. Smith, Corrine Whitman'ın ofisini arar, ofisinden istediği bilgileri alamaz ve onunla karşılaştığında Anwar El-İbrahimi'nin nerede olduğunu sorar; eğer Anwar suçluysa onu buraya getirmelerini yoksa olayın medyaya intikal edebileceğini söyler; Whitman'da bu yöntemle kaç insanın hayatını kurtardıklarını, onu teröristleri desteklemekle itham eder. Senatör Hawkins Anwar'ın ne ile suçlandığı ile ilgili dosyayı Smith'e verir ve ona bu işin peşini bırakmasını yoksa Bin ladin sevicileri olarak damgalanacaklarını söyler. Arada yaklaşmakta olan bir seçim vardır. Smith de bunun üzerine Isabella'ya yapacağı bir şeyin olmadığını söyler ve iyi bir avukat tutmasını telkin eder. Smith'in sekreteri Isabella'ya üzülerek Whitman'ın yarın 11 de toplantıya gireceğini söyler. Isabelle ertesi gün Whitman'a kocasının nerede olduğunu sorar; ancak Whitman'dan nerede olduğuyla

ilgili olumsuz cevap alır ve güvenlik tarafından dışarı çıkarılır. Whitman ve Hawkins'de güvenlik toplantısına girerler.

Anwar, Fawal'ın yaptığı işkencelerin dozunun artması üzerine suçu kabul eder ve bazı isimler verir. Rashid'e bomba yapmasında yardım ettiğini ve kırk bin dolar aldığını itiraf eder. Freeman bunun işkenceden kurtulmak için yapılan bir itiraf olduğundan şüphelenir ve isimleri Interpol'de arattırır ve hiçbir şey çıkmaz. İsimleri google'da arattığında isimlerin 1990 yılındaki Mısır futbol takımında oynayan oyunculara ait olduğunu görür. Freeman İçişleri Bakanı ile buluşur ve senede iki yüz bin kazanan bir adamın kırk bin dolara niye kendisini ve ailesini riske atmış olabileceğini söyler ve Anwar'ın serbest bırakılma formlarını imzalamasını rica eder. Freeman Anwar'ı hapishaneden çıkarır ve CIA'den bırakmaması yönünde gelen telkinlere rağmen onu gizli bir şekilde gemiye bindirip Malaga'ya, oradan Madrid ve Şikago'ya gönderir. Bu arada New York Times'ı arayıp durumu bildirir ve skandalı ortaya çıkarır. Anwar Şikago'ya karısı ve çocuğunun yanına döner.

Öbür taraftan Abasi Fawal'ı öldürmek için bombayı patlatan Abasi Fawal'ın kızı Fatima'nın erkek arkadaşı Khalid'dir. Fatima Khalid'in evinde resimlerin ve yazıların olduğu bir desfter bulur. Defterde Khalid'in ölen kardeşi ve kendisinin silahlı fotoğrafları ve babasının fotoğrafı bulunmaktadır. Khalid ve kardeşi bir terör örgütüne üye olmuşlar ve yakalanan kardeşi de hapishanede ölmüştür. Khalid kardeşinin intikamını almak istemektedir. Fatima onun babasının peşinde olduğunu anlar ve bombayı patlatmadan önce onu yakalar. Khalid ona üzerindeki bombayı gösterir ve çok geç olduğunu söyler. Khalid vazgeçeceği şüphesiyle vurulur ve elindeki pim çekilince bomba patlar ve ikisi beraber ölür. Fawal, Khalid'în evini sonunda bulduğunda tüm gerçeği öğrenir.

4.2.4.2. Filmin Analizi

a. **Akılcı, gelişkin, insani, üstün Batı Medeniyeti ile sapkın, gelişmemiş, aşağı İslam Medeniyeti arasındaki mutlak, sistemleşmiş farklılık bulunmaktadır:**

Filmin başında Mısır asıllı Anwar El İbrahimi Cape Town'daki sunumundan dönerken telefonuna bir cevapsız arama gelir ve bu cevapsız arama sonrası tutuklanır. Cevapsız

arama aranan bir teröristten gelmektedir. ABD istihbaratı Anwar El-İbrahimi için rendition sürecini başlatır. Yani tutukluların konuşturulması için insan haklarının daha gevşek olduğu ülkelere gönderilmesi sürecinin adıdır. Bu durum bile ABD'yi kendi ülkesinde insan haklarını ihlal etmeden soruşturma yapan demokratik bir ülke konumuna sokarken, tutukluların gönderildiği ülkeleri de işkencelerin rahat bir şekilde uygulandığı demokratik olmayan ülkeler arasına sokmaktadır. Böylece ABD ve İslam ülkeleri arasında demokrasi ve insan hakları özelinde yönetsel açıdan ayrıma gidilmektedir.

Fatima'nın erkek arkadaşı Khalid terör örgütü toplantılarına katılmaktadır. Orada Rashid Salimi onlara yaptıkları hakkında açıklama yapmaktadır:

- Siyonistler ve Haçlılar'a karşı yapılan savaş, inançla kafirlik arasındaki çatışmayı temsil ediyor. İyiyle kötü arasındaki çatışmayı. Kafirlerle, münafıkları yok etmek sizin kutsal göreviniz. Dinden dönmüş olanla karşılaştığınızda boynunu vurmakla yükümlüsünüz. Haçlılar özgürlükten söz ediyor. Özgürlüğe giden tek yol kesinlikle cihattır. Onların kurşunlarından korkmayın. Ruhunuzu serbest bırakmaktan başka ne yapabilirler ki? Kıyamet günü yüce Yaradanın karşısında dikildiğinizde o size neden emirleri uğruna savaşmadığınızı sorduğunda, ezilenler, kadınlar, çocuklar ve erkekler için neden savaşmadığınızı sorduğunda size verdiği tek silah olan bedeninizle ne yaptığınızı sorduğunda yanıtınız ne olacak? Şehitlik yaralarınızı göstererek cennetin kapılarına doğru mu yürüyeceksiniz, yoksa utançtan kafanızı öne eğerek cehennemin alevleri içinde yanacak mısınız? Başarı Yaradandan gelir. Allahın rahmeti ve bereketi üzerinize olsun. Amin."

Daha sonra elinde silah olan biri onları dinleyen kalabalığa tekbir çektirir. Khalid de öfkeli bir şekilde tekbir çeker. Tekbir sesleri gitgide yükselir. Bu ifadelerde Siyonistler ve Haçlılarla olan savaş inançla kâfirlik arasındaki bir çatışma denilerek, Yahudilik ve Hıristiyanlık dinleri yok sayılarak, düşman olarak ilan edilir. Bu din mensupları da kötü olarak belirlenir. Bu dinlere mensup kişiler dinden çıkmış olarak nitelendirilerek, onlara uygulanacak şiddet meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Onların kurşunlarından korkmayın ifadesi de Batı'nın teknolojik gelişmişliğine işaret etmektedir. Müslümanın

ise sahip olduğu tek silah bedeni olarak gösterilir ve o beden de feda edilmesi gereken bir şey olarak sunulur. Bu bağlamda Batı medeniyeti, ileri modernleşmeye sahip bir medeniyetken İslam medeniyeti bu gelişmişliğe ulaşamamış bir medeniyet olarak çerçevelenir. Cennetin anahtarı da bu bedeni feda etmekten geçmektedir, başarının Allah'tan gelmesi ifadesi de Allah'ın Müslümanlardan bunu istediği şeklinde ifade edilebilir. Bu ifadelerin tümüne bakıldığında İslam dinini ve Müslümanları terör ve şiddetle özdeşleştirdiği ve Yahudi-Hıristiyan medeniyeti ile İslam medeniyetinin birbirlerinin zıttı oldukları ve aslında "medeniyetler çatışması" perspektifiyle Batı medeniyetinin İslam medeniyetini karşıtı olarak görme durumu pekiştirilmektedir.

Douglas Freeman Corrinee Whitman tarafından arandığında bir mekânda nargile içmektedir. Mekânda dansöz de oynamaktadır. Konuşmak için mekânın dışına, balkon kısmına çıktığında da orada bir dansöz bulunmaktadır. Kuzey Afrika'daki bu mekân oryantal fantezinin dışavurumu gibidir. Douglas ona işlerine yarayacak bir şey bilmediğini söylediğinde Corrine Whitman da ona Abasi Fawal'ın onunla aynı fikirde olup olmadığını sorar. Burada Corrine ve Abasi aynı doğrudadırlar. Bu doğrunun dışındaki kişi de Douglas Freeman'dır. Aralarındaki diyalog şöyle devam eder:

- Corrine Whitman: Bu işe yabancısın.
- Douglas Freeman: Bu ilk işkencem.
- C: Birleşik Devletler işkence yapmaz Douglas. Sana işlerin nasıl yürüdüğünü anlatayım. Sen bilgi almaya çalışırsın. Bense aldığın bilginin işe yarayıp yaramadığına bakarım. Oldu mu? Sen sadece işe odaklan.

Corrine Whitman, ABD'nin işkence yapmadığını söylediğinde aslında gerçeği (!) söylemektedir. Amerika işkence yapmamakta, yaptırmaktadır. Bunu da Abasi Fawal aracılığıyla yapmaktadır. Alan Smith de bir partide Corrine Whitman'a rastlar ve Anwar El İbrahim'i sorduğunda olumsuz yanıt alır ve aralarındaki diyalog şöyle devam eder:

- Alan Smith: Peki, basın duyarsa ne olacak? Kendisini ailesine adamış, New York Üniversitesi mezunu bir adam hakkında hiçbir suçlama olmadan gözaltına alındı diyebilirler. Bir avukatla görüşmesine izin verilmeden. Tanrı bilir, nerede tutuluyor?

- Corrine Whitman: Lanet olsun. Büyük laflar etmeden önce niye patronuna kendisini bir terörist için tehlikeye atmak ister mi diye sormuyorsun?
- Alan Smith: Savunma hakkı için yapabilir. Belki de ofisinize Anayasanın bir kopyasını yollamalıyım.
- C: Tam olarak karşı çıktığınız nedir? Bir adamın ortadan kaybolması mı? Ulusal güvenlik politikası mı?... Tatlım, hoş olmayan bir iş bu. Ama bu yöntemle elde ettiğimiz bilgiler sayesinde bu gece Londra'daki 7.000 kişinin yaşamını kurtarmış bulunuyoruz. Belki de gece başınızı yastığa koyduğunuzda 7.000 kişinin ölmesi karşılığında kurtardığınız bir adam için gurur duyabilirsiniz ama torunlarım Londra'da Yani, bu işi yaptığım için memnunum. Siz değilsiniz… bırakın da 11 Eylül komisyon raporunun bir kopyasını sabah ofisinize yollayayım. Şimdi rahat uyuyun.

Corrine Whitman'ın ifadeleri Bush doktrini çerçevesinde dünyayı algılamakta ve görmektedir. Bu doktrinin de temel unsurlarından biri önleyici savaş stratejisidir. Bu bağlamda Bush doktrini "ABD'nin düşmanı olarak tanımlanan devletin herhangi bir saldırısından önce, bu devlete dikkat etmeyi, saldırmayı ve hatta rejimini değiştirmeyi" amaçlamaktadır (Altundağ, 2008). Whitman'ın kendisi de Bush doktrini çerçevesinde kemikleşmiş ABD politikalarının bir temsili olarak ötekileştirme stratejilerinin kurumsallaşmış bir görünümüdür.

b. İslam Medeniyetinin gerçeklerinden çıkarsanmış dolaysız kanıtlardansa İslam'a dair soyutlamaların, özellikle de "klasik" bir İslam uygarlığını temsil eden metinlere dayalı soyutlamaların daima yeğlenir olmasıdır:

Fatima'nın evden kaçtığı için Abasi Fawal'ın karısı Abasi'ye Fatima'ya hata yaptığını söylemesini istediğinde Abasi ona "kurallar var Samia" der ve kız kardeşi Leyla'nın asla evlenemeyeceğini örnek gösterir. Kız kardeş Leyla evlenmeden önce Fatima'ya benzer davranışlar da bulunduğu için evlenememiştir. Bu da Batı toplumlarına nazaran Şark toplumlarında böyle davranışların asla hoş görülmediğine işaret etmektedir. İlaveten; Douglas'ın iş yerinde herkesten habersiz beraber olduğu Arap kadın da Abasi Fawal'ın dediği kurallara uymayan kadın kategorisine girmektedir.

Anwar'ın karısı Isabella Senatör Hawkins'in yardımcısı Alan Smith'i ziyaret eder. Alan Smith ona Anwar ile evlenince babasının ne dediğini sorduğunda Isabella da "tahmin edersin" diye cevap verir. Bu bağlamda babası Amerikalı olarak onun bir Mısırlı ile veya bir Hıristiyan olarak bir Müslüman ile evlenmesine karşı çıkmıştır. Filmde, Isabella'nın ailesi hiçbir şekilde yer almazken ve Isabella onlarla bir bağlantı kurmazken, Anwar'ın annesinin onlarla birlikte yaşadığı görülmektedir. Isabella'nın ailesi evliliğe onay vermeyerek resmin dışına çıkmışlardır. Filmde olmaları aynı zamanda bu evliliğin meşrulaştırılması ve onaylanması anlamına gelecekti ki, bu durum gözükmemektedir.

Douglas, Anwar El-İbrahimi'nin suçsuz olduğunu göstermek için saat sabahın beşinde Said Abdel Aziz'in yanına gider ve ona senede iki yüz bin dolar kazanan birinin neden kırk bin dolar için kendisini riske atacağını sorar. Said de "bizde bir deyim var: Karını her sabah döv. Nedenini bilmesen de o biliyordur." Douglas da söylediğinin ne anlama geldiğini bilmediğini söyler. Bu iki tutum iki kültür arasındaki farkı göstermektedir. Douglas da kendilerinde de deyim olduğunu söyler ve Shakespear'ı bilir misin diye sorar ve Said tabii ki biliyorum der. Douglas da Shakespeare'den "korkarım sen de herkes gibi işkenceden kurtulmak için her şeyi söyleyeceksin" alıntısını yapar. Said'in ve Douglas'ın alıntıları arasında ontolojik farklılık, iki medeniyet arasındaki ayrılığı derinleştirmektedir. Birinde kadına yönelik şiddet olumlanırken ve İslam ve şiddet bir araya getirilirken, diğerinde işkenceye olan olumsuz tavrın yüzyıllar öncesinde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda, Douglas Freeman Batılı toplumlarda özgürlüğün ve adaletin bir temsilcisi olarak sunulur.

c. İslam Medeniyetinin ezeli ebedi, tekbiçimli (yekpare) ve kendini tanımlamaktan aciz olduğu dogmasıdır:

Filmin başında CIA ajanı Douglas Freeman'ı yatağında görürüz. Ofisten Arap bir kadınla ilişki yaşamaktadır. Oryantal şehir manzarası görülür ve bulundukları yer için Kuzey Afrika yazar. Bu yer aynı zamanda bombalı patlamanın yaşandığı ve tutukluların ABD tarafından konuşturulmak için gönderildiği de bir yerdir. Bu bağlamda Kuzey Afrika denilerek İslam ve Arap dünyası arasındaki farklılıklar önemsizleştirilerek ortadan kaldırılmaktadır. İslam dünyası yeknasak bir tavırla betimlenmektedir.

Patlamanın olduğu meydan da karmaşa hâkimdir. Modern Batı dünyasında görülmeyecek görüntüler vardır. Abasi Fawal trafikten şikâyet eder ve şöyle der: "Eşek arabalarını aşırı yükleyip kazalara neden oluyorlar." Trafikte arabalar ve at/eşek arabaları beraber gitmektedir. Filmin başında Kuzey Afrika denilmesine benzer bir şekilde, patlama öncesindeki trafik ve şehir görüntüsü Müslüman ve Arap dünyasının içinde bulunduğu karmaşık, karışık ve geri kalmışlığa ve aynı zamanda feodal unsurların modernleşmenin önünde engel oluşturmasına işaret etmektedir. Eşek arabalarının oluşturduğu engel de bu şekilde okunabilmektedir.

Amerikalı yetkili CIA'den Lee Mayer Anwar El-İbrahimi'yi tutukladıklarında Cape Town'da ne yaptığını sorar. O da kimya mühendisliğiyle ilgili bir konferansa katıldığını ve Güney Afrika Fosil Yakıt Kurumu'nun davetlisi olduğunu söyler. Bunun üzerine Lee Mayer bomba yapım tekniklerini bilip bilmediğini, hiç bomba yapıp yapmadığını sorar ve patlayıcı maddelerle ilgili tecrübesi olduğunu söyler. Burada yaratılmaya çalışılan algı eğer Müslüman ve Arap iseniz, kimya mühendisi olmanın doğrudan bomba yapmakla ve bu bilgisini terör eylemlerinin hizmetine sokmasıyla ilgili oluşudur. Bir Müslüman'ın kimya mühendisi olmasının amacı Hıristiyan dünyaya zarar verme algısıdır. Lee Mayer Corrine Whitman'a Anwar El İbrahimi ile ilgili ne yapmak istediğini sorar ve onu hep burada tutamayız der. Bunun nedeni de ABD'de bunu engelleyen kanunların olmasıdır. Ancak Kuzey Afrika'da bu mevcut değildir. Kuzey Afrika Müslümanların Müslümanlara işkence yaptıkları topraklar olarak gösterilmektedir.

Alan Smith Senatör Hawkins'i Anwar'ın gözaltısıyla ilgili ikna etmeye çalışır ve onun güvenilir biri olduğunu söyleyince Senatör de "Çok ilginç değil mi? Hamburg'da Muhammed Atta için de aynı şeyi söylemişlerdi. Zorlamaya devam edersen bunu ulusun güvenliği için yaptıklarını söyleyecekler ve biz de Bin Ladin destekçileri olarak görüleceğiz."der. Bu bağlamda Müslüman bir Amerikan vatandaşının hakkını savunmanın ABD siyasetinde böyle bir karşılığı vardır. Bunun nedeni de her Müslümanın terörist olma ön kabulünün Amerikan zihninde yer almasıdır.

d. İslam Medeniyetinin önünde sonunda ya korkulması gereken bir şey ya da edilgenleştirilerek, araştırma ve geliştirmeyle, mümkünse doğrudan doğruya işgal edilerek denetim altına alınması gereken bir şey olduğudur:

CIA direktörü Corrine Whitman'a gece yarısı bilgi verilir. Kocası ona ne olduğunu sorduğunda "İntihar saldırısı. Bizden biri ölmüş/Bizden birini haklamışlar" diye cevap verir. Aslında hedefin Amerikalılarla ilgisi yoktur. Hedef Abasi Fawal'dır. Ajan Dixon patlamanın sonucunda hayatını kaybeder. Ancak Amerikalılar durumu kendilerine yapılan birinci dereceden bir saldırı olarak algılarlar ve Anwar El İbrahimi'nin yakalanması ve sorgulanması sürecini başlatırlar. Abasi Fawal'a Corrine Whitman'ın aradığını söylerler. Fawal'da yanındakilere doğru "ölü bir Amerikalı" der. Bu da ondan bir şey isteneceği anlamına gelmektedir. Zaten Corrin Whitman Anwar El İbrahimi'nin gönderilmesi süreci için yetkiyi vermiştir. CIA direktörü Corrine Whitman, doğrudan hedef alınmamasına rağmen bir Amerikalı ajanın öldürülmesi üzerine Anwar için rendition sürecinin başlamasını sağlar. Bir Amerikalının hayatını kaybetmesi, suçsuz birinin işkence görmesine ve suçlu gibi gösterilmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda Öteki'nin hiçbir hakkı veya değeri yoktur. O üzerinde her türlü şey yapılacak kişidir. Rendition filmi, ABD'nin bir politika olarak (rendition) Müslüman/Arap olarak Öteki'nin gasp edilerek, Amerika topraklarından uzaklaştırılmasının betimlenmesidir.

Alan Smith Isabella'ya rendition sürecini şöyle açıklar: "CIA buna gizli sorgulama diyor. Clinton zamanında başladı. CIA terörist olmalarından şüphelendiklerini yargı kararı olmadan, gözaltına alıp, sorgulayabiliyor. Bu yalnızca olağandışı durumlarda uygulanıyordu ama 11 Eylül'den sonra süreklilik kazandı. Hükümet terörizmle ilişkisi olabileceğinden şüphelendiği kişileri gözaltına alma ve ABD dışındaki gizli hapishanelere gönderme izni verdi." Alan Smith Isabella'dan Anwar hakkında olağandışı bir şey olmadığının sözünü vermesini ister ve şöyle devam eder: "Katıldığı bir toplantı, radikal gruplarla herhangi bir bağlantısı olan arkadaşı ya da herhangi bir tanıdığı. Ya da gittiği bir cami. Hiç camiye gider mi?" Camiye gitmesi terörist olarak nitelendirilmesi için bile yeterlidir veya camiye gidenler terörist olabilmektedirler. Böylece İslam'ın ibadet yeri camii teröristlerin yetiştiği yer algısı oluşturulmaktadır.

Anwar El-İbrahimi Douglas Freeman'ın da yer aldığı sorguda çırılçıplak soyulmuştur. Derdini Douglas ve Abasi Fawal'a anlatmaya çalışmaktadır. Karısının Amerikalı olduğundan, kendisinin de yirmi yıldır ABD'de yaşadığından bahsedince Abasi Fawal ona "Sen Mısırlısın değil mi?" diye sorar. Anwar da Mısır'da doğduğundan, on dört yaşındayken ABD'ye geldiğinden, New York Üniversitesi'nde okuduğundan bahseder. Ancak bunların hiçbirinin Abasi Fawal için bir önemi yoktur. Nasıl CIA'den Lee Mayer Anwar'ı sorguladığında kimya mühendisi olmasının doğrudan bomba yapımıyla ilişkisi olduğuna dair sorular sorduysa, Abasi Fawal için de Anwar'ın yirmi yıldır ABD'de yaşamasının ve karısının Amerikalı olmasının bir önemi yoktur. Bunun nedeni de Mısırlı olmasıdır. Telefonunda ona Rashid Salimi'den arama yapıldığını gösteren kayıtlar vardır ve masum olup olmadığı artık önemli değildir. Çünkü o teröristlere yardım ermektedir ve işkenceyi hak etmektedir. Abasi Fawal bunu şöyle açıklar: "Kendini yerimize koy. Rashid adındaki bir suçlu 2 yıldır bombalama eylemleri yapıyor. Son birkaç aydır kullandığı patlayıcılar daha karmaşık ve ölümcül hale geliyor. Sen bir mühendissin. Kimya bilgin var. Rashid'e ait bir numaradan arandığını görüyoruz. Şimdi, söyle. Ne düşünmeliyiz? Sen söyle. Ne düşünmeliyiz?" Film boyunca Anwar El-İbrahimi'nin telefonunun terörist Rashid Salimi tarafından neden arandığının yanıtı verilmez. Film tam olarak Anwar El İbrahimi'nin suçsuz olduğunu tam olarak ortaya koymazken, masumiyetini Abasi Fawal ve Douglas dışındaki diğer CIA yetkililerinin anlaması mümkün gözükmemektedir.

4.2.5. Traitor (2008)

Yönetmen: Jeffrey Nachmanoff

Senaryo: Jeffrey Nachmanoff

Oyuncular: Don Cheadle, Guy Pearce

Dil: İngilizce, Arapça

4.2.5.1. Filmin Konusu

Samir Horn Sudan'da doğmuş Amerikalı bir Müslümandır. Küçükken babası Sudan'da bir bombalı saldırıda öldürülmüştür. Samir bomba yapmak amacıyla kullanılan malzemeleri Yemen'de satmak için bir evde Ahmed ile buluşmaya gider. Orada Ömer

ile karşılaşır. Samir Ahmed ile beraber Afganistan'da Sovyetlere karşı savaşmıştır. Hepsi beraber konuşurlarken Yemen polisi ve onlarla birlikte hareket eden FBI Özel Ajan Roy Clayton ve Max Archer baskın düzenlerler. Ahmed orada ölürken Samir ve Ömer'i yakalarlar. Clayton ve Archer Samir'i konuşturmaya çalışırlar. Ona bomba yapmak için kullanılan senteksin nereye gittiğini sorarlar; ancak Samir konuşmaz ve hapishaneye gönderilir. Ömer ve yanındakiler Samir ile birlikte aynı hapishaneye gönderilirler. Ömer baskın konusunda Samir'den ona hain olduğunu ve onları sattıklarını söyler; Samir ise hain olsa niye hapishanede olduğunu söyleyerek karşılık verir.

Ömer, Samir'in hapishanedeki diğer insanlara yardım etme çabasından ve kendini adamış bir Müslüman olmasından etkilenir ve Samir'i yanlarına alır. İkili hapishanede geçirdikleri sürede birbirlerine yakınlaşır ve arkadaş olurlar. Bu arada İspanya'da bombalı bir eylem gerçekleştirilir. Ömer hapishanede Samir'in yanına gelir ve yanından ayrılmamasını söyler, bir süre sonra hapishanede bir patlama olur ve Ömer, Samir ve beraberindekiler firar ederler. Fransa'ya geldiklerinde Ömer Samir'e önünde iki seçeneğinin olduğunu ya özgür bir adam olarak yoluna devam edeceğini ya da onlarla kalabileceğini, yalnız yollarının herkese göre olmadığını söyler. Orada Nathir'in organizasyonundan Fareed ile buluşurlar. Fareed Batılılar gibi giyinen, içki içen, onlar gibi yaşayan biridir. Orada örgüte Samir de dâhil olur. Samir Fransa Nice'teki Amerikan konsolosluğuna bombalı saldırı düzenler. Ancak daha sonra ortaya çıkar ki Samir ABD İstihbaratı ile çalışmaktadır ve saldırıyı düzmece bir şekilde düzenlemişlerdir. Yalnız Samir, Carter'dan gerçek insanların da öldüğünü öğrenince çok üzülür. Fareed, Samir'in gerçekleştirdiği saldırıdan çok memnun kalmıştır ve onu örgütün başı Natir ile tanıştırır. Natir çok daha büyük bir terör eylemi planladıklarından bahseder. Amerika'nın çeşitli yerlerine zaman içinde adamlarını yerleştirmişlerdir ve Samir'in yapacağı bombalarla birlikte elli kişi elli otobüsü havaya uçuracaklardır. Nathir Samir'in Amerikan vatandaşı olması sebebiyle bu iş için biçilmiş kaftan olduğunu düşünmektedir. Saldırılar Şükran Günü'nde gerçekleşecek ve saldırının adı da "Hediye için Teşekkürler" olacaktır.

Samir, Amerika'ya geçer ve orada tek tek bombalı saldırıyı gerçekleştirecek olanlarla buluşur. Onlara bombaları verir ve nasıl kullanacaklarını gösterir. Saldırıyı gerçekleştireceklerin her biri farklı farklı hayatlar sürmekte ve bu anın geleceğini beklemektedir. Samir Carter ile buluştuğu bir sırada Ömer gelir ve Carter'ı öldürür. Ömer Samir'in açığa çıkmasından hoşnutsuzdur ve durumu Fareed'e bildirir. Fareed Samir'in kız arkadaşı Chandra Dawkin'i FBI ile işbirliği yaptığını söyler ve Samir'den şüphe eder; ancak daha sonra Samir Amerika'nın en çok arananlar listesine koyulduğunu görünce, Samir'den şüphe etmekten vazgeçer. Samir ve Ömer terör saldırısını gerçekleştirecek olanlara mail atmak için giderler ve Samir Ömer'i kandırarak, saldırıyı gerçekleştirecek herkesi tek bir otobüse toplar ve Ajan Ray Clayton'a Kanada Halifax'tan Nathir'in ayrılacağı mesajını yollar. Ajan Clayton ve Max Archer limana onların ayrıldıkları gemiyi bulmak için gelir. Gemi limandan ayrıldıktan sonra Samir Nathir ve Fareed'i öldürür ve Ömer'e onların İslam'a ihanet ettiklerini söyler. Samir Ömer'e e-maili değiştirdiğini, bütün teröristleri tek bir otobüste topladığı gerçeğini itiraf eder ve Ömer de onu hainlikle suçlar. O sırada Kanada polisi ve FBI içeri girer ve Ömer'i öldürür ve bu sırada Samir de vurulur.

Aradan biraz zaman geçmiştir. Ajan Clayton Samir'i bulur ve konuşurlar. Samir masum insanları öldürdüğünden dolayı pişmanlık duymaktadır ve Clayton'a Kur'an'da masum bir kişiyi öldürmenin tüm insanlığı öldürmek olduğunun yazdığını söyler. Clayton'da Kur'an'dan alıntı yaparak masum bir kişiyi kurtarmanın tüm insanlığı kurtarmak olduğunu ifade eder ve Samir'e bir kahraman olduğunu söyler.

4.2.5.2. Filmin Analizi

a. **Akılcı, gelişkin, insani, üstün Batı Medeniyeti ile sapkın, gelişmemiş, aşağı İslam Medeniyeti arasında mutlak, sistemleşmiş farklılık bulunmaktadır:**

Yemenli polis Ajan Max Archer'dan silahını vermesini ister. Archer vermez ama Ajan Ray Clayton silahını vermesini söyler. Max Archer "Bu ülkede 12 yaşındaki çocuklarda bile Kalaşnikof var." diyerek karşılık verir. Çocuklar savaşın ve terörün içinde ve onun bir parçası olarak betimlenir. Bu yapısal ortam onları da terörist yapmaktadır. Roy Clayton Max Archer'a yüzbaşının onun silahını beğendiğini ve onda kalabileceğini söylediğini söyler ve dünyanın bu kısmında böyle küçük hediyeler vermenin önemli

olduğunu ifade eder. Öncelikle, dünyanın bu küçük kısmı İslam dünyası olmaktadır. Doğal olarak da diğer kısım Hıristiyan Batı dünyasıdır. Ayrıca dünyanın bu kısmında kurallar ve kanunların bu küçük hediyelerle bypass edilebileceği veya insanlara bir şeyler yaptırılabileceği ima edilmektedir. Öbür taraftan, diğer kısım Batı dünyasında küçük hediyelerin böyle bir önemi bulunmamaktadır. Bu da İslam dünyasını, "dünyanın bu kısmını" bu tür çıkar ilişkilerinin yaşandığı bir yer olarak göstermektedir.

Hapishanede Ajan Clayton ve Ajan Archer Samir'i ziyaret eder. Amaçları onu konuşturmaktadır. Aralarındaki diyalogda Samir ABD gibilerine patlayıcı sattığını söyleyince Ajan Archer "sadece bizimkiler masumları öldürmüyor" diye cevap verir. Samir de "evet öyledir…Devamlı koyu tenli insanları öldürüyorlar" diyerek cevap verir. Archer'ın ABD'nin "masumları öldürmüyor" ifadesi, Afganistan ve Irak işgallerinde ölen insanların masum olmadığını söylemekte ve Amerika'nın günümüze kadar yaptıklarını meşrulaştırmaktadır.

Ajan Archer Samir'in verdiği sorulardan hoşnut olmayınca ona vurur: "Pardon. İnsan Hakları Beyannamesini evde unutmuş olmalıyım." Bu da uyguladığı şiddeti ABD'de uygulayamayacağı anlamına gelir. Bu bağlamda İslam dünyasında şiddete ve işkenceye yer vardır. Bunun nedeni de İnsan Hakları Beyannamesi'ne oralarda gerek duyulmamasıdır.

Ömer ve Samir gençlere terörizm eğitimi vermektedirler. Ömer "Öldürme eğitimi yapıyoruz, ama bu şiddeti sevdiğimiz anlamına gelmez. Şiddeti yalnızca bize karşı kullanıldığında uyguluyoruz. Haçlılar ülkemizi istila etti, halkımızı bombaladılar, doğal kaynaklarımızı çaldılar. Çilemizi sona erdirmek için mücadele ediyoruz. Öldürülmeye ve aşağılanmaya son vermek için mücadele ediyoruz. Amerikalılar bizi masum insanları öldürmekle suçluyorlar. Buna rağmen yıllardır Müslüman kanı akıtan kendileri. Bizim kanımız kan değil mi?" Üzerine de "Allahu ekber" derler. Samir de konuşur: "Tarih bize zaman zaman gösteriyor ki, ne imparatorluğun büyüklüğü, ne de olasılıkların zorluğu ölümden korkamayan bir adamı alt edemiyor." Bir genç de "Amerika'nın füzeleri ve bombaları var ama bizim de Allah'ımız var" der. Üzerine "Allahu Ekber" derler. Ömer, Batı dünyasını Haçlılar olarak niteleyerek, Hıristiyan Dünyasını Haçlılar olarak niteleyen Bushvari Batılı muhafazakâr ve ayrımcı retoriği benimser ve iki

medeniyet arasındaki ayrımı derinleştirir. Samir'in de "ölümden korkmayan insan" ve oradaki gencin Batı'nın teknolojisine yaptığı vurgu ve onun karşısına Allah'ı koyması İslam'ı hem ayrıştırmakta hem de Batı'nın medeniyetler çatışması ile oluşturmaya çalıştığı ayrımcılığa katkı sunmaktadır. Burada Batı gelişmiş, ileri toplum olarak sunulurken, İslam medeniyeti inanca dayalı bir düşünce yapısı olarak sunulur.

b. İslam Medeniyetinin gerçeklerinden çıkarsanmış dolaysız kanıtlardansa İslam'a dair soyutlamaların, özellikle de "klasik" bir İslam uygarlığını temsil eden metinlere dayalı soyutlamaların daima yeğlenir olmasıdır:

1978 yılında Sudan'da Samir Horn babasıyla beraber Kur'an okumakta, namaz kılmaktadır. Namaz kıldıktan sonra beraber santranç tahtasının karşısına otururlar ve daha sonra da babası arabasına binerken suikaste uğrar. Bu rasyonel, santranç oynayan Müslümanın ve bu düşünceyi doğuran İslam dininin yok edilmesi ve köktenci, radikal ve terörizmle ilişkili İslam'ın kazanmasıdır. Müslüman'ın düşmanı Müslüman olarak gösterilmektedir ve İslam da savaşa ve şiddete meyilli bir din olarak yansıtılmaktadır. Daha sonra da Samir'i Yemen'de silah satarken görürüz.

Ömer Samir'e rüyanda hangi dili konuşuyorsun diye sorar. İkisi de rüyalarında İngilizce konuşmaktadırlar. Bu şekilde benliğin kendini Batılı kimlik üzerinden şekillendirdiği self-oryantalizmin yaşandığı söylenebilir. Bu bağlamda kendini Batılı kimlik üzerinden üreten Ömer'in Batı'ya olan savaşı, Batılı düşünce içerisinde gerçekleşen bir sapma ve yanlış bilinçten ibarettir.

Ömer ve Samir Fransa'ya indiklerinde Fareed ile buluşurlar. Samir Fareed'in içki söylediğini duyunca şaşırır. Fareed sorun ne diye sorduğunda Samir ona "helal meselesi" karşılığını verir. Fareed de ona aslında bir şarap markası olan "bu bir Krug 95" cevabını verir ve şöyle devam eder: "Çok rahatsız oluyormuş görünme Samir. Tıraş oluyoruz, alkol alıyoruz ve bazen de domuz eti bile yiyoruz. Kur'an da buna takiyye yapmak deniyor. Düşmanını kandırmak için düşman gibi olmak. Samir ise bunun takiyye olmadığını Hz. Muhammed'in hadisinden alıntı yaparak açıklar: "ölüm yakın olduğunda Müslümanlar hayatlarını kurtarmak için Müslümanlıklarını saklarlar." der. Farred ise günümüzde savaş halinde olduklarını ve etkili olmak için uyum sağlamak gerektiğini söyler. Ömer Samir için onun sıradan bir asker olmadığını ve imanlı biri

olduğunu söyler. Fareed de imanın iyi olduğunu ancak emirlere de uyması gerektiğini söyler ve hep beraber şaraptan içerler. Bu sahnedeki Fareed'in anlatımına benzer bir diyalok *Body of Lies* filminde gözlemlenmiştir. Orada da "kafirleri aldatmak için kafir gibi yaşamak" tabiri, burada "düşmanını kandırmak için düşman gibi olmak" ifadesini almıştır. İki filmde de benzer bir söylemin kullanıldığı söylenebilir.

FBI Samir'i araştırır. Araştırdıkları yerlerden birinde onun hakkında "herkesin dini kendisini ilgilendirir. Ama tekke giyip günde beş kez Allah'a karşı namaza durduğunuzda insanların dikkatini çekecektir. Bazı müşterilerimiz şikayetçi oldu" denir. Burada da Batı medeniyetinin aksine, İslam dini kamusal alan içerisinde var olan bir dindir ve Samir her ne kadar filmdeki tek doğru Müslüman karakter olsa da bu ABD içerisinde kabul görmemiştir ve bu yüzden de işten çıkarılmıştır.

FBI Samir'in profilini çıkartır. "Babasının ölümünü o zamanlar görmüş. Kültür şoku geçirmiş. Klasik bir tip. İslam geleneği ile Batı arasında kalmış." Benzer bir profili Fareed de çıkarttırmaktadır. Profilin devamında şöyle ifadeler vardır: "İşini kaybetti, camide daha çok zaman geçirmeye başladı. Daha sonra deniz aşırı ülke seyahatlerinde görünmemeye başladı. Son seyahatinden geri dönmedi. Ve bir yerlerde Nathir'le bağlantısı olan biriyle karşılaşıyor, bingo. İşte bir teröristiniz oldu." Burada Batılı bakış açısı iki şekildedir. İlkinde tamamen İslam geleneğine bağlı olanlar ki bunlar yüksek ihtimalle teröristtirler. Diğer tarafta Batılı değerleri de öğrenmiş olanlar ve iki medeniyet arasında sıkışıp kalanlar bulunmaktadır. Bunlar da kültür şokuna uğramış ve terörist olma ihtimalleri bulunan kişilerdir.

c. İslam Medeniyetinin ezeli ebedi, tekbiçimli (yekpare) ve kendini tanımlamaktan aciz olduğu dogmasıdır:

Samir ve Ömer hapishanede santranç oynarlar. Samir santrancı babasından, Ömer ise İsviçre'de yatılı okulda öğrenmiştir. Ömer'in Batı eğitimi alması da onu terörden uzaklaştırmamıştır. Bu bağlamda terör ve şiddet İslam'ın öğeleri olarak sunulmaktadır. Batı'da eğitim almaları bir Müslüman'ı değiştirmemektedir. Çünkü iki medeniyet arasındaki ayrımın derin olduğu ima edilmektedir.

Ömer Samir’e cihatın onun görevi olduğunu söyler ve aralarındaki diyalog şöyle devam eder:

- Ömer: Afganistan'da yaptıklarını Ahmet anlattı.
- Samir: Taktikler değişti, dostum.
- Ömer: Taktikler devamlı değişir. Bir imparatorluğu onların kurallarıyla savaşarak yenemezsin. Bir zamanlar Amerikalılar İngilizler için teröristti. Geçmişlerini unutmuşlar.

Ömer’in söylediği güçlü ve güçsüz arasındaki asimetrik savaşa gönderme yapmaktadır. Bu bağlamda güçlü olan taraf ve imparator olan ABD’dir. İslam dünyası da onunla mücadele eden rakibi olarak sunulmaktadır. Samir ABD Nice Konsolosluğu’nda bombalı eylem gerçekleştirir. Aslında eylem sahte bir eylemdir. Fareed eylemden ötürü Samir’i tebrik eder ve Samir’de “Zafer Allah’ındır” diyerek karşılık verir. Samir ölü sayısının az olduğundan dem vurunca Fareed onu teselli eder ve “Yaptığın şey inanılmazdı. Bugün Amerikan gücü efsanesine büyük bir darbe vurdun.” der. Ömer de Samir’in yanına gelerek yaptıkları şeyin sadece insanlarının özgürlükleri için olduğunu söyler. Samir ve Ömer örgütün başı Nathir ile buluştuklarında Nathir Samir’e yaptıklarını şöyle açıklar: “Asimetrik savaş sanatı karşılık görmeden verilen ufak bir zayiattır. Terörizm sinemadır ve sinema izleyici için yapılır.”. Bunu dedikten sonra da şu soruyu sorar: “Onları hiçbir yerin güvenli olmadığına nasıl inandırırsın?” Bu bağlamda ABD ve Batı toprakları huzur ve mutluluk ve güvenliğin olduğu yerler olarak sunulurken, Müslümanlar ise bunu bozmaya çalışan teröristlerdir.

Costa del Sol İspanya’da Arap asıllı biri jiple sahile gelir ve bomba yüklü aracı “Allahu Ekber” diyerek patlatmaya çalışır. Kendisi de ölecektir, yalnız mekanizma çalışmaz. Çıkar ve araç patlar. Patlattığı sahilde mayolu kadınlar ve erkekler bulunmaktadır. Beraber oturan genç kadın ve erkekler gösterilir. Bombacı onlara bakarak “Allahu Ekber” diyerek bomba anahtarına uzanır. Sahilde patlatılan bomba Batılı yaşam tarzına atılan bir bombadır. Bombacı sahili o yüzden seçmiştir. Haberlerde bombacının hedefinin Amerikalı gezi grubu olduğu ifade edilmektedir. Bu bağlamda İslam köktenciliğinin hedefi ABD olarak gösterilmektedir. Bombacı intihar edemediği için arabayı bırakıp kaçmış ve yakalanmıştır. Ajan Archer bombacıyla ilgili “Bu adam şok

geçiriyor olmalı. Cennette 72 bakireyle uyanmanın planını yapmış. Seks yapmak için kendini havaya uçuruyorsun. Bu çılgınlık olsa gerek." Ajan Clayton da "Büyüdüğüm yerde Klan tarikatı insanların evinin önünde haçları yaktı. ve buna Hıristiyanlık demişti." der…Anlaşılan her tarikatın birden fazla yüzü var." Ajan Clayton bombacıyla konuşmaya başladığında adam ona "Bir sürü kâfir öldürdüm" der. Kâfir olanlar masum sivillerdir. Tek suçları ise Müslüman olmamalarıdır. Archer ise bunu neden yaptığını İslam'ın sözde öteki dünya anlayışı ile açıklar. Bu bağlamda İslam hem Batı düşmanı olan bir din, hem de öteki dünya anlayışıyla cinsiyetçi bir din olarak sunulmaktadır.

d. İslam Medeniyetinin önünde sonunda ya korkulması gereken bir şey ya da edilgenleştirilerek, araştırma ve geliştirmeyle, mümkünse doğrudan doğruya işgal edilerek denetim altına alınması gereken bir şey olduğudur:

Televizyonda İslami köktencilik hakkında haber yayınlanırken, bir takım insanlar gösterilir. Takım elbiseli bir adam işe giderken, bir kız üniversite kampüsünde yürürken ve bir genç de kahve yaparken gösterilir. Haberin metni ise şöyledir: "Bugüne kadar yapılan en geniş çaplı İç Güvenlik operasyonlarından birinde son iki yılda Orta Doğu ülkelerinden vize alan yabancı öğrenciler ICS ve FBI tarafından sorgulanıyor. Çok sayıda bulundukları bazı önemli şehirlerde bir grup Amerikalı operasyonu protesto etti, masum sivillerin insafsızca hedef alındığını savundular ve ırkçılık yapıldığına işaret ettiler. Amerika İnsan Hakları Birliği Amerika'nın Irak'ı istilasının ve işgalinin yeni bir İslami Köktencilik doğmasına yardımcı olduğunu kayıtlara geçirdi." Haber aslında yapılan protestoların olmaması gerektiğini ve yapılan operasyonun haklılığını vurgulamaktadır. Görüntüde gösterilenler elbet bir gün Amerika'ya tehdit oluşturmak için oraya yerleştirilmiş kişilerdir. Ajan Clayton da haberin üzerine şu yorumu yapar. "Bu dünyada 1.2 milyar Müslüman var ve bunların sadece yüzde yirmisi Arap. Bu insanlar herkese benzeyebilirler, sana bile." Daha sonra gösterilen insanların intihar bombacısı olacağı anlaşılır. Aslında bakıldığında dışarıdan gayet normal olan kişiler intihar bombacısı olacakları günün gelmesini bekleyen muhtemel terörist adaylarıdırlar. Bu da normal bir Müslüman veya Arap temsilinin bile mümkün olamayabileceğini göstererek, Müslüman ve Arapları ötekileştirmektedir.

Samir ve Ömer Amerika'ya hazırladığı, bombaları ve talimatları vermek üzere yerleştirilmiş kişilere gider. Siyah bir adam bahçesindeki çimleri biçmektedir. Üniversite kampüsünde bankta ders çalışan bir kızın yanına gider. Kıza "esselamun aleyküm bacım" dediğinde kız o iş için geldiklerini anlar. Kahve dükkânında çalışan bir çocuğa gittiğinde çocuk onu görünce gülümser ve elini sıkar. O anın geldiğinden mutludur. FBI da çalışan Arap asıllı bir çalışan Fareed'e bilgi sızdırmakta, muhbirlik yapmaktadır. Fareed'in açığa çıktığını görünce Fareed'in adamlarından birini arar ve uyarır. Samir Amerikan bayrağı olan bir evin yan tarafında arabasını tamir etmeye çalışan adamın yanına gider. Adam Samir'e "Bu günün gelmesi için dua ediyordum" der.

Bombacılardan biri iş yerinde bilgisayarı açar ve Samir'in ona ne gönderdiğini görür. Diğer öğrenci kız okul kampüsündeyken görür. Diğer çocuk kafede görür. Hepsi bombaları çıkartırlar. Adamın biri bombayla ilgilenirken "Allahu Ekber" der. Bombacıların saldırıya hazırlanışı gösterilir. Gencin biri göğsünü traş ederken dualar okumaktadır. Bir tanesi namaz kılmaktadır. Bir tanesi gitmeden önce karısı ve çocuklarına sarılır. Bombacılar otobüste gitmektedirler. Biri sürekli dua etmektedir. Dudakları oynamaktadır. Bombacıların hepsi patlamadan önce dua etmektedir. Allahu Ekber diyerek bombaları patlatırlar. Bu sahnelerde anlatılan şey her Müslüman'ın terörist olabileceğidir. Bu bağlamda hiçbir Müslümana güvenilmemesi ve her an tetikte olunması ve takip edilmesi algısı yaratılmaktadır.

Nathir Kur'an'ı öpüp masaya koyar: "Amerikalılar hükümetin insanları temsil etmesine bayılıyorlar. Dolayısıyla hükümetin suçları için her Amerikalıya eşit sorumluluk düştüğünü kabul etmeliyiz. Kimse masum değil." Yani her Batılı Müslümanlara karşı işlenen suçlarda hedef haline getirilerek suçlu konumuna konulmaktadır. Bu bağlamda Müslümanlar içinde her Amerikalı ya da Batılı ortadan kaldırılması gereken düşmanlar haline getirilir.

Filmin sonunda Ajan Clayton Samir'e bu mücadelenin hala bitmediğini söyler. En sonda da Samir'i namaz kılarken görürüz.

4.2.6. Body of Lies (2008)

Yönetmen: Ridley Scott

Senaryo: William Monahan

Oyuncular: Leonardo DiCaprio, Russell Crowe, Mark Strong

Dil: İngilizce, Arapça

4.2.6.1. Filmin Konusu

Filmin başında Al Saleem adlı terörist lider Amerika'dan intikam alacaklarını ve Batı şehirlerinde rastgele saldırılar düzenleyeceklerini söylemektedir. İngiltere Manchester'da Al Saleem'e bağlı teröristler, bir binadayken polislerin gelmesi üzerine tüm binayı patlatırlar.

Roger Ferris, CIA'in Ortadoğu'daki saha ajanıdır ve Al Saleem'in peşindedir. Irak'ta Al Saleem'in organizasyonundaki Nizar isimli biriyle buluşur. Örgüt onu intihar bombacısı yapmak istemekte, o ise Amerika'ya iltica etmek istemektedir. Nizar ona bir CD verir. CD'de Al Saleem yapılacak bombalama eylemlerinden bahsetmektedir. Ferris onu Amerika'ya götürme konusunda söz verirken, CIA'deki patronu Ed Hoffman bunun mümkün olmadığını söyler. Nizar diğer hücreleri öğrenmek için yem olarak kullanılacakken, yakalanır ve Ferris onu, kendi kimliğini açığa çıkarmaması için öldürür.

Ferris ve yardımcısı Bassam, Al Saleem'in olabileceği bir eve giderler. Oradakiler cd ve çeşitli bilgileri yok etmektedirler. Aralarında çatışma çıkar ve ikili kaçar. Araçla kaçarlarken bazuka ile vurulurlar ve Bassam ölür. Ferris ise onları kurtarmaya gelen ekip tarafından araçtan çıkarılır ve kurtarılır. Ferris yaraları iyileştikten sonra, Ed Hoffman onu Al Saleem'i bulması için Ürdün'e gönderir ve orada yapılacak operasyonların başına geçirir. Ferris'in ilk işi Ürdün İstihabarat Başkanı Hani Salaam ile işbirliği yapmaktır. Hani Saleem bunu duyduğunda şaşırır. Çünkü Amerikalılar daha önce hiç böyle bir yaklaşımda bulunmamıştır. İstihbarattan gelen bilgilere göre Al Saleem'in örgütünün kullandığı bir güvenli ev bulunmaktadır. Ferris ve Ürdün'deki yardımcısı Skip güvenli evi gözlemlerken, Hoffman kendi operasyonunu organize eder ve muhbir olarak kullandıkları Ziyad Abishi bir teröristin yanına gider ve operasyon

anlaşılır. Ferris teröristi takip eder ve onu öldürmek zorunda kalır. Hani Saleem daha sonra etrafta soruşturduğunda olayın güvenli evde hırsızlık cinayeti olarak görüldüğünü Ferris'e söyler ve Ferris'in yürüttüğü operasyon tam anlamıyla başarısız olmaz. Ferris Hoffman'a arkasından operasyon yürüttüğü için çok sinirlenir ve artık ipleri onun eline bırakması gerektiğini ifade eder. Ferris teröristi kovalarken köpekler tarafından ısırılır ve yerel bir hastaneye gider ve Ayşe ile tanışır ve onunla yakınlık kurmaya çalışır. Avrupa'da Amsterdam'da bir markette bombalı saldırı düzenlenmiş ve yetmiş beş kadar insan hayatını kaybetmiştir.

Hani Salaam, Ferris'in ona daha önce gösterdiği fotoğraflardan güvenli evde kalan teröristlerden birinin geçmişte ufak tefek hırsızlıklar yapan Mustafa Karami olduğunu gördükten sonra onu çöle götürtür ve onu Ürdün İstihbaratı için çalışması konusunda tehdit eder. Amsterdam'daki bombalama saldırılarından sonra Hoffman Hani Saleem ile buluşmak için Ürdün'e gelir ve Ferris ile birlikte yanına giderler. Hoffman Hani Salaam'den Karami'yi kendilerine vermesini söyler. Hani Salaam bunu reddeder ve daha iyi bir sonuç almaları için beklemeleri gerektiğini ifade eder. Hoffman Skip'e Karami'yi kaçırmasını söyler ve Skip Karami'yi elinden kaçırır ve Hani Salaam bu yaptıklarını öğrenir ve Ferris her ne kadar olayla bir ilgisi olmadığını söylese de, ona Ürdün'ü terk etmesini söyler.

Ferris Washington'a geri döner ve Hoffman ile beraber yeni bir plan kurgularlar. Bu plana göre cihadçı örgütlere sempati duyan birini bulacaklar ve sahte bir bombalama saldırısı düzenleyip suçu o adamın üstüne yıkacaklar ve Al Saleem'in o kişiyle irtibata geçmesini bekleyeceklerdir. Bu bağlamda yurtdışı işleri yapan Ürdünlü Ömer Sadiki adında bir mimar bulurlar ve her şeyi onun üzerine yıkarlar. Al Saleem Amerika'nın Türkiye İncirlik üssünde gerçekleşen patlamayı görünce duruma inanır ve Sadiki ile irtibata geçerler. Hani Saleem Türkiye İncirlik'te düzenlenen düzmece saldırılardan sonra Ferris'i tekrar Ürdün'e çağırır. Ferris Sadiki'yi bulur ve onun Al Saleem'in adamları tarafından kaçırılmadan önce uyarmaya çalışır; ancak Sadiki ona inanmaz ve kaçırılır. Sorguda Sadiki olayla bir ilgisi olmadığını ve söylese de daha sonra ölü olarak bulunur.

Ferris kaldığı yere geri döndüğünde kapının altından atılmış Ayşe ile olan fotoğrafını bulur ve her ne kadar onu telefonla arasa da ulaşamaz ve kaçırılmış olduğunu anlar. Konuyla ilgili Hani Salaam'ın yanına gider ve Ömer Sadiki ile ilgili herşeyi anlatır; ancak Salaam ona yalan söylediği için yardımcı olamayacağını söyler. Ferris Aisha'yı bırakmaları karşılığında kendisini alabileceklerini teklif eder ve bir arabanın bagajında Suriye'ye götürülür ve çölün ortasına bırakılır. Hoffman'da yukardan gökyüzünden onu takip etmektedir. Birkaç tane cip gelir ve Ferris'in etrafında toz bulutu oluşturarak, yukardan görüntü almayı engellerler ve Ferris'i bindirip, ayrı yönlere giderler. Hoffman Ferris'i takip edemez.

Ferris Al Saleem'in yanına getirilmiştir. Al Saleem durumdan çok memnundur, çünkü bir CIA görevlisini yakalamışlar ve kameralar önünde infaz edeceklerdir. Ferris kızı sorduğunda Al Saleem ona yalan söylendiğini söyler. Ferris odanın içerisinde Karim'i görür ve onun Ürdün İstihbaratı için çalıştığını söyler; ama Al Saleem inanmaz. Ferris infaz edileceği anda Hani Salaam'ın adamları gelir ve onu kurtarır. Al Saleem olay yerinden uzaklaşır, bir cipe biner ve cipte onu Hani Salaam'ın adamı beklemektedir.

Hani Salaam hastanede Ferris'i ziyaret eder ve ona olayı nasıl planladıklarını ve Aisha'nın güvende olduğundan bahseder. Hastaneden çıktığında Hoffman ile buluşur. Hoffman ona kendi ofisinin orada yüksek maaşlı bir masa başı işi teklif eder; ancak Ferris Ortadaoğu'da kalmayı tercih ettiğini söyleyerek uzaklaşır. Hoffman da artık onu takip etmemelerini kendi başına olduğunu söyler ve film drone'un onun üzerinden uzaklaşması ile sona erer.

4.2.6.2. Filmin Analizi

a. **Akılcı, gelişkin, insani, üstün Batı Medeniyeti ile sapkın, gelişmemiş, aşağı İslam Medeniyeti arasında mutlak, sistemleşmiş farklılık bulunmaktadır:**

Şeyh Al Saleem kameralar önünde parmağını sallayarak terörist saldırılar ile ilgili konuşmaktadır: "Geçen hafta Sheffield'deki otobüsü yok ettiğimiz gibi İngiltere'deki operasyon için de hazır ve donanımlı olacağız. Müslüman Dünyasına karşı yapılan Amerikan Savaşları'nın intikamını alacağız. Onların üstüne gideceğiz. Her yerde. Gelişigüzel bir şekilde Avrupa'ya sonra da Amerika'ya saldıracağız devamlı. Kanımız

aktı. Ve şimdi onların kanı akacak. “Bu konuşmayla birlikte hazırlık yapan teröristler ve operasyon hazırlığında olan İngiltere güvenlik güçleri gözükür. Baskın yapılacak evin içinde Şeyh Al Saleem’in konuşması duyulmaktadır. Müslüman teröristler “Bismillah ve Allahu ekber” diyerek bombayı patlatıp, binayı havaya uçururlar. Şeyh Al Saleem’in konuşmasına bakıldığında Müslüman dünyası ile Avrupa ve Amerika’nın birbirine düşman ve birbirine karşıt olarak konumlandırıldığı görülmektedir.

Konuşmada Müslüman Dünyası tekilleştirilmekte ve totalize edilmektedir. Böylece Şeyhin Müslüman Dünyası adına hareket ettiği gösterilmektedir. Şeyh terörist eylemlerini tüm İslam ülkeleri adına yapmakta ve böylece tüm İslam dünyası bu saldırılardan sorumlu hale gelmektedir. Avrupa’ya ve Amerika’ya saldıracağız denilerek Müslüman dünyanın karşısına Batı koyulmaktadır. Ayrıca bu saldırıların sürekli olacağı vurgulanarak iki medeniyet arasındaki çatışmanın süregiden bir şey olduğu ima edilmektedir. Gelişigüzel saldırı, yapılan saldırıların Batı devleti ve hükümetlerine yönelik değil, herkesi içine alacak şekilde gerçekleştirileceğini göstermektedir. Bu bağlamda saldırılar doğrudan Batı halkı ve medeniyetine yöneliktir. Sheffield’da otobüsün patlatılması buna örnektir.

Roger Ferris ve Bassam, Nizar adlı biriyle buluşur. Nizar intihar bombacısı yapılmak istenmekte ama kendisi istememektedir ve sığınma karşılığında konuşmayı kabul etmektedir. Nizar çok şey bildiği için onun “şehit” olmasını istediklerini söyler. Şehit “kutsal bir ülkü veya inanç uğrunda ölen kimse” ya da “din yolunda canını veren kimse” olarak tanımlanmaktadır (tdk.gov.tr, 2019). Bu bağlamda kişiler din yolunda canını vermemekte, onlardan kurtulmak istendiği için şehit yapılmaktadırlar. Nizar ölmek istemediğini, Amerika’ya gitmek istediğini, doktorasının bile olduğunu söylemektedir. Onların da Nizar’ın kendini patlatmasını istediğini söyler. Roger Ferris de ona doktorasını kimya alanında mı yaptığını sorar Dilbilim hakkında yaptığını ve beş dil bildiğini söyleyerek karşılık verir. Kimse bana şehit diyemez der. Ferris de ona “nadir ve narin bir çiçeksin” der. Bu diyologlarda Nizar yükseköğretim yapmasına ve beş dil bilmesine rağmen örgüt tarafından canlı bomba yapılmak istenmektedir. Burada İslam’ın insanlara bakışının ne kadar sorunlu olduğu algısı yaratılmaktadır. Çok bilgili bir kişi bile İslam dininde hak ettiği takdiri görememektedir. Bu yüzden gitmek istediği

ülke ABD'dir. Bu bağlamda İslam medeniyetinde her ne kadar eğitimli olunursa olunsun buna bir değer biçilmezken, Batı medeniyetinde durum farklı gösterilmektedir. İslam medeniyetinin kolektivizmi onu intihara sürüklerken, Batı medeniyetinin bireyselliğinde insanlar kendileri istediği için ölüm riskini alırlar. Roger Ferris için Nizar'ın değeri yoktur. Ona "nadir ve narin bir çiçeksin" diyerek dalga geçer. Ferris Nizar'a "Demek Yahudileri ve Haçlıları öldürmek istemiyorsun, öyle mi?" diye sorar. Burada da Yahudi ve Hıristiyan kültürleri tek bir ortak kültür altında birleştirilir ve karşısına İslam yerleştirilir. Haçlılar denilerek İslam ve Hıristiyan medeniyetleri arasındaki çatışmacı tarihe gönderme yapılır. Ferris Amerika saatiyle sabahın altısında Ed Hoffman'ı arar ve cd görüntülerinde Al Saleem'in olduğunu ve yaptığı konuşmayı ona tercüme eder. Eşi ona saatin sabahın altısı olduğunu hatırlatınca "medeniyeti kurtarıyorum hayatım" der. Burada medeniyet Batı medeniyetidir. Ferris Hoffman'a Nizar'ın Amerika'ya gitme karşılığında konuşacağını söyleyince Hoffman kabul etmez ve şöyle der: "Yani bin parça halinde cennete gitmek yerine, Amerika'ya gelmeyi tercih ediyor. Bunu önceden düşünmesi gerekirdi." Burada da İslam inancı terör üzerinden ötekileştirilerek İslam ve terör bir arada söylemleştirilir. Ferris Nizar'a "onu koruyacaklarını söylediğinde aslında her şey yalandır. Onu kimin öldüreceğini bulmaya çalışmaktadırlar. Nizar yakalanınca Ferris yüzlerini bildiğinden ötürü onu uzaktan infaz eder. Ferris Nizar'ı vurduktan sonra Hoffman'ı arar, yaptığından dolayı vicdan azabı duymaktadır. Hoofman "…savaşta olduğumuzu biliyorsun değil mi? Çünkü kültürel göz teması yaptığın arkadaşın sonradan bir korkağa dönüşüp, Disneyland'a gitmek isteyen terörist pisliğin tekiydi." der. Ferris ve Hoffman'ın diyaloglarından hareketle, İslam'ın Haçlılar ile olan savaş halinin günümüzde de sürdüğü düşüncesi oluşturularak, iki, hatta Yahudi medeniyeti de eklemlendiği takdirde, İslam ile karşıt iki medeniyet arasındaki savaş halinin sürdüğü anlayışı ortaya çıkmaktadır.

Roger Ferris Ed Hoffman'dan Ürdün İstihbaratı ile bilgi paylaşmaması yönünde talimat alır. Elçiliğe geldiğinde Holiday de Ürdün İstihbaratı ile işbirliği yapmamalarını tavsiye eder. Amerika başka ülkelerde kendi operasyonlarını o ülkenin birimleriyle işbirliği yapmadan yürütmektedir. Kendini ötekinin topraklarında ona ihtiyaç duymadan var etmektedir. Roger Ferris ise Hani Paşa ile elindeki bilgileri paylaştığında Hani şaşırır ve "Ed Hoffman, benimle paylaşmaktansa, daha az bilgiye sahip olmayı tercih ederdi" der.

Bu da iki medeniyet arasındaki ayrımı keskinleştirmektedir. Bilgi paylaşılmamasıyla Batı medeniyetinin özellikle İslam medeniyeti olmak üzere diğer medeniyetlere güven duymadığı söylenebilir. Ayrıca Öteki olarak diğer medeniyetler kendi topraklarında olsalar dahi Öteki olarak bırakılmaktadır.

Batı'nın Ortadoğu ülkelerini eleştirdiği noktalardan biri de insan hakları ihlalleri hususudur. Filmde, Roger Ferris ile Hani Paşa ilk buluştuklarında, Hani Ferris'e insanların aptal olduğunu, işkence altında her şeyi söyleyebileceklerini, işkencenin işe yaramadığını anlatır. Ferris de aynı düşüncededir ve işkenceyi onaylamamaktadır. Filmin ilerleyen bölümlerinde Ed Hofffman'ın kullandığı muhbire yapılanları Ferris'e izletir. Ferris ona, onun işkenceye inanmadığını söylediğinde, bunun işkence olmadığını cezalandırma olduğunu söyler. Filmde bu durum, tutumları açısından birbirine en yakın, biri Ürdünlü biri Amerikalı iki kişi arasındaki sistemsel düşünce farklılığına işaret etmektedir. Ferris'in işkence olarak gördüğü davranış, Hani'ye göre sadece cezalandırmadır. Bu da İslam medeniyetine mensup kişilerin şiddete daha meyilli olduğu algısını güçlendirmektedir. Her ne kadar ılımlı gözükseler bile.

Roger Ferris Garland adında bir bilgisayar uzmanı bulur. Onunla birlikte masum, ancak cihatçılara sempati duyan birini bulacaklar ve onun üzerinden bir eylem gerçekleştireceklerdir. Ferris alnı beş defa secdeye varan, Allah'a inanan birinin neden onunla iş yapacağını sorduğunda "para" cevabını alır. Müslüman olarak inancın her türlü gerektirdikleri yapılsa da para onun üzerinde konumlandırılmaktadır. Buldukları kişi Ömer Sadiki bir mimardır ve her ne kadar dindar bir Müslüman olsa da Rus kızlarının bulunduğu Cyclone adlı bir kulübe gitmektedir. Burada Müslüman kişi iki husus üzerinden ötekileştirilir. Bunlardan birincisi, Allah'a ibadet etse de para her zaman onun için önce gelmektedir. İkincisi ise, klasik kadın düşkünü Arap stereotipinin güncellenerek sunulmasıdır.

Roger Ferris ve Garland İncirlik Üssü'nde bir saldırı planlarlar ve sorumluluğu Ömer Sadiki'nin üzerine yıkarlar. Amaç Al Saleem'in dikkatini çekmektir. Bu arada Ömer Sadiki'nin hesabına mesajlar yönlendirilir. Mesajlardan bazıları "Büyük Şeytan'ı yok etmek için gösterdiğin çabalar için tebrikler kardeşim", "Şeytani dizaylarının tam kalbine saldırdın.", "yaptığın şey için Allah tarafından ödüllendirileceksin", "bugünü

bayram gibi kutlayacağız.", "Allah sizden razı olsun Bay Sadiki ve tüm Vakıf Kardeşlerden." şeklindedir. Al Saleem'in adamları Ömer Sadiki'yi yakalar: "Yaptığın iş için Allah senden razı olsun…Dar'ül Harba yaptığın saldırından dolayı Dar'ül İslam büyük sevinç içerisinde." Ezan okunurken Ömer Sadiki'yi öldürülmüş bir şekilde çöplük gibi bir yerde görürüz. Batı medeniyeti ve özelinde ABD'yi şeytan olarak niteleyen mesajlar, İslam medeniyetinin bakış açısının bu doğrultuda olduğu algısını yaratmaktadır. Öbür taraftan, Dar'ül Harb içerisindeki Batı medeniyetine karşı yapılan her saldırının İslam dini çerçevesinde mutlulukla karşılanacağı izlenimi yaratılarak, İslam dininin bu tarz eylemleri meşrulaştırıcı bir zemine sahip olduğu iddia edilmektedir.

Roger Ferris Suriye Dara'da kaçırılır ve Al Saleem'in karşısına getirilir. Gene kameralar açıktır. Kameralarla idamı yayınlamak İslami köktenciliğin dışavurumu haline getirilir. Roger Ferris'in arkasında Arapça yazılar yazan ve ortasında yuvarlak bir daire olan bayrak asılıdır. Al Saleem Ferris'in karşısına oturur ve beraber karşılıklı konuşmaya başlarlar.

- Al Saleem: Selam CIA.
- Ferris: Selamun aleykum Şeyh.
- A: Ben şeyh değilim. Şeyh Allah onu korusun, hep şeyh olan kişi. Ben onun hizmetkârıyım.

Al Saleem kendini hizmetkâr olarak tanımlamakta ve bu yaptıklarını Allah'a hizmet olarak görmektedir.

- A: Bu dünyada yeterince fakirlik, hayal kırıklığı, kızgınlık ve tutku var. Hiçbir zaman şehit sayısında azalma olmayacak.
- F: Tıpkı bu adamlar gibi, değil mi? Bu adamlar sana göre harcanabilir adamlar. Allah için kendilerini patlatıp, öz kardeşlerini bile öldüren olan bu adamlar gibi. Kur'an da masum insanları öldürmek ya da intihar yoktur. Bunu sen de biliyorsun.
- A: İyi denemeydi ama Kur'an ayetleri. Arapça biliyor musun? **Allah için ölenleri ölmüş saymayın. Onlar yaşamaya devam ederler ama siz farkına varamazsınız**. (Arapça söyler).

- F: Demek inandığın tek kitabı da yanlış yorumluyorsun. Ama o kadar temiz misin, yoksa düşman olduğun o Batılı kapitalistler kadar bozuldun mu? Bana gör adi kölelersiniz. Suudi petrol şeyhlerinin ve sizi besleyen Vahhabi petrol paralarının kölelerisiniz. Petrol bittiği zaman dostlarım tarihin karanlıklarına gömülüp kaybolacaksınız."

Al Saleem, İslam dininde terörün temsilcisi olarak sunulur. Kur'an'dan ayetlerden alıntı yaparak-özellikle Arapça söyler- İslam dininin yaptıklarını meşrulaştırdığını iddia eder. *The Kingdom* filminde olduğu gibi burada da kameralar önünde infaz olayı (kafa kesme) bulunmaktadır. Al Saleem'in adamlarından biri Ferris'i infaz edecekken "Bağışlayıcı ve büyük Allah'ın adıyla kâfirlerle savaşıyoruz. Onların hiçbir inancı yok. Bu inançsıza/imansıza verilen cezadır. Sana dua etmeni tavsiye ederim. Direnmene gerek yok. Artık zaman geldi. Allahu ekber. Allahu ekber. Allahu ekber." der. Kafa kesme anında Allahu ekber demeleri ve Allah'ın adıyla savaştıklarını iddia etmeleri de tekrardan İslam'ın özünde şiddet içeren bir din olduğu algısını pekiştirmektedir.

b. İslam Medeniyetinin gerçeklerinden çıkarsanmış dolaysız kanıtlardansa İslam'a dair soyutlamaların, özellikle de "klasik" bir İslam uygarlığını temsil eden metinlere dayalı soyutlamaların daima yeğlenir olmasıdır:

Roger Ferris Ürdün İstihbaratı'nın başı Hani ile buluşur. Ona Hani Paşa diye hitap eder ve onun Paşa terimini sevdiğini söyler. Paşa Ferris'e "gelecek vaat eden ülkemize hoş geldiniz" der. Hani Paşa da gelişmiş bir ülke olmadıklarını kabul etmekte ve kendini gelişmiş Batı dünyasından bu sözlerle ayırmaktadır. Sözlerine kendi ülkesini tarif etmek için "Ed Hoffman'ın Havlukafalılar monarşisi diye tabir edeceği şekilde" diyerek devam eder. Ed Hoffman Ürdün için bu sözleri kullanmaktadır. Böylece kafaları sarıklı diyerek Ortadoğu monarkilerini Batıdakilerden ayırmaktadır. Ayrıca "havlukafalılar" denilerek, bazı Ortadoğu ülkelerindeki geleneksel veya inanca dayalı giyim veya insanların dış görünüşü de aşağılanmaktadır. Roger Ferris ile aralarındaki diyaloğun devamı şöyledir:

- Hani: Bay Ferris, Ürdün'de köktencilere göre düşmanları olan bizzat benim. Belki de en kötüsü. Yahudi ve Hıristiyanları müttefik olarak almayın. Bunu biliyor musunuz? Bay Ferris?

- Roger Ferris: Hanginiz onları müttefik olarak sayarsanız, o da, onlardan biri olmuştur.
- H: Dar-ül Harp. Çok iyi.
- Roger: Bu savaş ortamında sizinle birlikteyiz, Hani Paşa, evet.

Hani sözlerine Ferris'in Ürdün'e gelen diğer Amerikalılardan daha zeki olduğunu, büyüklerine saygı gösterdiğini ve Arapça konuştuğunu söyleyerek devam eder. Arapça konuştuğu için onun gizli bir Arap olduğunu ifade eder. Böylece Hani aslında Yahudi ve Hıristiyan biriyle işbirliği yapmadığını, gizli bir Arap olan Ferris ile işbirliği yaptığını ima ederek, mevcut engelleri ortadan kaldırmıştır. Yukarıdaki diyaloglar da Kur'an'dan alıntılar yapılarak Batı ve İslam medeniyeti arasındaki çatışma halini doğrulamaktadır. Ferris de bu savaş halinde sizinle birlikteyiz diyerek bunu doğrular. Hani Paşa takım elbise giyen, kravat takan biridir. Bu bağlamda Ferris ile işbirliği yapan/yapacak olan kişi Batılı bir dış görünüme sahiptir. İki taraf için de işbirliği hususunda makul koşullar yaratılmıştır.

Hollanda Amsterdam'da bisikletli biri çöp kutusunda bir mesaj bulur ve kağıdın üzerinde "Noordermarkt" yazmaktadır. Teröristler elektronik haberleşme ağlarını kullanmamaktadırlar. Geçmişten gelen gelecek insanına saldırmaktadır. Noordermark'ta çeşitli ırk ve etnik kökenden insanların olduğu yerde bomba patlatılır. Hatta sahnede patlama Koreli/Japon sarı ırka mensup bir karı kocanın fotoğraf çekimi sırasında yapılmış ve kadın, çocuk vb. bir ayrım gözetilmemiştir. Haberlerde saldırı şöyle geçer: "Masum sivillere ölümcül bir saldırı daha. Bu sefer, Amsterdam'ın en kalabalık turistik bölgelerinden biri…Bir zamanlar uzun bloklar halinde rengarenk bir marketken artık enkaz ve kül halini aldı." Saldırılar "masum sivillere" yapılmış ve rengârenk olan bir dünyayı kül haline dönüştürmüştür. Bu bağlamda köktenci teröristler iyi yaşamları yok eden ve kül haline getiren insanlardır. Amsterdam polis müdürü konuyla ilgili şöyle der: "Herkesi güven içinde tutabilmek ve her gün korkarak yaşamalarını engellemek için elimizden gelen her şeyi yapacağız. Ama gerçekçi olmamız lazım. Terör tehditleri gerçek, ölümcül ve de devam ediyor." Bu konuşma esnasında da Al Saleem'i gösterir. Oturma odasında oturmakta ve haberleri izlemektedir. Kafasında takkesi ve sakalıyla bu

saldırıların sorumluluğunu kendi üzerinden İslam'a aktarmaktadır. Terörist tehdit onun imajıyla İslam'a yüklenmektedir.

Roger Ferris Washington'a döndüğünde Ed onu görmeye gelir: "Hey dostum, kum havuzundan döndün mü? Medeniyetin keyfini mi çıkarıyorsun? Sosisli sandviç yemek ister misin?" Kum havuzu Ortadoğu, medeniyetin olduğu yer de ABD'dir. Ed Ferris'in Ürdün'den ayrılmasına neden olmasından dolayı kızgınlığına şöyle cevap verir: "…Yapmam gerekeni yaptım. Sabır sabır diyerek oturup kuskus yiyecek zamanım yok. Hani'nin ilgisi kendi minik ülkesinden ibaret. Benimkisi ise global." Arapların yemeği kuskus kastedilerek Arapların bütün gün oturup kuskus yediğine işaret edilerek tembelliklerine vurgu yapılmaktadır. Ayrıca Ürdün özelinde diğer ülkelerin ilgi alanları kendi ülkelerinden ibaret iken, ABD'nin ki bütün dünyayı kapsamaktadır. Bu da ABD'nin dünya polisliği ruhuna Ed Hoffman tarafından yapılan bir vurgudur.

c. İslam Medeniyetinin ezeli ebedi, tekbiçimli (yekpare) ve kendini tanımlamaktan aciz olduğu dogmasıdır:

Al Saleem'in Ürdün'de olabileceğine dair bir istihbarat alındığı için Roger Ferris Ürdün'e gönderilir. Ürdün'de örgüt üyelerinin güvenli bir ev kullandığına dair bilgi alınmıştır. Oraya gittiğinde elçilikteki görevli Holiday NSA'in eve yaklaşan herkesin telefonunu ve bilgisayarını takip ettiğini söylediğinde Ferris elektronik haberleşme kullanmadıklarını nasıl anlayamadıklarını söyler. Holdiay evin normal, birçok akrabası olan Ürdünlü bir aileye ait olduğunu söyler. Ferris de 18-35 yaşında bekâr erkeklerden oluşan bir ailenin nasıl olabileceğini sorgular. Bu bağlamda 18-35 yaşındaki bekâr erkekler terörist veya örgüt üyesi kapsamına girebilmektedir. Benzer bir söylem *American Sniper* filminde görülmektedir. Orada da Amerikan askerlerine yönelik tehdit oluşturacak kişiler "asker çağında erkekler" olarak ifade edilmektedir. Holiday ise eve girip çıkanların içki içtiğini, kızların peşinde koştuklarını, esrar içtiklerini söyleyince Ferris Mohamed Atta'nın da öyle yaptığını bunun "takfir metolodojisi (takiye yöntemi)" olduğu ve kâfirleri aldatmak için mübah sayıldığını söyler. Kâfirleri aldatmak için kâfir gibi yaşamak. Kâfirler burada Müslüman olmayanlar yani Batılılar olmaktadır.

Irak Samarra'da Roger Ferris'in de bulunduğu bir odada bir mahkûma Amerikalılar işkence yapmaktadırlar ve adam işkence sırasında ölür. O sırada Ed Hoffman'ın görüntü

üstüne konuşması duyulmaktadır Ed Hoffman karşısındakilere nasıl bir düşmanla karşı karşıya olduklarını anlatmaktadır:

- Biz oraya ait miyiz, değil miyiz? Çünkü biz oradayız. Yorgunuz ve sonunu göremiyoruz. Düşmanımız da bizim kadar yorgun diyerek teselli de bulamıyoruz. Çünkü değiller. Uzun soluklu bir savaşın işgal altındaki düşmanı zayıflatacağı yanlış bir fikir. Büyük ihtimalle düşmanını daha da güçlendirir. Mahrumiyete alışıyorlar. Uyum gösterip ona göre davranıyorlar…Karşı karşıya olduğumuz şey, küresel bir felakettir. Bastırmak için sürekli gayret göstermek gerekir. Çünkü bakın, düşmanlarımız geleceğin insanlarıyla savaştıklarını fark etti. Bu çok zekice olduğu kadar ayrıca da sinir bozucu. Geçmişte kalmış gibi yaşar ve davranırsanız gelecekten gelen adamlar sizi bulmakta zorlanır. Cep telefonlarınızı bir kenara atıyor, elektronik postalarınızı kapatıyorsunuz. Talimatlarınızı yüz yüze, elden ele dağıtıp, teknolojiye sırtınızı dönüyor, öylesine kalabalığa karışıyorsunuz. Bayrak olmadan, üniforma olmadan. Temel sorunlarınızı ortaya döküyorsunuz. Onlar da bakıp şöyle diyor. Biz kiminle savaşıyoruz? Böyle durumlarda, dostlarınız düşman gibi düşmanlarınız da dostlarınız gibi giyinir/davranır. Tam olarak anlamanızı istediğim, bu insanların uzlaşmak istemedikleridir. Hem de hiç. Evrensel bir hilafet oluşturup bunu dünyaya göstermek ve buna iman etmeyenleri (kâfirleri) de dönüştürmek veya öldürmek istiyorlar. Yani değişen şey sözde basit düşmanımızın çıplak gerçekleri fark etmiş olmasıdır. Biz kolay bir hedefiz. Biz kolay bir hedefiz ve dünyamıza sizin düşündüğünüzden çok daha kolay bir şekilde son verilebilir. Ayağımızı bu düşmanın boğazından bir dakikalığına çekecek olursak dünyamız tamamen değişir.

Ed Hoffman'a göre karşı karşıya oldukları düşman sürekli bir düşmandır ve hiçbir şekilde tehdidin azaldığı gibi bir öngörüde bulunulmamalıdır. Ed Hoffman düşmanı tanımlarken Batı medeniyetini gelecekten gelen insanlar olarak görür. Onlar her türlü gelişmişlik düzeyini haizdir. Karşılarındaki düşman, yani Müslüman dünya ise hilafeti getirmek isteyen ve buna karşı çıkan herkesi öldürecek veya zorla dönüştürecek bir düşmandır. Batı'nın gelişmişlik düzeyinde olmadığı için, onun araçlarıyla mücadele

edememekte ve geleceğe ulaşmak yerine daha çok geçmişe tutunmaktadır. Batı'nın panoptik gözünden sakınmak için teknolojiyle bağlantılarını kesmekte ve sadece yüz yüze iletişimi kullanmaktadırlar. Böylece iki kutuplu bir yapı oluşmaktadır. Bunlardan ilki gelecekte yaşayan Batı medeniyetidir. Karşısındaki öteki de geçmişte yaşayan İslam medeniyetidir. Bu da Hoffman'ın dediğinden hareketle günümüzde süregiden geçmişle gelecek arasındaki bir savaştır. Hoffman'ın konuşmasının sonunda değindiği ayağınızı düşmanın boğazından çekecek olursanız ifadesinin temeli Başkan Bush'un 1 Haziran 2002 tarihinde West Point'deki mezuniyet konuşmasında saklıdır: "…Terörle savaş, savunmayla kazanılmayacaktır. Savaşı düşmana götürmeli, planlarını bozmalı ve en kötü tehditler ortaya çıkmadan onlarla yüzleşmeliyiz. Yeni girdiğimiz/adım attığımız bu dünyada güvenliğe giden tek yol, eylemden geçmektedir. Ve bu ulus da harekete geçecektir." (whitehouse.archives.gov, 2002) Düşmanla savaşmak için harekete geçilmeli ve nerede ise orada yüzleşilmeli ve düşman bertaraf edilmelidir. Düşman açık bir şekilde bellidir.

Ed Hoffman Ürdün'e gelir ve Roger ile birlikte Hani Paşa'yı ziyarete giderler. Ed, Hani'den Karami'yi onlara vermelerini söyler. Hani Paşa da "gerçek istihbarat operasyonları, sonsuza kadar gizli kalır. Siz Amerikalılar, gizlilik konusunda beceriksizsiniz çünkü sizde demokrasi var." Bu da Ürdün'de doğal olarak demokrasi olmadığını göstermektedir. Batı medeniyetlerinde her şeyin açık ve şeffaf olduğu ve İslam medeniyetlerinde böyle şeylere gerek duyulmadığı filmdeki en sempatik Ortadoğulu karakter üzerinden dile getirtilir. Ed ise Hani'ye şöyle der: "Cebiri siz bulmuş olabilirsiniz ama nasıl kullanılacağını da biz bulduk." Kullanılabilir bilgi sadece Batılılar tarafından bilinmektedir ve Batı medeniyetinin de bunu paylaşmaya niyeti bulunmamaktadır.

Güvenli evin önündeki Pazar oryantal imgelerle doludur. Ferris ona klinikte kuduz aşısı yapan Ayşa'yı dışarı davet eder. Beraber mülteci kampına giderler ve orada bir klinikte Ferris hastalara yardım eden Ayşa'yı bekler. Otururken oradaki kadınlar aralarında gülerek "kim bu Yahudi" diye birbirlerine sorarlar. Yabancı Batılı birisi ilk bakışta İslam'ın ötekilerinden birisi olarak düşünülen Yahudi olarak görülmektedir. Ferris ve Ayşa dışarda beraber bir şeyler içmek için oturduklarında etraftaki erkekler onlara

bakar. Bir kadın ve erkeğin beraber kamusal alanda bir şeyler içmesi olağandışı bir şeydir. Onlara bakan bir sürü erkek gösterilir. Onlara içecek getiren yaşlı adam onlara bakar ve homurdanır. Burada da Ferris onu Batılı bir bakışla dışarı bir şeyler içmek için davet ettiğinde bu Ortadoğulu erkekler için çok olağan dışı bir durum olarak görülmektedir. İslam kadınlara baskıcı, cinsiyetçi bir din olarak sunulur. Ferris daha sonra tekrardan iğne yaptırmak için kliniğe gittiğinde Ayşe ona eğer onu dışarda görmeye devam etmek istiyorsa kız kardeşinin onunla görüşmek istediğini söyler. Onun onayına ihtiyaçları vardır. Ferris onlarla buluşmak için evlerine gittiğinde Ayşa'nın yeğenleri de bulunmaktadır. Onlara yemek ile ilgili güzel kokular geldiğini söylediğinde çocuklar ona katılmazlar. Hangi yemeklerden hoşlandıklarını sorduğunda biri hamburger diğeri de spagetti der. Çocuklar Arap yemeklerinden hoşlanmamaktadır. Batı'nın fast food olarak nitelendirilebilecek yemekleri genç Arap çocukları daha çok cezbetmektedir. Bu da Batı medeniyetinin bu alanda da diğer kültürler ve medeniyetleri dönüştürdüğüne işaret etmektedir. Ayşa'nın ablası Amerika'nın Irak'ta yaptıkları ile ilgili eleştirel bir tutum alır. Ayşa'da daha sonra İran-Irak Savaşı sırasında ablasının çok çektiğini ve işin komik yanının da onun Amerika'da yaşamak istediği olduğunu söyler. Amerika'ya sığınmak isteyen Nizar gibi Ayşa'nın ablası da Amerika'da hayatına devam etmek istemektedir. Bu da bir bakıma ablasının Amerika'nın Irak'ta yaptıklarına yönelik eleştirel tutumunu örseler. Ayrılacaklarken Ferris yemek için teşekkür eder ve elini Ayşa'ya uzatır. Ayşa sıkmakta tereddüt eder ve yukarı bakar. Ablası yukardan onları izlemektedir. O yüzden Ferris'in elini sıkmaz. Yukardan başka kadınlar da onları izlemektedir.

Filmin sonunda Ed Hoffman Amman'a gelmiştir ve Roger Ferris ile buluşurlar. Ed ona iş teklif etmektedir: "Senin buradaki işin bitti dostum. Geri gelmelisin. Sana köşede güzel bir ofis ayarladım…Daha fazla maaş, gösterişli bir unvan. Güneş kremi yok. Kuskus yok, tabi canın çekmezse." Ed, Ferris'e "hem başka ne yapacaksın ki? Burada mı kalacaksın? "diye sorar. Ferris "belki bir süre kalırım? Yani, neden kalmayayım? der. Ed de neden kalacaksın diye sorduğunda Ferris "ya Ortadoğu'yu seviyorsam" der. Ed "kimse Ortadoğu'yu sevmez dostum. Burada sevilecek bir şey yok."Ferris Ed'in dediklerini kabul etmeyip Ed ona "bana sırtını dönüyorsun, bunun ne demek olduğunu biliyorsun" der. Ferris de ne demek olduğunu sorduğunda "Amerika'dan vazgeçtin

demek oluyor " der. Ferris karmaşık Ürdün sokaklarına karışırken, Ed onun tek başına olduğunu uyduların artık onu takip etmemesini söyler. Uydu Ferris'den uzaklaşır. Hoffman Ortadoğu'da sevilecek hiçbir şey yok demekle, Ortadoğu'da bulunan ve ona ait hiçbir şeyin sevilemeyeceği imasında bulunmaktadır. Bir bakıma İslam diniyle özdeşleşen ait ya da İslam'dan esinlenilen hiçbir şey sevilemez. Buna içindeki insanlar, sahip oldukları kültür ve yüzlerce yıllık tarih de dâhildir. Hoffman'ın bana sırtını dönersen Amerika'ya sırtını dönersin ifadesinin bir benzerini Başkan Bush 2001 yılında ABD Kongresi'nin olağanüstü oturumunda yapmıştır: "Ya bizimlesiniz ya da teröristlerle birliktesiniz." (Çongar, 2001).

d. İslam Medeniyetinin önünde sonunda ya korkulması gereken bir şey ya da edilgenleştirilerek, araştırma ve geliştirmeyle, mümkünse doğrudan doğruya işgal edilerek denetim altına alınması gereken bir şey olduğudur:

Roger Ferris Al Saleem'i Irak'ta önce Samarra'da sonra Balad'da takip eder. Oradan Ürdün'e geçer ve takibini Ürdün'de sürdürür. Her şeyden önce takibe Irak'ta başlaması Irak'ın Amerika'ya ve Batı'ya zarar veren teröristlerin merkezi olma konumunu güçlendirmektedir. Bu bağlamda, Amerika'nın Irak işgali ve Ed Hoffman'ın teröristleri her yerde takip etmeleri gerektiği söylemi haklılaştırılmaktadır. Ed Hoffman Ferris'i uydu aracılığıyla her yerde takip eder. Bu izleme ABD'nin her yerde gözü olduğunun ve düşmanlarını her yerde izleyebileceğinin göstergesidir. Onu uydu aracılığıyla izler ve ona sesli olarak talimatlar verir. Ferris'in ne yaptığını an ve an görür. ABD, düşmanlarını yirminci yüzyılın başında işgal ederek denetim altında tutarken, ilerleyen dönemde bunu, sahip olduğu ileri teknoloji aracılığıyla izleyerek ve gözetleyerek yapmaktadır.

Al Saleem'in gerçek kimliği ortaya çıkmıştır. Adı Kareem Al Shams'dir. Doğduğu yer Suriye Hama'dır. Suriye çok uzun süredir Filistinli teröristleri barındırmakla, Lübnanlı liderlere yönelik yapılan suikastlerin planını yapmak, Irak'a diğer ülkelerden militanların geçmesine izin vermesinden dolayı ABD'nin "Haydut Devlet" listesinde bulunmaktaydı (dw.com, 2008). Bu düşünceden hareketle, Suriye İslamcı köktencilerin ve teröristlerin doğduğu ve yetiştiği topraklar olarak sunulmaktadır. Filmde geçen Ürdün dışındaki Arap ülkeleri bir zamanlar ABD'nin Haydut Devlet ve Şer Ekseni

ülkeleri arasında bulunmaktaydı. Bu yüzden işgal edilmeleri ve bu yolla kontrol altına alınmaları ABD'nin politikasına uygun gözükmektedir.

4.2.7. Sex and the City 2 (2010)

Yönetmen: Michael Patrick King

Senaryo: Michael Patrick King

Oyuncular: Sarah Jessica Parker, Kim Cattrall, Kristin Davis, Cynthia Nixon

Diller: İngilizce, Arapça

4.2.7.1. Filmin Konusu

Carrie, Samantha, Charlotte ve Miranda New York'ta yaşayan dört arkadaştır. Carrie New York'a 1986 yılında gelmiş ve 1987 yılında Charlotte, 1989 yılında Miranda ve daha sonra da Samantha ile tanışmıştır. Karakterlerden Samantha 52 yaşına gelmiş ve Suzanne Somers'ın kitabıyla menapozunu geciktirmeye çalışmaktadır. Dört arkadaş gay arkadaşları Anthony ve Standford'un düğününde buluşurlar. Charlotte iki çocuğa bakmakta zorlanmakta ve çocukların dadısı Erin ona yardım etmektedir. Bu arada kocası Harry'nin Erin'e ilgi duyup duymadığı ile ilgili endişeler taşımaktadır. Öbür taraftan Miranda şirketin ona veya tüm kadınlara kötü davranan büyük ortağı tarafından sürekli olarak saygısızlığa uğradığı için işinden istifa eder ve oğlunun daha önceleri hep kaçırdığı etkinliğine yetişir. Carrie ise Mr. Big ile olan evliliğinin monotonlaştığını düşünmektedir. Evlilik yıl dönümlerinde Carrie Mr. Big'e 1968 yılından klasik bir Rolex saat hediye ederken, Mr. Big ise otelde beraber geçirdikleri gecede siyah beyaz film izlemelerine atıfta bulunarak, yatak odasında bir televizyon hediye ederek karşılık vermiş ve artık odada beraber siyah beyaz film izleyebileceklerini söyler. Carrie bu durum karşısında hayal kırıklığı yaşar ve mücevher iyi olabilirdi der.

Samantha eski sevgilisi Jarred tarafından Ortadoğu'da çektiği filmin galasına davet edilir. Burada Arap şeyhi Samantha'ya Abu Dabi'nin Ortadoğu'nun yükselen yıldızı olduğunu, Dubai'yi geride bıraktığını ve kendi işiyle ilgili halkla ilişkiler kampanyası yapması için ona teklifte bulunur ve onu Abu Dhabi'deki oteline davet eder. Samantha'da Carrie, Charlotte ve Miranda'yı her şeyi şeyhin karşıladığı bu seyahate

davet eder. Carrie, Mr. Big ile arasında geçenlerden dolayı düşünceliyken, Charlotte da dadı ile Harry'yi yalnız bırakacağından dolayı endişelidir.

Abu Dhabi'ye şeyhin kendine ait havayolu şirketi ile seyahat ederler. Abu Dhabi girişinde Samantha'nın menapozunu geciktirmek için kullandığı ilaçlara el koyarlar. Samantha östrojen seviyesinin düşeceğinden ve bundan dolayı da libidosunun azalacağından rahatsızlık duyar Dört arkadaş süper lüks otele giriş yaparlar ve her birinin kendine ait süper lüks bir arabası ve hizmetkârı vardır.

Carrie, Abu Dhabi pazarında alışveriş yaparken eski sevgilisi Aidan'a rastlar. Aidan ona kaldığı otelde akşam yemeği yemelerini teklif eder, Carrie daha sonra kabul eder ve onunla buluşmaya gider. İkili eski günlerden bahseder ve Aidan ona diğer kadınlar gibi olmadığını söyler. Yemekten sonra dışarıda bir an yakınlaşırlar ve öpüşürler. Carrie durumdan ötürü panik olur ve otele geri döner. Bu arada Charlotte ve Miranda da odalarının barında beraber içki içmekte ve anne olmanın zorluklarından bahsetmektedirler. Samantha da güzellik banyosu yapmakta ve ona beraber yemek yemeyi teklif eden Dane için hazırlanmaktadır. Carrie arkadaşlarını toplar ve yaşadıklarını anlatır. Samantha bunun sadece bir öpücük olduğunu ve söylememesi gerektiğini söyler. Carrie gecenin bir yarısı Mr. Big'i arar ve söyler. Big telefonda sessiz kalır ve daha sonra işi olduğunu söyleyerek kapatır. Samantha ise Dane ile akşam yemeği için buluşur ve onunla olan yakınlaşmasından dolayı tutuklanır. Kayıtlara geçmesi şartıyla Samantha serbest bırakılır ve daha sonra da otelden çıkarılırlar. Bu arada Carrie de pasaportunu Abu Dhabi pazarında alışveriş yaptığı ayakkabıcıda unutmuştur. Hep beraber pazara giderler ve Carrie'nin pasaportunu bulurlar; ancak Samantha'nın tavırlarından ötürü pazarda infial çıkar ve Abu Dhabili kadınlar onları gizler ve siyah çarşaf giyerek oradan çıkarlar.

Amerika'ya döndüklerinde Mr. Big söz verdiği gibi Carrie'yi havalimanında karşılamaz. Carrie eve geldiğinde Mr. Big evde yoktur ve yatak odasındaki televizyonda yerinden kaldırılmıştır. Carrie üzgün bir biçimde Big'i beklemeye başlar. Big eve geldiğinde Carrie'ye ona kırılmasına rağmen olgun biri olduğunu ve ihtiyacı olan şeyin ona evli olduğunu hatırlatan bir şey olduğunu söyler ve siyah elmas hediye eder ve niçin siyah olduğunu da hiç kimseye benzemediğinden dolayı der. Öbür taraftan Charlotte eve

gelir ve korkularının yersiz olduğunu anlar. Bunun nedeni de kocası Harry ile yakınlaşmasından endişe ettiği dadının aslında kadınlardan hoşlanmasıdır. Miranda takdir edildiği yeni bir iş bulur. Samantha ise Abu Dabi'de tanıştığı mimar Dane ile Abu Dabi sahillerinde kuramadığı yakınlaşmayı kurar.

4.2.7.2. Filmin Analizi

a. Akılcı, gelişkin, insani, üstün Batı Medeniyeti ile sapkın, gelişmemiş, aşağı İslam Medeniyeti arasında mutlak, sistemleşmiş farklılık bulunmaktadır:

Charlotte ve kocası Harry arkadaşları Stanford ve Anthony'nin düğününe katılmışlardır. Charlotte Harry'ye "yiyecek var mı bak. Canım biraz naş çekti" der ve Harry de " sekiz yılın sonunda nihayet Yahudi oluyor" der ve Charlotte'da gülümseyerek onu öper. Burada, Yahudi ve Hıristiyan kültürünün birlikteliği ve ortaklığı gözükmektedir. Charlotte bu söze karşı bir yadırgama göstermez; aksine o kimliğini sahiplenmiştir. Bernard Lewis Müslüman Öfkenin Kökleri'nde şöyle bir saptama yapmaktadır: "Artık sorunlar ve politikaların düzeyini ve bunları benimseyen hükümetleri aşan bir ruh hali ve hareketle karşı karşıya bulunduğumuz kesinleşmiş olmalı. Bu, Medeniyetler Çatışmasından başka bir şey değil –akıldışı belki, ama kesinlikle bizim Musevi-Hıristiyan mirasımıza, laik mevcudiyetimiz ve dünya çapında yayılmamız karşısındaki eski bir çekişmenin tarihsel tepkisi." (Huntington, 2005: 314). Bernard Lewis'in belirttiği üzere Hıristiyan ve Yahudi kimliğinin bütünselliği bulunurken, buna karşı medeniyet düzeyinde bir çatışma ve tepki hali de ortaya çıkmaktadır. O da tabii ki İslam dünyasından gelmektedir. Dizide de Yahudi Stanford ve İtalyan asıllı olması dolayısıyla muhtemelen Katolik Anthony evlenirler ve sonunda mazeltov diyerek cam bardakları ezerler.

Dört arkadaş havuz başında oturmaktadırlar ve Miranda yerinden kalkarak mayoyla oturan Samantha'nın bacaklarını örter ve Samantha da "Miranda, havuzdayım. Ne giymeliyim sence?" diyerek karşılık verir ve Carrie de "Burkiniye ne dersin? Mediye mağazalarında var." der. İki Arap kadın sadece yüzlerin görünecek şekilde giyinmişler ve deniz yatağının üzerinde havuzda gezinmektedirler. Beraber onlara bakarak gülerler. Burada da Batılı kadın imajı üzerinden Müslüman kadın ikincil duruma düşürülerek, alay konusu haline getirilir. O sırada Samantha'nın ilgisini slip mayoyla havuza giren

Avustralyalı rugby takımı çeker. Kadınların kapandığı yerde yabancı erkekler havuza istedikleri gibi girebilmektedirler. Miranda Samantha'nın görünen bacağını örterken erkekler istedikleri gibi havuza girebilmektedirler. Burada Arap kadınları, hem Batılı kadın, hem de Batılı erkek üzerinden madunlaştırılmaktadır.

Dört arkadaş Abu Dhabi safari gezisine çıkarlar ve kıyafetleri safari için uygun değildir. Deve gezisinden sonra Bedevi çadırlarında yemeklerini yerken üstü açık safari cipiyle Danimarkalı bir mimar olduğu öğrenilen bir adam gelir ve dört arkadaşa selam verir. Samantha adam için "Kim bu Arabistanlı Lawrence[4]" diye sorar. Arabistanlı Lawrence bir oryantalisttir. Kendilerini yönetme başarısını gösteremeyen Arapları organize etmiş ve Türklere karşı savaştırmıştır. Aynı zamanda bir kâşif ve arkeologdur. Bu bağlamda Danimarkalı mimar da Safari gezisinde bir Arabistanlı Lawrence edasıyla Arap çöllerini keşfetmektedir.

Dört arkadaş gece kulübünde eğlenmektedir ve Charlotte dansözleri işaret ederek " Bu kadınların bellerini ve göğüslerini göstermelerine niye izin var?" diye sorar ve Miranda da "araştırmalarıma göre gece kulübü dansözlerinde yasal boşluk var." diyerek karşılık verir. Carrie de "bu dindarlar çok zeki" der. Bu diyaloglar üzerinden de İslam cinsiyetçi bir din olarak ötekileştirir. Normalde kadınlar yemek yerken bile kapalı iken, gece kulübünde çalışanlara bu konuda izin verilmektedir. Öbür taraftan dört kadın kareoke sahnesine çıkarak "I am woman (Ben kadınım)" şarkısını seslendirirler. Şarkının nakarat kısmı şöyledir: "I am woman… I am strong… I am invincible" Şarkıda anlatıldığı üzere Batılı kadın bağımsız, bireysel, zeki, güçlü ve mücadelecidir. Öbür taraftan Müslüman kadınlar ne giyeceklerine kocaları tarafından veya yasal boşluklar tarafından izin verilen edilgen Ötekilerdir. Kadınların böyle giyinmesine izin verenler de "dindarlar"dır. Burada ima edilen unsur, Müslüman dinine en çok inanların ya da bilenlerin bu yasal boşluklara izin verdiğini söyleyerek, İslam dininde kadınlara yönelik olumsuz bir bakışın olduğu ontolojik bir durumu açığa sermektir.

[4] Arabistanlı Lawrence İngiliz vatandaşıdır. Arapları Türklere karşı isyan ettiren kişidir.

b. **İslam Medeniyetinin gerçeklerinden çıkarsanmış dolaysız kanıtlardansa İslam'a dair soyutlamaların, özellikle de "klasik" bir İslam uygarlığını temsil eden metinlere dayalı soyutlamaların daima yeğlenir olmasıdır:**

Samantha'nın eski erkek arkadaşı Jerrod onu yeni çektiği filmin galasına davet eder. Heart of the Desert (Çölün Kalbi) adlı filmin galası yapılmaktadır. Filmin afişine bakıldığında Jarred sırtında tüfeği ve kucağında da muhtemelen kurtardığı Arap bir çocuğu taşımaktadır. Arka fonda da çöl bulunmaktadır. Burada kurtarıcı rolünde, aktif Batılı figürün ortaya çıkarıldığı görülmektedir. Kucağındaki kafasınde beyaz takkesi olan Arap çocuk da Amerika himayesinde ki Ortadoğu devletlerini temsil etmektedir. Amerika 'Büyük Birader" rolündedir. Ayrıca çöl de oryantal Ortadoğu'nun kalıplaşmış mekânı olarak arkada uzanmaktadır.

Filmin sonrasındaki partide Samantha ve Jerrod filmin yapımcısı Şeyh Khalid ile beraber otururlar. Şeyh Khalid Jerrod'u Samantha'nın temsil ettiğini öğrenince yeni otelinin tanıtımını yapması için onu Abu Dhabi'ye davet eder. Şeyh Dubai'nin bittiğini söyleyerek Abu Dhabi için şöyle der: "Ticaret, kültür ve moda dolu yenilikçi, global bir şehir. Yeni Orta Doğu bu." Yeni Ortadoğu ifadesi burada Birleşik Arap Emirlikleri'nde Dubai'nin yerine yükselen Abu Dhabi'yi temsil ederken politik düzlemde daha geniş ifaden alanları bulunmaktadır. Yeni Ortadoğu" kavramı dönemin ABD Dışişleri Bakanı Condolezza Rice tarafından 2006 yılının Haziran ayında Tel Aviv de "Büyük Ortadoğu (Greater Middle East)" yerine kullanılmıştır (Nazemroaya, 2006).

Dört kadın her zaman yaptıkları gibi öğle yemeğinde buluşurlar. Burada Samantha bütün masrafların karşılandığı Abu Dhabi tatilini söyler ve onlar olmadan gitmeyeceğini belirtir. Carrie şöyle der: "Ortadoğu hep beni büyülemiştir. Çölde ay. Şehrazat. Uçan halılar." Charlotte'ın kızı "Alaaddin'deki Yasemin gibi mi?" diye sorar ve Carrie de "Evet tatlım. Aynen Yasemin gibi. Fakat kokteylli." diyerek cevap verir. Burada Şark'ın Batılı gözünden yorumlanışı ve tanımlanışı görülmektedir. Çöl, uçan halı gibi simgeler ve Şehrazat ve Alaaddin gibi hayali kahramanlar üzerinden Şark betimlenmektedir. Bu bağlamda Said Şarkiyatçılık eserinin girişinde şöyle der: "Şark neredeyse tümden Avrupa'ya özgü bir buluştu; antik-çağdan beri, gönül maceralarının, egzotik varlıkların, akıldan çıkmayan anılarla görünümlerin, olağanüstü deneyimlerin mekânı olagelmişti."

(Said, 2014: 14). Böylece Şark Batı rasyonalizmde bulunmayan bütün egzotizm ve hayal gücünün eseri akıldışılıkları içinde barındırmaktadır. Burada Batılının, kendi ürünü olan Şark'ı dönüştürmesi de bulunmaktadır. Carrie'nin dediği "Aynen Yasemin gibi. Ama kokteylli" lafı Şark'ın ekletik üretimine örnektir. Artık Batı'nın karşısında kokteylli bir Şark vardır. Samantha Carrie, Charlotte ve Miranda'yı ikna etmek için şeyhin kendi havayolu şirketiyle uçacaklarını, herkesin uçakta kendi süiti olacağından ve tüm masrafların karşılanacağı gibi şeylerden bahseder ve sonra şöyle der: "Haftayı seçmemiz yeterli. Çabuk olsa iyi olur. Dekadansın bizi çağırdığını duyabiliyorum (I can hear the decadence callin)". Burada dekadansın sefahat olarak kullanılması muhtemeldir. Abu Dhabi her türlü imkânın sağlandığı bir hafta boyunca zevk ve eğlencenin temsilidir. Ayrıca dekadans düşüş, çöküş, gerileme, dejenere olma anlamlarına da gelmektedir. Yani dekadans gerileme ve dejenerasyon olarak Abu Dhabi'yi temsil etmektedir. Burada Amerika doğal olarak dekadansın olmadığı yerdir.

Uçuş görevlisi klasik uçuş öncesi konuşmasını yaparken Samantha Miranda'ya doğru "Dinle. Ne kadar egzotik. Ne diyor acaba" der. Aslında uçuş görevlisi sadece kendi dilinde uçuş hakkında bir konuşma yapmaktadır. Bu durum, formel olan bir konuşmanın bile Batılı zihin tarafından egzotik Öteki olarak görülebileceğini göstermektedir.

Samantha, Carrie, Miranda ve Charlotte otele vardıklarında, onları otel müdürü Safir karşılar. Safir uçuşlarının iyi geçip geçmediğini sorduğunda, Samantha "uçan halı gibiydi" diyerek karşılık verir. Egzotik, hayali uçan halının yerini, günümüzde ultra lüks uçaklar almıştır. Otelde kaldıkları süitin adı da Cevher Suiti'dir ve her birinin onlara hizmet edecek erkek uşağı bulunmaktadır. Bu arada Charlotte da soyadını York olarak iletmiştir. Carrie ona Goldenblatt'a ne olduğunu sorduğunda Charlotte ona buranın Ortadoğu olduğunu söyler. Carrie artık Yeni Ortadoğu'da olduklarını söyleyince Charlotte "Yine de Ortadoğu" diye karşılık verir. York soyadını vermesinin sebebi kocasının soyadının Yahudi soyadı olmasıdır. Burada da Ortadoğu'da yaşayan herkesin Yahudilere karşı veya düşman olduğu gibi bir genelleme çıkmaktadır. Soyadından bile etkilenecek bir kitle olduğu izlenimi uyandırılmaktadır.

Carrie ve Miranda Abu Dhabi'nin pazarına giderler. Oryantal Pazar baharatçılarla, eski çarık satan ayakkabıcılarla ve karmaşayla doludur. Pazara gitmeden önce uşak Gaurau

onları sahte saat satıcılarına ithafen “yasak deneyim”i yaşamamaları için uyarır. Carrie pazarda ezan sesini duyduğu anda eski erkek arkadaşı Aidan’ı görür. Aidan Carrie’yi görünce “bu gördüğüm en güzel serap” der. Serabın anlamı “çölde uzaktan su gibi görünen ışık yanılması, ılgın.” demektir. Carrie bu egzotizmin içinde Aidan’a serap gibi gelmiştir. Aidan beraberindeki Arapları göstererek “yemekte yanlarında kadın olmasından hoşlanmazlar” der. Haremlik ve selamlık durumu bulunmaktadır. Carrie de “keşke burka alsaymışım” diye cevap verir.

Samantha ve Danimarkalı mimar Rikard akşam yemeği için buluşurlar ve nargile içerler. Samantha’nın nargile içişi Abu Dhabili bir karı koca tarafından eleştirel gözlerle izlenmektedir. Samantha ve Rikard’ın aralarındaki diyalog şöyle ilerler:

- Samantha: “Abu Dhabi pek çok açıdan ileri, seks konusunda ise çok geri
- Rikard: “ve esas çelişki. Buraya yaptığım gezilerde feci uyarılıyor olmam.
- S: Anlat bakalım.
- R: “Paris ya da Madrid’de olsak şu anda elim bluzunun içinde göğüslerini okşuyor olurdu. Ama burada böyle şeyler yasak. Yeniden liseli çocuk olmak gibi.

Sahnenin devamında ikili şikâyet edilmişlerdir ve Samantha tutuklanır. Burada Şark bir arzu, nesnesi ve yasak olandır. Batı’da özgürce yapılamayacakların Batılı insanda uyardığı hazzın ifadesidir. Batı yetişkin hayatın yaşandığı bir yerken Şark yetişkinlerin kendi liseli hayallerini gerçekleştirdiği bir arzu mekânı konumundadır. Şark burada çocuksudur.

c. İslam Medeniyetinin ezeli ebedi, tekbiçimli (yekpare) ve kendini tanımlamaktan aciz olduğu dogmasıdır:

Dört arkadaş Samantha’nın ayarladığı tatil için uçağa binerler. Carrie uçakta atıştırmalıkları göstererek “bakın. Arapça Pringles. Tamam, şimdi etkilendim”. Uçakta inanılmaz lüks ve uçakta kendilerine ait özel süitleri olmasına rağmen, Carrie Pringles etiketinin Arapça olmasından etkilenmiştir. Miranda da eline aldığı Abu Dhabi ile ilgili turizm kitapçığında izinler ve yasaklardan bahseder: “Erkek ve kadın Ortadoğu’da ulu orta yerde sarılmaz.” Carrie Samantha’yı işaret ederek Miranda’nın ona dediğini söyler.

Samantha'da "Yapma. Yeni Ortadoğu'ya gidiyoruz" diye cevap verir. Miranda da "gerçek bilgilere ara vermem gerektiğinde elimde bu var" diyerek magazin-dedikodu dergisi çıkarır. Ortadoğu çok geniş bir coğrafyadır ve çok farklı ülkelerden ve çok farklı insan gruplarından oluşmaktadır. Ortadoğu'da yaşayan insanlar çeşitli dil, din ve etnik gruplara dâhildirler. Bu bağlamda tekil bir Ortadoğu'dan bahsedilemeyeceği aşikârdır. Miranda'nın "erkek ve kadınların kamusal ortamda sarılamayacağı" tüm Ortadoğu ülkelerini kapsayan bir genellemedir ve insanların zihinlerinde tek bir Ortadoğu şeması oluşturmaktadır. Ortadoğu'da erkek ve kadınların sarılamayacağı düşüncesi Araplar ve İslam hakkındaki terörist, barbar vb. stereotiplerine benzer bir stereotiptir. Miranda da bu stereotipi genel geçer kılarak gerçek olarak sunar. Samntaha da artık Yeni Ortadoğu'ya gittiklerini söyler ama Abu Dhabi'de karşılacakları hayal ettiğinden çok uzaktır. Öbür taraftan Carrie'nin Arapça Pringles'dan etkilenmesi klasik Şarkiyatçı düşüncenin bir örneği gibidir.

Dört arkadaş havuz başına inerler. Etrafta Abu Dhabili kadınlar da bulunmaktadır. Arkadaşlar arasındaki diyalog şöyledir:

- Miranda: Cübbelere abayas deniyor ve gözler dışında her yeri kapatan örtü ise nikab.
- Samantha: Botoks masraflarını azaltır.
- M: Kadınlar, cinsel çekime yol açmayacak şekilde giyinmelidir.

Miranda Samantha'ya göğüs bölgesini örtmesini işaret eder. Samantha otelin serbest bölge olduğunu söyler. Miranda ise saygıdan örtmesi gerektiğini belirtir.

- Carrie: Abu Dabi'nin gerçek ev hanımlarını iyi anlıyorum.

Üzerlerini işaret ederek o ne öyle diye sorar.

- M: Genç Müslüman kadınlar, gelenekleri yeni ve kişisel şekilde uyguluyor.
- C: Başörtüsü takabilirim. Ama peçe beni ürkütüyor. Sanki seslerinin olmasını istemiyor gibiler.
- S: Ya da hormon. İnternette yasaklanmamış tek bir hormon sitesi yok.

Konuşurlarken karşılarındaki masadaki Abu Dhabili kadınlara patates gelir. Peçeli kadın patatesleri peçesinin altından götürerek yer ve Carrie oldukça şaşırır. Bu sahnede de

dört Amerikalı kadın oturmakta ve karşılarındaki Abu Dhabili kadınların dış görünüşlerini yorumlamaktadırlar. Carrie Abu Dhabi'nin gerçek ev kadınlarını iyi anlıyorum demiştir. Ancak karşısındaki kadınların ev kadını olduğuna dair bir bilgi verilememektedir. O bunun öyle olduğunu varsaymaktadır. Öbür taraftan Miranda da genç Müslüman kadınlar hakkında bir genelleme yapmaktadır. Carrie ise kadınların seslerinin olmamasının istenmesini ifade etmesiyle de cinsiyet eşitsizliğinden dem vurmaktadır. Bu sahnede modern giyimli dört Amerikalı kadın ve karşılarında siyah çarşafla oturan iki Arap kadın bulunmaktadır. Amerikalı kadınlar özgürce giyinip kendilerini ifade edebilirlerken, Müslüman kadınlar sadece giydikleri çarşaf ve başörtüsüyle ilgili bazı düzenlemeler yapabilmektedirler. Burada Amerikalı kadınların Müslüman kadınları tanımlama ve betimleme çabası ve onları Öteki olarak inşası görülmektedir. Bir tarafta modern Batılı, sesini özgürce duyurabilen kadınlar bulunurken, diğer tarafta sesinin çıkması engellenen Müslüman Öteki kadın bulunmaktadır.

Carrie Charlotte'a 10500 kilometre uzakta olduklarını kocasına takmamasını ve yan masada peçeyle patates yiyen kadını kaçırdığını söyler. Çünkü bu tecrübe sadece Müslüman coğrafyasında yaşanılacak bir tecrübedir ve Amerika'da bunu görmek mümkün değildir. Charlotte da bunun Samantha'nın suçu olduğunu ve onun koca ağzını açtıktan sonra böyle olduğunu ifade eder ve Miranda'da "belki ona nikap almalıyız" der. Böylece nikap kadınları susturmak ve özgürlüklerin elinden alınmasını sağlayan bir şey olarak sembolleştirilir.

Samantha sahilde öpüştüğü için tutuklanır ve şikâyet eden adamın oldukça muhafazakâr olduğu ve bunun kayıtlara geçmesini istediği söylenir. Sonunda Samantha Bay Mahmoud gelince serbest bırakılır. Odaya gittiklerinde resepsiyondaki adam Şeyh Khalid ile görüşmesinin iptal edildiğini söyler ve odayı boşaltmaları halinde ücret kesileceğini söyler. Samantha toparlanırken şöyle der: "Yeni Ortadoğu'ymuş. Hadi canım." Bu bağlamda Ortadoğu geçmişten günümüze hep aynı Ortadoğu olarak sunulur. Batılı bir insanın gözünde değişmeden, ilerlemeden hep aynı kalmıştır.

Dört arkadaş oteli terk ederler. Samantha şort giymiştir ve Miranda bunu ona ima edince Samantha "Artık umurumda değil. Amerika'ya giden uçağa biniyorum, bacakların

şeytan olmadığı yere.” diyerek karşılık verir. Carrie pasaportunu pazarda unutunca oraya giderler. Pazarda yürürlerken Miranda kendini serinletmeye çalışan Samantha’yı uyararak “Şu montu bırak. Dindar adamlara teşhir ediyorsun” der. Samantha’da “umurumda değil. İçim dışım pişti” der. Carrie pasaportunu bulunca ilk önce “teşekkürler Tanrım, sonra da teşekkürler Allah” der ve bu durumda yapılacak en iyi şey olarak adama para teklif eder ama adam kabul etmez. Carrie’nin hem Tanrı’ya (God) hem de Allah’a ayrı ayrı teşekkür etmesi, iki dini birbirinden tamamen ayırmaktadır. Bu bağlamda Allah Müslümanların inandığı bir yaratıcı olarak ifade edilir. Bu arada Charlotte ve Samantha bilmedikleri için “yasak deneyim” denilen satıcıların olduğu yere gider. Çıkışta adamlar Samantha’nın çanta çaldığını düşünerek ondan çantayı almaya çalışır ve çanta açılınca içinden bir sürü prezervatif yere saçılır. Bu sırada Samantha’nın etrafında toplanan erkeklerden oluşan kalabalık toplanır ve ona Arapça konuşmaya başlarlar. Samantha’da onlara “evet prezervatifler” diyerek karşılık verir ve seks hareketi yaparak “Ben seks yaparım…Prezervatiflerim var…Yalayın beni” der. Kalabalık iyice köpürmeye başlamıştır. Dört arkadaş uzaklaşırlar; ancak kalabalık onları takip etmeye başlar. Arap kadınların onları saklaması sonucu kurtulurlar ve siyah çarşaflar içinde oradan uzaklaşırlar. Arap kadınlar da çarşafların içerisinde aynı bu dört arkadaş gibi giyinmekte dünya markalarını takip etmektedirler. Yolda hiçbir taksi onlara durmamaktadır. Carrie biraz bacağını gösterince hemen bir taksi buluverirler. Amerika’ya geri döndüklerinde hepsi hayatlarına geri dönmüştür ve Carrie de bir anlatıcı olarak herkesin neler yaptığını anlatmaktadır. Samantha ve Rikard’ın sahilde jip üstünde sevişmeleri gösterilir ve Carrie şöyle anlatır: “4 Temmuz’da East Hampton kumullarında, Samantha bekleyenlerin iyi şeylere erdiğini öğrendi. O ve Rikard randevularına özgürlerin ülkesinde, hormonlar diyarında devam etti.” Samantha’ya tepkileri açısından Ortadoğulu erkekler nefret dolu kitlesel Ötekiler olarak sunulur. İlaveten; yolda kadınlara durmayan taksilerin Carrie’nin bacağını gösterir göstermez durması da Arap erkeklerini kadın düşkünü Ötekiler olarak içselleştirir. Ortadoğu Batılı kadın ve insanın kısıtlandığı yer haline getirilirken, Amerika’da demokrasinin ve özgürlüğün mekânı olarak sunulur. Samantha Ortadoğu’da yaşayamadıklarını özgür bir şekilde Amerika’da yaşamaktadır.

d. **İslam Medeniyetinin önünde sonunda ya korkulması gereken bir şey ya da edilgenleştirilerek, araştırma ve geliştirmeyle, mümkünse doğrudan doğruya işgal edilerek denetim altına alınması gereken bir şey olduğudur:**

Müslüman kadınlar bastırılmış ve sesleri kısılmışken, erkekler de en sempatik halleriyle kadınların uşağı konumundadır. Carrie filmde yemek yapamayan bir karakterdir ve eşi Mr. Big ile ya dışarda yerler ya da dışardan söylerler. Bir sahnede Mr Big evde yemek olup olmadığını sorduğunda Carrie ona yemek olmadığını ima ederek "Yapma. Evlenirken şaraplı tavuk değil Coco Chanel olduğumu biliyordun." diye cevap verir. Burada da düzeni hiçbir şekilde değişmemiştir. Uşağı Gaurau Carrie gece uyayamayıp süt içmek için kalktığında onun sütünü ısıtır. Gece o saate kadar beklemesinin nedeni de Carrie'nin ona gitmesini söylememesidir. Sahip olarak Carrie ve hizmetkâr olarak Gaurau, yöneten ile yönetilen ilişkisinin bir temsilidir. Bu dört kadının da kendi hizmetkârları olması onları efendi konumuna getirmektedir. Bu bağlamda Şarklı Şarkiyatçının hizmetinde olan kişidir. Gaurau iyi niyetli hizmetinin karşılığında da Carrie'den iyi bir bahşiş alır. Şarklı ödüllendirilerek hizmetkar konumunu pekiştirirken, Carrie ise kollayan/koruyucu, destekçi konumuyla hâkim konumunu güçlendirir.

Filmde dört kadın dekadansı yaşamaya geldikleri Abu Dhabi'den Samantha'nın sahilde Rikard ile yakalanması sonucu apar topar ayrılmak zorunda kalırlar. Problemlerinden bir nebze kurtulmak ve kafa dağıtmak için geldikleri Abu Dhabi tatilinden daha büyük sorunlarla dönerler. Carrie ilişkisindeki sorunları daha da büyüterek, Samantha cinselliğini yaşayamayarak ve hormonlarını kullanamayarak (Abu Dhabi'ye girerken hormonları güvenlik görevlileri tarafından alınır.), Charlotte, dadının kocasıyla her an beraber olur mu endişesini büyüterek ve Miranda'da işsiz bir avukat olarak Amerika'ya dönerler. Ancak döndüklerinde hepsi sorunlarını çözerler ve mutlu yaşantılarına geri dönerler. Dört arkadaşın Abu Dhabi'den apar topar ayrılmaları ve orada yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlara çözüm getirememeleri Batılıların Müslüman coğrafyasında aradıklarını bulamayacaklarına yönelik bir işarettir. Bu bağlamda İslam medeniyeti uzaklaşılması gereken bir şey olarak sunulur.

4.2.8. American Sniper (2014)

Yönetmen: Clint Eastwood

Senaryo: Jason Hall

Oyuncular: Bradley Cooper, Sienna Miller

Dil: İngilizce/Arapça

4.2.8.1. Filmin Konusu

Teksas'ta büyüyen Chris Kyle'a babası küçüklüğünde tüfekle ateş etmeyi ve geyik avlamayı öğretmiştir. Yıllar sonra Chris rodeo kovboyluğu yapmakta ve kardeşiyle birlikte yarışmalara katılmaktadır. Bir gün rodeo yarışmasından eve erken döndüklerinde kız arkadaşını evde başka bir erkekle birlikte yakalar ve ona gitmesini söyler. Kardeşiyle birlikte vakit geçirirlerken televizyonda Afrika'da bulunan Amerikan büyükelçiliklerine gerçekleştirilen bombalı saldırıları görür ve askere yazılmaya karar verir. Kara kuvvetlerine gittiğinde onu deniz, hava, karanın hepsini içeren SEAL'a yönlendirirler ve orada eğitimini başarıyla tamamlayan Chris keskin nişancılık eğitimine başlar.

Barda Taya adında bir kızla tanışır ve ikili beraber olmaya başlarlar. Chris bir taraftan da keskin nişancılık eğitimine devam etmektedir. Bir sabah evdelerken Taya Chris'i salona çağırır. Televizyon alevler içinde çöken kuleleri göstermektedir. 11 Eylül saldırıları gerçekleşmiştir. Chris ve Taya evlenirler, evlendikleri gün de Chris Irak'ta görevlendirildiklerini öğrenir. Birinci görev olarak Felluce'ye gönderilir. Chris Irak'a gittiğinde ilk atışını el bombası taşıyan bir kadın ve çocuğa yapar. Chris daha sonra öldürdüğü kişi sayısından ötürü kendisine "efsane" lakabının takıldığını öğrenir. Bu lakabı da ona takan en iyi arkadaşı Biggles'dır. Bu arada öbür tarafta da olimpiyatlarda ödül kazanmış Suriyeli keskin nişancı Mustafa vardır.

Felluce'de Amerikan askerlerinin sonuca erişmesi için El Kaide militanlarını öldürmeleri gerekmektedir. Militanların başı da Zarqawi adlı bir militandır. Zarqawi'nin bir numaralı adamı Kasap'tır. Kasap çok acımasız bir militandır. Amerikalılara yardım eden Şeyh'in oğlunu matkapla öldürür. Oğlunu kurtarmak isteyen Şeyhi'i de vururlar. İlk görev sonlanır ve Chris Amerika'ya karısının yanına döner. Çocukları olur ve Taya artık Chris'in yanlarına, ailesine dönmesini ister. Chris, ikinci görev için tekrar Irak'a gider. Chris ve ekibi Kasap adlı militanın peşine düşerler. Kasap'ı bir restoranda

sıkıştırırlar, Kasap arabayla kaçarken vurulur. Bir grup Iraklı Kasap'ın vurulmasını protesto ederek Amerika aleyhine sloganlar atarlar. Öbür taraftan keskin nişancı Mustafa'ya telefon gelir ve harekete geçer. Ancak istediği atışı yapamaz. Chris ikinci defa eve döner. Bir kızı olmuştur. Karısı Chris'in değiştiğinden ve artık onlarlayken bile aslında orada olmadığından şikâyet eder. Chris üçüncü görev için Irak'a geri döner. Bu defa Mustafa'nın peşindedirler. Mustafa düşman tarafın keskin nişancısıdır. Irak adına olimpiyatlarda ödül aldığı söylenmektedir. Biri onun için Suriyeli demiştir. Mustafa Chris'in yakın arkadaşlarından Biggles'ı vurur. Çatışma esnasında Marc ölür ve cenazesi için Amerika'ya dönerler. Ülkesinde Chris hastanede Biggles'ı ziyaret eder. Karısıyla Amerika'ya dönmesi konusunda tartışır. Chris dördüncü görev için Irak'a geri döner ve görevi Amerikan askerlerini öldüren keskin nişancı Mustafa'yı öldürmektir. Irak'a döndüğünde ziyarete gittiği Biggles'ın ameliyattayken öldüğünü öğrenir. Mustafa'nın nerde olabileceğine dair bilgi alırlar ve Mustafa'yı yakalamak için harekete geçerler. Mustafa Amerikan askerlerinden birini öldürür. Chris ve ekibinin kurdukları tuzağın ters yönündedirler. Chris kendini ve silahını yeniden konumlandırır. İki kilometreye yakın uzaklıkta bir hedef fark eder. Mustafa olduğunu anlar. Biggles için yap der ve Mustafa'yı vurur. Bu arada yerleri belli olur ve çatışmaya girerler. Düşmanın arasında kalmışlardır, kum fırtınası şiddetini arttırınca kurtulurlar. Chris artık eve döner. Normal hayata adapte olmaya çalışır. Chris bir taraftan hastanedeki gazilere yardım etmeye ve bir taraftan da ailesiyle zaman geçirmeye başlar. 2013 yılında ailesine veda eder ve eski askerlerden birine tavsiyelerde bulunmak için çıkar ve filmin sonunda altyazı olarak "Chris Kyle yardım etmeye çalıştığı eski bir asker tarafından öldürüldü" yazar. Bunu Kyle'ın gerçek cenaze görüntüleri izler ve film biter

4.2.8.2. Filmin Analizi

a. **Akılcı, gelişkin, insani, üstün Batı Medeniyeti ile sapkın, gelişmemiş, aşağı İslam Medeniyeti arasında mutlak, sistemleşmiş farklılık bulunmaktadır:**

Filmin başında Chris keskin nişancı tüfeğinden izleyerek ilerleyen Amerikan askeri konvoyunun güvenliğini sağlamaktadır. Tüfeğin dürbününden bakarken telefonla konuşmakta olan bir adam görür. Daha sonra da bir kadın ve çocuk apartmandan çıkarak konvoya doğru ilerlemeye başlarlar. Kadın Rus yapımı el bombası taşımaktadır

ve onu çocuğa verir. O anda geçmişe dönerek Chris ve babasını avda görürüz. Chris bir geyik vurmuştur ve tüfeğini yere bırakarak ava doğru gider. Babası onu çağırır ve "bir daha asla tüfeğini pisliğin (dirt) içine bırakma" der. Ona yetenekli olduğunu ve "bir gün iyi bir avcı olacağını" söyler. Bu bağlamda, Chris avcı olarak konumlandırılırken, keskin nişancı tüfeğinden baktığı kadın ve çocuk av olarak konumlandırılmaktadır. Batı/Amerikan medeniyeti avcı üzerinden aktif bir konuma yerleştirilirken, İslam medeniyeti de av olarak edilgenleştirilir. Ayrıca av-avcı söylemi üzerinden Irak'ta Amerikan askerlerinin gerçekleştirdikleri saldırılar da meşrulaştırılmış olmaktadır. Hemen üzerine de Chris ve ailesini kilise de görürüz. Rahibin konuşması şöyledir: "İncil'de yazılanlara göre Paul binlerce kez inandıkları yüzünden yargılanmıştır. Zaman zaman hepimizin aynı şeyi yapması gerekiyor. Onun gördüğü gibi göremeyiz biz. Aklındakilerin ihtişamını anlayamayız bu yüzden. Yaşamlarımız bizim gördüğümüzün aksine aynada görülen bulanık bir yansıma gibidir. Diğer dünyaya göçtüğümüz gün onun yolunun berraklığını görüp gizemini anlayabileceğiz." Rahip konuşurken Chris İncil'i karıştırmaya başlar ve bir sonraki sahne İncil'in görüntüsüyle açılır ve babasının konuşması gelir. Babası yemek masasında çocuklarına insan tiplerinden bahsetmektedir:

> "Bu dünyada üç çeşit insan vardır. Koyun, kurt ve çoban köpeği. Bazı insanlar bu dünyada kötülüğün olmadığına inanır. Ne zaman karanlık kapılarını çalsa kendilerini nasıl koruyacaklarını bilmezler. Böyleleri koyun olanlardır. Sonra avcılar gelir. Zayıfları avlamak için şiddete başvururlar. Onlar da kurt olanlardır. Bir de sürüyü koruması gereken, saldırı ve üstünlük yetenekleri olanlar vardır. Kurtlara göğüs geren böylelerine ender rastlanır. Onlar ise çoban köpekleridir. Ailemizde koyun falan yetiştirmiyoruz biz. Kurt olursanız da sizi dövmekten beter ederim. Ama yine de kendimizi koruyacağız"

Konuşmanın arasında görüntüler verilir ve Chris kardeşini dövmekte olan çocuğu dövmüştür. Babaları böyle durumlarda çocuklarına kavga ettikleri kişinin işini bitirmeleri için izin verir ve Chris'e karşıdaki çocuğun işini bitirdin mi diye sorar ve konuşmasına şöyle devam eder: "Öyleyse kim olduğunu biliyorsun. Amacını biliyorsun." Bu arka arkaya gelen üç sahne de Batı'nın ve onun lideri olarak Amerika'nın egemen güç olarak üretilmesi şu şekildedir. İlk önce av-avcı ilişkisi üzerinden bahsedildiği üzere İslam medeniyeti edilgenleştirilmekte ve bir av nesnesine dönüştürülmektedir. İkinci olarak rahibin konuşması üzerinden Batı medeniyetinin

temeli olarak Hıristiyanlık gösterilmektedir. İncil'e göre Paul'un yaptıklarını günümüzde Amerika yapmakta ve geçmişte Paul'un yargılandığı gibi onun da eleştirildiği ifade edilmektedir. Bu sahne özelinde de Chris Kyle bir kadın ve küçük çocuğunu vurmak zorunda kaldığından dolayı eleştirilecek olsa da geçmişte Aziz Paul için de aynı şeyler düşünülmüştür. Üçüncüsü, koyun, kurt ve çoban köpeği metaforları üzerinden Amerika çoban köpeği yani dünyanın polisi ve kurtarıcısı olarak sunulmaktadır. Kendini koruyamayacak olanları, kurtlara yani düşman devletlere karşı savunmaktadır. Bu çoban köpeği metaforu da Chris Kyle üzerinden cisimleştirilmektedir. Burada İslam medeniyeti de hem koyun olarak edilgenleştirilerek yardıma muhtaç hale getirilmekte hem de kurt olarak savaşılması gereken bir tehdit unsuru olarak sunulmaktadır.

Chris ve Taya sahilde yürümektedirler. Taya Chris'e bir gün namlunun ucunda gerçek bir insan olduğunda ne olabileceği ile ilgili düşünüp düşünmediğini sorar. Chris ise bilmediğini ve o gün çıkageldiğinde işimi yapabilirim umarım diye cevap verir. Chris'in öldürdüğü kişiler onun için yapması gereken bir iştir. Zaten keskin nişancı eğitimleri sırasında da başlarındaki eğitimci onlara şöyle der: "Tetiği çekmek bilinçsizce yapılan bir hareket haline gelecektir…" Bu bağlamda düşman olarak tanımlanacak kişi doğrudan belirlenebilmekte ve işin bir parçası haline gelmektedir. Chris eğitim sırasında hedef tahtasının yanında bir yılan fark eder ve onu vurduğunda şöyle der: "Canlı olurlarsa daha iyi vuruyorum." Bu sahnenin arkasından da 11 Eylül saldırılarını gördükleri sahne gelir. Chris Irak'a gittiğinde de vuracakları aynı bu yılan gibi canlılar olacaklardır. Böylece Irak'ta vurulan insanlar değersizleştirilmekte ve ötekileştirilmekte ve aynı zamanda insan olmaktan çıkarılmaktadırlar.

Chris, Amerika'nın Soğuk Savaş sonrası oynadığı dünya polisi ve kurtarıcı rolüne benzer bir şekilde kurtarıcı kompleksi içerisindedir. Chris Marc'a bahriyelilere yol göstermeyi teklif ettiğinde Marc ona "Bir çeşit koruyucu kompleksin mi var senin?" diye sorar. Chris gene de kendine hâkim olamaz ve keskin nişancı mahalini bırakıp aşağıda ev ev dolaşan askerlere eşlik eder. Chris Kyle'in kurtarıcılığı Irak'ta kurtardığı bir askerde bütünleşir. Asker onu öve öve bitiremez. Asker: "Baban var ya? O bir kahraman. Gerçekten hayatımı kurtardı ve küçük kızıma kavuşmama yardım etti."

Filmin sonunda doktor ona “keşke olmasaydı dediğin şeyler görmüş ya da olabileceğini hiç düşündün mü?” diye sorduğunda Chris ona “Ben öyle değilim. Hayır… Sadece dostlarımı koruyordum. Askerlerimizi öldürmeye çalışıyorlardı ve ben yaratıcımla buluşmaya ve açtığım her ateşin hesabını vermeye hazırım. Aklımdan çıkmayan şey kurtaramadığım dostlarım. Orada olmaya hazırım ve bunu yapabilirim ancak orada değilim. Buradayım. Bıraktım” der. Doktor: “Daha fazla kişiyi kurtarabilmeyi diliyor musun? Chris: “Evet bayım.” Doktor hastaneyi kastederek “Kurtarılmayı bekleyen birçok askerimiz var.” Bu çoban köpeği metaforunun taşıdığı bir özelliktir. Film “biz”i “ötekilerden”, ötekileri ötekilerden kurtarmanın bir özetidir. Chris hem kendi askerlerini Iraklı teröristlerden kurtarmaya çalışmakta hem de Amerika’ya döndüğünde “biz” halleriyle ötekileşmiş yaralı askerleri içinde bulundukları durumdan kurtarmaktadır. Ayrıca Irak’ta keskin nişancı Mustafa’yı öldürerek “efsane” lakabını da perçinlemiş olmakta ve kendi kendini gerçekleştirmektedir. Chris’e öldürdüğü terörist sayısından ötürü “efsane (legend)” lakabı takılmıştır. Efsane Chris dediği gibi canlı olunca daha iyi vurmaktadır. Ona efsane lakabını kazandıran özelliği de budur

Chris filmin başında verilen sahnenin devamında el bombası taşıyan sekiz yaşlarındaki bir çocuk ile annesi olarak düşündüğü siyah çarşaflı kadını vurur. Kadın ilk önce çarşafın altında sakladığı Rus yapımı el bombasını çocuğa verir ve çocuk Amerikan birliğine doğru ilerlerken Chris onu vurur ve daha sonra da kadın el bombasını alıp birliğe doğru atacakken Chris tarafından vurulur. Chris birliğe geri döndüğünde yatağının arkasında duvara Amerikan bayrakları asılıdır ve keskin nişancı tüfeklerini de hemen bayrağın altına yerleştirir. Biggles ile aralarındaki konuşma özetle şu şekildedir:

- Chris: Herkes nerede?
- Biggles: Burada bir biz varız sadece. Diğerleri koyduğumun hacı askerlerini eğitiyorlar…Marc Lee ilk kanını akıttığını söyledi. Doğru mu bu?
- C: Daha taşakları bile kıllanmamış bir çocuk vardı. Annesi eline el bombası tutuşturup tabura atması için yollamıştı. Daha önce karşılaşmadığım şeytanca bir düşünceydi.

Burada İslam’ın negatif temsiline yönelik iki örnek göze çarpmaktadır. Bunlardan birincisi, Felluce’de herkesin terörist olmasının dışında, Amerikan askerlerinin eğittiği

Iraklı askerlerin “koyduğumun hacı askerleri” olarak nitelendirilmesidir. Iraklı askerler bir taraftan eğitilen taraf olarak aşağı konuma yerleştirilip, Amerikan askerlerinin onlar için orada olduğu imajı oluşturulurken, diğer taraftan hacı askeri söylemi ile askerler üzerinden İslam’a yönelik olumsuz bir temsil oluşturulmaktadır. Diğer husus ise, bir annenin çocuğunun eline bomba verip onu ölüme göndermesidir. Bu durum Chris tarafından da daha önce karşılaşmadığı şeytanca bir eylem olarak nitelendirilmektedir. Batı-Doğu, İslam ve Hıristiyanlık ikiliğini kuran Şarkiyatçı İslamofobik söylem bağlamından hareketle, burada Chris ve Amerikan askerleri Hıristiyanlık ve Tanrı üzerinden temsil edilirken, anne ve çocuk da İslam ve Şeytan ile temsil edilmektedir. Annenin çocuğunun eline bomba vermesi sadece İslam dinine inananların yapabileceği türden bir eylem olarak gösterilmektedir.

Chris gene keskin nişancı tüfeğiyle Amerikan askerlerine roket atar atan bir adamı vurur. Filmin başındakine benzer bir sahnede hatta daha küçük bir çocuk yere sağına soluna bakarak yere düşen roket atarı alır. Chris onu izlemektedir: “Sakın onu eline alma…Orospu çocuğu…Bırak şunu seni küçük pislik.” Çocuk roket atarı yerine atar ve kaçar. Chris de onu vurmak zorunda kalmadığı için rahatlar. Küçük çocuk sanki yapacağı işi içgüdüsel olarak bilmektedir. Roket atarı nasıl tutacağının ve nasıl kullanacağının ve onunla kime zarar vereceğinin farkındadır. Bir bakıma, isyancı veya terörist olması içgüdüsel olarak onda bulunmaktadır.

b. İslam Medeniyetinin gerçeklerinden çıkarsanmış dolaysız kanıtlardansa İslam’a dair soyutlamaların, özellikle de “klasik” bir İslam uygarlığını temsil eden metinlere dayalı soyutlamaların daima yeğlenir olmasıdır:

Chris onu aldattığını öğrenince kız arkadaşını evden kovduktan sonra kardeşi Jeff ile televizyon karşısında oturur ve iki kardeş ileride ne yapacakları hakkında konuşurlarken televizyonda bir haber çıkar:

> “Bu özel bir haberdir. Tanzanya, Darüsselam ve Kenya Nairobi’deki Amerikan elçiliklerinde patlatılan bombaların, birilerinin Birleşik Devletlere karşı savaş açma girişiminin bir parçası olduğu çok açık. Bugün patlatılan bombalarda 80’den fazla ölü, 1700’den fazla yaralı bulunuyor. Patlatılan bombalar arasında 720 kim’lik bir mesafe vardır. Düşmanımızın kim olduğu hala netlik kazanmamıştır. Asıl amacın elçilikleri hedef alıp, Amerikalıları öldürmek olmadığı açıkça ortadadır. Birçok kişi ölmüştür, yaralıların

arasında ise Amerikalı bulunmamaktadır. Aralarında bir çocuğun da olduğu sekiz Amerikalı ölmüştür. 5 kişinin ise akıbeti belli değildir."

Amerikan Sniper filminde bu haber Chris için Irak savaşına giden yolda dönüm noktalarından birini oluşturmaktadır. Haberde patlatılan bombaların Amerika'ya bir savaş açma girişimi olduğundan bahsedilmektedir. İkinci husus ise Amerika'nın düşmanının hala tam olarak belirlenememiş olmasıdır. Chris bu haberden sonra Kara Kuvvetleri Başvuru Merkezi'ne gider ve Amerika'ya hizmet etmek istediğini söyler. Onu orada sadece en güçlülerin yer alabileceği deniz, kara ve hava operasyonlarının yer aldığı seçkin birimlerden biri olan SEAL'a yönlendirirler. İkinci dönüm noktası evde Taya ile beraberlerken 11 Eylül saldırılarını televizyonda görürler. Afrika'daki bombalama saldırılarına benzer bir şekilde Chris burada da televizyona öfkeli bir şekilde bakar. Üçüncü dönüm noktasında ise evlendiği gün telefon gelir ve artık savaş için çağrılmaktadırlar. Çağrıldıkları yer ise Irak'tır. Afrika bombalama saldırıları, 11 Eylül ve sonrasında Irak'a savaşmak için göreve çağrılmaları, bu iki saldırının sorumlusunu Irak olarak göstermektedir. Gerçekte ise 11 Eylül saldırısının Irak ile hiçbir alakası olmadığı ortaya çıkmıştır. Amerika'nın Irak işgalinde öne sürdüğü argüman orada kitle imha silahlarının bulunduğudur. Amerika Irak'ta hiçbir şekilde kitle imha silahı bulamamış ve bu iddianın yanlış/yalan olduğu ise gerçektir. Film, ortaya çıkan gerçeklerden yola çıkmak yerine, bazı görüntüler ve diyaloglar aracılığıyla bir algı oluşturmakta ve bunu filmsel gerçeklik olarak sunmaktadır. Film açık bir şekilde üç olayı birbirine eklemleyerek, bir gerçeklik yaratmakta ve ABD'ye karşı yapılan saldırıların sorumluluğunu Irak ve Irak halkına yüklemektedir.

Amerikalı komutan Chris ve diğer askerlere Irak'taki durumu açıklar ve Zarqawi denilen adamı yakalamaları gerektiğini söyler. Onun için "bu yavşak herif şu anda El-Kaide'nin Irak'taki veliahtı." der. Amerika'nın 11 Eylül saldırılarının sorumluluğunun El-Kaide olduğu genel kabul görmüş bir gerçektir. Filmde de Amerikan askerlerinin Irak'ta El-Kaide militanlarının peşinde olması, Irak işgalini meşrulaştırma çabasından ibarettir. Bir bakıma tekrar bir şekilde 11 Eylül saldırıları ve Irak arasında bağlantı kurulmaktadır. Ayrıca Amerikalı komutan Irak'taki El-Kaide için şunları der: "Vietnam'dan sonraki en geniş kentsel taarruzun sahipleriler şu an." Bu, hem Vietnam ve Irak işgali arasında hem de dönemin Kuzey Vietnam askerleri ile El-Kaide arasında

bir analoji kurulduğunu göstermektedir. Filmde nasıl Amerikalılarla savaşanlar “terörist”, onları öldürmek isteyenler “asker çağında erkek”, “isyancı” “vahşi” olarak nitelendiriliyorsa, bunun aslında o dönemde Amerikalılarla savaşan Vietnam askerleri için de geçerli olduğunu göstermektedir. Zaten Reagan döneminin temel politikalarından biri de Amerikan halkının hafızasındaki ağır Vietnam yenilgisinin kalıntılarını silmekti. Bu bağlamda, diğer örneklerde olduğu gibi tarihin beyazlaştırıldığı ve yeniden yorumlandığı söylenebilir.

c. İslam Medeniyetinin ezeli ebedi, tekbiçimli (yekpare) ve kendini tanımlamaktan aciz olduğu dogmasıdır:

Filmde Chris efsane lakabını alırken ve Amerikalı askerlerin hayatları bireyselleştirilirken, Iraklılar ise terörist ya da vahşiler olarak sunulur. Chris eve, Amerika’ya geri döndüğünde karısının televizyondaki görüntüler ile ilgili “Iraklı kız arkadaşının seksi videolarını göndermediğinden emin olmam gerekiyordu.” demesi üzerine şöyle der: “Öldürdüklerini kaydeden bir keskin nişancıydı o. Adı Mustafa. Videoları sokaklarda satıyor. Bunlar Amerikan askerleri… Canım onlar vahşi insanlar. Onlar kahrolası vahşiler.”. İkinci görev için Irak’a geri döndüğünde de benzer bir şekilde onu karşılayan Albay Chris’e “Bu vahşilerin ödünü koparmanı ve herifin adamın (Kasap) izini bulmanı istiyorum” der. Iraklılar terörist ve vahşilerdir. Zarqawi’nin tetikçisi Kasap küçük çocukların kafasını matkapla delebilecek ve kadınların kolunu kesebilecek kadar vahşi biridir. Öbür taraftan Amerikan askerlerini öldürmeyen Iraklılar da bulunmaktadır. Bunlar da Amerikalılara operasyonlarında yardım eden “kodumun hacı askerleri” ya da çok eşli bir şekilde yaşayan şeyh’dir. Eve girdiklerinde bir deniz piyadesi şeyh için “Bu hacı, hepimizi havaya uçurmak için içeri gelmemizi istiyor” der ve daha sonra Amerikalılar ile iş birliği yaptığı için Kasabın adamları tarafından vurulur. Bir tarafta “efsane” lakaplı Chris Kyle ve diğer kahraman Amerikan askerleri varken, diğer tarafta ya Amerikalıların karşısında olan “vahşi” Irak isyancıları ve teröristleri ya da onlarla iş birliği yapan “… hacı askerler” bulunmaktadır. İki halde de İslam dini ötekileştirilmekte ve aşağılanmaktadır. Birinde “vahşiler” İslam adına savaşmakta ve doğrudan karşılarına Hıristiyan medeniyeti ve bunun temsilcisi Amerika’yı almaktadırlar. Diğerinde de Amerikalıların eğittiği, onlara teröristleri

yakalamalarında ya da avlamalarında tercümanlık yapmaktan öteye gidemeyen, Amerikalıların bilgisine muhtaç olan ve Amerikalılar tarafından saygı görmeyen Iraklı "hacı askerler" vardır.

Chris Kyle, Birinci Görev için ilk geldiğinde Marc Lee onlara karşılacakları Iraklıları anlatırken "asker çağında erkek (military aged male)" ifadesini kullanmıştır. Chris ve ekibi Kasap'ı bulmaları için bir eve girerler. Evde bir adam karısı ve çocuğu ile yaşamaktadır. Evden bir restoranı gözetlemekte ve Kasap'ın orada olduğunu düşünmektedirler. Burada da aynı ifade kullanılır. Irak'taki tüm erkekler "asker çağında erkekler" olarak tanımlanır. Bu, onların savaşabileceklerine yönelik bir ifadedir ve masum olma ihtimallerini ellerinden almaktadır. Filmin başında da Chris Amerikan askerlerinin konvoyunu izleyen adam için de aynı ifadeyi kullanır: "Konvoyu izleyen asker çağında bir adam var." Bu ifade oradaki insanların başka bir tür etiketleme ya da kimliklendirme olanağını ortadan kaldırmaktadır. Irak'ta bulunan ve/veya Amerikan askerlerinin konvoylarını izleyen veya gözlemleyen "asker çağında bir erkek" varsa, mutlaka onları öldürmek için oradadır. Bu tarz bir totoloji de filmde kendini mutlak doğru haline getirmektedir.

Chris ve ekibi restoranı gözledikleri evin sahibi tarafından kurban bayramı yemeğine davet edilir. Chris yemek sırasında ev sahibi eğildiği zaman onun aşınmış dirseğini görür ve adamın El-Kaide destekçisi olduğunu anlar. Adamın isyancı çıkması "asker çağında erkek" söylemini doğrulamaktadır. Öbür taraftan adam Chris ve ekibini "bu günde soframda herkese yer vardır" diyerek kurban bayramı yemeğine davet etmiştir. Bu bağlamda da İslam ve savaşın ne kadar birbiriyle iç içe olduğu algısı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Öbür taraftan Chris adamı boğazından yakalayarak sofradan kaldırıp içeri götürürken ona silahları göstererek "görüyor musun Muj?" der. Adam bir taraftan hem Muj[5] hem de asker çağında bir erkektir. Sonunda Chris ve ekibine ateş ederken öldürülür. Chris ve ekibi restorandaki teröristlerle çatışır ve sonunda Kasap'ı öldürürler. Restoranda her savaştıkları isyancının yüzü örtülüdür. Olay bittikten sonra ölü ev sahibini sırtlayan kadın ve erkeklerden oluşan bir kalabalık onlara doğru naralar atarak

[5] Muj American askerleri arasında popüler olmuş bir kelimedir. Irak ve Afganistan'daki isyancılara ithafen kullanılır. Mücahit kelimesinden türetilmiştir. Bkz. (urbandictionary.com, 2019) Mücahit de Allah yolunda savaşan kimse anlamına gelmektedir. Böylece İslam ve terörizm bir araya getirilmektedir.

yaklaşmakta ve Amerika aleyhine sloganlar atmaktadır. Chris'e "bu yöne gelen silahlı isyancılar var" denilerek bilgi verilir. Herkes isyancıdır. Ev sahibinin karısı da keskin nişancı Mustafa'yı arar. Mustafa'nın evinde duvara asılı Chris'in kellesinin istendiği Kudüs haçının bulunduğu flyer vardır. Kadının araması herkesin isyancılara hizmet ettiğini ve Amerika'ya karşı olduğunu göstermektedir. İlaveten, Kudüs haçının bulunduğu flyer Iraklı isyancıların asıl mücadele ettikleri şeyin Hıristiyanlık olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda İslam ve Hıristiyanlık karşıtlığı kurulmaktadır.

Chris ve beraberindekiler keskin nişancı Mustafa'yı yakalamak için bir apartmanın çatısına konuşlanırlar. Chris: "Lanet olsun, atış doğudan geldi. Yanlış yöne tuzak kurduk. Asker: "Fark etmez. Atışını beklet. Suratsızlar (uglies) hemen altımızda." Burada da isyancılar suratsızlar olarak nitelendirililerek ötekileştirilir. Suratsız denilmesinin nedeni de yüksek ihtimalle yüzlerini kapamalarından kaynaklanmaktadır. Bu da aslında onlara yüklenen sembolik bir anlamdır. Yüzlerinin gösterilmemesi onları bir taraftan hiçleştirmekte diğer taraftan da kitleselleştirmektedir. Böylece öldürülmeleri önemsizleştirilir.

Chris birinci görev için Irak'a geldiğinde Mark Lee bulundukları bölgeyi ve yapacaklarını onlara şöyle anlatır: "Felluce'ye hoş geldiniz. Eski Ortadoğu'nun yeni vahşi batısı. El Kaide kellelerinize ödül koydu. Dünya çapındaki radikaller ise kelle toplamak için sınırları istila etmeye başladı…Şehir boşaltıldı. Ortada dolanan asker çağında erkekler varsa sizi öldürmek için oradadır." Birinci görevin açılış sahnesinde Felluce betimlemeleri herkesi Chris Kyle'ın orada yaşananları meşrulaştırmakta ve herkesi teröristleştirmektedir: "…şehir boşaltıldığından dolayı Felluce'de bulunan birileri varsa Amerikalıları öldürmek için oradadır. Bu da film boyunca Chris'in eylemlerinin meşrulaştırılması, öldürmek için iznin verildiği anlamına gelmektedir. Şehrin boşaltıldığı bilgisi izleyiciyi şehirde bulunan herkesin terörist olduğu önermesine götürür. Sadece asker çağındaki erkekler değil herkes potansiyel teröristtir" (Uluç ve Küngerü, 2018, s. 9). Bu bağlamda Amerika'ya karşı savaşan herkes teröristleştirilmekte ve yekpare hale getirilmektedir. Felluce'de bulunanların Amerikan askerlerini öldürmek için orada olduğu belirtilirken, Amerika'nın nereden orada olduğuna ilişkin bir açıklama getirilmemektedir. Orada bulunmalarının sebebinin filmin

o anına kadar daha önce de bahsedildiği gibi Afrika bombalı saldırıları ve 11 Eylül saldırıları olduğu gözükmektedir.

Chris yolda ilerleyen Amerikan askerlerini korumak için keskin nişancılık görevini yapmaktadır. Gece boyunca diğer keskin nişancıların toplamından fazla bir şekilde sekiz kişiyi öldürmüştür. Öldürülenlerden birisinin karısı kocasının silah yerine elinde Kur'an taşıdığını söylemiştir. Chris bunu soran askere "Kur'an nedir bilmem ama elinde ne olduğunu biliyorum. 7.62 kalibrelik, preslenmiş metaldi. Tıpkı AK-47'ye benziyordu. Şimdi ne olduğunu sen söyle bakalım." der. Irak'ta yaşayanlar ya elinde Kur'an ya da silah tutmaktadırlar. Ayrıca Chris'in Kur'an'ın ne olduğunu bilmiyorum demesi, İslam dininin yok sayılması veya kabul edilmemesi anlamına gelmektedir. Onun için tek gerçek dinin kitabı her zaman yanında bulundurduğu İncil'dir.

d. İslam Medeniyetinin önünde sonunda ya korkulması gereken bir şey ya da edilgenleştirilerek, araştırma ve geliştirmeyle, mümkünse doğrudan doğruya işgal edilerek denetim altına alınması gereken bir şey olduğudur:

American Sniper filmi ezan sesiyle başlar ve ezan sesi hareket eden tankların sesi tarafından bölünür. Tanklara Amerikan askerleri eşlik etmekte ve yıkık bir şehrin sokaklarında ilerlemektedirler. Ezan sesini bölen tankların sesi, Amerikan savaş makinesinin mücadele ettiği unsurun İslam olduğunu bize göstermektedir. Bir bakıma Samuel Huntington'un 'medeniyetler çatışması' teziyle gösterdiği üzere, Hıristiyan medeniyetinin karşısında İslam konumlandırılmaktadır. Buradaki bir başka unsur da İslam medeniyetinin ezan sesiyle temsilinin karşısına Batı/Amerikan medeniyetinin tank sesiyle birlikte gelen askeri temsiliyetin yerleştirilmesidir. Bu da İslam medeniyeti ile savaş yoluyla mücadele edilebileceğini göstermektedir.

Chris barda sonradan karısı olacak Taya ile tanıştığında, Taya ona SEAL'deki askerlerin bencil olduğunu söylediğinde aralarında şöyle bir diyalog geçer:

- Chris: Bencil olduğumu nerden çıkardın? Ülkem için hayatımı vermeye hazırım ben.
- Taya: Neden?

- C: Çünkü burası dünyanın en güzel ülkesi ve onu korumak için elimden gelen her şeyi yaparım.

Chris ABD'nin dünyanın en güzel ülkesi olduğunu ve onu korumak için elinden gelen her şeyi yapacağını söylemektedir. ABD dışındaki ülkeler onun kadar güzel değildir ve ona karşı tehlikeleri barındırmaktadırlar. Bu yüzden Chris ve diğer askerler Irak'a savaşmaya gitmektedirler. Taya Chris'in konuşmasının sonunda şöyle der: "Şimdi hepimizi koruyabileceğini söylemek kendini beğenmişlik değil mi Chris?" Taya'nın bu söylediği aslında Amerika'nın Soğuk Savaş sonrasında da dile getirdiği dünya polisliği rolünün bir adeta bir özetidir. Herkes adına herkesin iyiliğini isteme düşüncesine sahip olmak ve dünya düzenini koruma iddiasıyla savaşlara girmek. İlaveten; ABD için kullanılan "en güzel" tabiri de diğer bütün ülkeleri çemberin dışında bırakmaktadır. Chris bunu ABD dünyanın en güzel ülkelerinden biri şeklinde de söyleyebilirdi. "En güzel" ifadesi ile doğal olarak diğer ülkeler ile arasında hiyerarşik bir sıralama da oluşmaktadır. Bütün ülkeler ABD'den sonra gelmektedir. Ayrıca ABD'nin yürüttüğü savaşlar ve çatışmalar da meşru bir şekilde dünyanın en güzel ülkesini korumak için olmaktadır.

Chris Kyle orduya katılmadan önce rodeo kovboyluğu yapmakta ve yarışmalara katılmaktadır. Yarışma da "vahşi" atın üzerinde en uzun süre kalan yarışmayı kazanmaktadır. Chris de bunu başararak yarışmayı kazanır. Rodeo binicisiyken atlara hâkim olma becerisini daha sonra tüfeğine ve teröristleri öldürmeye kanalize etmiştir. Chris'in vahşi bir ata hâkim olması ve üzerinde kalması Amerika'nın da ona tehdit oluşturacak İslam dünyasını dizginlemesiyle gerçekleşmektedir. Irak'ı işgalin temelinde yatan düşünce de bundan kaynaklanmaktadır. Rodeocu iken "vahşi" atlara hâkim olma, askerken "vahşiler"i öldürme halini alır.

Chris, etrafındakilere yapacakları operasyonla ilgili bilgi verdikten sonra, ekibinden arkadaşı Marc Lee ile aralarında, Irak'ta ne yaptıklarıyla ilgili bir konuşma geçer:

- Marc Lee: İncil'in kurşun geçirmez mi?
- Chris: Ne, buraya koyduğum mu?
- M: Evet sadece açtığını hiç görmedim. Zannettim ki…
- C: Tanrı, vatan, aile değil mi?

- M: Tanrın mı var?
- C: Tanrım var mı? Benimle kafa mı buluyorsun?
- M: Bilirsin, Oregaon'da büyüdüğümüzden mülkümüzü çeviren elektrikli teller vardı. Biz çocuklar tutup en uzun süre kim dayanacak bakardık. Savaş böyle hissettiriyor işte. Üzerine şimşek indiriyor ve bir şeylere bağlanmanı zorlaştırıyor…
- C: Dostum buna katılmaman mı gerekiyor?
- M: Sadece burada yaptıklarımıza inanmak istiyorum."
- C: Burada şeytan var. Onu gördük.
- M: Evet, her yerde şeytan var.
- C: Bu şerefsizlerin San Diego ya da New York'a gelmelerini ister misin? Bu çöplükten daha fazlasını koruyoruz.

Marc Lee daha sonra ölür. Bunu nedeni de savaşın haklı olup olmadığını sorgulamaya başlamıştır. İnancı belirsizleşmiştir ve yaptıklarından şüphe etmeye başlamıştır. Bunun cezasını da hayatıyla ödemiştir.

Yukarıdaki diyaloglarda belirtildiği gibi, İslam ve Şark korkulan ve çevrilmesi gereken bir şeydir. Tanrı nasıl Amerika'daysa Şeytan'da Irak ve Ortadoğu'dadır. Amerika'nın Irak işgalinin altında yatan motivasyonlardan biri de korkulanın dizginlenmesi ve işgal edilmesi düşüncesidir. Chris'in de dediği gibi bu şerefsizlerin San Diego ya da New York'a gelmelerinden ise onları kendi bulundukları yerde bertaraf etmek en uygunudur. Amerika Chris'in barda Taya ile konuşurken dediği gibi dünyanın en güzel, en iyi ülkesi iken, Irak ve Ortadoğu çöplük olarak görülmektedir. Öbür taraftan "bu çöplükten daha fazlasını koruyoruz" ifadesinde Amerikan askerleri sadece kendi ülkelerini korumamakta içinde bulundukları çöplüğü de korumaktadırlar. Bu bağlamda yaptıkları fedakârlık sadece kendi ülkeleri değil, oradaki insanlar da içinde olmaktadır. Bu da yaptıkları eylemlerin meşruluğunu onaylamakla kalmamakta, aksini düşünmeyi imkânsız hale getirmektedir

SONUÇ

Medeniyetler Çatışması tezi Soğuk Savaş'ın bitişinin ilk yıllarında uluslararası konjonktürün kaotik yapısı ve çeşitli coğrafyalarda yaşanan çatışmalardan dolayı en dikkate alınan iddialardan birisi haline gelmiştir. Tezin kısaca söylediği şudur: Soğuk Savaş zamanında, uluslararası ortamın ikili yapısından dolayı çatışmalar ideolojik temelli idi. Batı bloğu ve komünist blok arasındaki mücadele hiçbir zaman iki süper devletin karşı karşıya gelebileceği bir sıcak çatışmaya dönüşmemiştir. Ancak çevre ülkeler üzerinden bloklar arasında güç mücadelesi yaşanmaktaydı. Soğuk Savaş'ın bitişi ile beraber çatışmanın kaynağı kültürel olacak, ulus devletler hala uluslararası ortamın en güçlü aktörleri olmaya devam edecekler; ancak asıl mücadele farklı medeniyetlere ait milletler, gruplar ve insanlar arasında gerçekleşecektir. Medeniyetler arasındaki çatışmanın en büyük kaynağı da medeniyetlerin inandığı din olacaktır.

Samuel Huntington çalışmasında medeniyetleri "Batı, Konfüçyüs ya da Sinik, Japon, İslam, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve muhtemelen Afrika" olarak sıralamaktadır. Huntington'un medeniyet ayrımındaki temel unsur "Batı ve Diğerleri (The West and the Rest)" anlayışıdır. Bu noktada Batı medeniyeti merkeze alınıp, diğer medeniyetler onun karşısında konumlandırılmaktadır. Çalışmada en büyük pay İslam medeniyetine ayrılmaktadır.

Medeniyetler çatışması tezi, temelini Bernard Lewis'in "Müslüman Öfkenin Kökleri"nde bulmaktadır. Çalışmada Müslümanların geçmişte Batı'ya duyduğu hayranlığın yerini günümüzde düşmanlık ve reddetmeye terk ettiği ifade edilmektedir. Batı'nın Müslümanlara karşı elde ettiği zaferler Müslümanların Batı dünyasına karşı duyduğu öfkenin kaynağıdır. Lewis'in düşüncelerinden hareketle Batı dünyasının sahip olduğu değerlerin Müslüman dünya tarafından paylaşılmadığı ve hatta ortadan kaldırılmaya çalışılabileceği ileri sürülmektedir. Böylece İslam, Batı medeniyetinin onu yok etmeye çalışan ötekisi olarak ortaya çıkarılmaktadır. Soğuk Savaş dönemindeki ideolojik komünist düşman yerini kültür ve din eksenli düşmana İslam medeniyetine bırakmıştır.

Bu çalışmada Hollywood Sineması'nda İslam ve Batı dünyası arasındaki medeniyetler çatışması tezinin izleri aranmıştır. Bu bağlamda Edward Said'in "Şarkiyatçılık"

kitabında belirttiği dört dogma araştırmanın yöntemine dahil edilmiş ve analiz çerçevesi olarak kullanılmıştır ve örneklem olarak da sekiz film seçilmiştir. Bu filmler; "*American Sniper (Keskin Nişancı), Body of Lies (Yalanlar Üstüne), Not Without My Daughter (Kızım Olmadan Asla), Rendition (Yargısız İnfaz), Sex and the City 2, The Kingdom (Krallık), Rules of Engagement (Vur Emri), Traitor (Hain)*" filmleridir. Bu bağlamda seçilen filmlerin Said'in dört dogması bağlamında İslam medeniyetini Batı medeniyetinin karşısında konumlandırarak medeniyetler çatışması bağlamında değerlendirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Edward Said'in Şarkiyatçılığın dört dogmasından ilkinde "akılcı, gelişkin, insani, üstün Batı ile sapkın, gelişmemiş, aşağı Şark arasındaki mutlak, sistemleşmiş farklılık" olduğu söylenmektedir. İkincisi modern Şark'ın gerçeklerinden çıkan doğrudan olmayan kanıtlar yerine, Şark'a dair soyutlamaların tercih ediliyor oluşudur. Üçüncü dogma Şark'ın kendini tanımlamakta yetersiz olması, yekpare ve ebedi olması ve Batı'dan Şark'ı tanımlayan söylemin bilimsel kabul edilmesidir. Son dogma da Şark'ın korkulan ve/veya pasifize edilip ya da denetim altına alınması gereken bir şey olmasıdır. Edward Said'in Şarkiyatçılık kitabında her ne kadar Şarkiyatçılık genel olarak Batı dışı medeniyetlere ithaf edilse de kitaptaki Şarkiyatçılığın asıl sorunu İslam medeniyetidir. Bu bağlamda yukarıdaki dört dogma filmlerde genel olarak bir Şarkiyatçılık bağlamında değil medeniyetler çatışması perspektifine uygun olarak, İslam medeniyeti çerçevesinde ele alınmıştır

1991 yapımı *Not Without My Daughter* filmi, Betty ve kızının kocası Moody'den ve İran İslam Cumhuriyeti'nden kaçışlarını anlatmaktadır. İran, İslam Devrimi'ni yaşamış ve ülkenin her yerinde Ayetullah Humeyni'nin fotoğrafları vardır. İran, Irak ile de savaş halindedir ve Amerika ile yaşadığı rehine krizinden dolayı ülkede ABD Büyükelçiliği bulunmamaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu durum kısaca bu şekildedir.

Filmde Batı ve İslam medeniyeti arasındaki sistematik farklılık açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Moody Betty'i ailecek İran'a gitmeye ve geri döneceklerine dair ikna etmek için kutsal Kur'an üzerine yemin eder; ancak daha sonra sözünde durmaz. En başta bu durum bir Müslüman olarak Moody'i güvenilmez kılmaktadır. Sonuçta Betty onun dediklerine inanmıştır. Moody Amerika'da Batılı bir ülkenin şemsiyesinde

karısına karşı gayet kibar ve saygılıdır. Bahsedildiği gibi, İran'a onu ve kızını götürmek için elindeki tek seçenek ikna yoludur. Öbür taraftan, Moody İran'a gittiklerinde tamamen değişir. Amerika'ya döneceklerine dair karısına verdiği sözü tutmaz. Artık hep beraber İran'da yaşayacaklarını söyler. Onun evden çıkmasını ve telefon etmesini yasaklar. İlerleyen zamanda da ona vurmakta ve ölümle tehdit etmekte bir bahis görmemektedir. Moody İran'da irrasyonel, karısına şiddet uygulayan ve vahşi birine dönüştürülür. Bu durum iki medeniyet arasındaki farklılığa işaret etmektedir. Betty'nin "her şey çok ilkel" ifadesi de bunu pekiştirmektedir.

Moody'nin çalıştığı hastanede iki doktor muhtemelen Farsça gazete okuyan Moody ile dalga geçerler. 1985 yılında Moody'nin ABD'de günlük Farsça gazete bulabilmesi filmde dikkat çeken bir ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır. Doktorlar İran'ın İslam Devrimi'yle taş devrine geri döndüğünden ve İranlıların ABD'ye neden tıp okumak için geldiklerinden ve tıp eğitimini İran'da bir haftada halledeceklerinden bahsederler. Bu bir taraftan İslam'ı geriye dönüş olarak okumakta ve İslam'a yönelik genelleyici bir yaklaşımdır. Batı bilim yuvasıyken, İslam coğrafyalarının öyle olmamasının nedeni İslam dini olarak gösterilir. Farsça'nın doktor yazısına benzetilmesi sadece İran'ı aşağı Öteki konumuna sokmamakta, Latin alfabesine sahip olmayan her ülkeyi dil ve alfabe üzerinden ötekileştirmektedir. Ayrıca, Batı dillerine sahip olmayan diğer ülkelerin sahip olduğu zengin kültür ve birikimi de aşağılanmaktadır. Bu durum İslam'a yönelik soyutlamaların tercih edildiğine, Batılı bakış açısıyla İslam medeniyetinin tanımlandığına işaret etmektedir.

Not Without My Daughter filminde İslam korkulması gereken bir şey olarak karşımıza çıkmaktadır. Filmde İsviçre Büyükelçiliği'nden Nicole Adjanian, Betty'ye kadınlarla ilgili kuralların çok katı olduğundan, kadınların yazılı izin olmadan dışarı çıkamadıklarından, çocuklarının üzerinde hiçbir haklarının olmadığından bahseder. Böylece İslam dininde kadının yeri Batılı bir bakış açısıyla problematik hale gelir. Ayrıca filmde Amerika baş düşman olarak gösterilir. Bu da İran özelinde İslam'ı Batı'dan nefret eden bir öteki olarak kurar. Betty kendini ve kızını çok zorlu bir süreç sonunda İran'dan gizli bir şekilde kaçarak kurtarır. Bu bağlamda İslam sakınılması ve uzak durulması gereken bir din haline getirilir.

Rules of Engagement filmi Albay Terry Childers'in Yemen'deki ABD Büyükelçisi'ni kurtarma operasyonunda ateş emri vermesi ve bu emrinden dolayı yargılanmasının hikâyesini anlatmaktadır. Onu mahkeme sırasında savunan da Vietnam'dan silah arkadaşı Albay Hayes Hodges'tır. Film dönem itibariyle American-Arab Anti-Discrimination Comittee tarafından "muhtemelen Hollywood tarafından Araplara karşı yapılan en ırkçı film" olarak tanımlanmıştır (Whitaker, 2000). Filmin yönetmeni William Friedkin kendisiyle yapılan bir röportajda filmin iyilikle kötülüğü temel aldığını söylemektedir. Ayrıca filmin Arap, Müslüman veya Yemen karşıtı olmadığını ve çekimlerin Fas'ta yapılması için onay sürecinde Fas Kralı'nın senaryoyu okuyup onay verdiğini ve filmin terörizm karşıtı olduğunu ifade etmektedir. William Friedkin'in ifadelerinden hareketle film iyiyle kötü arasında sistematik bir ayrıma gitmektedir. Filmde kötü taraf Yemenli Müslümanlardır. Albay Childers "harcayın şu o... çocuklarını" diyerek ateş emrini vermiş ve Amerikan askerlerinin açtığı ateş sonucu 83 Yemenli öldürülmüştür. Filmdeki senaryonun taşıdığı çatışma şu şekildedir: Albay Childers ateş emrini verdiğinde suçsuz Yemenliler mi öldürülmüştür; yoksa öldürülenler gerçekten suçlu mudur? Filmde bu sorunun cevabının aranması aynı zamanda iyiyle kötünün de belirlenmesi anlamına gelmektedir. Kasetteki görüntülerde elçiliğin önünde bulunan çocuk, kadın, erkek olmak üzere herkes elçiliğe ve onlara doğru ateş etmektedirler. Bu bağlamda Childers'ın "harcayın şu o…. çocuklarını" ifadesi haklılaştırılmaktadır. Filmin sonunda da Childers'ın onuruyla emekli olduğu yazmaktadır. Filmde çocukların da elçiliğe ve askerlere ateş etmeleri Müslümanların masumiyetini ortadan kaldırmakta, herkesi kötüleştirmekte ve düşmanlaştırmaktadır. Böylece Batı ve İslam medeniyetleri arasında farklılıklar iyi ve kötünün farklı taraflarda olduğu algısıyla pekiştirilmektedir. Buradan İslam Batı'ya karşı anlayışı da ortaya çıkmaktadır. Albay Hodges Yemen'e olayla ilgili delil toplamak için gittiğinde büyük bir kalabalığın ortasında kalır ve kalabalıktan "katil" sesleri yükselir. Küçük Yemenli kıza adının ne olduğunu sorduğunda da aynı cevabı verir. Yemenlilere göre bütün Amerikalılar katildir. Hodges Yemen'de elçilikte ve sokaklarda aynı kaseti görür. Kasette Allah'ın emrinin Amerikalıları ve müttefiklerini öldürmek olduğu söylenmektedir.

Filmde İslam korkulması gereken bir unsur olarak sunulmaktadır. Yemen'deki Amerikan büyükelçiliğinin önünde yapılan gösterinin nedeni filmde sunulmaz. Bu durum da Müslüman ve Arapları Amerikalılar ve Batılıların doğal düşmanı ilan eder. İslam'ın Batı'ya karşı topyekûn saldıran bir din olduğu algısı oluşturulur. Bu topyekünlük kadın, erkek, çocuk herkesi dâhil ederek elçiliğe, yani Amerika/Batı'ya saldırır. Saldırganlar Amerikan bayrağına doğru ateş ederek, elçilikteki bayrağı delik deşik ederler. Bu da hedefin aslında Batı medeniyeti olduğunu bize göstermektedir.

Filmde olumlu gösterilen hiçbir Müslüman/Yemenli karakter görülmez. Bunun nedeni de Müslümanların Batı'nın daimî ve farklılık içermeyen düşmanları olarak gösterme fikrinden kaynaklanmaktadır. Filmdeki, Albay Hodges'ın Yemen'de bulduğu ses kasetleri ve Albay Childers'ın dediklerinin doğruluğunu gösteren güvenlik kaseti görüntüleri (kasette kadın, erkek, çocuk herkes ellerinde silahlarla elçiliğe ateş etmektedir) İslam'ın Batı'ya olan nefretini kanıtlarla destekleme eğilimindedir. Bu da Şark'ı tanımlaya yönelik bilimsel objektivitenin görüntülerle anlatılmasıdır.

The Kingdom filmi, Suudi Arabistan'da Amerikalıların bulunduğu yerleşkeye terör saldırısı olması ve bunun sonucunda Amerikalıların ve bir FBI ajanının ölmesi üzerine, dört FBI ajanının oraya gitmesi ve olayı çözmesini anlatmaktadır. Filmin başında Suudi Arabistan'ın kuruluşu ve Birleşik Devletler'in bu ülkeyle kurduğu tarihçeye yer verilmektedir. Kısa sürede anlatılan bu tarihçe de Batı ve İslam medeniyetleri birbirinden ayrı, düşman ve tek ortak noktaları petrol olan medeniyetler olarak gösterilmektedirler. Filmde Abu Hamza adlı terörist terör saldırısının sorumlusudur. Abu Hamza gerçekleştirdikleri terör saldırısını kâfirlere karşı yapılan bir cihat olarak nitelendirmektedir. Seyla Benhabib (Tütüncü, 2011, s. 72) bunun cihat olmadığını söylemektedir. Ona göre "cihadın amacı savaşın sonunda düşmanı ve kendini yok etmek değil düşmanın İslamı kabul etmesidir." Abu Hamza temsili İslam dininin terörle özdeşleştirilmesine neden olmaktadır. Öbür taraftan bilgi almaya gittikleri evdeki Amerikalı adamın karısı ölmüş ve Albay El Gazi'ye dönerek şöyle demiştir: "Hazreti Muhammed'in istediği…Allah'ın istediği bu mu? Allah sizin çocuklarınızı benimkilerden çok mu seviyor? Allah sizin eşlerinizi benimkinden çok mu seviyor?" Bu ifadede de bu tarz eylemleri İslam dininin emrettiği veya istettiği algısını yaratmaktadır.

İlaveten; Allah'ı Müslümanların Tanrısı olarak sunmakta ve iki dini birbirinden ayrıştırmaktadır.

Filmde dört Amerikalı ajan olay yerine gittiklerinde Suudi görevlilerin hiçbir şey bilmediği görülür. Bu dört Amerikalı ajan işinin ehliyken, Suudiler bilgisizce çabalayan, ne yaptıklarını bilmeyen kişilerdir. Ajan Sykes El Gazi'ye "Bu çukur, olay yeri. Adamlarınız orayı kirletiyor. Kanıtlardan anlar mısın? İpuçları yani? İpuçları bir suçu çözmek için çok yararlı olabilir." Suudiler ipucu nedir onu bile bilmeyen kişiler olarak gösterilir. Böylece bir tarafta Batılılar bilginin hâkimi konumuna getirilirken, Müslümanlar ise cahil kişiler olarak temsil edilirler.

Şark'ı ve İslam'ı dünyanın neresinde olursa olsun denetleme durumu *The Kingdom* filminde de bulunmaktadır. Dört ajan terör saldırılarının suçlusunu bulmak için Suudi Arabistan'a giderler ve Abu Hamza adlı teröristi yakalar ve öldürürler. Yakalama sürecinde de Suudilere bu yakalama işinin nasıl yapılacağını da gösterirler. Böylece Amerikalılara zarar veren terörist düşman dünyanın neresinde olursa olsun bulunup, yakalanır ve ortadan kaldırılır. Dört Amerikalı ajan Suudi Arabistan'a gitmeseydi, olayın sorumlusu Abu Hamza'nın yakalanması mümkün gözükmemekteydi. Film, Amerikalıların haklarını savunmayı, güvenliklerini ya da onlar için adaleti sağlamayı sadece Amerikalıların yapabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda Amerikalıların güvenebilecekleri Ortadoğulu bir müttefiki bulunmamaktadır. ABD'nin en çok ekonomik alışverişte bulunduğu Suudi Arabistan, onlar için aynı zamanda bir güvenlik tehdidi konumundadır. Film bir taraftan Batı ve İslam arasındaki farklılıkları vurgulamakta ve diğer taraftan da İslam'ı denetim altında tutulması gereken Öteki olarak kurmaktadır.

Rendition filmi Anwar El İbrahim'in ABDde terör şüphelisi olarak göz altına alınması ve sorgulanması için yurt dışına gönderilmesinin hikayesini anlatmaktadır. Filmin yan hikâyesi de Khalid ve Fatma arasında yaşananları göstermektedir. Khalid'in gittiği toplantıda konuşan kişi "Siyonistler ve Haçlılar'a karşı yapılan savaş, inançla kâfirlik arasındaki çatışmayı temsil ediyor. İyiyle kötü arasındaki çatışmayı" ifadesini kurar. *Body of Lies* filmindekine benzer bir şekilde Yahudi ve Hıristiyan kültürü tek bir pota içinde eritilerek İslam medeniyetinin karşısında konumlandırır. Huntintongcı çatışmacı

medeniyet anlayışının bu filmde Müslümanlar arasında içselleştirildiği görülmektedir. Filmde Anwar El İbrahimi dışında olumlu bir Müslüman karakter bulunmamaktadır. Anwar'ın da suçsuz olup olmadığı film boyunca tam olarak cevaplanmaz. Filmde en önemli karakterlerden biri polis müdürü Abasi Fawal, CIA'in ona gönderdiği terör şüphelilerine işkence yapan kişidir. İşkence Amerika'da yapılamamaktadır; bunun nedeni de bağlayıcı yasalar ve kurallardır. Ancak Kuzey Afrika'da her yerde işkence makuldür ve bu işkence de ABD için yapılmaktadır. Filmin yan hikayesinin yıldızı Khalid de intihar bombacısı olur. CIA ajanı Douglas Freeman ise Anwar'ı işkenceden kurtararak ve olayı medyaya sızdırarak kurtarıcı figürü haline gelir. Anwar'ı kurtaran kişi, olaylara rasyonel bir şekilde yaklaşan bir Amerikalı olmuştur.

İslam hakkında soyutlamalar gerçek kanıtlara tercih edilmektedir. Bu İslamofobik ve Şarkiyatçı anlayış Batı dışı toplum ve coğrafyaları tek bir potanın içinde eritmeye ve monolitik bir İslam yaratmaya bu filmde de devam etmektedir. Filmin başında Douglas Freeman'ın bulunduğu yer hakkında "Kuzey Afrika" yazar. Burası Anwar El İbrahim'in sorgulanmak için gönderildiği ve işkence gördüğü, Fatima'nın erkek arkadaşı Khalid'in kendini patlattığı yerdir. Bu düşünceden hareketle tüm Kuzey Afrika Batı'ya karşı düşman üreten, terörün barındığı ve işkencenin serbest olduğu ve insan haklarının olmadığı bir yer olarak betimlenir. Bu aynı zamanda kendini tanımlayamayan ve gerçekleştirilemeyen İslam'ın Batı medeniyeti tarafından temsilidir.

Rendition filminde İslam ABD'nin onu denetim altına almak için Müslümanların sorgulanmak üzere yurt dışına gönderildiği ve işkence gördüğü ve Amerikan topraklarından uzaklaştırıldığı bir yapıdır. Suçsuz olsa da terörle ilişkili olduğu düşünülen biri Anwar El İbrahimi gibi gözaltına alınabilmekte, sorgulanması ve işkence görmesi için Kuzey Afrika benzeri yerlere gönderilmektedirler. Filmde bu sürecin daha önce olağandışı durumlarda uygulandığı ama 11 Eylül'den sonra süreklilik kazandığı belirtilmektedir. Anwar El İbrahimi hem Müslüman hem de kimya mühendisidir. Bu şu anlama gelmektedir. Bir Müslüman kimya mühendisi ise bu bilgisini bomba yapımında kullanmaktadır. Bu önsel Batılı tutum, Müslümanların bu tutukluluk sürecini de ABD için meşrulaştırmaktadır.

Traitor filmi, iki FBI ajanının cihatçı örgütlerle çalıştıklarını düşündükleri Sudanlı Amerikan vatandaşı Samir Horn'u yakalaması üzerine kurulmaktadır. Filmin sonunda aslında Samir Horn'un Amerika'ya saldırı hazırlığında olan cihatçı örgütün içine sızan bir ajan olduğu ortaya çıkar. Aynı zamanda film izleyenleri Samir Horn'un terörist olmadığına ve inanmış bir Müslüman olduğuna ikna eder. Filmdeki en büyük sorunsal da Samir dışındaki her Müslümanın terörist veya terörizmle ilişkilendiriliyor oluşudur.

Filmde öncelikle Haçlılar ve Müslümanlar arasındaki daimî savaş durumu diğer filmlerde olduğu gibi doğrulanır. Haçlıların Müslüman topraklarını istila ettiği, Müslüman halkları bombaladığı ifade edilir. Böylece filmde yapılan terör eylemleri Haçlılar ve Müslüman ayrılığı üzerinden somutlaştırılır. Bu retorik de iki medeniyet arasındaki çatışmanın hiçbir zaman bitmeyeceğine dair bir ön kabul ortaya çıkarmaktadır.

Traitor filminde Samir Horn dışındaki her Müslüman terör eylemleriyle ilişkilendirilmektedir. Terör örgütünün önde gelen isimlerinden Fareed Batılıların arasına katılıp, onlar gibi yaşamayı ve davranmayı "takiyye" olarak yorumlamaktadır: "Düşmanını kandırmak için düşmanın gibi olmak". Bu bağlamda filmdeki her Müslüman takiyye yapmaktadır. Bu durumun en problematik yanı da Amerika'nın içinde yaşayanların ve oranın bir parçası olan sıradan insanların aslında en başından beri orada terör eylemleri gerçekleştirmek üzere bulunmalarıdır. Filmde terör eylemlerini gerçekleştirecek insanların yaşantıları görülür. Hepsi Amerikan toplumunun bir parçası olarak sunulur. Amerikan toplumunun onlara gösterdiği aidiyete karşılık onlar Amerikan topraklarında terör eylemi hazırlığındadırlar. Bu bağlamda; film sıradan bir yan komşu, iş arkadaşı, aile babası veya annesi olan bir Müslümanın bir gün potansiyel terörist olabileceği ile ilgili şüphe uyandırmakta ve algı yaratmaktadır.

Filmdeki diğer sorunsallardan biri de düşman olarak İslam'ın çevrelenmesiyle ilgilidir. Burada İslam korkulması ve bertaraf edilmesi gereken bir unsurdur. FBI Ajanı Clayton ve Archer Yemen'de kovalamaya başladıkları düşmanı, Avrupa'da ve Amerika'da izlerler ve en sonunda Kanada'da limandan ayrıldıktan sonra gemide yakalarlar ve bertaraf ederler. Bunu yapmalarının sebebi de düşmanın Amerikan topraklarında bir eylem yapmasının önlenmesidir. Karşılarındaki düşman birçok ülkeye girebilen, o

ülkelerde terörist ağına sahip ve hatta istihbarat örgütü çalışanlarından destekçisi olan bir örgüttür. Batı'nın karşısındaki düşman onun gibi küreseldir. Bu da düşmanın her yerde zarar verebileceğinin bir işaretidir. Tabii ki bu düşmanın bir numaralı hedefi de ABD'dir.

Body of Lies filminde Roger Ferris adlı bir CIA ajanı Al Saleem denilen bir teröristin peşindedir. Filmde teröristin yakalanmasına kadar geçen sürede özellikle Al Saleem'in ve Ed Hoffman'ın karşı karşıya gelen söylemleri bize medeniyetler çatışmasının bir örneğini göstermektedir. Al Saleem İslam'ın şiddet yüklü bir temsiliyken, Ed Hoffman da ABD'nin İslam'ı ötekileştiren yüzünün ve dünya polisliğinin bir tezahürüdür. Bu ikilinin söylemleri Batı ve İslam medeniyetinin çatışmacı tarafını temsil etmektedir. Roger Ferris ve Ürdün'de âşık olduğu kız Ayşa ise de çoğunluk arasında azınlık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Filmin başında Al Saleem kameralara karşı konuşur ve "Müslüman Dünyası'na karşı yapılan Amerikan savaşlarının intikamını alacağız" der. Bu ifade bir taraftan Batı ve İslam medeniyetlerini ayrıştırırken, diğer taraftan da iki medeniyet arasındaki savaş halinin sürekliliğine vurgu yapmaktadır. İki medeniyet birbirinin düşmanı halindedir. Filmde farklı zamanlarda Hıristiyanlar Haçlılar olarak ifade edilir ve Müslümanların Haçlılara düşmanlığı vurgulanır. Böylece iki medeniyetin geçmişte sahip oldukları çatışma halinin günümüzde de devam ettiği işaret edilir. Soğuk Savaş döneminde görece uyku halinde olan Batı ve İslam düşmanlığı, savaşın sona ermesinden sonra tekrar gün yüzüne çıkarılmaktadır.

Roger Ferris, Garland isimli bir bilgisayar uzmanı ile birlikte, Al Saleem'i tuzağa düşürmek için İncirlik'te yaptıkları patlamayı Ömer Sadiki adlı bir mimarın üzerine atarlar. Ömer Sadiki'nin profili İslam dininin gereklerini yerine getiren, terör örgütlerine ilgi duyan, para ve kadın düşkünü biridir. Burada klasik Şark uygarlığına ait soyutlamaların ve etiketlemelerin yeğlendiği görülmektedir. Roger Ferris Garland'a günde beş defa namaz kılan birinin neden onunla çalışacağını sorduğunda para cevabını alır. Ayrıca Ömer Sadiki Rus kadınların olduğu bir kulübün de müdavimleri arasındadır. Para ve kadın düşkünü Arap stereotipi yeniden üretilerek sunulur. İlaveten; filmde Ayşa karakteri dışında iyi ve olumlu bir Müslüman karaktere tam olarak rastlanmaz. Hani

Paşa her ne kadar Batılılarla birlikte çalışsa da işkenceyi ceza olarak gören ve demokrasiye inanmayan bir Ortadoğuludur.

Şark ve İslam, *Body of Lies* filminde de kendini savunamaz ve kurtarılmak için kendini Roger Ferris karakterinin insafına bırakır. Ferris hem Ayşa'nın kurtarılması adına Al Saleem'in yakalanması için, hem de Ed Hoffman'ın İslam Dünyası'na karşı duyduğu olumsuz tavra karşı bir kurtarıcı rolüne bürünür. Bu kurtarıcı figürü bir taraftan İslam'ı Al Saleem özelinde İslam Dünyası'na karşı diğer taraftan da Ed Hoffman üzerinden ABD'ye karşı korur.

Filmde Şark ve İslam denetim altına alınması gereken bir olgu olarak karşımıza çıkar. Ed Hoffman Amerika'dan sürekli olarak yukardan Roger Ferris'i takip etmektedir. Bu bağlamda İslam dünyası sürekli olarak Batı'nın panoptik gözünün denetimi altındadır. Ferris Al Saleem'i yakalamak için Irak'a oradan Ürdün'e geçer. Hatta bunun için Ömer Sadiki'ye komplo bile kurarlar. Filmde, denetim altına alınamayan, kontrol edilemeyen veya yakalanamayan İslam, Batı dünyası için tehdit ve tehlike konumundadır. Al Saleem yakalanana kadar Batı ülkelerinde sivillere yönelik bombalı saldırıların planlayıcısıdır. Mesaj şöyledir: Yakalayamazsan, zarar görürsün.

Sex and the City dört arkadaş Carrie, Charlotte, Samantha ve Miranda'nın New York şehrinde başlarından geçenleri anlatır. *Sex and the City 2* filmi ise karakterlerin Abu Dhabi'de başlarından geçenleri anlatmaktadır. Öncelikle bu dört kadın özgürlüğün ve bireyselleşmenin simgesi konumundadırlar. Filmde hepsinin birtakım sorunları vardır. Carrie Mr. Big ile evliliğindeki monotonluktan dem vurmakta, Miranda işinde sorunlar yaşamakta, Charlotte çocuklarının dadısını kıskanmakta ve Samantha'da menapoz döneminde hormonlarıyla uğraşmaktadır. Bu dört arkadaş kafalarında bu sorunlar varken biraz rahatlamak için Abu Dhabi'ye giderler. Dört arkadaş toplandıklarında Carrie hayalindeki Ortadoğu temsilini şöyle açıklar: "Ortadoğu hep beni büyülemiştir. Çölde ay. Şehrazat. Uçan halılar." Aradan yüz yıllar geçse de Şark'a dair klasik temsillerin Batılı zihinlerde var olduğu görülmektedir. Gidilen yer Abu Dhabi olsa da tek bir Ortadoğu anlayışı vardır. O da Alaaddin'den beri değişmemektedir. İçine biraz terör ve köktencilik eklenmektedir. Filmde, dört kadının Abu Dhabi'ye gittiklerinde İslam ve Arap kültürüyle karşılaşmaları ve Arap kadınları hakkındaki yargıları

üzerinden Batı ve İslam medeniyetleri arasındaki farklılıklar üretilmektedir. Öncelikle filmin sonuna kadar bu dört kadın dışında konuşan Arap kadın görülmez. Filmin sonunda konuşan Arap kadınlar da en gözde dünya markalarının kıyafetleri üzerinden değerlendirmelerde bulunurlar. Ancak bu dört kadının, Abu Dhabi'deki kültürel ortamla karşılaşmaları onlar açısından büyük çatışma içermektedir. Kültürel farklılıklar en sonunda onları Abu Dhabi'yi terk etmeye götürür.

Abu Dhabi öncelikle onlar için dekadansın olduğu ve egzotizmi yaşayacakları yerdir. Karşılaşmadıkları bu kültür onlar için çok farklıdır: Samantha Miranda'ya uçak kalkmadan önce uçuş görevlisinin söyledikleri hakkında “Dinle. Ne kadar egzotik. Ne diyor acaba?” der. Bu ifade daha öncede bahsedildiği gibi, hiç Ortadoğu'ya gitmemiş; ancak Ortadoğu hakkında yazan veya resim yapan Şarkiyatçıların yaklaşımına benzemektedir. Dört arkadaş Abu Dhabi'de bir gece kulübünde “I am woman… I am strong… I am invincible” şarkısını söylerler. Batılı kadın öncelikle varlığını kadın olarak kabul ettirmiş, güçlü ve yenilmezdir. Bu dört kadının karşıt Ötekisi Arap kadınlar ise ne giyeceklerine kocaları tarafından karar verilen ev hanımları ya da gece kulüplerinde insanları eğlendiren dansçılardır.

Filmde Arap/İslam kültürü bir taraftan edilgen bir kültür olarak sunulmakta diğer taraftan da denetim altında tutulmaktadır. Batılı kadın kimliğiyle dört arkadaş filmin baskın unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Gittikleri otelde kendi özel erkek hizmetkârları bulunmaktadır. Carrie kendi hizmetkârına gitmeden önce yüklü bir bahşiş bırakarak efendi konumunu güçlendirir. Dört arkadaş egzotizmi yaşamak için gittikleri Abu Dhabi'den apar topar ayrılırlar ve Ortadoğu'yu kendi başlarına bırakırlar. Her biri Amerika'ya döndüklerinde kendi sorunlarını çözer ve ülkelerine dönmekten çok mutlu olurlar. Bu bağlamda Ortadoğu kültürünün Batı kültürünün içine giremediği ve iki kültürün eklemlenemediği görülmektedir. Filmde iki kültür arasındaki yakınlaşma tek bir şekilde gerçekleşir. O da “Çölün Kalbi” adlı bir filme sponsor olarak. Filmde Abu Dhabi şeyhi Samantha'nın eski sevgilisi Jarred'in baş rolde oynadığı filme sponsor olmuştur. Filmin afişinde de arka fonda çöl ve önde Jarred ve kucağında da muhtemelen kurtardığı bir Arap çocuk vardır. Burada da Amerika, Arap ülkelerinin Büyük Birader'i şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

American Sniper filmi ABD'nin en ölümcül keskin nişancısı Chris Kyle'ın hayatını anlatmaktadır. En ölümcül keskin nişancı olma ünvanını da Irak'taki görevleri sırasında elde etmiştir. İlaveten; bu ünvan ona "efsane" lakabının takılmasını sağlamıştır. Chris Kyle'ın babası "koyun, kurt ve çoban köpeği" olmak üzere üç insan tipinden bahseder. Koyunlar yardıma muhtaç olanlar, kurtlar avcı ve zalim olanlardır. Diğer tarafta da koyun sürüsünü koruması gereken az sayıdaki çoban köpekleri vardır. Babası ailelerinde ne koyuna ne de kurda yer olduğunu söylemektedir. Çoban köpeği metaforu ABD'nin dünyadaki hamilik ve polislik konumuna işaret etmektedir. Bu bağlamda Batı özelinde ABD çoban köpeği iken, diğer ülkeler ya korunması gereken koyunlar ya da mücadele edilmesi gereken kurtlardır. Bu da Batı'yı Şark ve İslam ülkelerinden sistemli bir şekilde ayrıştırmaktadır. Filmde Chris Kyle karakteri "efsane" olarak kurulurken, Iraklılar "vahşiler", "….hacı askerleri", mücahidin kısaltması olarak "muj"olarak kurulurlar. Filmin başında Chris Kyle yolda ilerleyen Amerikan birliğine doğru giden bir kadın ve çocuk görür. Kadın çocuğun eline bombayı verir ve birliğe doğru gönderir. Nihayetinde Chris ikisini de vurur. Bu durumu daha önce karşılaşmadığı şeytanca bir şey olarak ifade eder. Batı ve İslam arasındaki sistemsel farklılık bu olay aracılığıyla daha da derinleştirilir. Bu sahne hiçbir Batılı Hıristiyan annenin çocuğunun eline bomba tutuşturmayacağı yargısında bulunarak, İslam dinini şeytanlaştırma eğilimi taşır. Diğer taraftan Amerikalıları öldürmek için orada olan "vahşiler", "asker çağında erkekler" gibi ifadeler monolitik bir Müslüman ve Arap algısı oluşturmakta ve gerçekler yerine soyutlamaların tercih edildiğini göstermektedir. Irak'taki görevleri sırasında Amerikan askerlerinin çatıştığı teröristlerin çoğunun yüzü kapalı durumdadır. Felluce'ye farklı yerlerden geldiği söylenen teröristlerin belirgin bir aksanı veya diyalekti veya hangi ülkeden olduklarına dair bir bilgi verilmemektedir. Bu durum da soyut monolitik Müslüman/Arap algısını kuvvetlendirmeye yöneliktir. Batılı düşüncenin İslam ve Şark'ı betimleme ve genelleştirme çabasıdır. 2001 yılındaki *Kara Şahin Düştü* filminde Amerikan askerleriyle çatışan Somaliler "skinnies (sıskalar)" olarak adlandırılırken, 2014 yapımı *American Sniper* filminde Iraklılar "vahşiler" halini alırlar.

Batı medeniyetinin çatışmacı Ötekisi olarak temsil edilen İslam medeniyeti Chris Kyle'ın keskin nişancı tüfeğiyle ortadan kaldırılarak denetim altına alınmaya çalışılmaktadır. Marc ile olan konuşmasında "sadece burada yaptıklarımıza inanmak

istiyorum dediğinde Marc'a "Bu şerefsizlerin San Diego ya da New York'a gelmelerini ister misin? Bu çöplükten daha fazlasını koruyoruz." diyerek cevap verir. Müslüman coğrafyası bir taraftan çöplük olarak nitelendirilmekte, diğer taraftan da işgal edilerek denetim altına alınması gereken bir yer olarak gösterilmektedir. ABD ve Batı'nın korunması için buraların savaşarak işgal edilerek dönüştürülmesi gerekmektedir. İlaveten burada şu algı ortaya çıkmaktadır Buraların denetim altına alınmasıyla bu coğrafyalarda yaşayan insanların Batı'ya ve Amerika'ya gelmeleri engellenmelidir. Bu bakış açısı da günümüzdeki farklı kültürlerin birbirine eklemlendiği çok kültürlü bir toplum anlayışının reddiyesi anlamına gelmektedir.

American Sniper filmi, Chris Kyle karakteri üzerinden Batı medeniyetini "çoban köpeği", "efsane" olarak kurup içselleştirmekte ve bu karakter üzerinden de Amerika'nın Irak işgalini meşrulaştırma çabasına girmektedir. Bunun karşısında İslam medeniyeti şeytanlaştırılmakta ve Müslümanlar da "vahşi" ötekiler olarak sunulmaktadır. Chris Kyle'ın kendi yazdığı kitabından uyarlanan filmin sonunda Chris'in gerçek hayatta da öldürüldüğünü öğreniriz. Chris ironik bir şekilde Irak'ta savaştığı vahşi teröristler tarafından değil travma sonrası stres bozukluğu yaşayan eski bir asker tarafından öldürülür.

Huntington'un medeniyetler çatışması tezi çalışması 2018 yılında yirmi beşinci yılını doldurmuştur. Son zamanlardaki tartışmalar medeniyetler çatışması tezini tekrar gündeme getirmiştir. Yakın zamanda ABD Politika Planlama Eski Direktörü Kiron Skinner ABD ve Çin arasındaki ilişkileri "medenniyetler çatışması" üzerinden tanımlamıştır. Öbür taraftan Donald Trump'ın görevden aldığı Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton'ın ABD ve Çin arasındaki ilişkilerde Samuel Huntington'un medeniyetler çatışması tezinin unsurlarının bulunduğunu söylediği belirtilmektedir (Musgrave, 2019) Bu bağlamda medeniyetler arasında çatışma durumunun varlığını koruduğu iddiası hala günümüzde kendine alan bulabilmektedir. Bu çalışmada da ABD'nin uluslararası politikadaki eylem ve söylemlerine benzer bir şekilde Hollywood sinemasında Batı ve İslam medeniyeti arasında benzer bir çatışmanın varlığı sorgulanmıştır. Soğuk Savaş'ın bitişinden günümüze farklı zamanlarda incelenen sekiz filmde Batı ve İslam medeniyetleri arasında bir karşıtlığın oluşturulduğu, İslam dini ve

Müslümanların ötekileştirildiği ve/veya düşmanlaştırıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu düşüncelerden hareketle, Hollywood sinemasında ötekileştirici sinematik kodların varlığının geçmişten günümüze sürdüğü düşünülmektedir.

Hollywood sinemasında Müslümanların ötekileştirilmesi ve düşmanlaştırılmasına rağmen, az sayıda da olsa Müslümanların olumlu temsillerine rastlanmaktadır. İncelenen filmler arasında da *Not Without My Daughter* filminde Betty Mahmody'e yardım eden Hüseyin ve kızkardeşi olumlu karakterler olarak sunulmaktadır. *The Kingdom* filminde Albay El Gazi ve Çavuş Haytham Amerikalılarla beraber teröristleri bulmaya çalışan Suudi Arabistan polisleridirler. *Body of Lies* filminde Roger Ferris'in görüştüğü Ayşa karakteri iddia edilen Batı ve İslam medeniyetleri arasındaki çatışma halini önem vermeyen bir karakter iken, *Traitor* filmindeki Samir Horn, radikal bir terör örgütünün içine sızmış, Amerikan Gizli Servsi ile çalışan FBI'ın bile haberinin olmadığı Amerikalı bir Müslüman olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu olumlu karakterlerin olması, filmin genelindeki ötkeileştirici kodların göz ardı edilmesini sağlamamaktadır.

Filmleri Şarkiyatçılığın dogmaları üzerinden incelediğimizde *Not Without Daughter* filminde Said'in ilk dogmasının yoğun bir şekilde ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Burada İslam Moody karakteri üzerinden sistematik olarak farklılaştırılmaktadır. Ayrıca filmin İran'da geçen bölümleri İslam'ı dördüncü dogmadaki gibi korkulan bir unsur haline getirmektedir. Rules of Engagement filmi Müslümanlara yönelik en ırkçı filmlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Filmde kadın, erkek, çocuk herkes, saldırgan ve terörist konumuna sokularak ilk dogmaya uygun bir şekilde Batı'nın sistematik düşmanı haline getirilir. Yemen geri kalmış bir yer olarak sunulurken, İslam dünyasının geri kalmış bir coğrafya içinde yaşadığına dair klasik temsil ikinci dogma bağlamında filmin genel bir bölümüne hakimdir. Ayrıca üçüncü dogma çerçevesinde, kadın, çocuk, erkek hiçbir Müslümanın masum olamayacağına dair bir söylemin filmin ana unsurunu oluşturduğu görülmektedir. *The Kingdom* filmi Batı ile İslam medeniyetleri arasındaki diyaloğun petrol üzerinden gerçekleştiğine yönelik bir örnek teşkil etmektedir. Filmde ilk dogma bağlamında, terörist Abu Hamza'nın Amerikalılara yönelik terör saldırısını kutlu bir cihat olarak ifade etmesi ve Batı ve İslam dünyası arasındaki çatışmacı söylemi yeniden pekiştirmesi iki medeniyet arasındaki farklılığı

derinleştirmektedir. Ayrıca terör saldırısında eşi ölen birinin Allah sizin eşlerinizi ve çocuklarınızı benimkilerden daha mı çok seviyor demesi Allah'ı sadece Müslümanlara özgü bir Tanrı olarak indirgemekte ve iki medeniyetin dinlerinin ve inançlarının farklılığına işaret etmektedir. Filmin konusunu dört FBI ajanının Suudi Arabistan'da Amerikalıların bulunduğu tesise terör saldırısı gerçekleştirmesi ve saldırılarda Amerikalıların ve bir FBI ajanının ölmesi üzerine dört FBI ajanının Suudi Arabistan'a gidip saldırıdan sorumlu teröristi etkisi hale getirmeleri ve ABD'ye geri dönmeleri oluşturmaktadır. Bu konu başlı başına İslam'ın denetim alınmasına yönelik dördüncü dogmaya işaret etmektedir. *Rendition* filminin konusu da benzer bir şekilde dördüncü dogmanın izlerini taşımaktadır. ABD yönetimleri terörle bağlantısı olduğu düşünülen kişileri "rendition" süreci bağlamında başka ülkelere göndermekte ve orada sorgulamaktadır. Bir bakıma İslam'ı kendi topraklarından uzaklaştırararak denetim altında tutmaktadır. Bu uygulama Amerikalıların hayatlarını kurtarmak için yapılan bir uygulama olarak gösterilmektedir ve gözaltına alınıp, işkence gören kişi masum da olsa, bu ödenmesi gereken bir bedel olarak yansıtılmaktadır. *Traitor* filminde de iki FBI ajanı Batı dünyasına yönelik terör eylemlerinde bulunan terörist örgütün peşindedirler ve bunun içinde Yemen'den Avrupa'nın çeşitli ülkelerine kadar birçok ülkeye giderler. Bu da Batı dünyasının kendine tehdit olarak gördüğünü her yerde denetlemeye ve takip etmeye yönelik girişimidir. Diğer taraftan filmde ABD'de olağan hayatlar süren Müslümanların aslında terörist eylemlerde bulunabileceği gösterilmektedir. Bu bağlamda İslam ve Batı medeniyetleri arasındaki farklılıklar daimî ve sistemseldir. *Body of Lies* filminde birinci, üçüncü dogmalara daha fazla rastlanılmaktadır. İlk dogma bağlamında Batı ve İslam dünyası arasındaki farklılık Ed Hoffman ve Al Saleem kararkterleri üzerinden oluşturulur ve bu iki karakter iki medeniyetin uzlaşmaz tarafını göstermektedir. Üçüncü dogma bağlamında ise, Batı'nın İslam dünyasını tanımlamaya ve betimlemeye yönelik söylemlerine sıkça rastlanılmaktadır. *Sex and the City 2* filminde dört Amerikalı kadın üzerinden Batı ve İslam medeniyetleri arasındaki sistemsel farklılık ortaya çıkmaktadır. Burada Batı üstün olan, keşfe çıkan taraf iken İslam medeniyeti ise aşağı konumda ve edilgen durumdadır. Öbür taraftan dört kadının Abu Dhabi'nin temsilini oluşturma girişimleri de üçüncü dogmanın unsurlarını göstermektedir. *American Sniper* filmi bir taraftan Amerikan askerlerinin Irak'ı işgaliyle

birlikte düşmanı olduğu yerde denetleme çabası, bir taraftan ABD'nin kendini çoban köpeği metaforuyla tanımlaması üzerinden iki medeniyet arasındaki sistensel farklılığa, "vahşi" ve "asker çağında asker" ifadeleriyle Batı'nın İslam'ı betimleme ve tanımlama girişimleriyle hemen hemen tüm dogmalara referans sunmaktadır.

Çalışmada Hollywood filmlerinin medeniyetler çatışması tezi bağlamında Batı ve İslam medeniyetleri arasındaki çatışma halini yansıttına vurgu yapılmış ve filmlerdeki ötekileştirme çabaları gözlemlenmiştir. Filmlerde gösterilen terörist ve Batı düşmanı Müslüman imajının tamamen taraflı ve önyargılı olduğu düşünülmemelidir. İslami kimliğini ön plana çıkan terör örgütlerinin geçmişte ve günümüzde Batı dünyasına yönelik eylemler gerçekleştirdikleri açık ve ortadadır. Ancak üzerinde durulması gereken konu, bağlamından koparılmış bir Batı düşmanlığının ve Müslüman dünyasına karşı yapılan ötekileştirici genelleştirmelerin yaygınlığıdır. Örneğin; Rules of Engagament filminde elçilik önünde yapılan eylemin nedenselliği hakkında herhangi bir bilgi verilmez. Orasının bizatihi Ortadoğu olmasından dolayı ABD'ye yönelik bu tarz eylemler normalleştirilerek ve doğallaştırılarak sunulur. Bu doğallaştırma da Batı dünyasına yönelik bu çatışmacı halin İslam dininin kendisinden kaynaklandığı algısını yaratır. Bu çalışmanın amacı veya ortaya koymaya çalıştığı şey kesinlikle İslami kimli kisvesiyle Batı dünyası'na yapılan terör saldırılarını aklamak değildir. Şiddetin hiçbir türü kabul edilemeyeceği gibi İslam şiddetle hiçbir şekilde bağdaşmaz. Rusya ve ABD arasındaki politik mesafenin Soğuk Savaş olmadan okunamayacağı gibi, İslam dünyası ve Batı dünyası arasında gerçekleşen anlaşmazlıklar da sadece İslam ve Hıristiyanlık dinleri üzerinden okunmamalıdır.

KAYNAKÇA

Abaza, M., Stauth, G., (1999). "Batılı Akıl, Oryantalizm, İslamcı Fundamentalizm: Bir Eleştiri, ed. Abdullah Topçuoğlu, Yasin Aktay, *Postmodernizm ve İslam, Küreselleşme ve Oryantalizm*. Ankara: Vadi Yayınları

Abrahamian E. (2003) The US media, Huntington and September 11, Third World Quarterly, 24:3, 529-544, DOI: 10.1080/0143659032000084456

Abramson, L. H., (2008). Movies and the Failure of Nostalgia, ed. Grant, B. K.,"*American Cinema of the 1960s*", Rutgers University Press

Acar, M. S. (2013). "Medeniyetler Çatışması mı, Menfaatler Çatışması mı?" *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *18*(2).

Ağaoğlu, A., (1972)., *Üç Medeniyet*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

Ajami, F., (2006), DAVET: "Fakat dediler ki, kulak vermeyeceğiz", *Medeniyetler Çatışması.* Der. Yılmaz M., Ankara: Vadi Yayınları, 10. Baskı

Aktürk, Ş. (2007). Braudel'den Elias'a Huntington'a "Medeniyet" Kavramının Kullanımları. *Doğu Batı*, *41*, 147-175.

Alexander, C., (2018). Raceing Islamophobia, ed. Elahi, F., Khan, O., *Islamopobia still a challenge for us all*. London: Runnymedetrust

Altundağ, M., (2008). Bush doktrini. http://blog.milliyet.com.tr/bush-doktrini/Blog/?BlogNo=127301, Erişim Tarihi: 08.08.2019

Amadeo, K., (2018). Afghanistan War Cost, Timeline and Economic Impact. https://www.thebalance.com/cost-of-afghanistan-war-timeline-economic-impact-4122493, Erişim Tarihi: 8.10.2018

Anderson, T. H., (2015). "9/11: Bush's Response", Bailey, B., & Immerman, R. H. (Eds.). *Understanding the US wars in Iraq and Afghanistan*. NYU Press.

Arı, T., (1996). *Basra Körfezi ve Ortadoğu'da Güç Dengesi 1978-1996*. Alfa Yayınları, İstanbul

Arı, T., (2005). *Geçmişten Günümüze Orta Doğu*. Alfa Yayınları, İstanbul

Armaoğlu, F., (1995). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Alkım Yayınevi, İstanbul-Ankara

Ataöv, T., (1968). History and Prof. Toynbee: A Critique of Western Interpretation. *Turkish Year Book*, Vol: IX.

Baharçiçek, A. (1996). Yeni Dünya Düzeni: Barış ve İşbirliği mi, Çatışma ve Düzensizlik mi. *Bilig: Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, *1*.

Balibar, E., (2007). "Bir "Yeni-Irkçılık" Var mı?", Balibar, E., Wallerstein I, *Irk Ulus Sınıf Belirsiz Kimlikler* içinde. İstanbul: Metis

Bartley, R. L., (2006). "Batı kendisine güvenmelidir", *Medeniyetler Çatışması.* derleyen Yılmaz, M., Ankara: Vadi Yayınları, 10. Baskı

Bayrak, D., (2012). "11 Eylül öncesi dünya ve sonrası değişen dünya", https://www.timeturk.com/tr/2012/09/10/11-eylul-e-nasil-karar-verildi-sonra-ne-degisti.html, Erişim Tarihi: 15.10.2018

BBC, (2010). " 'Irak'ın işgali yasadışıydı'", https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/01/100126_iraq_inquiry, Erişim Tarihi: 11.08.2019

BBC, (2013). "Arab uprising: Country by country- Libya", https://www.bbc.com/news/world-12482311, Erişim Tarihi: 18.10.2018

BBC, (2013a). "Arab uprising: Country by country- Bahrain", https://www.bbc.com/news/world-12482295, Erişim Tarihi: 22.10.2018

BBC, (2016). "Syria: The story of the conflict", https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868, Erişim Tarihi: 23.10.2018

BBC, (2018). "Why Afghanistan is more dangerous than ever", https://www.bbc.com/news/world-asia-45507560, Erişim Tarihi: 08.10.2018

Beinart, P. (2008). *The Good Fight: Why Liberals – And Only Liberals – Can Win the War on Terror and Make America Great Again*. New York: HarperCollins

Belton, J. (2013). *American cinema/American culture*. New York: McGraw-Hill.

Benshoff, H. M., (2008). Movies and Camp, ed. Grant, B. K.,“*American Cinema of the 1960s*”, Rutgers University Press

Bergen, P. L., (2018). “September 11 Attacks”, https://www.britannica.com/event/September-11-attacks, Erişim Tarihi: 15.10.2018

Bergen, P., (2018). “It’s Trump’s war… and it’s not going well”, https://edition.cnn.com/2018/08/20/opinions/trump-afghanistan-war-not-going-well-bergen/index.html, Erişim Tarihi: 08.10.2018

Bezci, B., (2017). “Avrupa’da Göç Politikaları, İslamofobi ve Aşırı Sağın Yükselişi”, *Avrupa’da Göç ve İslamofobi*, ed. Bünyamin Bezci, Soner Tauscher, Fikret Topal, Sakarya

Bilgin, Nuri (2007), *Kimlik İnşası.* İzmir: Aşina Kitaplar

Bodur, H., (2005). *Kronolojik 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi. Ankara:* Çağlar Yayınları

Bolay, S. H., (2013). İslam Medeniyete Hangi Değerleri Katabilir?, ed. Recep Şentürk, *Medeniyet ve Değerler* içinde, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası

Booker, K. M. (2011). *Historical dictionary of American cinema*. Scarecrow Press.

Booth, W., (2007). Washington Post “Reel Bad Arabs” Takes on Hollywood Stereotyping, https://www.adc.org/washington-post-reel-bad-arabs-takes-on-hollywood-stereotyping/, Erişim Tarihi: 15.08.2019

Bowden, B. (2009). *The empire of civilization: the evolution of an imperial idea*. University of Chicago Press.

Britannica, (2018). Yemen Uprising of 2011-12. https://www.britannica.com/event/Yemen-Uprising-of-2011-2012, Erişim Tarihi: 22.10.2018

Britannica, (2018). Arap Spring Pro-Democracy Protests. https://www.britannica.com/event/Arab-Spring, Erişim Tarihi: 18.10.2018

Britannica, (2019). Cold War. https://www.britannica.com/event/Cold-War, Erişim Tarihi: 24.10.2019

Brigham, R. K., (2015). “The Lessons and Legacies of the War in Iraq”, Bailey, B., & Immerman, R. H. (Eds.). *Understanding the US wars in Iraq and Afghanistan*. NYU Press.

Cambridge Dictionary, (2019). lingua franca. https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/lingua-franca, Erişim Tarihi: 15.10.2019

Cameron, Fraser, (2005). *US Foreign Policy After the Cold War: Global Hegemon or Reluctant Sheriff?* London/New York: Routledge

Carlisle, R. P., & Bowman, J. S. (2010). *Afghanistan War*. Chelsea House.

Carroll, J., (2004). The Bush Crusade. https://www.thenation.com/article/bush-crusade/, Erişim Tarihi: 15.08.2018

Cettle, R., (2009). *Terrorism in American Cinema An Analytical Filmography, 1960-2008*, Mcfarland &Company, Jefferson, North Carolina and London

CNN, (2018). “Operation Enduring Freedom Fast Facts”, https://edition.cnn.com/2013/10/28/world/operation-enduring-freedom-fast-facts/index.html, Erişim Tarihi: 08.10.2018

Çongar, Y., (2001). “Bütün ülkeler tercihini yapsın”, http://www.milliyet.com.tr/gundem/butun-ulkeler-tercihini-yapsin-5275528, Erişim Tarihi: 15.08.2019

Davutoğlu, A. (1997). Medeniyetlerin ben-idraki. *Dîvân: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, (3).

Davutoğlu, A., (2006). “Fukuyama’dan Huntington’a: Bir Bunalımı Örtme Çabası ve Siyasi Teorinin Pragmatik Kullanımı”, *Medeniyetler Çatışması,* der. Yılmaz, M., Ankara: Vadi Yayınları, 10. Baskı

De Beauvoir, S. (2012). *The second sex*. Vintage. http://uberty.org/wp-content/uploads/2015/09/1949_simone-de-beauvoir-the-second-sex.pdf, Erişim tarihi: 19.04.2016

Desser, D., (2008). Movies and the Color Line, ed. Grant, B. K.,“*American Cinema of the 1960s*”, Rutgers University Press

Dikici, E. (2014). Doğu-Batı Ayrımı Ekseninde Oryantalizm ve Emperyalizm, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, Vol. 3, No:2

Dixon, W. W. (2004). *Film and Television after 9/11*. SIU Press

Duara, P. (2001). The discourse of civilization and pan-Asianism. *Journal of World History*, *12*(1), 99-130.

Duara, P. (2004). The discourse of civilization and decolonization. *Journal of World History*, *15*(1), 1-5.

Durant, W., (1978). *Medeniyetin Temelleri*. Boğaziçi Yayınları, İstanbul

Dursun, O. (2014). Batı'nın Egemen 'Kötü-Öteki-Doğu' Düşüncesinin Pekiştirildiği Bir Alan: Dünya Basın Fotoğrafları Kuruluşu, Yılın Fotoğrafı Kategorisi Üzerine Bir Analiz. *Istanbul Üniversitesi Iletisim Fakültesi Dergisi*, (47)

Dünyabülteni, (2018). "Tarihte Bugün", https://www.dunyabulteni.net/tarihte-bugun/tarihte-bugun-3-aralik-soguk-savas-resmen-sona-erdi-h186119.html, Erişim Tarihi: 24.10.2019

Dw.com, (2008). "ABD 'Haydut Devletler' listesini gözden geçiriyor", https://www.dw.com/tr/abd-haydut-devletler-listesini-g%C3%B6zden-ge%C3%A7iriyor/a-3442792, Erişim Tarihi: 15.08.2019

Ehrlich, A. (1992). The Gulf War and the New World Order. *Socialist Register*, *28*(28).

Elahi, F., Khan, O., (2018). "Recommendations", ed. Elahi, F., Khan, O. *Islamopobia still a challenge for us all*, London: Runnymedetrust

Elgamri, E. (2008). *Islam in the British Broadsheets: The Impact of Orientalism on Representations of Islam in the British Press Reading*, UK:Perseus Books, LLC.

Elias, N. (2000). *Uygarlık Süreci*, Çev. Ateşman,E., İstanbul: İletişim Yayınları.

Engels, P., Ioanes, E., (2019). "What happened on 9/11, 18 years ago", https://www.businessinsider.com/what-happened-on-911-why-2016-9, Erişim Tarihi: 24.10.2019

Euronews, (2019). “5 maddede 11 Eylül saldırılarından sonra neler değişti?”, https://tr.euronews.com/2019/09/11/5-maddede-11-eylul-saldirilarindan-sonra-neler-degisti, Erişim Tarihi: 24.10.2019

Everett, A., (2008). “Movies and Civil Rights”, ed. Grant, B. K.,“*American Cinema of the 1960s*”, Rutgers University Press

Felsefe.gen.tr (2019). Oswald Spengler Kimdir?. https://www.felsefe.gen.tr/oswald_spengler_kimdir.asp. Erişim Tarihi: 15.08.2019

Ferguson, N., (2012). *Uygarlık: Batı ve Ötekiler*, çev. Elhuseyni, N., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Frank, A. G. (1992). Third world war: A political economy of the Gulf war and the new world order. *Third World Quarterly*, *13*(2), 267-282.

Frankel, J. D. (2013). Medeniyet(ler)in Küresel Çağında Din(ler)in Rolü, çev. Ayşe Aktaş, ed. Recep Şentürk, *Medeniyet ve Değerler* içinde, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası

Fukuyama, F. (1998), *Tarihin Sonu mu.* Ankara: Vadi Yayınları

Fukuyama, F., (1999). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*. Çev. Dicleli Z., Gün.

Gazete karınca, (2017). “I. ve II. Körfez Savaşı’ndan III. Körfez ‘kapışması’na: Hedefte kimler var?”, https://gazetekarinca.com/2017/06/i-ve-ii-korfez-savasindan-iii-korfez-kapismasina-hedefte-kimler-var/, Erişim Tarihi: 24.10.2019

Globalsecurity.org, (2018). “Operation Enduring Freedom-Operataions”, https://www.globalsecurity.org/military/ops/enduring-freedom-ops.htm, Erişim Tarihi: 08.10.2018

Göknel, E., (2015). *Öteki’den Düşman’a İslamofobi-I*. İstanbul: Kanes Yayınları

Göknel, E., (2015a). *Düşman’dan Terörist’e İslamofobi II*. İstanbul: Kanes Yayınları

Gözen, R. (1997). Soğuk savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkiler: küreselleşme perspektifi. *Liberal Düşünce*, *2*(7), 74-91.

Gramsci, A., (2011). *Hapishane Defterleri*. çev. Ekici, E., İstanbul: Kalkedon Yayınları

Grant B. K. (2008). Introduction, Movies and the 1960s. ed. Grant, B. K.,"*American Cinema of the 1960s*", Rutgers University Press

Güvenç, B. (1972). *İnsan ve Kültür*, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları

Hanson, H., (2006). Disaster Movies in the 1970s, ed. Williams, L. R., & Hammond, M. (2006). *Contemporary American Cinema*. McGraw-Hill Education (UK).

Harris, P., (2019). Conflict with China Is Not About a Clash of Civilizations. https://nationalinterest.org/feature/conflict-china-not-about-clash-civilizations-60877, Erişim Tarihi: 23.10.2019

History, (2018). 9/11 Attacks. https://www.history.com/topics/21st-century/9-11-attacks, erişim tarihi, 15.10.2018

History, (2018a). Arab Spring. https://www.history.com/topics/middle-east/arab-spring, erişim tarihi, 18.08/.2018

History, (2019). "September 11 Attacks", https://www.history.com/topics/21st-century/9-11-attacks, erişim tarihi, 25.10.2019

Hobson, John M. (2008). *Batı Medeniyetinin Doğulu Kokenleri.* çev. Ermert, E., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Holmlund, C., (2008). Movies and the 1990s, ed. Holmlund, C., *American Cinema of the 1990-Themes and Variations*, Rutger University Press, New Brunswick, New Jersey and London

Horowitz, D., (1971). *From Yalta to Vietnam*. Australia: Pelican Book

Huntington, S. P. (2005). *Medeniyetler Çatışması ve Yeni Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, Çev. Turhan M., Soydemir C., İstanbul: Okyanus Yayınları.

Huntington, S. P., (2006). Medeniyetler Çatışması mı?. *Medeniyetler Çatışması,* der. Yılmaz, M., Ankara: Vadi Yayınları, 10. Baskı

Huntington, S. P.,(2006).,"Batı Tek'tir Ama Evrensel Değildir", *Medeniyetler Çatışması.* der. Yılmaz, M., Ankara: Vadi Yayınları, 10. Baskı

Huntington, S. P., (2006). “Medeniyetler Çatışması Değilse Nedir? Soğuk Savaş-Sonrası Dünyanın Paradigmaları, *Medeniyetler Çatışması.* der. Yılmaz, M., Ankara: Vadi Yayınları, 10. Baskı

Huntington, S. P., (2006). “Üçüncü Demokrasi Dalgası”, *Medeniyetler Çatışması.* der. Yılmaz, M., Ankara: Vadi Yayınları, 10. Baskı

Huntington S. P., (2007). Sağlam Milliyetçilik. *Doğu Batı, 41*

Hülür H. (2008). İKTİDAR/BİLGİ SARMALI: MICHEL FOUCAULT'DA DİSİPLİNSEL DOĞRULUK VE ÖZNE. *Ekev Academic Review*;12(35)

Hürriyet, (2001). Bush’tan ‘Haçlı seferi’ yakıştırması. http://www.hurriyet.com.tr/dunya/bushtan-hacli-seferi-yakistirmasi-16285, Erişim Tarihi: 15.10.2018

Hürriyet, (2002). Irak-İran-Kuzey Kore şeytan ekseni. http://www.hurriyet.com.tr/dunya/irak-iran-kuzey-kore-seytan-ekseni-51636, Erişim Tarihi: 9.10.2018

Imdb, (2019). The Best Iraq/Afghan War Films, Documentaries and Series, https://www.imdb.com/list/ls069726579/?sort=release_date,desc&st_dt=&mode=detail&page=1), Erişim Tarihi: 10.08.2019

Jeffords, S., (2006). The Vietnam War in American Cinema, ed. Williams, L. R., & Hammond, M. (2006). *Contemporary American Cinema*. McGraw-Hill Education (UK).

Jenkins, T., (2014). *CIA ve Hollywood Teşkilat Sinema ve Televizyonu Nasıl Biçimlendiriyor*, çev. Yılmaz, E., İstanbul: Matbuat Yayın Grubu

Kalın, İ., (2004). Roots of Misconception: Euro-American Perceptions of Islam Before and After September 11. http://www.investigativeproject.org/documents/misc/889.pdf, Erişim Tarihi: 1.08.2019

Kalın, İ. (2010). Dünya görüşü, varlık tasavvuru ve düzen fikri: Medeniyet kavramına giriş. *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, *15*(29).

Kantarcı, Ş. (2012). Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı" Koalisyonlar Dönemi mi?". *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, *8*(16).

Khatib, L. (2006). *Filming the modern Middle East: Politics in the cinemas of Hollywood and the Arab World,* London New York: I.B. Tauris, London

Keeton, P., Scheckner, P., (2013)., *American War Cinema and Media Since Vietnam*, New York: Palgrave McMillan

Kellner, D., (2018). "September 11, Terror War, and Blowback", https://pages.gseis.ucla.edu/faculty/kellner/papers/sept11.doc, Erişim Tarihi: 24.10.2018

Kellner, D., (2013). *Sinema Savaşları Bush-Cheney Döneminde Hollywood Sineması ve Siyaset*, İstanbul: Metis Yayınları

Keyman, E. F. (2011). Globalleşme, Oryantalizm ve Öteki Sorunu: 11 Eylül Sonrası Dünya ve Adalet. *Doğu Batı*, *20* (Oryantalizm-II)

Kılıç, M. (2015). Uluslararası İlişkiler, Yeşil Kuşak Teorisi ve Örnekleri. *International Journal of Political Science Researches*, *1*(2).

Kleinhans, C., (2008). Movies and the New Economics of Blockbusters and Indies, ed. Holmlund, C., *American Cinema of the 1990-Themes and Variations*, Rutger University Press, New Brunswick, New Jersey and London

Koç, T., (2013). Medeniyetin Estetik Tezahürleri, ed. Recep Şentürk, *Medeniyet ve Değerler* içinde, İstanbul:İstanbul Ticaret Odası

Kongar, E., (2019). *Yeni Emperyalizm, Huntington ve Eleştirisi*. https://www.kongar.org/makaleler/mak_ye.php, Erişim Tarihi: 10.09.2019

Koni, H. (2000). ABD'nin İslam Politikası. *Avrasya Dosyası ABD Özel, ASAM Yayınları*, *6*(2), 6-21.

Kızılçelik, Sezgin (2001*). Küreselleşme ve Sosyal Bilimler*. Ankara: Anı Yayıncılık

Kumar, D., (2016). *İslamofobi İmparatorluğun Siyaseti*. İstanbul: Pınar Yayınları

Kurşun, M, (2018). İran-Irak savaşımın üzerinden 38 yıl geçti. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iran-irak-savasinin-uzerinden-38-yil-gecti/1261774, Erişim Tarihi: 24.10.2019

Küçükaşçı, M. S., (2019). "Seyyid", https://islamansiklopedisi.org.tr/seyyid, Erişim Tarihi: 05.07.2019

Lewis, B. (1990). The roots of Muslim rage. *The Atlantic Monthly*, *266*(3), 47-60

Mahbubani, K., (2006). "İnhitatın Tehlikeleri: Diğerlerinin Batı'ya Öğrettikleri", *Medeniyetler Çatışması.* der. Yılmaz, M., Ankara: Vadi Yayınları, 10. Baskı

Markert, J., (2011). *Post-9/11 Cinema Through a Lens Darkly*, The Scarecrow Press, Lanham, Toronto, Plymouth

Mazlish, B. (2004). *Civilization and its Contents*. Stanford University Press.

McClintock, P., (2019). "Global Box Office Revenue Hits Record $41B in 2018, Fueled by Diverse U.S. Audiences", https://www.hollywoodreporter.com/news/global-box-office-revenue-hits-record-41b-2018-fueled-by-diverse-us-audiences-1196010, Erişim Tarihi: 26.10.2019

McWilliams, W. C., Piotrowski, H., (1997). *The World Since 1945 A History of International Relations*. Lynne Rienner Publishers, London

Meriç, C. (1978). *Mağaradakiler* (Vol. 126). Ötüken Neşriyat.

MFA, (2019). "Medeniyetler İttifakı Girişimi", http://www.mfa.gov.tr/medeniyetler-ittifaki-girisimi.tr.mfa, Erişim Tarihi: 24.10.2019

Miles R.,Malcolm B. (2004), *Racism: KeyIdeas*, 2nd Editon,Routledge, Londonand New York.

Milliken, C., (2008). Movies and the Counterculture, ed. Grant, B. K.,"*American Cinema of the 1960s*", Rutgers University Press

Mizejewski, L., (2008). Movies and the Off-White Gangster, ed. Holmlund, C., *American Cinema of the 1990-Themes and Variations*, Rutger University Press, New Brunswick, New Jersey and London

Modigs, R. (2003). *United States foreign policy in the Middle East after the Cold War*. Army Command and General Staff Coll Fort Leavenworth Ks.

Morris, N., (2012). Movies and Crisis, ed. Corrigan T., *American Cinema of the 2000s Themes and Variations*, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey and London

Morrison, J., (2008), Movies, the Great Society, and the New Sensibility, ed. Grant, B. K.,"*American Cinema of the 1960s*", Rutgers University Press

Musgrave, P., (2019). "John Bolton is warning of a "Clash of Civilization" with China. Here are the five things you need to know", https://www.washingtonpost.com/politics/2019/07/18/john-bolton-is-warning-clash-civilizations-with-china-here-are-five-things-you-need-know/, Erişim Tarihi: 28.10.2019

Nazemroaya, M. D., (2006). Plans for Redrawing the Middle East: The Project for a New Middle East. https://www.globalresearch.ca/plans-for-redrawing-the-middle-east-the-project-for-a-new-middle-east/3882, Erişim Tarihi: 10.08.2019

Niabergall, N., (2016). *Irkçıların yeni hedefi: Helal et*. http://www.dw.com/tr/irk%C3%A7%C4%B1lar%C4%B1n-yeni-hedefi-helal-et/a-19163441, Erişim Tarihi: 21.03.2018.

NTV, (2003). Hatemi: Laiklik ve demokrasi İslam'la çelişmez. http://arsiv.ntv.com.tr/news/247776.asp, Erişim Tarihi: 23.10.2019.

Odias, H., (2017). The Arab Spring and Its Unintended Effects in Syria. https://www.theodysseyonline.com/the-arab-spring-and-its-unintended-effects-in-syria-civil-war-assad-2017-usa-russia, Erişim Tarihi: 23.10.2018

Okuyan, S. (2011-2). "Doğu Kültürünün Batıda Yansımaları", SAÜ Fen Edebiyat Fakültesi

Oxforddictionaries, (2018). Civilization. https://en.oxforddictionaries.com/definition/civilization, Erişim Tarihi: 29.01.2018

Oxforddictionaries, (2018). Coldwar. https://en.oxforddictionaries.com/definition/cold_war, Erişim Tarihi: 04.09.2018

Ozoğlu, M, (2015). Nazilerin kanlı serüveni: 6 milyon kişiyi katlettiler. https://tr.euronews.com/2015/01/26/tarihin-en-buyuk-utanclarindan-biri-yahudi-soykirimi, Erişim Tarihi: 15.10.2019

Özel, İ., (2002). *Üç Mesele: Teknik-Medeniyet-Yabancılaşma*, İstanbul: Şule Yayınları

Öztürk, M., (2018). "Sovyetlerin Afganistan hezimeti ve ödenen ağır bedel", https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/sovyetlerin-afganistan-hezimeti-ve-odenen-agir-bedel/1065078, Erişim Tarihi: 12.09.2018

Petito, F., (2007). The Global Political Discourse of Dialogue among Civilizations: Mohammad Khatami and Václav Havel, Global Change, *Peace & Security: formerly Pacifica Review: Peace, Security & Global Change*, 19:2

Prince, S., (2006). Hollywood in the Age of Reagan, ed. Williams, L. R., & Hammond, M. (2006). *Contemporary American Cinema*. McGraw-Hill Education (UK).

Reynolds, Michael A., (2015). "The War's Entangled Roots Regional Realities and Washington's Vision", Bailey, B., & Immerman, R. H. (Eds.). (2015). *Understanding the US wars in Iraq and Afghanistan*. NYU Press.

Robinson, J. H., (1945). *Medeniyet*. çev. Köymen, N.

Rogers, P. (2004). *A war on terror: Afghanistan and after*. London: Pluto Press.

Rosenthal, F. (2007). *Knowledge triumphant: The concept of knowledge in medieval Islam* (Vol. 2). Brill.

Rubin, A. N., (2014). "Edward W. Said (1935-2003), ed. Aytaç Yıldız, *Oryantalizm tartışma metinleri*, Ankara: Doğu-Batı yayınları.

Runneymede Trust, (1997). *Islamophobia: a challengefor us all*

Russell, J., (2006). Debts, Disasters and Mega Musicals: The Decline of the Studio System, ed. Williams, L. R., & Hammond, M. (2006). *Contemporary American Cinema*. McGraw-Hill Education (UK).

Ryan, M., Kellner, D., (2016). *Politik Kamera-Çağdaş Hollywood Sinemasının İdeolojisi ve Politikası*, çev. Özsayar, E., İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Said, E. W. (2007). Cehaletin Çatışması. *Doğu Batı Dergisi*, *10*(41), 109-114.

Said, E. W., (2008). *Medyada İslam-Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor?*, İstanbul: Metis Yayınevi

Said, E. W., (2014). *Şarkiyatçılık-Batı'nın Şark Arayışları*, çev. Ülner B. İstanbul: Metis Yayınevi.

Salter, M. B. (2002). *Barbarians and civilization in international relations*. Pluto Press.

Samiei, M. (2010). Neo-Orientalism? The relationship between the West and Islam in our globalised world. *Third World Quarterly*, *31*(7), 1145-1160.

Sander, O., (2013). *Siyasi Tarih 1918-1994*, Ankara: İmge Kitabevi

Sapancalı, F. (2001). Yeni dünya düzeni ve küresel yoksulluk. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 3, Sayı 2*

Savell, S., (2018). "15 years After the Iraq Invasion, What are the Costs?", https://fpif.org/15-years-after-the-iraq-invasion-what-are-the-costs/, Erişim Tarihi: 10.08.2018

Schaefer, E., (2008). "Movies and Deterioration", ed. Grant, B. K.,*American Cinema of the 1960s*, Rutgers University Press

Schnapper, Dominique, (2005). Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Serdaroğlu, R., (2004). "Yeni Dünya Düzeni Büyük Ortadoğu ve Türkiye", Ankara: Eda Matbaası

Shipoli, E. A. (2018). *Islam, Securitization, and US Foreign Policy*. Springer.

Shiel, M., (2006). American Cinema, 1965-1970, ed. Williams, L. R., & Hammond, M. (2006). *Contemporary American Cinema*. McGraw-Hill Education (UK).

Sloan, S. R. (1991, March). The US Role in a New World Order: Prospects for George Bush's Global Vision. Congressional Research Service, Library of Congress.

Spengler, O. (1978). *Batının Çöküşü*, çev: Scognamillo G., İstanbul: Dergâh Yayınları

Stowasser, B., (2006). Medeniyetler Arası Diyalog Üzerine. *Medeniyetler Çatışması.* der. Yılmaz, M., Ankara: Vadi Yayınları, 10. Baskı

Suter, K., (2006). Globalization And The New World Order. http://www.global-directions.com/Articles/Business/Globalization1.pdf, Erişim Tarihi: 01.10.2018

Şahin, M. (2008). ABD'nin "Müslüman" Savaşçıları. *Akademik* ORTA DOĞU, Cilt 3, Sayı 1

Şentürk, R. (2006). Medeniyetler sosyolojisi: neden çok medeniyetli bir dünya düzeni için yeniden İbn Haldûn?. *İslam Araştırmaları Dergisi, Sayı 16,* 89-121

Tanilli, S., (2012). *Uygarlık Tarihi*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.

TDK, (2019). *Öteki*, https://sozluk.gov.tr/?kelime=, Erişim Tarihi: 15.05.2019

Thaler, D., (2004). "The Middle East: The Cradle of the Muslim World", RABASA, Angel, et al. *The Muslim world after 9/11*. Rand Corporation

The Guardian, (2018). "Heavy price paid for war in Afghanistan", https://www.theguardian.com/world/2018/oct/05/heavy-price-paid-for-war-in-afghanistan, Erişim Tarihi: 08.10.2018

Timeturk, (2017). 28 yıl önce bugün Rusların 'Afganistan macerası' sona erdi. https://www.timeturk.com/28-yil-once-bugun-ruslarin-afganistan-macerasi-sona-erdi/haber-489967, Erişim Tarihi: 12.09.2018

Tonga, A., (2014). IŞİD'in yükselişinde ABD'nşn rolü. https://www.birgun.net/haber/isid-in-yukselisinde-abd-nin-rolu-67613, Erişim Tarihi: 24.10.2019

Toynbee, A., (1980). *Medeniyet Yargılanıyor*. İstanbul: Yeryüzü Yayınları

Türk Dil, Kurumu (2019). Şehit. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5d9b1b28ef4855.31953314, Erişim Tarihi: 07.10.2019

Tütüncü, K., (2011). Seyla Benhabib ile Söyleşi, *Doğu Batı*, *20* (Oryantalizm-II)

Uluç, G. (2009). *Medya ve oryantalizm: yabancı, farklı ve garip... öteki*. Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Uluç, G., Küngerü, A., (2018). Sinemada Arapların Temsiline Bir Örnek:"Keskin Nişancı" Filmi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (68), 1-13.

Unitingforpeace, (2008). New World Order and the United Nations. http://www.unitingforpeace.com/resources/speeches/New%20World%20Order.pdf, Erişim Tarihi: 05.05.2019

Urbandictionry.com, (2019). Muj. https://www.urbandictionary.com/define.php?term=Muj, Erişim Tarihi, 15.08.2019

Usatoday, (2018). 17 years after 9/11, Afghanistan remains the war we can'twin but can't afford to löse. https://www.usatoday.com/story/opinion/2018/09/10/afghanistan-remains-war-we-cant-win-but-cant-afford-lose-editorials-debates/1191431002/, Erişim Tarihi: 08.10.2018

Valantin, J., (2006). *Küresel Stratejinin Üç Aktörü: Hollywood Pentagon ve Washington*, çev. Turan, Ö. F., İstanbul: Babıali Kültür Yayıncılığı

Wallerstein, I. (1993). Medeniyetler Niçin Yeniden Gündemde. *Çev. Mustafa Özel, Medeniyetler Çatışması,* der. Yılmaz, M., Ankara: Vadi Yayınları, 10. Baskı

Watt, W. M., (2016). *İslami Hareketler ve Modernlik*. İz Yayıncılık, İstanbul

Watt, W. M., (2016a). *Günümüzde İslam ve Hıristiyanlık*. İz Yayıncılık, İstanbul

Whitaker, B., (2000). The 'towel-heads' take on Hollywood. https://www.theguardian.com/film/2000/aug/11/2, Erişim Tarihi: 20.09.2019

Whitehouse, (2002)., President Bush Delivers Graduation Speech at West Point, https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/20020601-3.html, Erişim Tarihi: 15.08.2019

Williams, L. R., Hammond, M., (2006). The 1970s, Introduction, ed. Williams, L. R., & Hammond, M. (2006). *Contemporary American Cinema*. McGraw-Hill Education (UK).

Williams, L. R., Hammond, M., (2006). The 1980s, Introduction, ed. Williams, L. R., & Hammond, M. (2006). *Contemporary American Cinema*. McGraw-Hill Education (UK).

Willis, S., (2012). Movies and Melancholy, Corrigan T., *American Cinema of the 2000s Themes and Variations*, Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey and London

Witte, G., (2018). “Afghanistan War 2001-2014”, https://www.britannica.com/event/Afghanistan-War, Erişim Tarihi: 08.10.2018

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2000). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yılmaz, M. (2006). Medeniyetler Çatışması’na Giriş. *Medeniyetler Çatışması.* der. Yılmaz, M., Ankara: Vadi Yayınları, 10. Baskı

Yılmaz, M. E. (2008). The New World Order: An Outline of the Post-Cold War Era. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, *7*(4).

Yılmaz, T., (2009). *Uluslararası Politikada Ortadoğu*. Ankara: Barış Platin Yayınevi

Young, S. B., (2013). Ekonomi, Toplum ve Medeniyet, çev. Hasan Umut, ed. Recep Şentürk, *Medeniyet ve Değerler* içinde, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası

Youtube, (2018). 2003: President Bush announces invasion of Iraq. https://www.youtube.com/watch?v=2zT-ZHBbOzM, Erişim Tarihi: 11.10.2018

Young, R. (2004). White Mytholojies, Writing History and the West, Routledge, London and New York

Yavuz, Hilmi (2000). Modernleşme, Oryantalizm ve İslam, İstanbul: Büke Yayınları, 3. Basım

Yetkin, M., (2017). “We owe radical Islamist militancy to Brzezinsky”, http://www.hurriyetdailynews.com/opinion/murat-yetkin/we-owe-radical-islamist-militancy-to-brzezinski-113639, Erişim Tarihi: 24.10.2019

Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, *23*(112).

Yılmaz, M. (2006). Medeniyetler Çatışması'na Giriş. *Medeniyetler Çatışması,* der. Yılmaz, M., Ankara: Vadi Yayınları, 10. Baskı

Ziegler, D. W., (1990). "War, Peace, and International Politics, Scott, Foresman and Company, America

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında ve gelişip neticelenmesinde büyük katkıları olan danışman hocam Prof. Dr. Güliz Uluç'a, değerli katkılarından dolayı tez izleme komitesi hocalarım Doç. Dr. Şadiye Deniz ve Dr. Öğr. Ü. Seda Sünbül Olgundeniz'e, Uşak Üniversitesi İletişim Fakültesi hocalarım Prof. Dr. Ahsen Armağan ve Dr. Öğr. Ü. Didem Deniz Anamur'a, bu süreçte benden yardımlarını esirgememiş olan bölüm sekreterimiz Nazan Akçan'a, desteğini esirgemeyen eşime ve akademisyen olmam için beni yönlendiren anne ve babama teşekkürü borç bilirim.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı	Ayhan KÜNGERÜ
Doğum Yeri ve Tarihi	Ankara/20.09.1982
Eğitim Durumu	
Lise	Fenerbahçe Lisesi, 2000
Lisans	Yeditepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, 2006
Yüksek Lisans	Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2014
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, 2015
Doktora	Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı, 2019
Yabancı Dil	İngilizce, YDS 2018 Bahar Dönemi: 88,75
Görevler	Araştırma Görevlisi; Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, 2013 Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, 2014-2015, 35. Madde Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, 2016-2019, 35. Madde Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, 2019-devam ediyor.

Bilimsel Faaliyetler

Uluslararası Bilimsel Toplantılarda Sunulan ve bildiri kitaplarında basılan bildiriler:

Uluç, G., Küngerü, A., (2018). "Küresel İletişimin Dönüşen Paradigmaları ve Türk Televizyon Dizileri", 5th ASM International Congress of Social Science (Özet Bildiri/Sözlü Sunum)

Uluç, G., Küngerü A., (2017). "Yeni Gerçek Ötesi (Post-Truth) Dönem: Birleşik Krallık Tabloid Gazetelerde Brexit Referandumu İncelemesi", 1. Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu (Özet Bildiri/Sözlü Sunum)

Uluç G., Küngerü A., (2017). "Batı Medyasında Terörün İslam'la İlişkilendirilmesi Sorunu", 1. Eğitim ve Sosyal Bilimler Sempozyumu (Özet Bildiri/Sözlü Sunum)

Küngerü A., Uluç, G., (2017). "Hollywood'un Ötekileştirme Pratiklerine Bir Örnek: Sihirli Zenci Kavramı", 1. Uluslararası Sosyal Bilimler Öğrenci Kongresi (Özet Bildiri/Sözlü Sunum)

Uluç, G., Küngerü A., (2017). "Kurtar Bizi Beyaz Adam!: Hollywood Sinemasında Beyaz Kurtarıcı (White Savior) Figürü, 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu (Özet Bildiri/Sözlü Sunum)

Uluç, G., Küngerü A., (2017). "Oryantalist Bir Strateji Olarak Sinemada Beyazlaştırma (Whitewashing) Olgusu", 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum)

Uluslararası hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

Uluç, G., Küngerü A., (2018). "Yeni Gerçek Ötesi (Post-Truth) Dönem: Birleşik Krallık Tabloid Gazetelerde Brexit Referandumu İncelemesi, Route Educational and Social Science Journal

Uluç G., Küngerü A., (2018). "Hollywood Filmlerinde "Sihirli Zenci" Kavramsallaştırması, International Journal of Humanities and Education

Uluç, G., Küngerü A., (2018). "Batı Medyasında Terörün İslam'la İlişkilendirilmesi Sorunu", The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences 4(2), s. 296-309

Uluç, G., Küngerü A., (2018). "Sinemada Arapların Temsiline Bir Örnek: "Keskin Nişancı" Filmi", Akademik Bakış Dergisi

Yavuz A., Küngerü A., (2017). " Öteki Olarak Kadın: Gazete Haberlerinde Kadın Temsilleri", International Journal of Academic Value Studies, 3(6), s. 404-418

Uluç, G., Küngerü A., Yavuz A., (2017). "Kurtar Bizi Beyaz Adam!: Hollywood Sinemasında Beyaz Kurtarıcı (White Savior) Figürü", SOBİDER (14), s. 481-494

Akıner N., Küngerü A., (2016). "Uluslararası Medya Söyleminde İsrail'in 2014 Gazze Saldırısı: CNN ve Al Jazeera Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Analiz",TESAM Akademi/ Turkish journal of TESAM 3(1), s. 53-79

Ulusal Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleler

Küngerü A., (2016). "Bir ifade aracı olarak dijital öykü anlatımı", Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 1(2), s. 33-45

Akıner N, Küngerü A., (2016). "Siyahi Eleştirinin Görünmez Adamı: Henry Louis Gates Jr., ", Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi, 1(1), s. 75-85

Akıner N, Küngerü A., (2015). "Küresel Hegemonik İdeolojinin Popüler Tektipleştirme Çabasına Bir Örnek: Selfie, Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 24, s. 132-147

Kitap/Kitap Bölümü

Uluç, G., Küngerü A., (2019). "Küresel İletişimin Dönüşen Paradigmaları ve Türk Televizyon Dizileri", "Medya Okuryazarlığı" içinde, ed. Bostancı M., Nobel Kitabevi

Diğer Bilimsel Faaliyetler

-Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi Editör Yardımcısı, 23. ve 24. Sayılar